

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

Ο τομέας μεταποίησης στην Ελλάδα Τάσεις και προοπτικές

Μάιος 2017

Συντονισμός: Νίκος Βέττας, Καθηγητής ΟΠΑ, Γενικός Διευθυντής ΙΟΒΕ

Επιστημονικός Υπεύθυνος έργου: Άγγελος Τσακανίκας, Επίκουρος καθηγητής ΕΜΠ,
Επιστημονικός Υπεύθυνος Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικότητας ΙΟΒΕ

Ερευνητική Ομάδα Έργου (κατά αλφαβητική σειρά):

- Βασιλειάδης Μιχάλης
- Θωμαΐδου Φωτεινή
- Κόρρα Έφη
- Μουστάκας Αλέξανδρος
- Ντεμιάν Ηλίας
- Σταυράκη Σοφία

Η μελέτη πραγματοποιήθηκε με την υποστήριξη της πρωτοβουλίας
«Ελληνική Παραγωγή – Συμβούλιο Βιομηχανιών για την Ανάπτυξη»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

ISBN: 978-960-7536-71-6

Copyright © 2016 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	13
Επιτελική σύνοψη	15
Κεφάλαιο 1. Μακροχρόνιες τάσεις στον μεταποιητικό τομέα στην Ελλάδα	27
1.1 Η συμβολή της Μεταποίησης στην Ελληνική οικονομία	27
1.2 Η Παραγωγικότητα στον μεταποιητικό τομέα.....	30
1.3 Η απασχόληση στον μεταποιητικό τομέα.....	33
Κεφάλαιο 2. Βασικά διαθρωτικά στοιχεία της μεταποίησης	37
2.1 Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	37
2.1.1 Εξελίξεις σε επιμέρους κλάδους της Μεταποίησης.....	40
2.2 Εξελίξεις ως προς το ύψος της παραγωγής (προϊόν).....	42
2.2.1 Μεταποίηση και λοιποί τομείς της οικονομίας	42
2.2.2 Κλάδοι Μεταποίησης	45
2.3 Απασχόληση και ανθρώπινο δυναμικό.....	47
2.3.1 Μεταποίηση και λοιποί τομείς	47
2.3.2 Βασικές επαγγελματικές κατηγορίες	49
2.3.3 Βασικές εκπαιδευτικές κατηγορίες.....	51
2.3.4 Κλάδοι Μεταποίησης	53
2.4 Κύκλος εργασιών.....	56
2.5 Τιμές εισροών και παραγωγού	58
2.6 Επενδύσεις Μεταποιητικού τομέα	62
2.6.1 Σύγκριση επενδυτικών δαπανών μεταποιητικού τομέα με άλλους τομείς της οικονομίας.....	66
2.6.2 Σύγκριση επενδυτικών δαπανών εγχώριου μεταποιητικού τομέα με άλλων χωρών.....	68
2.7 Εμπορικές Ροές Μεταποιητικού τομέα.....	70
2.7.1 Εξαγωγικός προσανατολισμός τομέα Μεταποίησης.....	73
2.7.2 Εξαγωγικές επιδόσεις του τομέα της Μεταποίησης ανά προϊόν	76
2.8 Κόστος Εργασίας στον τομέα της Μεταποίησης.....	79
2.9 Έρευνα & Ανάπτυξη στον μεταποιητικό τομέα	84
2.9.1 Καινοτομικές πρακτικές στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα	91
Παράρτημα Κεφαλαίου 2.....	93
Κεφάλαιο 3. Ο οικονομικός αντίκτυπος της μεταποίησης	103
3.1 Εισαγωγή	103
3.2 Επισκόπηση μεθοδολογίας.....	105
3.3. Αποτελέσματα	108

3.3.1 Οικονομικό αποτύπωμα της μεταποίησης σε εθνικό επίπεδο.....	108
3.3.2 Οικονομικό αποτύπωμα της μεταποίησης σε περιφερειακό επίπεδο.....	115
3.3.3 Μεταβολές στην εικοσαετία 1995-2014.....	122
3.3.4 Τα αποτελέσματα ενός θετικού οικονομικού σοκ στην μεταποίηση.....	127
Αποκατάσταση της προστιθέμενης αξίας της μεταποίησης σε πραγματικούς απόλυτους όρους στα επίπεδα του 1995.....	128
Αποκατάσταση της προστιθέμενης αξίας της μεταποίησης ως ποσοστό του ΑΕΠ στα επίπεδα του 1995.....	130
3.4 Συμπεράσματα.....	132
Παράρτημα Κεφαλαίου 3.....	134
Κεφάλαιο 4. Χρηματοοικονομική ανάλυση της μεταποίησης.....	143
4.1 Εισαγωγή.....	143
4.2 Βασικά χρηματοοικονομικά μεγέθη.....	146
4.3 Ρευστότητα.....	147
4.4 Κεφαλαιακή διάρθρωση και δανειακή επιβάρυνση.....	149
4.5 Κερδοφορία και αποδοτικότητα ενεργητικού.....	152
4.6 Μελέτη του κλάδου με στοιχεία από το μητρώο ΕΛΣΤΑΤ.....	154
Παράρτημα Κεφαλαίου 4.....	157
Κεφάλαιο 5. Προφίλ μεταποίησης στην οικονομική κρίση, βάσει αποτελεσμάτων έρευνας στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις.....	159
5.1 Εισαγωγή.....	159
5.2 Επιχειρηματική οργάνωση και οικονομικές επιδόσεις.....	160
5.2.1 Επενδυτικές δαπάνες τη διετία 2011-2012.....	161
5.2.2 Εξαγωγικές επιδόσεις (2013).....	162
5.2.3 Κερδοφορία επιχειρήσεων (2012).....	162
5.3 Τεχνολογικές επιδόσεις & ανάπτυξη καινοτομιών.....	163
5.3.1 Καινοτομικές επιδόσεις.....	163
5.3.2 Ερευνητικές υποδομές και πόροι.....	167
5.4 Χαρακτηριστικά της απασχόλησης.....	169
5.4.1 Μορφές/τύποι απασχόλησης.....	169
5.4.2 Επίπεδο εκπαίδευσης προσωπικού.....	170
5.4.3 Ηλικιακή διάρθρωση προσωπικού.....	170
5.4.3 Κινητικότητα προσωπικού.....	171
5.5 Πολιτικές ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού.....	172
5.5.1 Προγράμματα εκπαίδευσης προσωπικού.....	172
5.5.2 Θεσμοθετημένες διαδικασίες αξιολόγησης και ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού.....	173

5.6 Τυπολογίες Επιχειρήσεων	174
Παράρτημα Κεφαλαίου 5.....	177
Κεφάλαιο 6. Βιομηχανική πολιτική.....	199
6.1 Η βιομηχανία στην Ευρώπη & οι πολιτικές για τη στήριξη της ευρωπαϊκής βιομηχανίας.....	199
6.2 Προτάσεις βιομηχανικής πολιτικής στην Ελλάδα.....	221
6.3 Στρατηγικές δράσης από την πλευρά της μεταποίησης.....	232
6.4 Χρηματοδότηση μεταποίησης	235
Ευρετήριο κωδικοποιημένων ταξινομήσεων.....	260
Πηγές.....	264

Πίνακες

Πίνακας 1. Μέσος όρος ΑΠΑ μεταποίησης* ως %ΑΕΠ.....	28
Πίνακας 2. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της παραγωγικότητας στη Μεταποίηση.....	31
Πίνακας 3. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της παραγωγικότητας ανά τομέα	32
Πίνακας 4. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής των απασχολούμενων στην μεταποίηση.....	33
Πίνακας 5. Βασικοί τομείς της οικονομίας. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία σε έτος βάσης 2010 (εκατ. €) και κατανομή τομέων στο σύνολο των δραστηριοτήτων και ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές. Ελλάδα.....	40
Πίνακας 6. Κλάδοι μεταποίησης. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία σε έτος βάσης 2010 (εκατ. €), κατανομή κλάδων στο σύνολο της μεταποίησης και ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές. Ελλάδα*	41
Πίνακας 7. Βασικοί τομείς της οικονομίας. Προϊόν σε έτος βάσης 2010 (εκατ. €), ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές και κατανομή τομέων στο σύνολο των δραστηριοτήτων. Ελλάδα.....	42
Πίνακας 8. Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής*. Βιομηχανία, Μεταποίηση, Ορυχεία-λατομεία. Ελλάδα.....	43
Πίνακας 9. Κλάδοι μεταποίησης. Προϊόν σε έτος βάσης 2010 (εκατ. €), κατανομή κλάδων στο σύνολο της μεταποίησης και ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές. Ελλάδα.....	46
Πίνακας 10. Κλάδοι μεταποίησης. Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής σε έτος βάσης 2010. Ελλάδα.....	46
Πίνακας 11. Βασικοί τομείς της οικονομίας. Απασχόληση (χιλ.), ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές και κατανομή τομέων στο σύνολο των δραστηριοτήτων. Ελλάδα...	48
Πίνακας 12. Κατανομή απασχολούμενων σε σύνολο δραστηριοτήτων και στη μεταποίηση, ανά ηλικιακή ομάδα.....	49
Πίνακας 13. Κατανομή των βασικών επαγγελματικών κατηγοριών στο σύνολο των τομέων και στη μεταποίηση.....	50
Πίνακας 14. Ποσοστό των βασικών επαγγελματικών κατηγοριών στη μεταποίηση	51
Πίνακας 15. Κατανομή ανά εκπαιδευτική κατηγορία των τομέων δραστηριότητας	52
Πίνακας 16. Κατανομή ανά τομέα δραστηριότητας των εκπαιδευτικών κατηγοριών.....	52
Πίνακας 17. Κλάδοι της μεταποίησης. Απασχόληση (χιλ.), κατανομή τομέων στο σύνολο της μεταποίησης και ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές. Ελλάδα	54
Πίνακας 18. Δείκτης εισροής απασχόλησης. Κλάδοι της μεταποίησης. Ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές. Ελλάδα.....	54
Πίνακας 19. Κατανομή ανά κλάδο μεταποίησης των βασικών επαγγελματικών κατηγοριών	55
Πίνακας 20. Κλάδοι μεταποίησης. Δείκτης Κύκλου Εργασιών σε έτος βάσης 2010. Ελλάδα	58
Πίνακας 21. Κλάδοι μεταποίησης. Δείκτης τιμών εισαγωγών σε έτος βάσης 2010. Ελλάδα	59
Πίνακας 22. Κλάδοι μεταποίησης. Δείκτης τιμών παραγωγού σε έτος βάσης 2010. Ελλάδα	60
Πίνακας 23. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της αξίας των επενδύσεων	63
Πίνακας 24. Μέσος όρος αξίας επενδύσεων ανά διαστήματα, σε εκατ. €	64
Πίνακας 25. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της αξίας των επενδύσεων ανά απασχολούμενο	65
Πίνακας 26. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της αξίας των επενδύσεων ανά απασχολούμενο	68
Πίνακας 27. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της αξίας των επενδύσεων ανά απασχολούμενο	70

Πίνακας 28. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (ΜΕΡΜ) εξαγωγών και εισαγωγών στη Μεταποίηση*	71
Πίνακας 29. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (ΜΕΡΜ) εξαγωγών αγαθών	72
Πίνακας 30. %Μερίδια αξίας εξαγωγών των μεταποιητικών προϊόντων στο σύνολο της Μεταποίησης	77
Πίνακας 31. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πραγματικού κόστους εργασίας στη Μεταποίηση	81
Πίνακας 32. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πραγματικού κόστους εργασίας	81
Πίνακας 33. Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη (σε εκατ. €)	87
Πίνακας 34. Οικονομικές επιδράσεις της μεταποίησης σε εθνικό επίπεδο το έτος 2014 ...	115
Πίνακας 35. Οικονομικές επιδράσεις της μεταποίησης σε εθνικό επίπεδο το έτος 1995 ...	127
Πίνακας 36 Οικονομικές επιδράσεις του εξωγενούς σοκ των €5,7 δισεκ. στην ζήτηση του μεταποιητικού τομέα	130
Πίνακας 37: Οικονομικές επιδράσεις ενός εξωγενούς σοκ €13,8 δισεκ. στην ζήτηση του μεταποιητικού τομέα	132
Πίνακας 38. Βασικά χρηματοοικονομικά μεγέθη του τομέα της Μεταποίησης*	147
Πίνακας 39. Διάρθρωση απαντήσεων ανά μεταποιητικό κλάδο	159
Πίνακας 40. % επιχειρήσεων με Κέρδη/Ζημιές το 2012 στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων	163
Πίνακας 41. Υιοθέτηση προγραμμάτων εκπαίδευσης προσωπικού στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων)	172

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1. Ακαθάριστη Προστιθέμενη αξία μεταποιητικού τομέα* ως % ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2010)	28
Διάγραμμα 2. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής ανά τομέα ως %ΑΕΠ	29
Διάγραμμα 3. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία τομέων της οικονομίας ως %ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2010)	29
Διάγραμμα 4. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής Μεταποίησης* ανά απασχολούμενο	30
Διάγραμμα 5. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής Μεταποίησης ανά απασχολούμενο ανά τομέα	32
Διάγραμμα 6. %απασχολούμενων στον τομέα της Μεταποίησης*	33
Διάγραμμα 7. % απασχολούμενων ανά τομέα στο σύνολο της οικονομίας	34
Διάγραμμα 8. %απασχολούμενων ανά τομέα στο σύνολο της οικονομίας	34
Διάγραμμα 9. Διαχρονική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Βιομηχανίας, Μεταποίησης, Κατασκευών, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Ελλάδα.	37
Διάγραμμα 10. Διαχρονική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Βιομηχανίας, Μεταποίησης, Κατασκευών, ως ποσοστό του ΑΕΠ. ΕΕ-28.	38
Διάγραμμα 11. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Μεταποίησης, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Χώρες της ΕΕ.	39
Διάγραμμα 12. Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής στη μεταποίηση (εποχικά προσαρμοσμένος) και ποσοστό χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού	45
Διάγραμμα 13. Δείκτης κύκλου εργασιών και ετήσια % μεταβολή. Μεταποίηση. Ελλάδα...	56
Διάγραμμα 14. Δείκτης κύκλου εργασιών και ετήσια % μεταβολή. Ορυχεία, λατομεία. Ελλάδα.	57

Διάγραμμα 15. Δείκτης όγκου παραγωγής και δείκτης τιμών παραγωγού και ετήσιες % μεταβολές. Μεταποίηση. Ελλάδα Μεταποίηση. Ελλάδα.....	61
Διάγραμμα 16. Δείκτης όγκου παραγωγής και δείκτης τιμών παραγωγού και ετήσιες % μεταβολές. Ορυχεία, λατομεία. Ελλάδα.....	61
Διάγραμμα 17. Επενδύσεις Μεταποιητικού τομέα (σε σταθερές τιμές 2010)	63
Διάγραμμα 18. Αξία επενδύσεων. Σύγκριση τομέα Μεταποίησης και Συνόλου οικονομίας	64
Διάγραμμα 19. Δαπάνες για επενδύσεις ανά εργαζόμενο (σε ευρώ).....	65
Διάγραμμα 20. Μεριδίο επενδύσεων τομέων στο σύνολο της οικονομίας.....	66
Διάγραμμα 21. Μεριδία επενδύσεων τομέων στο σύνολο της οικονομίας.....	67
Διάγραμμα 22. Αξία επενδυτικών δαπανών/εργαζόμενο σε άλλους τομείς της οικονομίας	68
Διάγραμμα 23. Δαπάνες για επενδύσεις ανά εργαζόμενο στο μεταποιητικό τομέα σε επιλεγμένες χώρες	69
Διάγραμμα 24. Εμπορικό Ισοζύγιο Μεταποιητικού τομέα*	71
Διάγραμμα 25. %Μεριδίο αξίας εξαγωγών μεταποιητικών προϊόντων στο σύνολο των εξαγωγών αγαθών.....	73
Διάγραμμα 26. Δείκτης Εξαγωγών προς Εισαγωγές στην Μεταποίηση*	73
Διάγραμμα 27. %Εξαγωγών Μεταποίησης* προς τις χώρες της ΕΕ-15.....	74
Διάγραμμα 28. Εξαγωγικοί προορισμοί Μεταποίησης*	75
Διάγραμμα 29. Βαθμός συγκέντρωσης των εξαγωγών της Μεταποίησης* στους 5 πρώτους εξαγωγικούς προορισμούς της Μεταποίησης	76
Διάγραμμα 30. Αξία εξαγωγών ανά προϊόν τομέα Μεταποίησης.....	78
Διάγραμμα 31. Εμπορικό ισοζύγιο στους κλάδους της Μεταποίησης και των Ορυχείων - Λατομείων	79
Διάγραμμα 32. Πραγματικό κόστος εργασίας στη Μεταποίηση, 2010=100.....	80
Διάγραμμα 33. Πραγματικό κόστος εργασίας στην Ελλάδα, 2010 = 100.....	81
Διάγραμμα 34. Συνολικό κόστος εργασίας στη Μεταποίηση*	82
Διάγραμμα 35. Συνολικό κόστος εργασίας ανά τομέα.....	83
Διάγραμμα 36. Κατανομή του συνολικού κόστους εργασίας ανά τομέα,	84
Διάγραμμα 37. Δείκτης GERD στον τομέα της Βιομηχανίας και % μερίδιο στο Σύνολο της Οικονομίας	85
Διάγραμμα 38. Δείκτης BERD στον τομέα της Βιομηχανίας και % μερίδιο στο σύνολο των Επιχειρήσεων της οικονομίας	86
Διάγραμμα 39. Δαπάνες σε τμήματα Έρευνας & Ανάπτυξης της Μεταποίησης* και % μερίδιο στο σύνολο της οικονομίας.....	86
Διάγραμμα 40. Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη ανά εργαζόμενο	87
Διάγραμμα 41. %απασχολούμενων σε τμήμα Έρευνας & Ανάπτυξης ως επιστημονικό προσωπικό	88
Διάγραμμα 42. Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη ανά εργαζόμενο	89
Διάγραμμα 43. %απασχολούμενων σε τμήμα Έρευνας και Ανάπτυξης ως επιστημονικό προσωπικό	89
Διάγραμμα 44. % μερίδιο δαπανών σε τμήματα Έρευνας & Ανάπτυξης του μεταποιητικού τομέα στο σύνολο της οικονομίας	90
Διάγραμμα 45. Δαπάνες ανά εργαζόμενο σε τμήμα Έρευνας & Ανάπτυξης στον μεταποιητικό τομέα	91
Διάγραμμα 46. %καινοτόμων επιχειρήσεων για το 2014.....	91
Διάγραμμα 47. % καινοτόμων επιχειρήσεων ανά τύπο καινοτομίας για το 2014.....	92
Διάγραμμα 48. Δομή πίνακα εισροών-εκροών.....	106
Διάγραμμα 49. Άμεσες, έμμεσες και προκαλούμενες οικονομικές επιδράσεις	108

Διάγραμμα 50. Επίδραση στην ακαθάριστη και στην προστιθέμενη αξία παραγωγής.....	109
Διάγραμμα 51. Επίδραση στην προστιθέμενη αξία ανά κλάδο (επιλεγμένοι κλάδοι)	110
Διάγραμμα 52. Επίδραση στο ΑΕΠ και στην απασχόληση	111
Διάγραμμα 53. Συνεισφορά επιμέρους μεταποιητικών κλάδων στην συνολική επίδραση της μεταποίησης στο ΑΕΠ	112
Διάγραμμα 54. Συνεισφορά επιμέρους μεταποιητικών κλάδων στην άμεση και στην συνολική επίδραση της μεταποίησης στην απασχόληση.....	112
Διάγραμμα 55. Επίδραση στην απασχόληση ανά κλάδο (επιλεγμένοι κλάδοι)	113
Διάγραμμα 56. Επίδραση στα έσοδα του Δημοσίου και στο κοινωνικό προϊόν.....	114
Διάγραμμα 57. Άμεση επίδραση στο εμπορικό ισοζύγιο	114
Διάγραμμα 58. Επίδραση στην ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά περιφέρεια	116
Διάγραμμα 59. Επίδραση στην προστιθέμενη αξία ανά περιφέρεια.....	117
Διάγραμμα 60. Επίδραση στο ΑΕΠ ανά περιφέρεια.....	118
Διάγραμμα 61. Επίδραση στην απασχόληση ανά περιφέρεια.....	119
Διάγραμμα 62. Άμεση επίδραση στην απασχόληση ανά περιφέρεια	120
Διάγραμμα 63. Συνολική επίδραση στην απασχόληση ανά περιφέρεια	121
Διάγραμμα 64. Επίδραση στο κοινωνικό προϊόν ανά περιφέρεια.....	121
Διάγραμμα 65. Επίδραση στην ακαθάριστη αξία παραγωγής, 1995 και 2014	123
Διάγραμμα 66. Επίδραση στην προστιθέμενη αξία, 1995 και 2014	123
Διάγραμμα 67. Επίδραση στην απασχόληση, 1995 και 2014.....	124
Διάγραμμα 68. Εξαγωγές, 1995 και 2014	125
Διάγραμμα 69. Συνολική επίδραση στην προστιθέμενη αξία ανά περιφέρεια, 1995 και 2014	126
Διάγραμμα 70. Συνολική επίδραση στην απασχόληση ανά περιφέρεια, 1995 και 2014	126
Διάγραμμα 24: Επίδραση του θετικού σοκ των €5,7 δισεκ. στην ακαθάριστη αξία παραγωγής και στο ΑΕΠ.....	128
Διάγραμμα 25: Επίδραση του θετικού σοκ των €5,7 δισεκ. στην απασχόληση και στα εισοδήματα από μισθούς.....	129
Διάγραμμα 26: Επίδραση του θετικού σοκ των €5,7 δισεκ. στα έσοδα του Δημοσίου και στο κοινωνικό προϊόν	129
Διάγραμμα 27: Επίδραση του θετικού σοκ των €13,8 δισεκ. στην ακαθάριστη αξία παραγωγής και στο ΑΕΠ.....	131
Διάγραμμα 28: Επίδραση του θετικού σοκ των €13,8 δισεκ. στην απασχόληση και στα εισοδήματα από μισθούς.....	131
Διάγραμμα 29: Επίδραση του θετικού σοκ των €13,8 δισεκ. στα έσοδα του Δημοσίου και στο κοινωνικό προϊόν.....	132
Διάγραμμα 77. Πλήθος επιχειρήσεων κατά την περίοδο 2005-2014	143
Διάγραμμα 78. Οι 10 κλάδοι με τις περισσότερες επιχειρήσεις στη Μεταποίηση.....	144
Διάγραμμα 79. Κέρδη και ζημιές του τομέα της μεταποίησης.....	145
Διάγραμμα 80. Δείκτες άμεσης και γενικής ρευστότητας στη Μεταποίηση	148
Διάγραμμα 81. Δείκτης άμεσης ρευστότητας – 10 κλάδοι άνω του μέσου όρου του τομέα	148
Διάγραμμα 82. Δείκτης γενικής ρευστότητας – 10 κλάδοι άνω του μέσου όρου του τομέα	149
Διάγραμμα 83. Δείκτης μόχλευσης και δανειακής επιβάρυνσης.....	150
Διάγραμμα 84. Δείκτης μόχλευσης – οι 10 κλάδοι με την υψηλότερη επίδοση.....	150
Διάγραμμα 85. Δείκτης μόχλευσης – οι 10 κλάδοι με τη χαμηλότερη επίδοση	151

Διάγραμμα 86. Δείκτης δανειακής επιβάρυνσης - οι 10 κλάδοι με την υψηλότερη επίδοση	151
Διάγραμμα 87. Δείκτης δανειακής επιβάρυνσης - οι 10 κλάδοι με τη χαμηλότερη επίδοση	152
Διάγραμμα 88. Μικτό περιθώριο κέρδους, τομέας μεταποίησης	152
Διάγραμμα 89. Δείκτης αποδοτικότητας ενεργητικού (ROA), μεταποίηση	153
Διάγραμμα 90. νομική μορφή επιχειρήσεων τομέα μεταποίησης, 2010	154
Διάγραμμα 91. πλήθος επιχειρήσεων και κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων της μεταποίησης.....	155
Διάγραμμα 92. Απασχόληση και πλήθος επιχειρήσεων.....	156
Διάγραμμα 93. Χρήση σύγχρονων πρακτικών και τεχνολογιών διοίκησης στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων).....	160
Διάγραμμα 94. Επενδυτικές δαπάνες τη διετία 2011 – 2012 στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων	161
Διάγραμμα 95. % των επιχειρήσεων που εξαγουν και % των εξαγωγικών επιχειρήσεων με εξαγωγές άνω του 40% των συνολικών πωλήσεων στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων	162
Διάγραμμα 96. % επιχειρήσεων που υιοθετούν πρακτικές καινοτομίας τη διετία 2011-2012 στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων.....	164
Διάγραμμα 97. Βαθμός νεωτερισμού καινοτομικών προϊόντων στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% καινοτομικών προϊόντων)	164
Διάγραμμα 98. Αιτήσεις για πατέντες την διετία 2011-2012 και αξιοποίηση τους στην παραγωγική διαδικασία στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων- % επιχειρήσεων με πατέντες).....	165
Διάγραμμα 99. Είδος εισαγόμενης καινοτομίας διαδικασιών/διεργασιών στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων με καινοτομία διαδικασιών/διεργασιών).....	166
Διάγραμμα 100. Είδος εισαγόμενης καινοτομίας οργάνωσης/εμπορίας/μάρκετινγκ στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων με καινοτομία οργάνωσης/εμπορίας/μάρκετινγκ).....	167
Διάγραμμα 101. Λειτουργία τμήματος Έρευνας & Ανάπτυξης στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων & ερευνητικό προσωπικό (% επιχειρήσεων- % εργαζομένων).....	168
Διάγραμμα 102. Δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων	168
Διάγραμμα 103. Διάρθρωση της απασχόλησης στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% εργαζόμενων).....	169
Διάγραμμα 104. Επίπεδο εκπαίδευσης των εργαζόμενων στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% εργαζόμενων)	170
Διάγραμμα 105. Ηλικιακή διάρθρωση του προσωπικού στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% εργαζόμενων).....	171
Διάγραμμα 106. Κατανομή προσωπικού με βάση τα έτη εργασίας στην επιχείρηση στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% εργαζόμενων).....	172
Διάγραμμα 107. Τρόποι εκπαίδευσης προσωπικού στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων που εφαρμόζουν προγράμματα εκπαίδευσης/κατάρτισης).....	173
Διάγραμμα 108. Εφαρμογή διαδικασιών αξιολόγησης και ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού	174

Διάγραμμα 109. Κατανομή επιχειρήσεων Α ανά τυπολογία στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων).....	176
Διάγραμμα 110. Διαχρονική εξέλιξη του μεριδίου της βιομηχανίας στο ΑΕΠ (% ΕΕ 15- ΑΕΠ)	199
Διάγραμμα 111. Μεριδίο της μεταποίησης σε συνάρτηση με το μερίδιο των υπηρεσιών (% του ΑΕΠ) στις χώρες μέλη της ΕΕ το 2014.....	201
Διάγραμμα 112. Διαχρονική εξέλιξη προστιθέμενης αξίας παραγωγής στην Ευρώπη σε σύγκριση με τρίτες χώρες που αποτέλεσαν βασικούς προορισμούς μετεγκατάστασης της βιομηχανικής παραγωγής (δισεκ. δολάρια, σε τρέχουσες τιμές)	202
Διάγραμμα 113. Διαχρονική εξέλιξη των επενδύσεων για έρευνα και ανάπτυξη στην Ευρώπη σε σύγκριση με τρίτες χώρες που αποτέλεσαν βασικούς προορισμούς μετεγκατάστασης της βιομηχανικής παραγωγής (δισεκ. δολάρια, σε τρέχουσες τιμές)	203
Διάγραμμα 114. Διαχρονική εξέλιξη των δαπανών των νοικοκυριών στην Ευρώπη σε σύγκριση με τρίτες χώρες που αποτέλεσαν βασικούς προορισμούς μετεγκατάστασης της βιομηχανικής παραγωγής (δισεκ. δολάρια, σε τρέχουσες τιμές)	204
Διάγραμμα 115. Διαχρονική εξέλιξη του ρυθμού ανάπτυξης της μεταποίησης σε σύγκριση με τις υπηρεσίες (ΕΕ 15-%).....	205
Διάγραμμα 116. Ταυτότητα της μεταποίησης.....	206
Διάγραμμα 117. Διαχρονική εξέλιξη της παραγωγικότητας της μεταποίησης σε σύγκριση με τις υπηρεσίες (ΕΕ 15).....	207
Διάγραμμα 118. Εργασιακό κόστος ανά απασχολούμενο στη μεταποίηση, στη βιομηχανία, στο σύνολο των κλάδων της οικονομίας, (ΕΕ 15)	207
Διάγραμμα 119: Μέσες τιμές ηλεκτρικής ενέργειας μετά από εκπτώσεις και αντιστάθμιση κόστους – μειώσεις για βιομηχανίες εντάσεως ενέργειας (Β' εξάμηνο 2013 σε €/MWh)	223

Εισαγωγή

Για πάνω από μια δεκαετία, την περίοδο 1995-2007 η ελληνική οικονομία παρουσίασε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας να αυξάνεται συνολικά πάνω από 50%. Ωστόσο, από το 2008 και μετά το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας συρρικνώθηκε συνολικά κατά 26% μέχρι το 2013 και έκτοτε διατηρείται σε αυτό το επίπεδο, καθώς δεν έχει ακόμα καταγραφεί μια εμφατική αναπτυξιακή δυναμική.

Μία από τις βασικές παθογένειες του προηγούμενου αναπτυξιακού κύκλου ήταν το πρότυπο μεγέθυνσης της οικονομίας που ακολουθήθηκε τη συγκεκριμένη περίοδο. Όπως έχει επισημανθεί από πολλούς, η κατανάλωση (κυρίως ιδιωτική) αποτέλεσε το βασικότερο μοχλό συνεισφοράς στη μεγέθυνση του ΑΕΠ. Η δυσανάλογη μεγέθυνση της κατανάλωσης προήλθε κυρίως από την ταχύτερη αύξηση των εισοδημάτων σε σχέση με την παραγωγικότητα εργασίας, αλλά και από την αύξηση του δημόσιου χρέους, αλλά και των δανειακών υποχρεώσεων του ιδιωτικού τομέα. Οι επενδύσεις διαδραμάτισαν δευτερεύοντα ρόλο στην πορεία ανάπτυξης, με το μεγαλύτερο μέρος τους να αφορά στο στεγαστικό τμήμα τους, ενώ η συνεισφορά του εξωτερικού τομέα ήταν αρνητική, καθώς οι εισαγωγές αυξήθηκαν με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με τις εξαγωγές.

Σήμερα, η επαναφορά της ελληνικής οικονομίας σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και η ταχύτερη αποκλιμάκωση της ανεργίας δεν γίνεται να προέλθουν από αύξηση της κατανάλωσης και δανεισμού. Απαιτείται στροφή προς τομείς που επενδύουν στην πραγματική οικονομία, δημιουργούν μια εύρωστη και παραγωγική βάση με εμπορεύσιμα - κατά προτίμηση στις διεθνείς αγορές - αγαθά και υπηρεσίες.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο τομέας μεταποίησης μπορεί να συνεισφέρει ουσιαστικά στην αλλαγή του προτύπου ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Πρόκειται για τομέα που παράγει εμπορεύσιμα αγαθά, σε αντίθεση με σημαντικό τμήμα των υπηρεσιών, ενώ σε σύγκριση με τον πρωτογενή τομέα εμφανίζει αυξημένη παραγωγικότητα και υψηλότερες επενδύσεις. Γι' αυτό άλλωστε, η σημασία της μεταποίησης έχει αναγνωριστεί και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας για βιομηχανική αναγέννηση έχει τεθεί στόχος για αύξηση του μεριδίου της βιομηχανίας σε 20% του ΑΕΠ της ΕΕ το 2020. Η ελληνική μεταποίηση άλλωστε συμμετέχει με ποσοστό λίγο πάνω από 8% στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία τα τελευταία χρόνια, το οποίο έχει μεν μειωθεί συν τω χρόνω, αλλά υποδηλώνει ότι υπάρχουν σημαντικά περιθώρια ανάπτυξής του.

Από την άλλη πλευρά σαφώς η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει αρνητικά όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα, με τη μεταποίηση να μην αποτελεί εξαίρεση. Το γεγονός αυτό καταδεικνύεται άλλωστε μέσα και από τη σημαντική επιδείνωση των βασικών διαρθρωτικών της στοιχείων από το 2009 και μετά. Η αρνητική επίδραση της κρίσης σε όρους απασχόλησης στον μεταποιητικό τομέα είναι επίσης πολύ έντονη. Η ανθεκτικότητα όμως ορισμένων κλάδων και επιχειρηματικών μονάδων της ελληνικής μεταποίησης, παρά την

υφειακή πορεία τους, συνδέεται στενά με την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού της, τις ειδικότητες και τις δεξιότητες που διαθέτει, καθώς χωρίς αυτές, οποιαδήποτε προσπάθεια τεχνολογικής αναβάθμισης και καινοτομικής εξέλιξης πέφτει στο κενό.

Η παρούσα μελέτη αναδεικνύει την πολλαπλασιαστική σημασία που μπορεί να διαδραματίσει η μεταποιητική βιομηχανία στην ταχύτερη μεγέθυνση της εγχώριας οικονομίας, στην ανάκτηση διεθνούς ανταγωνιστικότητας με εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας, αλλά και σε μία πιο βιώσιμη αποκατάσταση του εμπορικού ισοζυγίου. Οι θέσεις εργασίας άλλωστε στη μεταποίηση έχουν περισσότερο διατηρήσιμα χαρακτηριστικά και καλύπτουν ευρύτατα πεδία ειδικοτήτων και ειδικεύσεων, καθώς συνδέονται με επενδύσεις υψηλού κόστους.

Βασικό συμπέρασμα της μελέτης είναι άλλωστε το γεγονός ότι το 31% του ελληνικού ΑΕΠ οφείλεται στην μεταποίηση, ενώ για κάθε €1 προστιθέμενης αξίας της μεταποίησης, στο ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας προστίθενται συνολικά €3,6. Επιπρόσθετα, το συνολικό κοινωνικό προϊόν της μεταποίησης (μισθοί, φόροι, εισφορές, σχηματισμός παγίου κεφαλαίου) υπερβαίνει τα €31,6 δισεκατομμύρια, ενώ σε επίπεδο περιφέρειας, στην μεταποίηση οφείλεται η παραγωγή του 50% του προϊόντος (ΑΕΠ) της Στερεάς Ελλάδας, το 46% του προϊόντος της Πελοποννήσου και το 37% του προϊόντος της Κεντρικής Μακεδονίας

Εν κατακλείδι, η ελληνική μεταποίηση αποτελεί βασικό κορμό της εγχώριας οικονομίας, με κλάδους και επιμέρους επιχειρήσεις που έχουν κατορθώσει να κατατάσσονται ανάμεσα στους ισχυρότερους και πιο εύρωστους, ακόμη και κατά την περίοδο της ύφεσης. Η σημασία της μεταποίησης για την οικονομία της χώρας δεν έχει αναγνωριστεί επαρκώς, ενώ παραμένουν ακόμα σε ισχύ σημαντικοί παράγοντες, όπως είναι η υψηλή φορολογία και το απρόβλεπτο φορολογικό καθεστώς, το ύψος των ασφαλιστικών εισφορών, η έντονη γραφειοκρατία, το σημαντικό ενεργειακό κόστος, το ασαφές και δυσλειτουργικό χωροταξικό πλαίσιο κ.α., οι οποίοι εμποδίζουν την πλήρη αξιοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου και των ευκαιριών δυναμικής ανάπτυξης που διαθέτει ο τομέας. Πάντως, το ελληνικό πρόβλημα της αποβιομηχάνισης και της σταδιακής ανάπτυξης της ελληνικής μεταποίησης στη μετά κρίση εποχή, θα πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα των διεθνών εξελίξεων και αναγκών της αγοράς. Σε ένα διεθνές πλαίσιο άλλωστε, η ελληνική μεταποίηση μπορεί να ωφεληθεί σημαντικά αλλά και να διαμορφώσει σε ένα βαθμό τις εξελίξεις στο ευρωπαϊκό περιβάλλον.

Επιτελική σύνοψη

Σκοπός της μελέτης είναι η αποτίμηση της ευρύτερης οικονομικής σημασίας της μεταποίησης στην Ελλάδα και η εξέταση των προϋποθέσεων που θα διασφαλίσουν την περαιτέρω ανάπτυξή της. Ειδικότερα, η μελέτη αποτελείται από έξι επιμέρους κεφάλαια, των οποίων τα βασικότερα σημεία και συμπεράσματα παρατίθενται στη συνέχεια:

Μακροχρόνιες τάσεις στον μεταποιητικό τομέα στην Ελλάδα

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η μακροχρόνια εικόνα του εγχώριου μεταποιητικού τομέα για το χρονικό διάστημα 1970-2016 και επιχειρείται και μία σύγκριση με την ευρωπαϊκή μεταποίηση αλλά και τους υπόλοιπους τομείς της ελληνικής οικονομίας.

Βασικά συμπεράσματα:

Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του εγχώριου μεταποιητικού τομέα φαίνεται να μειώνεται διαχρονικά, κινούμενη σε χαμηλότερο επίπεδο από αυτό της Ευρωζώνης (EZ-12). Κατά την περίοδο 1995-2016 στην Ελλάδα ο μέσος όρος της συμβολής είναι στο 9% έναντι 16% στην EZ. Ήπιες ανοδικές τάσεις εντοπίζονται τα διαστήματα 1972-1987 και 1998-2002 (ΜΕΡΜ:2% και 5%, αντίστοιχα), ενώ τάσεις εξασθένησης καταγράφονται το 1988-1997 και το 2003-2016 (ΜΕΡΜ:-2% και -1%, αντίστοιχα).

Έντονη είναι η επίδραση της κρίσης στον τομέα της Μεταποίησης τόσο στην εγχώρια οικονομία, όσο και την ευρωπαϊκή, αν και σε ηπιότερο βαθμό σε σχέση με άλλους τομείς της οικονομίας. Η ελληνική μεταποίηση σημείωσε μείωση κατά σχεδόν 2 ποσοστιαίων μονάδων μεταξύ των διαστημάτων 2001-2008 (μ.ο. 10%) και 2009-2016 (μ.ο. 8,4%), ενώ η ευρωπαϊκή κατά μόλις 1 ποσοστιαία μονάδα (από μ.ο. 16,8% το 2001-2008 σε μ.ο. 16% το 2009-2016).

Σημαντική είναι η συμβολή της Μεταποίησης στην ελληνική οικονομία καθώς, εξαιρουμένων των Υπηρεσιών, η ακαθάριστη ΠΑ της Μεταποίησης στο εθνικό προϊόν βρίσκεται διαχρονικά σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας. Από την άλλη πλευρά σε σχετικά σταθερά επίπεδα αλλά χαμηλότερα σε σχέση με την ευρωπαϊκή, κινείται η παραγωγικότητα της ελληνικής μεταποίησης, με την απόκλιση να ενισχύεται από το 2004 και μετά.

- Η παραγωγικότητα της εγχώριας μεταποίησης προσεγγίζει κατά μέσο όρο τα €39 χιλ./ απασχολούμενο, έναντι €62 χιλ./απασχολούμενο στην ευρωπαϊκή μεταποίηση.

- Κατά την περίοδο 1995 – 2007 ελαφριά ενίσχυση της παραγωγικότητας σημειώνεται στην ελληνική μεταποίηση (ΜΕΡΜ: 2,3%), όσο και στην μεταποίηση των χωρών της ΕΖ12 (ΜΕΡΜ:2,8%), ξεπερνώντας τον διαχρονικό μέσο όρο τους.
- Η περίοδος της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης επηρέασε την παραγωγικότητα της μεταποίησης τόσο στην ευρωπαϊκή όσο και στην ελληνική οικονομία.

Η παραγωγικότητα της Μεταποίησης όμως διαχρονικά κινείται σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας, υστερεί ωστόσο με μικρή διαφορά έναντι των Υπηρεσιών και της Υπ. Βιομηχανίας (δηλ. Ορυχεία, Λατομεία και Παροχή Ηλ. Ρεύματος και Νερού).

Πτωτικές τάσεις σημειώνεται στο ποσοστό απασχόλησης στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα καθ'όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου (από 18% το 1992 σε 9,9% το 2016), με προοπτικές ενίσχυσης, ωστόσο, τη τριετία 2014-2016 (από 9,3% το 2014 σε 9,9% το 2016). Ο αριθμός απασχολούμενων στη μεταποίηση το 2016 ανέρχεται σε 358 χιλ. έναντι όμως 615 χιλ απασχολούμενων το 2001. Συνεπώς, η επίδραση της κρίσης στην απασχόληση στον μεταποιητικό τομέα, ήταν έντονη όπως άλλωστε και σε όλους τους τομείς της οικονομίας με εξαίρεση τον τομέα των Υπηρεσιών. Χαρακτηριστικό είναι ότι πριν το 2008 η απασχόληση στην εγχώρια μεταποίηση κατέγραφε μείωση της τάξης του 2,3%, ενώ μετά το 2008 η μείωση προσέγγισε το 3,4%. Δηλαδή η κρίση επιτάχυνε τη μείωση της απασχόλησης.

Βασικά διαρθρωτικά στοιχεία της μεταποίησης

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται και εξετάζονται αναλυτικά τα βασικά διαρθρωτικά μεγέθη της μεταποίησης την τελευταία δεκαπενταετία και πραγματοποιείται σύγκριση μεταξύ του μεταποιητικού και των λοιπών τομέων της ελληνικής οικονομίας, καθώς και των επιμέρους κλάδων της μεταποίησης.

Βασικά συμπεράσματα:

Η ελληνική μεταποίηση έχει υποστεί ισχυρό πλήγμα από την έναρξη της οικονομικής κρίσης μετά το 2009. Αποτελεί όμως ακόμα βασικό κορμό της εγχώριας οικονομίας, με κλάδους που κατατάσσονται ανάμεσα στους ισχυρότερους και πιο εύρωστους, ακόμη και κατά την περίοδο της ύφεσης.

Η σημαντική συρρίκνωση της απασχόλησης της σε όλους τους τομείς της οικονομίας, με αποτέλεσμα την σταδιακή άνοδο της ανεργίας στη χώρα, επηρέασε σημαντικά και την

ελληνική μεταποίηση, όπως ήταν αναμενόμενο. Ωστόσο, η ανθεκτικότητα ορισμένων κλάδων της ελληνικής μεταποίησης θα πρέπει να αποδοθεί και στο ανθρώπινο δυναμικό της, το επίπεδο μόρφωσης, αλλά και τις ειδικότητες και τις δεξιότητες που διαθέτει, καθώς χωρίς αυτές, οποιαδήποτε προσπάθεια τεχνολογικής αναβάθμισης και καινοτομικής εξέλιξης πέφτει στο κενό.

Παρά το γεγονός ότι η μεταποίηση αποτελεί τον κατεξοχήν τομέα στον οποίο εργάζεται η πλειονότητα των τεχνιτών επαγγελματιών, και παρά το ότι η ελληνική οικονομία παραμένει μια οικονομία υπηρεσιών, τάση που ως ένα βαθμό καταγράφεται σε κάθε αναπτυγμένη χώρα, απορροφά από την άλλη πλευρά σε συγκεκριμένους κλάδους ένα σημαντικό ποσοστό εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και επιστημόνων.

- Μεταποιητικοί κλάδοι όπως είναι τα Φάρμακα, τα Τρόφιμα, τα Χημικά κ.α. έχουν ανάγκη από υψηλού επιπέδου, άρτια καταρτισμένου στον τομέα του ανθρώπινου κεφαλαίου, που θα διαθέτει τα απαιτούμενα προσόντα να οδηγήσει τις τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα και να τον καταστήσει πιο ανταγωνιστικό και εξωστρεφή.

Ως προς τις εξαγωγές, η αξία τους στον τομέα της Μεταποίησης την τελευταία 5ετία άγγιξε κατά μέσο όρο τα €23,2 δισεκ. ετησίως, με καλύτερη χρονιά διαχρονικά να αναδεικνύεται το 2013, όταν και ξεπέρασε τα €24 δισεκ.

- Στο εν λόγω διάστημα η αξία των εισαγωγών διαμορφώθηκε στα €43,2 δισεκ. ετησίως.
- Το εμπορικό έλλειμμα περιορίζεται σημαντικά, καθώς από περίπου €42 δισεκ. το 2008, περιορίστηκε κατά €24 σχεδόν δισεκ. το 2016.

Κατά την περίοδο της κρίσης σημειώνεται ανοδική τάση των εξαγωγών από το 2009 έως το 2016, με το 2016 να καταγράφει μικρή συρρίκνωση της αξίας των εξαγωγών.

- Μείωση και της αξίας των εισαγωγών στο εν λόγω διάστημα, με το εμπορικό ισοζύγιο βελτιώνεται αισθητά από το 2008, σε αντίθεση με τη συνεχή επιδείνωση του έως το 2008.

Σημαντική βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων του τομέα της μεταποίησης

- Κατά την περίοδο 2008-2016 οι εξαγωγές μεταποιητικών προϊόντων στην Ελλάδα αποτελούσαν κατά μέσο όρο πάνω από το 87% του συνόλου των εξαγωγών αγαθών της χώρας, (ενίσχυση κατά 2,7 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το μέσο όρο των προηγούμενων ετών).
- Ο δείκτης εξαγωγών προς εισαγωγές, από 31% το 2009 ανέρχεται σε 56% το 2013.

Έντονη είναι η διεύρυνση των προορισμών των εξαγωγών του μεταποιητικού τομέα τουλάχιστον μέχρι το 2012 (μόλις το 1/4 της αξίας των εξαγωγών στην ΕΕ15 το 2012), γεγονός που υποδηλώνει μια μεγαλύτερη διασπορά σε περισσότερες αγορές και άρα μεγαλύτερη κατανομή του ρίσκου.

Σε επίπεδο χωρών, για το 2015 ως οι μεγαλύτεροι εξαγωγικοί προορισμοί αναδεικνύονται η Ιταλία, η Γερμανία, η Τουρκία, η Κύπρος και οι Η.Π.Α. Μικρή εξασθένιση σημειώνει το μερίδιο εξαγωγών στους 5 σημαντικότερους προορισμούς από το 2003, ενδεικτικό και πάλι της γεωγραφικής διασποράς των μεταποιητικών εξαγωγών. Θα πρέπει μάλιστα να σημειωθεί η διεύρυνση των προορισμών όπου διοχετεύονται τα μεταποιητικά προϊόντα, καθώς το 2015 παραδόθηκαν προϊόντα σε 184 χώρες.

Για το 2009 και 2016, το βασικό εξαγωγίμο προϊόν της μεταποίησης αποτελούν τα Προϊόντα Διύλισης Πετρελαίου¹, με τα Τρόφιμα και τα Βασικά μέταλλα να ακολουθούν. Την 1η πεντάδα συμπληρώνουν τα Χημικά προϊόντα, καθώς και τα Φαρμακευτικά προϊόντα με χαμηλότερα ωστόσο μερίδια. Πάντως το 2000 το 1^ο σε εξαγωγές προϊόν μεταποίησης ήταν τα Είδη ένδυσης. Εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, το 2016 ξεχωρίζουν τα Τρόφιμα και τα Βασικά Μέταλλα, των οποίων η αξία ξεπερνά τα €3,2 δισεκ. και τα €2,5 δισεκ. αντίστοιχα. Την 1η πεντάδα συμπληρώνουν τα Χημικά προϊόντα, τα Φαρμακευτικά προϊόντα, καθώς και οι Ηλεκτρονικοί υπολογιστές (€1,3 δισεκ., €1 δισεκ. και €1 δισεκ., αντίστοιχα).

Από το εμπορικό ισοζύγιο των κλάδων της Μεταποίησης ξεχωρίζει το εμπορικό πλεόνασμα των Προϊόντων Διύλισης Πετρελαίου και στα τρία χρονικά σημεία που εξετάστηκαν (2000,2009,2016)., Ωστόσο, πρόκειται για έναν κλάδο με ιδιαιτερότητες.

Έντονες είναι οι διακυμάνσεις του πραγματικού κόστους εργασίας στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα, κυρίως τα διαστήματα 1997-2001 και 2010-2013, όπου σημειώνεται κατακόρυφη μείωση της τάξης του 27% και 33%, αντίστοιχα. Η μείωση του πραγματικού κόστους στην Ελλάδα, καθώς και τα χαμηλά επίπεδα στα οποία βρίσκεται αυτή τη στιγμή ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής μεταποίησης. Το πραγματικό κόστος εργασίας πριν την κρίση στην εγχώρια μεταποίηση είχε ενισχυθεί, αλλά πλέον κατά το χρονικό διάστημα 2009-2015 παρατηρείται σημαντική εξασθένιση. Άλλωστε, ο δείκτης κόστους εργασίας στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα είναι διαχρονικά χαμηλότερος κατά μέσο όρο κατά 8 μονάδες σε σύγκριση με το κόστος εργασίας στο σύνολο της οικονομίας.

¹ Η ραγδαία αύξηση του μεριδίου των Προϊόντων Διύλισης Πετρελαίου το 2009, οφείλεται στην εκτεταμένη αύξηση της τιμής του πετρελαίου κυρίως από το 2008.

Έντονες διακυμάνσεις σημειώνονται στις επενδύσεις, με την αξία αυτών από €1,6 δισεκ. το 1995 να ξεπερνάει στις αρχές του 2000 τα €3 δισεκ. και να φτάνει τα €2,1 δισεκ. το 2015.

- Συγκεκριμένα εντοπίζονται δύο ανοδικοί κύκλοι στο εξεταζόμενο διάστημα. Από το 1995 υπάρχει συνεχής άνοδος των επενδύσεων με κορύφωση τη διετία 2000-2001 (€3,3 δισεκ. ετησίως). Μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, σημειώνεται μία νέα ανοδική τάση με κορύφωση το 2008 (€3,2 δισεκ).
- Με την έλευση της οικονομικής κρίσης, η πορεία των επενδύσεων στον μεταποιητικό τομέα είναι πτωτική μέχρι και το 2014, σε ηπιότερο ωστόσο βαθμό από το σύνολο της οικονομίας (-9% στην μεταποίηση έναντι -15% στο σύνολο της οικονομίας). Χρονιά ανάκαμψης των επενδύσεων φαίνεται να είναι το 2015 όπου σημειώνουν άνοδο 5% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Αναφορικά με τις δαπάνες επενδύσεων ανά εργαζόμενο, ο μεταποιητικός τομέας φαίνεται διαχρονικά να ενισχύεται αν και υστερεί σε σχέση με το σύνολο της οικονομίας.

- Τα έτη 2012 και 2014 το ύψος των επενδύσεων ανά εργαζόμενο στην μεταποίηση ταυτίζεται με αυτό του συνόλου της οικονομίας (€6,4 χιλ. και €6,2 χιλ., αντίστοιχα), ενώ τα έτη 2013 και 2015 για πρώτη φορά ο μεταποιητικός τομέας πρωτοπορεί και προηγείται του συνόλου της οικονομίας.

Όσον αφορά στις επενδυτικές δαπάνες ανά εργαζόμενο σε άλλους τομείς της οικονομίας, η Μεταποίηση φαίνεται να ανήκει στους πρωτοπόρους τομείς διαχρονικά, και μάλιστα από το 2011 και μετά ξεπερνά τις Υπηρεσίες

Πάντως συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες², οι δαπάνες για επενδύσεις ανά εργαζόμενο στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα φαίνεται να υστερούν σε σχέση με την Ιρλανδία, την Ιταλία και την Ισπανία, αλλά και υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με την Βουλγαρία. Πάντως, το ύψος των επενδυτικών δαπανών του εγχώριου μεταποιητικού τομέα είναι περίπου όσο της Πορτογαλίας.

Οι δαπάνες της Μεταποίησης σε τμήματα Έρευνας & Ανάπτυξης, το 2013 ανήλθαν σε €177 εκατ., σημειώνοντας υποχώρηση 8% σε σχέση με το 2011 (€191 εκατ. το 2011), έναντι ήπιας ανόδου, στα εν λόγω χρονικά σημεία, του συνόλου της οικονομίας (+1% στα €489 εκατ. το 2013). Πάντως το μερίδιο του μεταποιητικού τομέα στο σύνολο της οικονομίας από 39% το 2011 υποχωρεί στο 36%.

² Επιλεγμένες χώρες προς σύγκριση, βάσει των διαθέσιμων στοιχείων, είναι η Βουλγαρία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Ισπανία και η Πορτογαλία

Ιδιαίτερης σημασίας είναι το γεγονός ότι ο εγχώριος μεταποιητικός τομέας φαίνεται να υπερισχύει στις δαπάνες για Ε&Α ανά εργαζόμενο σε σχέση με το σύνολο της οικονομίας για τα έτη 2011, και 2013.

Σχετικά με τους απασχολούμενους σε τμήμα Ε&Α ως επιστημονικό προσωπικό, η Μεταποίηση πρωτοπορεί, με το 0,6% των απασχολούμενων της να βρίσκονται σε τμήμα Ε&Α το 2013, έναντι του συνόλου της οικονομίας (0,2%).

Συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας και για τα έτη 2011, 2013, η Μεταποίηση καταλαμβάνει την 1η θέση όσον αφορά το ύψος δαπανών για Ε&Α ανά εργαζόμενο (μ.ο. €500/εργαζόμενο), και μάλιστα με σημαντική διαφορά από τον αμέσως επόμενο σε κατάταξη τομέα. (Παροχή Ηλ. Ρεύματος: μ.ο. €124/εργαζόμενο)

- Ο μεταποιητικός τομέας υπερτερεί έναντι των υπολοίπων τομέων και στα μερίδια των απασχολούμενων σε τμήμα Ε&Α.

Συγκριτικά με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες³, το 2013 ο εγχώριος μεταποιητικός τομέας φαίνεται να υστερεί έναντι των επιλεγμένων χωρών, ωστόσο το μερίδιό του είναι παραπλήσιο χωρών, όπως η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Ισπανία.

Οι δαπάνες ανά εργαζόμενο για Ε&Α στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα συγκριτικά με τις επιλεγμένες χώρες βρίσκονται στα χαμηλότερα επίπεδα, ωστόσο σε παραπλήσια με αυτά της Πορτογαλίας.

Όσον αφορά την καινοτομία, το 2012 φαίνεται η Μεταποίηση να υπερτερεί ελαφρώς του συνόλου της οικονομίας, με τις περισσότερες από τις μισές επιχειρήσεις της να υιοθετούν καινοτομικές πρακτικές.

Σχετικά με τον τύπο της καινοτομίας, φαίνεται να επικρατεί η ίδια τάση τόσο στις μεταποιητικές επιχειρήσεις όσο και στο σύνολο της οικονομίας με τις μισές επιχειρήσεις να υιοθετούν συνδυαστικές πρακτικές καινοτομίας.

Ο οικονομικός αντίκτυπος της μεταποίησης

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται ο υπολογισμός του οικονομικού αντίκτυπου της μεταποίησης στην Ελλάδα, τόσο σε εθνικό επίπεδο, για το σύνολο της ελληνικής επικράτειας, όσο και σε τοπικό επίπεδο, για τις δεκατρείς διοικητικές περιφέρειες της χώρας. Προσδιορίζονται τόσο οι άμεσες επιδράσεις της μεταποίησης στην ελληνική οικονομία, όσο

³ Επιλεγμένες χώρες προς σύγκριση, βάσει των διαθέσιμων στοιχείων, είναι η Ιρλανδία, η Σλοβενία, η Ιταλία, η Ισπανία και η Πορτογαλία

και οι επακόλουθες οικονομικές επιδράσεις του μεταποιητικού τομέα, που προκύπτουν μέσω των αλληλεπιδράσεων του με άλλους τομείς της οικονομίας.

Βασικά συμπεράσματα:

Το 31% του ελληνικού ΑΕΠ οφείλεται στην μεταποίηση (€55 δισεκατομμύρια)

- Για κάθε €1 προστιθέμενης αξίας της μεταποίησης, στο ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας προστίθενται συνολικά €3,1

Το 31,3% της απασχόλησης στην Ελλάδα οφείλεται στην μεταποίηση (1,24 εκατομμύρια απασχολούμενοι)

- Για κάθε €1 εκατομμύριο κύκλου εργασιών της μεταποίησης, στην απασχόληση της Ελλάδας προστίθενται συνολικά 22 θέσεις εργασίας
- Για κάθε θέση εργασίας στην μεταποίηση δημιουργούνται συνολικά στην οικονομία 3,5 θέσεις

Το συνολικό κοινωνικό προϊόν της μεταποίησης (μισθοί, φόροι, εισφορές, σχηματισμός παγίου κεφαλαίου) υπερβαίνει τα €31,6 δισεκατομμύρια

- Για κάθε €1 κύκλου εργασιών της μεταποίησης, στο κοινωνικό προϊόν της ελληνικής οικονομίας προστίθενται συνολικά €0,6
- Η μεταποίηση προσφέρει 37,4% υψηλότερους μισθούς από ότι οι υπόλοιποι τομείς της οικονομίας κατά μέσον όρο

Η μεταποίηση συμβάλλει άμεσα στην εξισορρόπηση του εμπορικού ισοζυγίου, εξαγοντας και υποκαθιστώντας εισαγωγές, με €47,4 δισεκατομμύρια

- 43,3% των ελληνικών εξαγωγών είναι προϊόντα της μεταποίησης

Στην μεταποίηση οφείλεται η παραγωγή του 50% του προϊόντος (ΑΕΠ) της Στερεάς Ελλάδας, το 46% του προϊόντος της Πελοποννήσου και το 37% του προϊόντος της Κεντρικής Μακεδονίας

- Στην μεταποίηση οφείλεται περισσότερο από το ήμισυ της απασχόλησης στην Στερεά Ελλάδα, περισσότερο από το 46% της απασχόλησης στην Πελοπόννησο και το 36% της απασχόλησης στην Κεντρική Μακεδονία

Στην εικοσαετία 1995-2014 μειώθηκε σημαντικά τόσο η άμεση προστιθέμενη αξία των μεταποιητικών δραστηριοτήτων (κατά 13%), όσο και η συνολική επίδραση της μεταποίησης στην δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία (κατά 8%)

- Δραματική ήταν η μείωση των άμεσα απασχολούμενων στην μεταποίηση (κατά 29%) στην περίοδο αυτή, ενώ μειώθηκε σημαντικά και η συνολική συνεισφορά της μεταποίησης στην απασχόληση (κατά 14%)

- Το 71% της συνολικής μείωσης στην απασχόληση στην εικοσαετία αντιστοιχεί στην άμεση μείωση της απασχόλησης στην μεταποίηση

Επιπροσθέτως, στο πλαίσιο της μελέτης εκτιμήθηκε ένα υποθετικό σενάριο, σύμφωνα με το οποίο θα μπορούσαμε να προκαλέσουμε – με τις κατάλληλες πολιτικές – ένα θετικό οικονομικό σοκ που θα τόνωνε την δραστηριότητα της μεταποίησης σε επίπεδα που βρισκόταν το 1995. Υποθέσαμε, δηλαδή ένα σοκ επαναφοράς της προστιθέμενης αξίας της μεταποίησης σε πραγματικούς απόλυτους όρους στα επίπεδα του 1995, κάτι που θα σήμανε μια αύξηση της ζήτησης του μεταποιητικού τομέα κατά €5,7 δισεκατομμύρια. Τότε:

- Το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας θα αυξανόταν συνολικά κατά €7,2 δισεκατομμύρια (4,1% του ΑΕΠ του 2014)
- Η απασχόληση θα αυξανόταν συνολικά κατά 163.000 θέσεις εργασίας (4,1% της απασχόλησης το 2014), εκ των οποίων 34.000 θέσεις άμεσα στην μεταποίηση
- Τα έσοδα του δημοσίου θα αυξάνονταν συνολικά κατά €1,5 δισεκατομμύρια (0,8% του ΑΕΠ)
- Θα δημιουργείτο επιπλέον κοινωνικό προϊόν στην οικονομία ύψους €4,2 δισεκατομμυρίων συνολικά (2,4% του ΑΕΠ), εκ των οποίων το €1 δισεκατομμύριο άμεσα από την μεταποίηση

Χρηματοοικονομική ανάλυση της μεταποίησης

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια διαχρονική ανάλυση των χρηματοοικονομικών στοιχείων των επιχειρήσεων της μεταποίησης, έχοντας επιλέξει τρία χρονικά σημεία ανάλυσης, το έτος 2005, το 2009 και το 2014.

Βασικά συμπεράσματα:

Το 2014 οι περισσότερες επιχειρήσεις του μεταποιητικού τομέα ανήκουν στον κλάδο Τροφίμων και Ποτών (1.322. ή 25,8% του συνόλου). Ακολουθεί ο κλάδος παραγωγής χαρτιού (587 επιχειρήσεις ή 11,5% του συνόλου), οι επιχειρήσεις που στα βασικά μέταλλα (556 επιχειρήσεις. ή 10,9% του συνόλου) καθώς και τα παράγωγα πετρελαίου και άνθρακα (416 επιχειρήσεις, 8,1% του συνόλου).

Σε όρους κύκλου εργασιών (στοιχεία μητρώου ΕΛ.ΣΤΑΤ) οι περισσότερες εταιρείες της μεταποίησης είναι μικρές και πολύ μικρές. Ο υποκλάδος «Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου» καταγράφει τον υψηλότερο κύκλο εργασιών με €16,4

δισεκ. (ή 20,1% του συνόλου). Έπεται η Βιομηχανία Τροφίμων με €11,1 δισεκ. (14,0%) και η παραγωγή Βασικών Μετάλλων με €3,8 δισεκ. (4,9%).

Ο κύκλος εργασιών περιορίζεται σε όλους τους κλάδους με εξαίρεση τον κλάδο διύλισης πετρελαίου (αύξηση κατά €7 δισεκ.), εξαιτίας της σημαντικής ανόδου των τιμών πετρελαίου. Στους υπόλοιπους κλάδους ο τζίρος περιορίζεται κατά 13,8% την περίοδο 2009-2014.

Η κερδοφορία περιορίζεται σημαντικά κατά την περίοδο μελέτης. Το 2005 καταγράφονται κέρδη ύψους €1,3 δισεκ., τα οποία περιορίζονται στα €281 εκατ. το 2009, ενώ το 2014 σημειώνονται σωρευτικές ζημιές €662 εκατ.). Οι υψηλότερες ζημιές του τομέα καταγράφονται στους κλάδους τροφίμων (23,8% του συνόλου των ζημιών), στην εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων (22,2%) και στην παραγωγή χαρτιού και χάρτινων προϊόντων (17,2%).

Η συνολική αξία του ενεργητικού των επιχειρήσεων του τομέα αυξάνεται κατά 23,1% το 2009 σε σχέση με το 2005, για να υποχωρήσει το 2014, προφανώς και ως συνέπεια της εξόδου αρκετών επιχειρήσεων από την αγορά.

Την περίοδο 2005-2009, οι μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις αυξήθηκαν κατά περίπου 41,8%, ενώ στη συνέχεια (2014) περιορίστηκαν κατά 9,4%. Ωστόσο εξακολουθούν να βρίσκονται σημαντικά υψηλότερα από τα επίπεδα του 2005.

Το 2014 το υψηλότερο περιθώριο κέρδους καταγράφεται σε κλάδους όπως η παραγωγή προϊόντων καπνού, στα μηχανήματα και είδη εξοπλισμού και στην κατασκευή επίπλων. Στον αντίποδα, οι κλάδοι της βιομηχανίας ξύλου, της εξόρυξης μεταλλούχων μεταλλευμάτων και της παραγωγής προϊόντων οπτάνθρακα εμφανίζουν εξαιρετικά περιορισμένο περιθώριο κέρδους.

Προφίλ μεταποίησης στην οικονομική κρίση, βάσει αποτελεσμάτων έρευνας στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις

Στο κεφάλαιο αυτό αξιοποιούνται τα ευρήματα εμπειρικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε από το IOBE και το Εργαστήριο Βιομηχανικής και Ενεργειακής Οικονομίας (ΕΒΕΟ) του ΕΜΠ για λογαριασμό της Στέγης της Ελληνικής Βιομηχανίας του ΣΕΒ στις 2000 από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις της χώρας το 2011 και 2013.

Βασικά συμπεράσματα:

Με βάση τα ευρήματα τις έρευνας στις ελληνικές επιχειρήσεις μεταποίησης, φαίνεται ότι σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων, οι μεταποιητικές επιχειρήσεις:

- υπερέρχουν στη χρήση σύγχρονων πρακτικών και τεχνολογιών διοίκησης
- πρωτοπορούν στις επενδύσεις στην περίοδο της κρίσης
- είναι πιο εξωστρεφείς
- επιδεικνύουν μεγαλύτερη ερευνητική δραστηριότητα με όρους
 - επενδυτικών δαπανών,
 - συμμετοχής σε ερευνητικά προγράμματα,
 - ανθρώπινου δυναμικού που ασχολείται με την έρευνα & την καινοτομία,
 - ερευνητικών υποδομών (λειτουργία οργανωμένου τμήματος έρευνας & ανάπτυξης)
- είναι περισσότερο καινοτόμες σε όρους
 - καινοτομίας προϊόντος και διαδικασίας,
 - υποβολής αιτήσεων για πατέντες,
- παράγουν καινοτομικά προϊόντα με υψηλότερο βαθμό νεωτερισμού (νέα για την παγκόσμια αγορά προϊόντα)
- αξιοποιούν περισσότερο την καινοτομία (πατέντες) στην παραγωγική διαδικασία

Όμως

- υπολείπονται, αν και οριακά, της συνολικής κερδοφορίας των επιχειρήσεων της χώρας

Ειδικά σε ό,τι αφορά το ανθρώπινο δυναμικό προκύπτει ότι οι μεταποιητικές επιχειρήσεις σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων

- απασχολούν προσωπικό κυρίως με συμβάσεις πλήρους απασχόλησης
- απασχολούν σε μικρότερο βαθμό γυναίκες και νέους ηλικιακά εργαζόμενους
- δεν ανανεώνουν συχνά το προσωπικό τους (χαμηλή κινητικότητα προσωπικού)
- απασχολούν προσωπικό με αντίστοιχο (οριακά χαμηλότερο) επίπεδο εκπαίδευσης
- υπερέρχουν στη χρήση πρακτικών εκπαίδευσης/κατάρτισης
- εφαρμόζουν σε αντίστοιχο βαθμό διαδικασίες αξιολόγησης προσωπικού αλλά δεν χρησιμοποιούν ευρέως σύστημα σύνδεση μισθών/παραγωγικότητας

Βιομηχανική πολιτική σήμερα

Στο κεφάλαιο αυτό παρατίθεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή στις πρόσφατες εξελίξεις γύρω από την ευρωπαϊκή βιομηχανία, αλλά και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μεταποιητικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα, ενώ παρουσιάζονται οι βασικοί υφιστάμενοι χρηματοδοτικοί μηχανισμοί στη βιομηχανία στην Ελλάδα, για την τρέχουσα περίοδο και μεσοπρόθεσμα.

Βασικά συμπεράσματα:

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008 ενέτεινε την κατάσταση μετεγκατάστασης και αποβιομηχάνισης ιδιαίτερα σε χώρες με ισχυρή μεταποιητική βιομηχανία, καθώς οδήγησε σε περαιτέρω συρρίκνωση των δευτερευουσών βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Το υψηλό κόστος της ενέργειας την περίοδο αυτή, ιδίως σε τομείς υψηλής κατανάλωσης ενέργειας (όπως η χαλυβουργία), αποθάρρυνε την πραγματοποίηση επενδύσεων και οδήγησε ορισμένες επιχειρήσεις να μετεγκατασταθούν. Οι παράγοντες που συνέβαλαν στην αποβιομηχάνιση της Ευρώπης συνοψίζονται στα εξής:

- Υιοθέτηση στρατηγικής μετεγκατάστασης της παραγωγής σε ξένες χώρες (offshoring)
- Ισχυροποίηση της ζήτησης για βιομηχανικά προϊόντα στις αναπτυσσόμενες αγορές
- Έμφαση στις υπηρεσίες (servitization)

Οι βιομηχανικές δραστηριότητες στην ΕΕ ενσωματώνονται σε όλο και πιο πλούσιες και πολύπλοκες αλυσίδες εφοδιασμού, συνδέοντας πολυεθνικούς ομίλους επιχειρήσεων και μικρές ή μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) σε όλους τους τομείς και τις χώρες, δημιουργώντας τελικά παγκόσμιες αλυσίδες αξίας. Τελικά, η οικονομική σημασία των βιομηχανικών δραστηριοτήτων είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτήν που υποδηλώνει αυστηρά το μερίδιό της μεταποίησης στο ΑΕΠ.

Συνολικά η ευρωπαϊκή βιομηχανία έρχεται αντιμέτωπη με παγκόσμιες τάσεις και προκλήσεις που επηρεάζουν και διαμορφώνουν το μέλλον της μεταποίησης διεθνώς όπως είναι:

- Μεταβολές στη ζήτηση
- Διεθνοποίηση της παραγωγής- διεθνείς αλυσίδες εφοδιασμού
- Τεχνολογική πρόοδος
- Κλιματική αλλαγή-Περιορισμένοι φυσικοί πόροι
- Ελλείψεις δεξιοτήτων
- Έμφαση στην καινοτομία

Σε εγχώριο επίπεδο, πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μεταποιητικές επιχειρήσεις είναι οξύτερα στην Ελλάδα από ότι σε άλλες χώρες, με αποτέλεσμα να πλήττεται η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής μεταποίησης, με αρνητικές επιδράσεις τόσο στις εξαγωγικές επιδόσεις της, όσο και στις επιδόσεις των ελληνικών επιχειρήσεων στην εγχώρια αγορά, όπου τα ελληνικά μεταποιητικά προϊόντα ανταγωνίζονται τα εισαγόμενα. Τα κυριότερα εκ των προβλημάτων για την ελληνική μεταποίηση συνοψίζονται στα εξής σημεία:

- υψηλή φορολογία
- υψηλές ασφαλιστικές εισφορές
- πολυπλοκότητες στο σύστημα δικαιοσύνης
- έντονη γραφειοκρατία
- υψηλό κόστος ενέργειας
- ασαφές χωροταξικό πλαίσιο
- ανεπαρκείς υποδομές
- δυσκαμψίες στην αγορά εργασίας
- απουσία παραγωγικής διαδικασίας σύμφωνα με το μοντέλο της κυκλικής οικονομίας

Η πιστωτική στενότητα των τελευταίων ετών, ως απόρροια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 και πρωτίστως της εξόδου του ελληνικού κράτους από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίων το 2010, περιόρισε σημαντικά τη δυνατότητα των επιχειρήσεων να αντλούν κεφάλαια από το τραπεζικό σύστημα.

- Οι επιχειρήσεις της Μεταποίησης και κυρίως του κλάδου Ορυχείων – Λατομείων υπέστησαν τις επιδράσεις των παραπάνω εξελίξεων, με τα δάνεια προς αυτές να μειώνονται εντός έξι ετών (2010-2016) κατά 16,6% και 48,6% αντίστοιχα.

Αυτές οι δυσμενείς εξελίξεις αναδεικνύουν την ανάγκη αναζήτησης πηγών χρηματοδότησης για τα επόμενα χρόνια. Καθώς το εγχώριο τραπεζικό σύστημα βρίσκεται σε μεταβατική φάση (πώληση «κόκκινων δανείων», τραπεζική ενοποίηση στην ΕΕ), οι ευκαιρίες άντλησης ρευστότητας και επενδυτικών πόρων για τη Μεταποίηση θα πρέπει να αναζητηθούν κυρίως εκτός αυτού.

- Σημαντικούς υφιστάμενους χρηματοδοτικούς μηχανισμούς στην Ελλάδα, για την τρέχουσα περίοδο και μεσοπρόθεσμα, αποτελούν τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ για την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020, ο νέος επενδυτικός νόμος (νόμος 4399/2016), καθώς και επιμέρους ενισχυόμενες κατηγορίες δαπανών και διαθέσιμα είδη ενίσχυσης (επιδοτήσεις, εγγυήσεις, φοροαπαλλαγές κ.ά.)

Κεφάλαιο 1. Μακροχρόνιες τάσεις στον μεταποιητικό τομέα στην Ελλάδα

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η μακροχρόνια εικόνα του εγχώριου μεταποιητικού τομέα για το χρονικό διάστημα 1970-2015, και επιχειρείται και μία σύγκριση με τον ευρωπαϊκή μεταποίηση αλλά και τους υπόλοιπους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Η άντληση των στοιχείων πραγματοποιήθηκε από την βάση δεδομένων “AMECO” της DG ECFIN της Commission, και αφορά βάσει της διαθεσιμότητας τους το εν λόγω διάστημα.

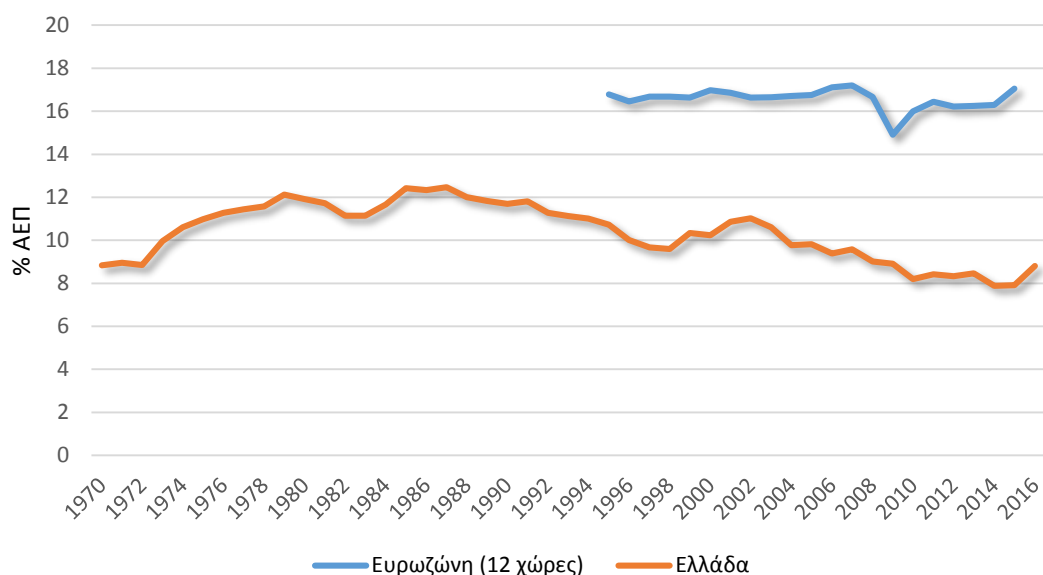
1.1 Η συμβολή της Μεταποίησης στην Ελληνική οικονομία

Όσον αφορά στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του εγχώριου μεταποιητικού τομέα, πτωτική φαίνεται να είναι η συμβολή της μεταποίησης στο προϊόν της ελληνικής οικονομίας, κινούμενη διαχρονικά σε χαμηλότερο επίπεδο από αυτό στην EZ12⁴. Για την ελληνική μεταποίηση, στην εξεταζόμενη περίοδο εντοπίζονται 2 χρονικά διαστήματα ανοδικών τάσεων, και 2 διαστήματα όπου καταγράφεται εξασθένηση της συμβολής του τομέα. Συγκεκριμένα, ελαφρώς ανοδικές τάσεις εντοπίζονται το 1972-1987 και 1998-2002 (ΜΕΡΜ: 2% και 5%, αντίστοιχα), ενώ ακολουθούν τάσεις εξασθένησης (ΜΕΡΜ: -2% το 1988-1997, και -1% το 2003-2016). Στον αντίποδα, σταθερή διαχρονικά είναι η συμβολή της Μεταποίησης των χωρών της EZ12 στην ευρωπαϊκή οικονομία, με εξαίρεση το 2009, που σημειώνεται πτώση της τάξης του 11%, ως απόρροια της κρίσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διετία 2014-2015 καταγράφεται το χαμηλότερο ποσοστό (7,8%) της εγχώριας μεταποίησης, έναντι του 16% της ευρωπαϊκής (Διάγραμμα 1).

Έντονη φαίνεται να είναι η επίδραση της κρίσης στον τομέα της Μεταποίησης τόσο στην εγχώρια οικονομία όσο και την ευρωπαϊκή, σε πιο ήπιο ωστόσο βαθμό. Συγκεκριμένα, το διάστημα 2009 – 2016 η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της εγχώριας μεταποίησης διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο 8,4% του ΑΕΠ, σημειώνοντας σημαντική εξασθένηση σε σχέση με το διάστημα 2001-2008 (μ.ο. 10%). Ηπιότερη ήταν η συρρίκνωση της ΑΠΑ στην μεταποίηση των χωρών της EZ12 το εν λόγω διάστημα (16% από 16,8% το 2001-2008), δείχνοντας μεγαλύτερη αντοχή στην κρίση (Πίνακας 1).

⁴ Η Ευρωζώνη των 12 περιλαμβάνει τις εξής χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία και Ελλάδα.

Διάγραμμα 1. Ακαθάριστη Προστιθέμενη αξία μεταποιητικού τομέα* ως % ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2010)

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database, Επεξεργασία: IOBE

*Τα στοιχεία αφορούν αποκλειστικά τον μεταποιητικό τομέα και δεν συμπεριλαμβάνουν τα Ορυχεία, Λατομεία, λόγω μη διαθεσιμότητας των στοιχείων.

Πίνακας 1. Μέσος όρος ΑΠΑ μεταποίησης* ως %ΑΕΠ

	1995-2000	2001-2008	2009-2016
Ευρωζώνη (12 χώρες)	16,7%	16,8%	16,0%
Ελλάδα	10,1%	10,0%	8,4%

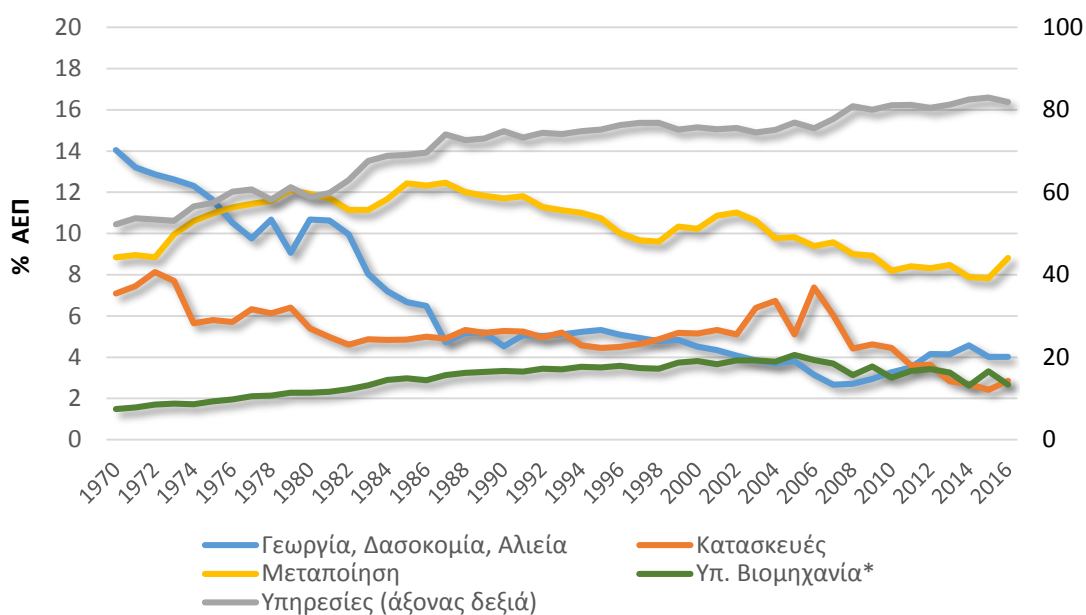
Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database

*Δεν περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία

Σε τομεακό επίπεδο, η συμβολή των Υπηρεσιών στον εθνικό προϊόν ξεχωρίζει διαχρονικά, με την Μεταποίηση, ωστόσο, να καταλαμβάνει τη 2^η θέση, αφήνοντας σε χαμηλότερα επίπεδα τις Κατασκευές, τον Αγροτικό τομέα και τους κλάδους της υπόλοιπης Βιομηχανίας. Όσον αφορά στις τάσεις, ήπια αλλά συνεχής είναι η μείωση της συμβολής του Αγροτικού τομέα, έναντι της ενίσχυσης της σημασίας των Υπηρεσιών. Σημαντική είναι η εξασθένηση στον τομέα των Κατασκευών, ενώ μικρές μεταβολές εντοπίζονται στην υπόλοιπη βιομηχανία (Διάγραμμα 2).

Η κρίση φαίνεται να έχει επηρεάσει αρνητικά τους τομείς των Κατασκευών και της Μεταποίησης, με τη συμβολή τους στο εθνικό προϊόν να μειώνεται κατά 3 και 2 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα, ενώ στα ίδια επίπεδα κινήθηκε η ΑΠΑ της Υπ. Βιομηχανίας. Ανοδικά κινήθηκε η ΑΠΑ του τομέα των Υπηρεσιών ξεπερνώντας το 81% του ΑΕΠ το διάστημα 2009-2016 από 77% το 2000-2008 (Διάγραμμα 3).

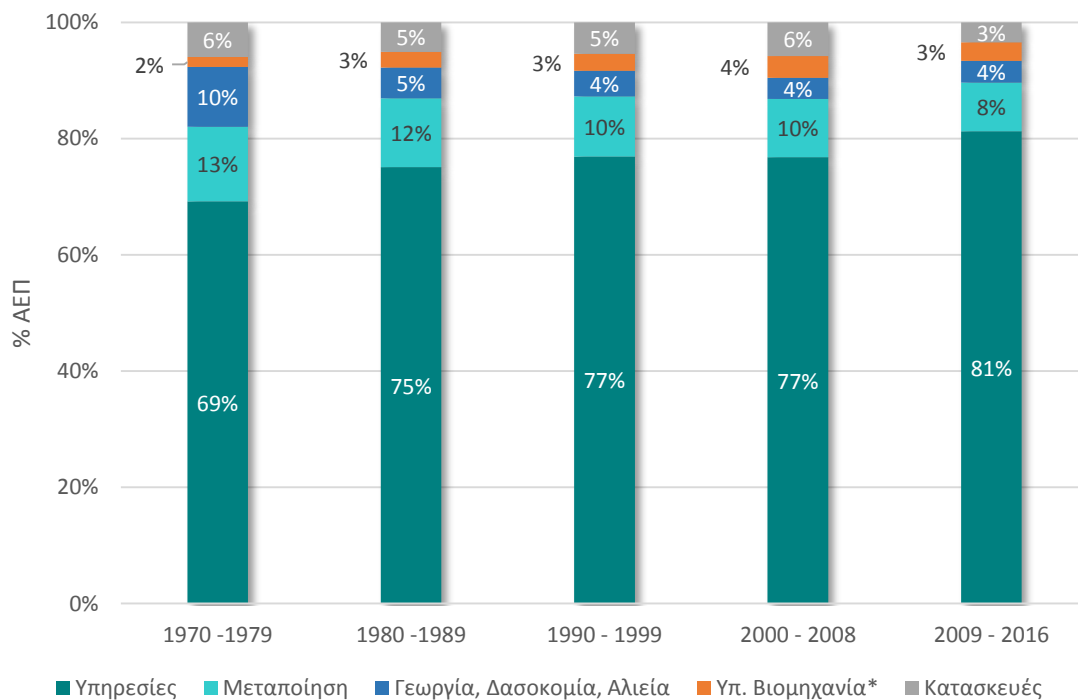
Διάγραμμα 2. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής ανά τομέα ως %ΑΕΠ

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database, Επεξεργασία: IOBE

*Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και η Παροχή Ηλ. Ρεύματος και Νερού

Διάγραμμα 3. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία τομέων της οικονομίας ως %ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2010)

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database

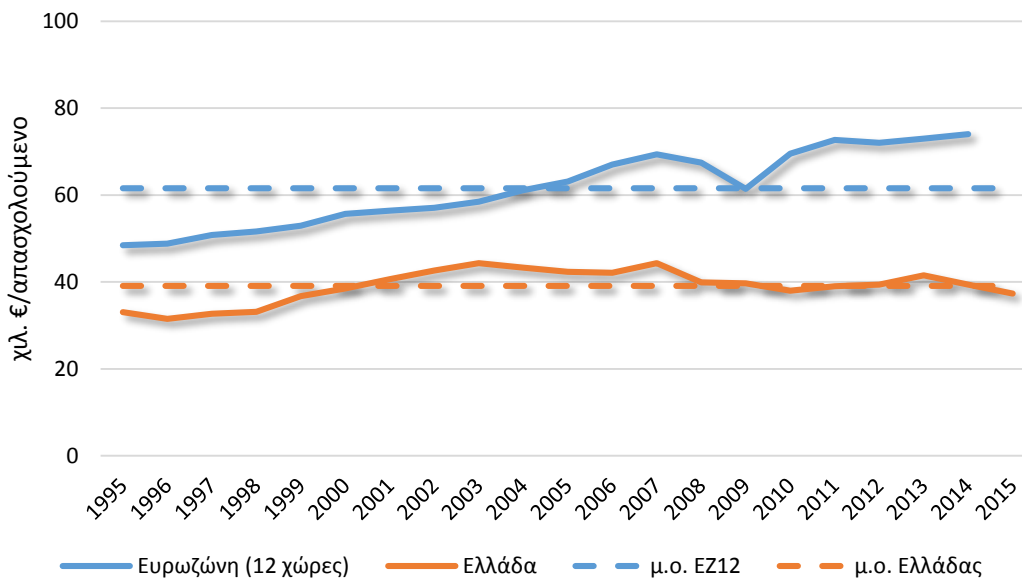
*Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και η Παροχή Ηλ. Ρεύματος και Νερού

1.2 Η Παραγωγικότητα στον μεταποιητικό τομέα

Στην συγκεκριμένη υποενότητα, παρουσιάζεται η παραγωγικότητα εργασίας του εγχώριου μεταποιητικού τομέα. Για τον υπολογισμό της παραγωγικότητας εργασίας χρησιμοποιήθηκε ο σχετικός δείκτης του ΟΟΣΑ, σύμφωνα με τον οποίο η παραγωγικότητα εργασίας ορίζεται ως ο λόγος της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας προς το σύνολο των απασχολούμενων.⁵

Όσον αφορά στην παραγωγικότητα στον τομέα της Μεταποίησης, διαχρονικά, η ελληνική Μεταποίηση βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα από αυτά της ΕΖ12 με την διαφορά να ενισχύεται από το 2004 και έπειτα. Αναλυτικότερα, σε σχετικά σταθερό επίπεδο, και κοντά στην περιοχή του μέσου όρου (€39,1 χιλ. ανά απασχολούμενο) βρίσκεται η ελληνική Μεταποίηση κυρίως από το 2001, με μικρές διακυμάνσεις. Αντίστοιχα, στην ΕΖ12 επικρατούν διαχρονικά ανοδικές τάσεις, οι οποίες το 2004 ξεπερνούν τον μέσο όρο (μ.ο. €61,5 χιλ. ανά απασχολούμενο), ενώ το διάστημα 2008-2010 φαίνεται να διακόπτεται προσωρινά η άνοδος, πιθανόν λόγω της οικονομικής έκρηξης το 2008 (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής Μεταποίησης* ανά απασχολούμενο

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database

*Τα στοιχεία αφορούν αποκλειστικά στον μεταποιητικό τομέα. Δεν έχουν συμπεριληφθεί τα Ορυχεία, Λατομεία, λόγω μη διαθεσιμότητας των στοιχείων που αφορούν τον εν λόγω τομέα.

⁵ OECD System of Unit Labour Cost and Related Indicators, "Labour productivity per person employed is defined as real output (gross value added) divided by total employed persons". "Gross value added, derived from the measure of output-based GDP, is the only output measure divided into economic activities", Labour Productivity Indicators, July 2008, OECD Statistics Directorate Division of Structural Economic Statistics.

Κατά την περίοδο 1995 – 2007 ελαφριά ενίσχυση της παραγωγικότητας σημειώνεται τόσο στην ελληνική μεταποίηση (ΜΕΡΜ: 2,3%), όσο και στην μεταποίηση των χωρών της ΕΖ12 (ΜΕΡΜ:2,8%), ξεπερνώντας τον διαχρονικό μέσο όρο τους κατά 13% αμφότεροι (Ελληνική μεταποίηση:€44,4 χιλ./απασχολούμενο το 2007 από μ.ο. €39,1 χιλ./απασχολούμενο και ΕΖ12 €69,4 χιλ./απασχολούμενο το 2007 από μ.ο. €61,5 χιλ./απασχολούμενο). Ωστόσο, φαίνεται ότι η περίοδος της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, με την κατακρήμνιση της ζήτησης σε συνδυασμό με ανελαστικότητες στην αγορά εργασίας, είχε σημαντικές επιπτώσεις στην κατακόρυφη μείωση της παραγωγικότητας. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι συνέπειες της δύσκολης οικονομικά περιόδου επηρέασαν την παραγωγικότητα στην μεταποίηση τόσο στην ευρωπαϊκή όσο και στην ελληνική οικονομία (ΜΕΡΜ: -4% στην ΕΖ και ΜΕΡΜ: -3,6% στην Ελλάδα το 2007-2009), με την ευρωπαϊκή ωστόσο να εμφανίζει σημάδια ανάκαμψης το 2009, γεγονός που δεν παρατηρήθηκε στην περίπτωση της ελληνικής μεταποίησης λόγω της εγχώριας κρίσης εξυπηρέτησης χρέους, η οποία διατήρησε την παραγωγικότητα σε χαμηλά επίπεδα μέχρι και το 2015, (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της παραγωγικότητας στη Μεταποίηση

	1995-2007	2007-2009	2009-2015
Ευρωζώνη -12	2,8%	-4,0%	3,8%
Ελλάδα	2,3%	-3,6%	-0,1%

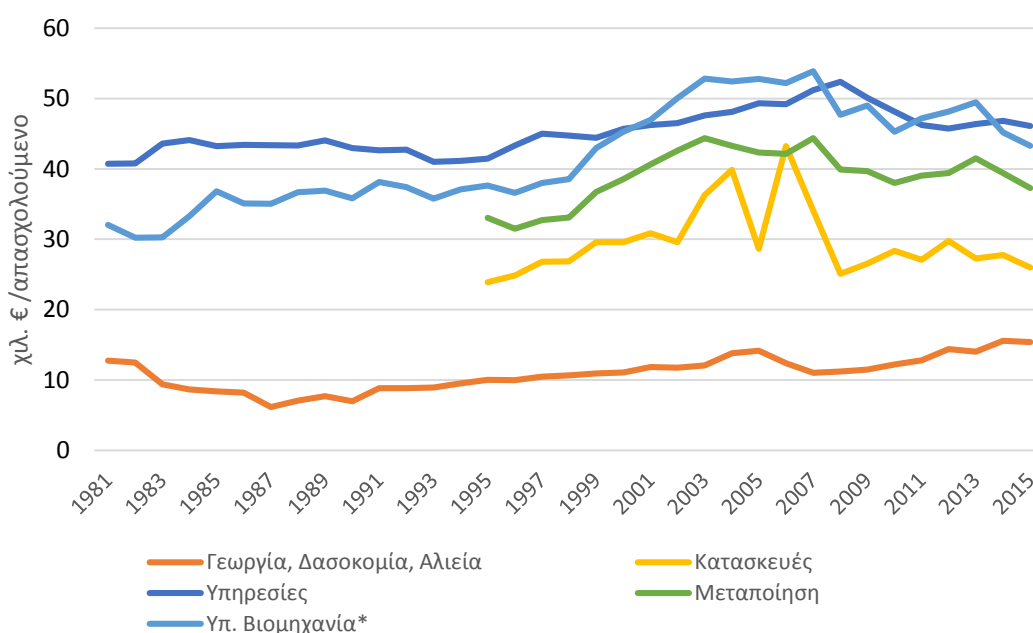
Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database Επεξεργασία: IOBE

Σε επίπεδο τομέων, η παραγωγικότητα της Μεταποίησης διαχρονικά κινείται σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς, υστερεί ωστόσο με μικρή διαφορά έναντι των Υπηρεσιών και της Υπ. Βιομηχανίας. Μεταξύ των τομέων της ελληνικής οικονομίας, διαχρονικά σε χαμηλά επίπεδα εντοπίζεται η παραγωγικότητα του Αγροτικού τομέα, με μικρές ωστόσο τάσεις ενίσχυσης την τελευταία 3ετία. Οριακή άνοδος του μεριδίου της Μεταποίησης στο ΑΕΠ παρατηρείται την περίοδο 2002 -2008 σε σχέση με την περίοδο 1990-1999, γεγονός που μπορεί να ερμηνευθεί λόγω της προετοιμασίας των Ολυμπιακών Αγώνων κατά την περίοδο 2002 -2004 αλλά και της αύξησης των οικοδομικών δραστηριοτήτων μέχρι το 2006. Στον αντίποδα, έντονες διακυμάνσεις την περίοδο 2002 – 2008 σημειώνονται στον κλάδο των Κατασκευών, πιθανόν λόγω της αναλογικά μεγαλύτερης αύξησης των απασχολούμενων στον τομέα σε σχέση με το προϊόν του (Διάγραμμα 5).

Συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς κατά την περίοδο πριν την κρίση (1995-2007) έντονη είναι η αύξηση της παραγωγικότητας στις Κατασκευές και στους κλάδους της Υπ. Βιομηχανίας, με την Μεταποίηση να έπεται με μικρή απόκλιση. Ήπια ενίσχυση της παραγωγικότητας παρατηρείται στους τομείς των Υπηρεσιών (ΜΕΡΜ: 1,6%) και της Γεωργίας (ΜΕΡΜ: 0,8%). Αναφορικά με την περίοδο που ξέσπασε η κρίση (2007-2009), φαίνεται ότι

επηρεάστηκε πρωτίστως ο τομέας των Κατασκευών (από 2,8% σε 0,1%), ενώ ανεπηρέαστη και σε χαμηλά επίπεδα παρέμεινε η άνοδος της παραγωγικότητας στον τομέα της Γεωργίας, Δασοκομίας και Αλιείας (από 0,8% σε 0,9%). Αξίζει να σημειωθεί η συνεχής ενίσχυση της παραγωγικότητας και κατά την περίοδο της παγκόσμιας κρίσης στους τομείς της Υπ. Βιομηχανίας, της Μεταποίησης, αλλά και των Υπηρεσιών σε επίπεδα παρόμοια με της προ κρίσης περιόδου. Τέλος, την τελευταία 4ετία, σε όλους τους τομείς παρατηρείται μικρή επιβράδυνση της ανοδικής τάσης της παραγωγικότητας, καθώς το εν λόγω διάστημα εκδηλώνονται οι συνέπειες της εγχώριας κρίσης, με εξαίρεση τον τομέα των Κατασκευών όπου η μείωση είναι οριακή (Πίνακας 3).

Διάγραμμα 5. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής Μεταποίησης ανά απασχολούμενο ανά τομέα

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database

*Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και η Παροχή Ηλ. Ρεύματος και Νερού

Πίνακας 3. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της παραγωγικότητας ανά τομέα

	1995 - 2007	2007 - 2009	2009 - 2015
Γεωργία, Δασοκομία, Αλιεία	0,8%	0,9%	0,7%
Υπ. Βιομηχανία*	2,8%	2,1%	2,0%
Κατασκευές	2,8%	0,1%	-0,1%
Υπηρεσίες	1,6%	1,5%	0,8%
Μεταποίηση	2,3%	1,8%	1,5%

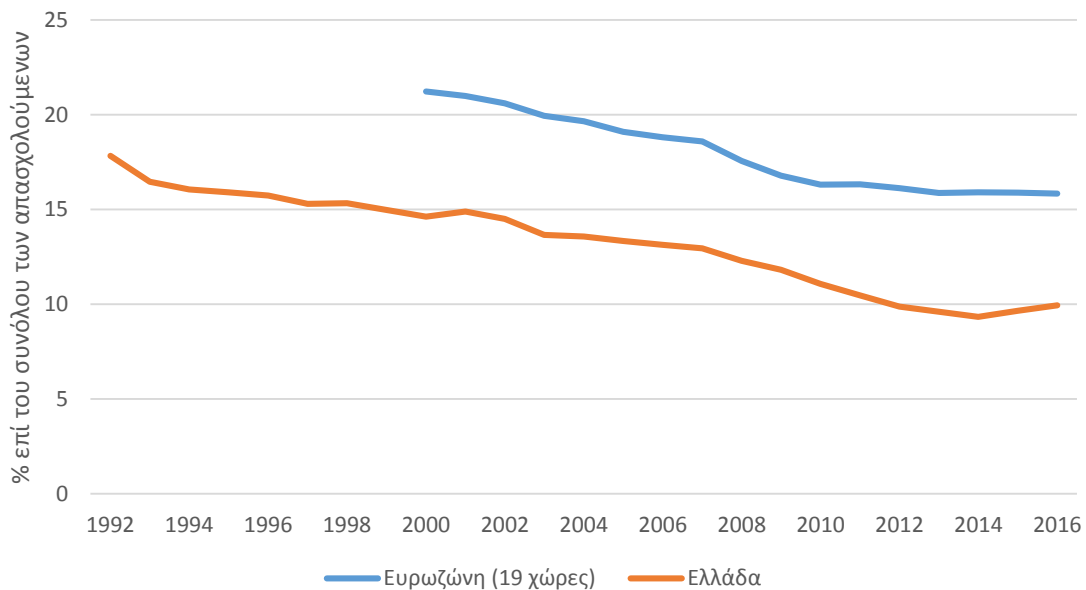
Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database Επεξεργασία: IOBE

*Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και η Παροχή Ηλ. Ρεύματος και Νερού

1.3 Η απασχόληση στον μεταποιητικό τομέα

Όσον αφορά στην μακροχρόνια τάση της απασχόλησης στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα, πτωτικές τάσεις σημειώνονται στο ποσοστό των απασχολούμενων στην μεταποίηση καθόλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου (από 18% το 1992 σε 9,9% το 2016), με προοπτικές ενίσχυσης, ωστόσο, τη τριετία 2014-2016 (από 9,3% το 2014 σε 9,9% το 2016). Η ίδια τάση εντοπίζεται και στην μεταποίηση των χωρών της ΕΖ12 (από 21,2% το 2000 σε 15,9% το 2016), με τάσεις σταθεροποίησης την τελευταία 3ετία (Διάγραμμα 6).

Διάγραμμα 6. %απασχολούμενων στον τομέα της Μεταποίησης*

Πηγή: EUROSTAT, LFS, Επεξεργασία: IOBE
*Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία και Λατομεία

Έντονα φαίνεται να έχει επηρεάσει η εγχώρια κρίση τον μεταποιητικό τομέα στην Ελλάδα ενώ μικρότερη δείχνει να είναι η αρνητική τάση στην μεταποίηση των χωρών της Ευρωζώνης-12. Αναλυτικότερα, και πριν την εκδήλωση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, πτωτικές τάσεις καταγράφει το μερίδιο απασχολούμενων, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, στην περιοχή του -2,3% και -2,6%, αντίστοιχα. Τάσεις αποδυνάμωσης της απασχόλησης εντοπίζονται και μετά το 2008, με το αντίστοιχο μερίδιο στην μεταποίηση να εξασθενεί κατά 3,4% ετησίως, όταν στις χώρες της ΕΖ12 η μείωση είναι μόλις 1,2% (Πίνακας 4).

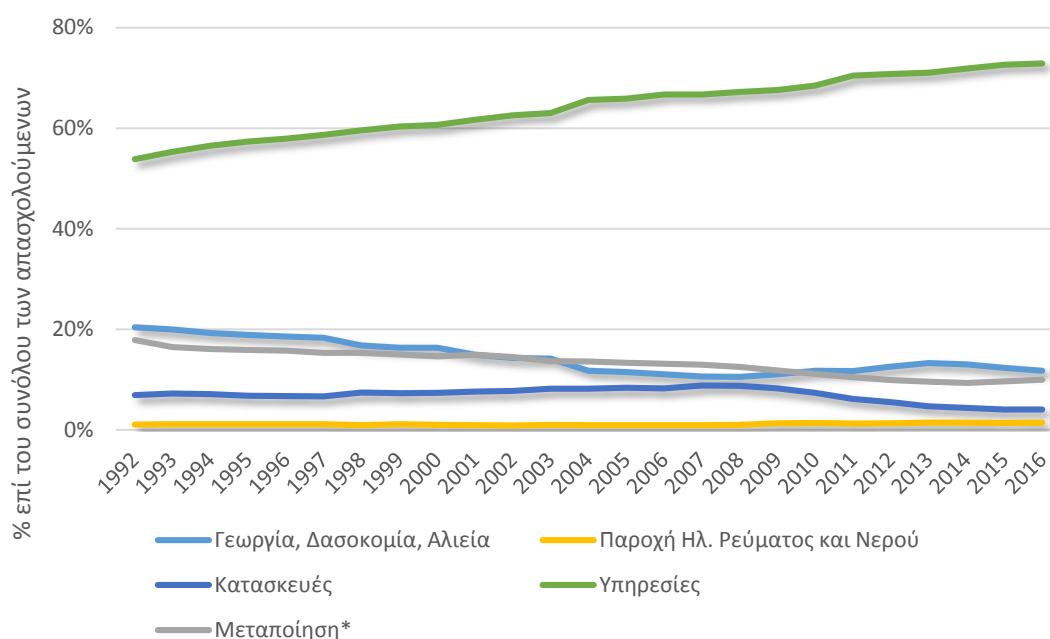
Πίνακας 4. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής των απασχολούμενων στην μεταποίηση

	1992-1999	2000-2008	2009-2016
Ευρωζώνη -12	N/A	-2,6%	-1,2%
Ελλάδα	-2,5%	-2,3%	-3,4%

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database, Επεξεργασία: IOBE

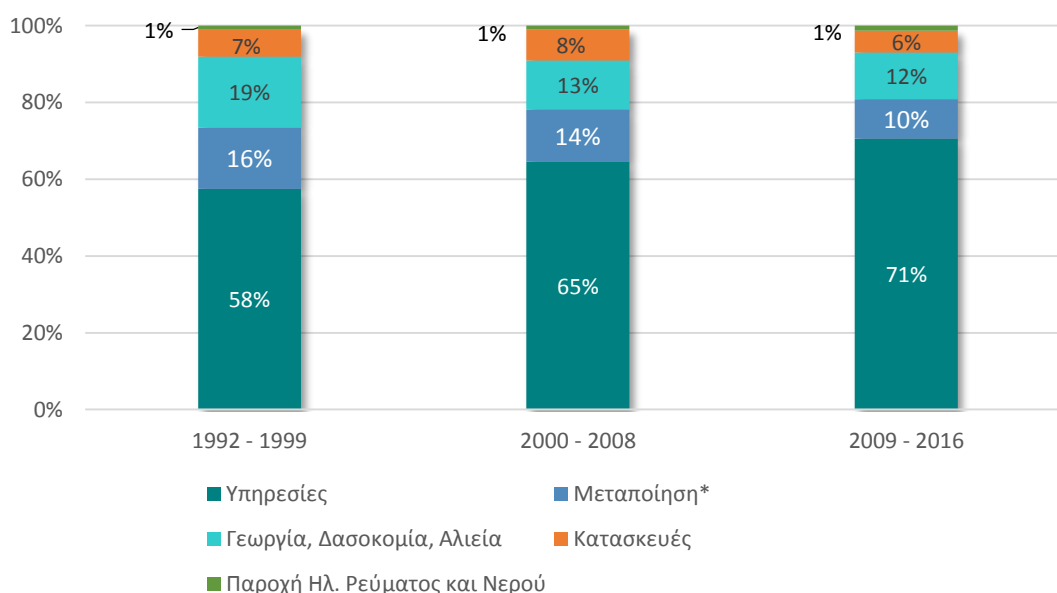
Συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας, αύξηση του μεριδίου της απασχόλησης σημειώνεται διαχρονικά στον τομέα των Υπηρεσιών, ενώ σε σχετικά σταθερά επίπεδα βρίσκεται ο τομέας της Παροχής Ηλ. Ρεύματος και νερού. Στον αντίποδα, ήπια εξασθένηση της απασχόλησης σημειώνεται στις Κατασκευές, στην Μεταποίηση και στον Αγροτικό τομέα (Διάγραμμα 7).

Διάγραμμα 7. % απασχολούμενων ανά τομέα στο σύνολο της οικονομίας

Πηγή: EUROSTAT, LFS, Επεξεργασία: IOBE

Διάγραμμα 8. % απασχολούμενων ανά τομέα στο σύνολο της οικονομίας

Πηγή: EUROSTAT, LFS, Επεξεργασία: IOBE

*Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία και Λατομεία

Αρνητικά φαίνεται να έχει επιδράσει η κρίση την απασχόληση σε όλους του τομείς, με εξαίρεση αυτόν των Υπηρεσιών, όπου το μερίδιο των απασχολούμενων από 65% το 2000-2008 διαμορφώθηκε σε 71% το 2009-2016. Μείωση του μεριδίου των απασχολούμενων εντοπίζεται στην Μεταποίηση (από 14% το 2000-2008 σε 10% το 2009-2016), ενώ ηπιότερη είναι η εξασθένηση στον Αγροτικό τομέα και στις Κατασκευές. Διαχρονικά σταθερό παραμένει το ποσοστό απασχολούμενων στον τομέα της Παροχής Ηλ. Ρεύματος και νερού (1%, Διάγραμμα 8).

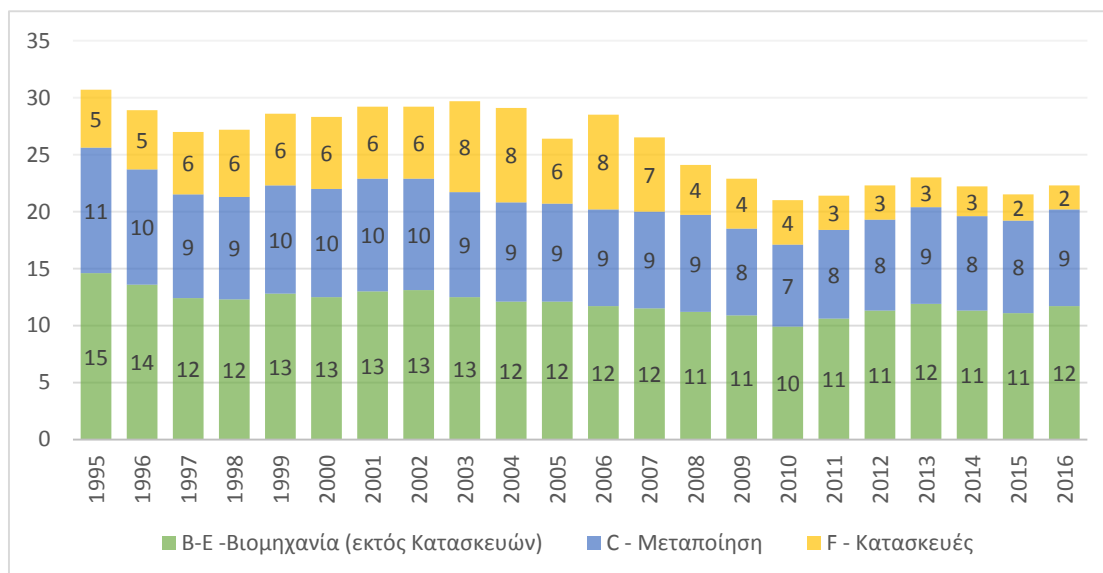
Στο επόμενο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν αναλυτικά τα βασικά διαρθρωτικά μεγέθη του τομέα της μεταποίησης κατά την τελευταία κυρίως δεκαπενταετία και οι τάσεις που προκύπτουν σε αυτά από την πρόσφατη εξέλιξή τους.

Κεφάλαιο 2. Βασικά διαθρωτικά στοιχεία της μεταποίησης

2.1 Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία

Στην παρούσα ενότητα εξετάζεται το μέγεθος της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του τομέα της μεταποίησης στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και των κλάδων της μεταποίησης, ενώ πραγματοποιείται σύγκριση και με την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία των υπόλοιπων τομέων της οικονομίας. Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ενός κλάδου ή ενός τομέα γενικότερα ορίζεται ως η οικονομική επιβάρυνση της αξίας ενός αγαθού ως πρώτη ύλη σε κάθε στάδιο της επεξεργασίας του μέχρι την τελική μορφή του για κατανάλωση⁶. Σε όρους ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας λοιπόν, το μερίδιο της ελληνικής μεταποίησης στο ΑΕΠ της χώρας έχει διαχρονικά μειωθεί, όπως άλλωστε συμβαίνει σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης. Συγκεκριμένα, έχει κινηθεί από το 11% το 1995 (ήτοι €18,6 δισ. σε τιμές 2010), στο 7% στην κορύφωση της κρίσης το 2010, αυξανόμενο στο 8-9% την τετραετία 2011- 2016 (περίπου €14 δισ. σε τιμές 2010) (Διάγραμμα 9). Η «αποβιομηχάνιση» άλλωστε της χώρας καταγράφεται στα περιορισμένα, με το χρόνο, μερίδια του συνόλου της Βιομηχανίας μαζί με τις Κατασκευές, των οποίων η συμμετοχή συρρικνώνεται συν τω χρόνω: από 20% το 1995 σε 14% το 2016.

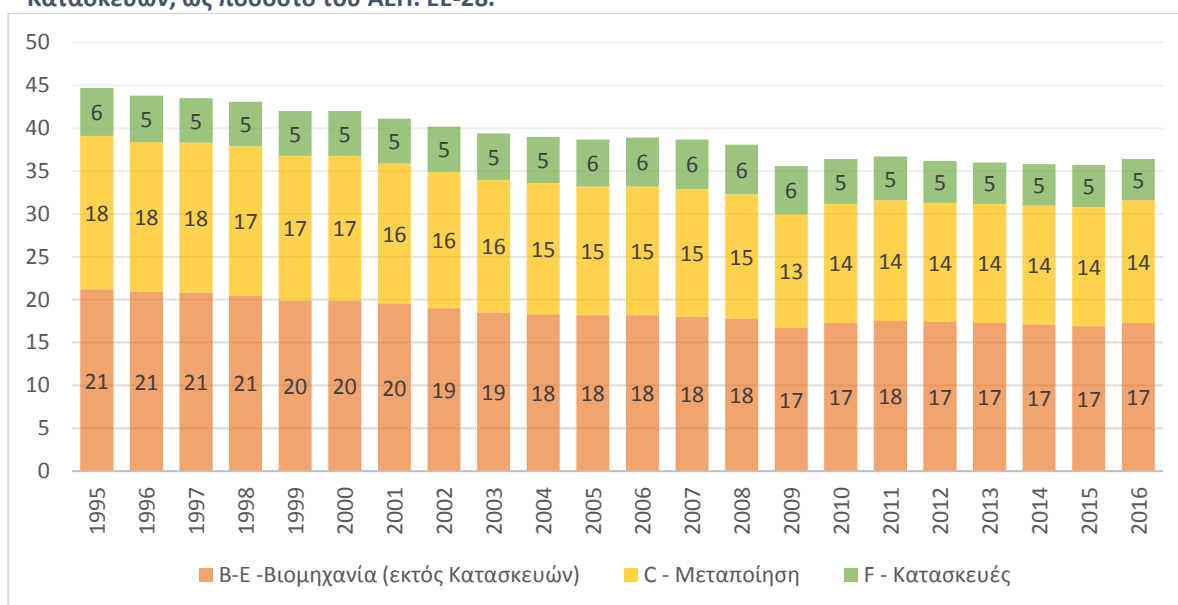
Διάγραμμα 9. Διαχρονική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Βιομηχανίας, Μεταποίησης, Κατασκευών, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Ελλάδα.

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

⁶ Η προστιθέμενη οικονομική αξία είναι ένα μέτρο εσωτερικής διαχείρισης που συγκρίνει τα καθαρά λειτουργικά κέρδη μιας επιχείρησης με το συνολικό κόστος του κεφαλαίου. Διαφέρει από τον τζίρο της επιχείρησης, αφού αυτός είναι τα συνολικά έσοδα που πραγματοποιεί η επιχείρησης από την πώληση των προϊόντων ή των υπηρεσιών της. Η οικονομική προστιθέμενη αξία χρησιμοποιείται ως δείκτης της κερδοφορίας των έργων της εταιρείας και ως εκ τούτου ένα καλό μέτρο της απόδοσης της διαχείρισης.

Διάγραμμα 10. Διαχρονική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Βιομηχανίας, Μεταποίησης, Κατασκευών, ως ποσοστό του ΑΕΠ. ΕΕ-28.

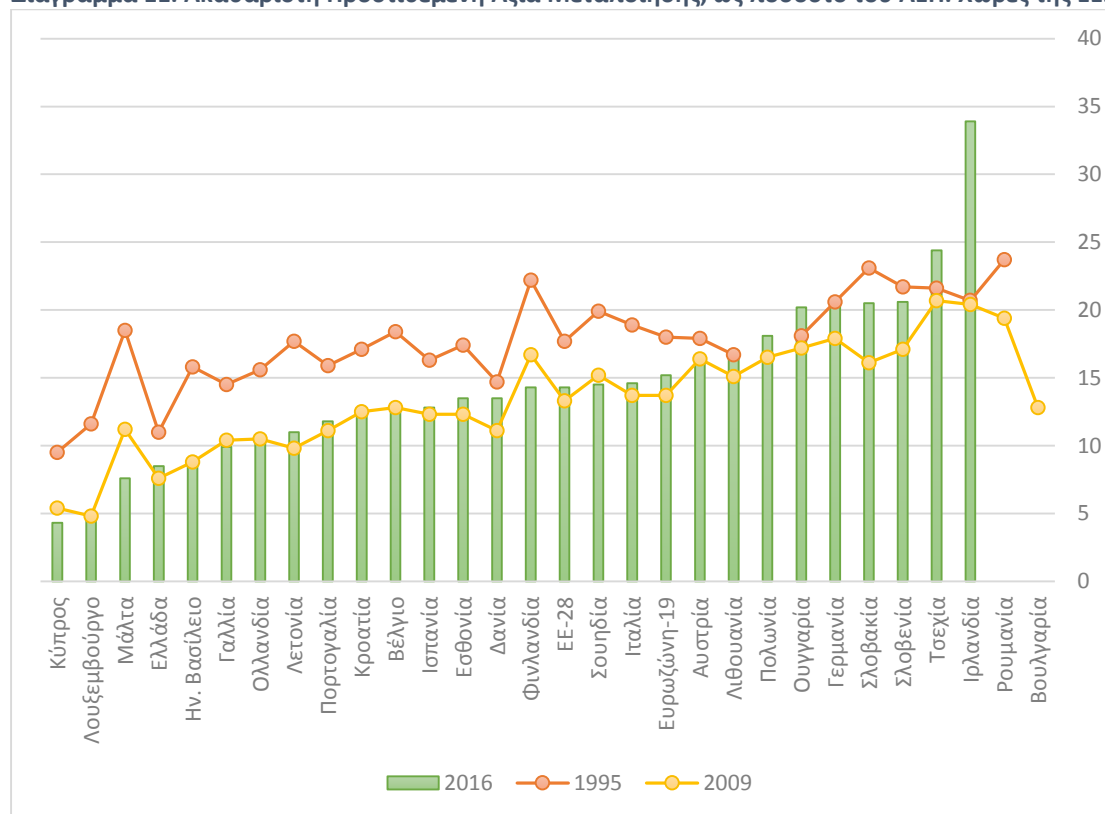
Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Η αποβιομηχάνιση της οικονομίας δεν είναι όμως αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο. Στο σύνολο της ΕΕ, το μερίδιο της μεταποίησης στο ΑΕΠ υποχωρεί από 18% το 1995 στο 14% το 2016. Στο σύνολο της βιομηχανίας αντίστοιχα καταγράφεται μείωση, ενώ οι Κατασκευές στην ΕΕ, αντίθετα με την Ελλάδα, διατηρούν διαχρονικά ένα σταθερό μερίδιο στο ΑΕΠ, της τάξης του 5-6% (Διάγραμμα 10). Σε επίπεδο χωρών, η Ελλάδα βρίσκεται διαχρονικά πολύ χαμηλά σε όρους μεριδίου της μεταποίησης ως ποσοστό του ΑΕΠ, μόλις πάνω από το Λουξεμβούργο και την Κύπρο. Εκτός από την Γερμανία, αρκετές χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, όπως η Ρουμανία, η Τσεχία, η Σλοβακία, η Ουγγαρία, η Πολωνία διατηρούν διαχρονικά υψηλά μερίδια βιομηχανοποίησης (Διάγραμμα 11). Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι το 2016, η Πολωνία, η Ουγγαρία, η Τσεχία αλλά κυρίως η Ιρλανδία είναι οι χώρες οι οποίες έχουν αυξήσει τα ποσοστά της μεταποίησης ως προς το ΑΕΠ τους σε σχέση τόσο με το 1995, όσο και με το 2009. Οι υπόλοιπες χώρες έχουν μειωμένο ποσοστό της μεταποίησής τους ως προς το ΑΕΠ τους το 2016 σε σχέση με μία εικοσαετία πριν.

Συνέπεια των παραπάνω εξελίξεων είναι να έχει ενισχυθεί διαχρονικά ο τριτογενής τομέας της οικονομίας. Έτσι σήμερα ο τομέας ο οποίος κατέχει το μεγαλύτερο μερίδιο της οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα είναι οι Υπηρεσίες (Πίνακας 5). Η μεταποίηση έχει απωλέσει το 30% της ΑΠΑ της την δεκαετία 2005-2015, όταν κατά την αμέσως προηγούμενη δεκαετία (1995-2005), η προστιθέμενη αξία της είχε αυξηθεί κατά 31%. Επιπλέον, στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας, ένα μεγάλο μερίδιο σε όρους ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας διατηρεί διαχρονικά και το εμπόριο, οι μεταφορές και οι υπηρεσίες που συνδέονται με

διαμονή και εστίαση, συγκεντρώνοντας το ¼ του συνόλου της ΑΠΑ όλων των τομέων. Οι δημόσιες (κυρίως) υπηρεσίες (δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική μέριμνα) ακολουθούν (21-22% διαχρονικά), με τις υπηρεσίες διαχείρισης ακίνητης περιουσίας να κατατάσσονται τρίτες στη σειρά (από 14% το 1995, στο 21% του συνόλου της ΑΠΑ το 2015)⁷.

Διάγραμμα 11. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία Μεταποίησης, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Χώρες της ΕΕ.

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

⁷ Βεβαίως θα πρέπει να σημειωθεί ότι εδώ περιλαμβάνονται πιθανόν και μεγάλες κατασκευαστικές εργασίες οι οποίες εντάσσονται σε εμπορικές δραστηριότητες, όπως αγοραπωλησία ιδιόκτητων ακινήτων, εκμίσθωση και διαχείριση ιδιόκτητων ή μισθωμένων ακινήτων, διαχείριση ακίνητης περιουσίας, έναντι αμοιβής ή βάσει σύμβασης κτλ.

Πίνακας 5. Βασικοί τομείς της οικονομίας. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία σε έτος βάσης 2010 (εκατ. €) και κατανομή τομέων στο σύνολο των δραστηριοτήτων και ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές. Ελλάδα

ΤΟΜΕΑΣ	1995	2005	2015	1995	2005	2015	% 1995-2005	% 2005-2015
A - Γεωργία, δασοκομία, αλιεία	7.592	7.799	6.658	5%	4%	4%	3%	-15%
B - Ορυχεία, λατομεία	688	1.030	654	0%	1%	0%	50%	-37%
C - Μεταποίηση	15.326	20.105	14.015	11%	10%	8%	31%	-30%
D - Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο, ατμός, κλιματισμός	2.064	4.178	1.796	1%	2%	1%	102%	-57%
E - Νερό, διαχείριση αποβλήτων, λύματα	2.507	3.329	2.303	2%	2%	1%	33%	-31%
F - Κατασκευές	6.352	10.441	4.656	4%	5%	3%	64%	-55%
G-I - Χονδρικό, λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων, μεταφορές, διαμονή, φαγητό, υπηρεσίες	33.886	53.715	36.996	24%	26%	22%	59%	-31%
J - Ενημέρωση, επικοινωνία	3.223	7.437	5.208	2%	4%	3%	131%	-30%
K - Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	6.187	8.411	7.626	4%	4%	5%	36%	-9%
L - Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	20.651	24.839	34.621	14%	12%	21%	20%	39%
M_N - Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές, διοικητικές, υποστηρικτικές δραστηριότητες	8.315	11.807	7.492	6%	6%	5%	42%	-37%
O-Q - Δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική μέριμνα	31.552	42.256	36.631	22%	21%	22%	34%	-13%
R-U - Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	5.723	9.108	6.587	4%	4%	4%	59%	-28%
ΣΥΝΟΛΟ	144.066	204.455	164.946	100%	100%	100%	42%	-19%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Αν θέλουμε να εξετάσουμε τις εξελίξεις ανά τομέα, τη δεκαετία 1995-2005, όλοι παρουσιάζουν αύξηση σε όρους ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας. Μεγαλύτερη είναι εκείνη στην Ενημέρωση, επικοινωνία (131%) και στο Ρεύμα, φυσικό αέριο κλπ. (102%). Αντίθετα, η ποσοστιαία μεταβολή στην ΑΠΑ το 2015 σε σχέση με το 2005 είναι σε όλους τους τομείς έντονα αρνητική, εκτός από τις Υπηρεσίες Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας, οι οποίες και σημειώνουν άνοδο της τάξης του 39% σωρευτικά. Η μεγάλη μείωση επέρχεται το 2009, ως φυσικό επακόλουθο της υφεσιακής πορείας της ελληνικής οικονομίας που ξεκινάει την ίδια χρονιά. Από τους τομείς της οικονομίας, μεγαλύτερη είναι η πτώση που καταγράφεται έκτοτε στις Κατασκευές (-55%), στο Ρεύμα, φυσικό αέριο κλπ. (-57%), στα Ορυχεία, λατομεία (-37%) και στις Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες. Στο σύνολο των τομέων, το 2015 σε σχέση με το 2005 έχει χαθεί σωρευτικά το 19% της ΑΠΑ σε σχέση με μία δεκαετία πριν.

2.1.1 Εξελίξεις σε επιμέρους κλάδους της Μεταποίησης

Η μεταποίηση χωρίζεται με βάση τις διεθνείς ταξινομήσεις (NACE 2, ή ΣΤΑΚΟΔ 2008) σε 24 επιμέρους κλάδους. Τα τρόφιμα-ποτά-καπνός καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μερίδιο σε όρους ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας. Το μερίδιο αυτό έχει αυξηθεί διαχρονικά από το 1995 (26%) στο 2015 (31%). Η αξία καθαυτή όμως έχει κυμανθεί από τα €4,7 δισ. το 1995, σε €6,6 δισ. το 2005 και €4,4 δισ. το 2015. Ακολουθούν τα βασικά μέταλλα, τα οποία έχουν υπερδιπλασιάσει το μερίδιό τους από το 1995 (6%) έως το 2015 (13%) (Πίνακας 6).

Πίνακας 6. Κλάδοι μεταποίησης. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία σε έτος βάσης 2010 (εκατ. €), κατανομή κλάδων στο σύνολο της μεταποίησης και ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές. Ελλάδα*

ΤΟΜΕΑΣ	1995	2005	2015	1995	2005	2015	% 1995-2005	% 2005-2015
C10-C12 - Τρόφιμα, ποτά, καπνός	4.747	6.644	4.360	26%	30%	31%	40%	-34%
C13-C15 - Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα	1.805	1.656	512	10%	7%	4%	-8%	-69%
C16 - Ξύλο	338	446	73	2%	2%	1%	32%	-84%
C17 - Χαρτί	873	417	182	5%	2%	1%	-52%	-56%
C18 - Εκτυπώσεις	1.035	1.252	193	6%	6%	1%	21%	-85%
C19 - Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου	2.416	451	722	13%	2%	5%	-81%	60%
C20 - Χημικά	419	532	672	2%	2%	5%	27%	26%
C21 - Φαρμακευτικά	454	805	687	2%	4%	5%	77%	-15%
C22 - Καουτσούκ, πλαστικά	545	521	295	3%	2%	2%	-4%	-43%
C23 - Μη μεταλλικά ορυκτά	1.192	1.617	736	6%	7%	5%	36%	-54%
C24 - Βασικά μέταλλα	1.167	1.766	1.872	6%	8%	13%	51%	6%
C25 - Μεταλλικά, εκτός μηχανημάτων και εξοπλισμού	974	2.453	1.348	5%	11%	10%	152%	-45%
C26 - Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά	236	374	192	1%	2%	1%	59%	-49%
C27 - Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	922	1.108	317	5%	5%	2%	20%	-71%
C28 - Κατασκευή Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού	384	591	525	2%	3%	4%	54%	-11%
C29 - Μηχανοκίνητα οχήματα	148	195	78	1%	1%	1%	32%	-60%
C30 - Εξοπλισμός μεταφορών	204	433	117	1%	2%	1%	112%	-73%
C31-C32 - Έπιπλα και λοιπά μεταποίησης	737	932	311	4%	4%	2%	27%	-67%
C33 - Επισκευή, εγκατάσταση σε Μηχανήματα και εξοπλισμός	177	350	794	1%	2%	6%	98%	127%
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ	18.612	22.464	14.015	100%	100%	100%	31%	-30%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Τα διαθέσιμα στοιχεία από τη Eurostat παραθέτουν τη συγκεκριμένη ομαδοποίηση κλάδων. Οι κλάδοι 10-12, 13-15 και 31-32 παρατίθενται ομαδοποιημένοι και δεν διαιρούνται περαιτέρω για τα συγκεκριμένα μεγέθη.

Η θετική ποσοστιαία μεταβολή στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία στους περισσότερους κλάδους της μεταποίησης κατά τη δεκαετία 1995-2005, εξανεμίζεται την αμέσως επόμενη δεκαετία, 2005-2015. Η μεγάλη πτώση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας σε κλαδικό επίπεδο καταγράφεται προφανώς μετά την εκρηκτική εμφάνιση της κρίσης το 2009 και το 2010. Εξαίρεση στη σωρευτική πτώση της δεκαετίας 2005-2015 στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία αποτελούν η Επισκευή και εγκατάσταση στα Μηχανήματα και εξοπλισμό, καταγράφοντας μεγάλη άνοδο (127%), αλλά και ο οπτάνθρακας και διύλιση πετρελαίου (60%). Βέβαια, ως προς την εξέλιξη αυτή, σημαντικό ρόλο έχει παίξει και η τιμή του πετρελαίου, η οποία την περίοδο 2005-2015 αυξανόταν ετησίως, με εξαίρεση μόνο το 2009 και το 2014-2015, όταν και κατέγραψε πτώση. Η ζήτηση για πετρέλαιο ωστόσο δεν σημειώνει αντίστοιχη μείωση, λόγω της βραχυχρόνιας ανελαστικότητάς της ως προς την τιμή, γεγονός το οποίο αντανακλάται και στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας του κλάδου την εν λόγω περίοδο.

2.2 Εξελίξεις ως προς το ύψος της παραγωγής (προϊόν)

2.2.1 Μεταποίηση και λοιποί τομείς της οικονομίας

Σε συνάρτηση με την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία, στην ενότητα αυτή θα εξετάσουμε τις εξελίξεις του κλάδου της μεταποίησης ως προς το ύψος του παραγόμενου προϊόντος και της αξίας του. Σε όρους αξίας παραγόμενου προϊόντος, στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας, οι κλάδοι του εμπορίου, των μεταφορών και υπηρεσιών που συνδέονται με διαμονή και εστίαση παράγουν το ¼ του συνολικού προϊόντος της ελληνικής οικονομίας. Η μεταποίηση ακολουθεί, κατέχοντας σημαντικό μερίδιο της τάξης του 1/5, το οποίο όμως έχει ελαφρώς μειωθεί συν τω χρόνω (20,3% το 1995, 18% το 2015) (Πίνακας 7).

Το παραγόμενο προϊόν είχε αυξηθεί κατακόρυφα στον τομέα της ενημέρωσης και επικοινωνίας το 2005 σε σχέση με το 1995 (134%) και στο Ρεύμα, φυσικό αέριο κ.λπ. (91%). Ο πρωτογενής τομέας της γεωργίας, δασοκομίας, αλιείας είναι ο μόνος που υπέστη μείωση του προϊόντος τη δεκαετία 1995-2005 (-3%). Στον αντίποδα, όλοι οι τομείς της οικονομίας παρουσιάζουν πτώση του παραγόμενου προϊόντος τους το 2015 σε σχέση με το 2005, εκτός της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, όπου και καταγράφεται σημαντική άνοδος (27%). Η μείωση στους υπόλοιπους τομείς είναι μεγαλύτερη στις Κατασκευές (-65%), στο ρεύμα και φυσικό αέριο (-32%), στις Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες (-33%) και στα Ορυχεία, λατομεία (-29%). Στη μεταποίηση, το παραγόμενο προϊόν έχει απωλέσει το 1/5 της αξίας του το 2015 σε σύγκριση με το 2005.

Πίνακας 7. Βασικοί τομείς της οικονομίας. Προϊόν σε έτος βάσης 2010 (εκατ. €), ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές και κατανομή τομέων στο σύνολο των δραστηριοτήτων. Ελλάδα

ΤΟΜΕΑΣ	1995	2005	2015	1995	2005	2015	% 1995-2005	% 2005-2015
A - Γεωργία, δασοκομία, αλιεία	14.346	13.885	12.786	5%	4%	4%	-3%	-8%
B - Ορυχεία, λατομεία	1.331	1.806	1.274	1%	0%	0%	36%	-29%
C - Μεταποίηση	53.861	65.486	53.758	20%	18%	18%	22%	-18%
D - Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο, ατμός, κλιματισμός	3.623	6.929	4.711	1%	2%	2%	91%	-32%
E - Νερό, διαχείριση αποβλήτων, λύματα	2.795	4.269	3.549	1%	1%	1%	53%	-17%
F - Κατασκευές	25.873	34.370	11.983	10%	9%	4%	33%	-65%
G-I - Χονδρικό, λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων, μεταφορές, διαμονή, φαγητό, υπηρεσίες	59.604	97.427	77.155	22%	26%	26%	63%	-21%
J - Ενημέρωση, επικοινωνία	5.678	13.261	10.734	2%	4%	4%	134%	-19%
K - Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	8.299	11.988	11.057	3%	3%	4%	44%	-8%
L - Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	23.515	28.725	36.349	9%	8%	12%	22%	27%
M_N - Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές, διοικητικές, υποστηρικτικές δραστηριότητες	17.527	22.415	15.090	7%	6%	5%	28%	-33%
O-Q - Δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική μέριμνα	39.986	56.044	44.755	15%	15%	15%	40%	-20%
R-U - Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	9.149	13.380	11.108	3%	4%	4%	46%	-17%
ΣΥΝΟΛΟ	265.587	369.984	294.442	100%	100%	100%	39%	-20%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Πίνακας 8. Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής*. Βιομηχανία, Μεταποίηση, Ορυχεία-λατομεία. Ελλάδα

Έτος	Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής - σύνολο Βιομηχανίας		Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στη Μεταποίηση		Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής σε Ορυχεία - Λατομεία	
	Ετήσιες Δείκτης μεταβολές (%)		Ετήσιες Δείκτης μεταβολές (%)		Ετήσιες Δείκτης μεταβολές (%)	
2000	123,2	-	128,3	-	131,3	-
2001	119,3	-3,2	122,7	-4,4	133,5	1,7
2002	119,5	0,2	121,3	-1,1	147,6	10,5
2003	120,0	0,4	120,3	-0,8	142,3	-3,6
2004	120,7	0,6	121,2	0,7	141,7	-0,4
2005	118,9	-1,5	119,4	-1,5	131,1	-7,5
2006	119,8	0,7	121,6	1,9	127,1	-3,1
2007	122,6	2,3	124,4	2,3	127,1	0,0
2008	117,5	-4,2	118,6	-4,7	121,0	-4,8
2009	106,3	-9,5	105,3	-11,2	106,8	-11,8
2010	100,0	-6,0	100,1	-5,0	100,1	-6,8
2011	94,3	-5,7	90,9	-9,1	98,1	-1,9
2012	92,4	-2,0	87,7	-3,5	97,1	-1,1
2013	89,5	-3,1	86,8	-1,1	85,9	-11,5
2014	87,8	-1,9	88,3	1,8	85,8	-0,2
2015	88,4	0,6	89,5	1,4	80,2	-6,5
2016	88,7	1,0	90,0	1,9	80,2	-6,4
2017 (α' τρίμ.)	90,8	2,4	93,7	4,1	68,6	-14,5

Πηγή: Eurostat, National Accounts, ΕΛ.ΣΤΑΤ.. Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

* Ο Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής δεν περιλαμβάνει το σύνολο της βιομηχανίας, αλλά τους διψήφιους κλάδους 05-36, δηλ. σε επίπεδο τομέων, έτσι όπως αυτό ορίζεται από τις επίσημες ευρωπαϊκές στατιστικές αρχές, τα Ορυχεία – Λατομεία, τις Μεταποιητικές Βιομηχανίες, τον Ηλεκτρισμό και την Παροχή νερού (βλ. Ενότητα «Ευρετήριο κωδικοποιημένων ταξινομήσεων»).

Συγκεκριμένα, το 2005, η ελληνική μεταποίηση παρήγαγε συνολικό προϊόν αξίας €65,5 εκατ. (σε τιμές έτους βάσης 2010), ενώ το 2015, η αξία των παραγόμενων μεταποιητικών προϊόντων είχε μειωθεί στα €53,8 εκατ. Ο Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στο σύνολο της βιομηχανίας, στη μεταποίηση και τα ορυχεία – λατομεία καταγράφει ακριβώς αυτή την εξέλιξη του παραγόμενου προϊόντος. Σε ετήσια βάση, αυτή είναι πτωτική από το 2008 έως και το 2013 στη μεταποίηση και μέχρι το 2014 στο σύνολο της βιομηχανίας. Το 2016, η αύξηση του δείκτη στη μεταποίηση κινείται στο 2%, ενώ για το πρώτο τρίμηνο του 2017 στο 4%. Ωστόσο, η πτώση συνεχίζεται στα Ορυχεία – Λατομεία, εντεινόμενη από το 2015 και μετά (Πίνακας 8).

Ενδιαφέρον όμως έχουν τα στοιχεία τα οποία συγκεντρώνει το ΙΟΒΕ σε μηνιαία βάση από τις έρευνες οικονομικής Συγκυρίας. Οι έρευνες αυτές, τις οποίες πραγματοποιεί ανελλιπώς το

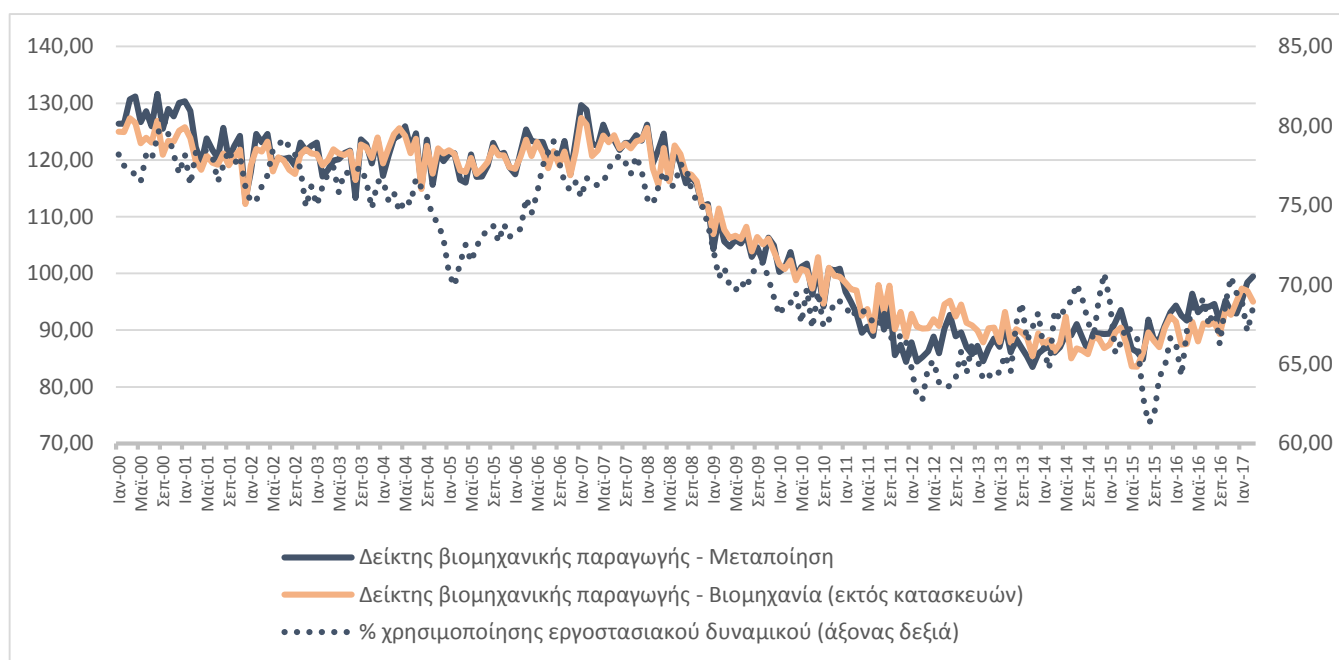
IOBE από το 1981, αποτελούν μέρος του Εναρμονισμένου Προγράμματος Επιχειρηματικών Ερευνών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ένα έργο που έχει αναπτυχθεί σταδιακά από το 1962. Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές διεξάγονται από όλες τις χώρες-μέλη της ΕΕ, μέσα από τα εθνικά θεσμικά τους όργανα, βάσει των εναρμονισμένων ερωτηματολογίων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στην Ελλάδα, το IOBE διεξάγει τις μηνιαίες έρευνες στις επιχειρήσεις της Βιομηχανίας, στις Κατασκευές, το Λιανικό Εμπόριο, τις Υπηρεσίες, τη μηνιαία έρευνα των καταναλωτών, καθώς και την εξαμηνιαία Έρευνα Επενδύσεων στη Βιομηχανία⁸. Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας έχουν ως στόχο την αποτελεσματική διεκπεραίωση της παρακολούθησης των βραχυπρόθεσμων οικονομικών εξελίξεων και προοπτικών σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά.

Με βάση τα αποτελέσματα των ερευνών της οικονομικής συγκυρίας στον τομέα της βιομηχανίας, προκύπτει ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία, ο οποίος καταγράφει ως επί το πλείστον παράλληλες μεταβολές με τη βιομηχανική παραγωγή. Ανάμεσα στις ερωτήσεις στις οποίες απαντούν μηνιαίως οι βιομηχανικές επιχειρήσεις⁹, είναι και η ερώτηση για το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού τους δυναμικού, το οποίο καταγράφει το βαθμό στον οποίο οι επιχειρήσεις αξιοποιούν τα μέσα παραγωγής τους αποτελεσματικά. Με βάση τα στοιχεία για το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας και στοιχεία για τη βιομηχανική παραγωγή, προκύπτει ότι οι επιχειρήσεις του τομέα τείνουν να προσαρμόζουν το εργοστασιακό τους δυναμικό στις εκάστοτε ανάγκες παραγωγής, χωρίς να σπαταλούν παραγωγικούς πόρους αναποτελεσματικά (Διάγραμμα 12).

⁸ Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών δημοσιεύονται στη μηνιαία έκδοση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Ευρωπαϊκή Οικονομία», στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ στους μηνιαίους «Κυριότερους Οικονομικούς Δείκτες», καθώς και αναλυτικά, στο μηνιαίο «Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας» του IOBE, σε συνδυασμό πάντα με την ανάλυση των αναδυόμενων βραχυπρόθεσμων προοπτικών της ελληνικής οικονομίας.

⁹ Το δείγμα των επιχειρήσεων της βιομηχανίας αποστέλλεται κάθε μήνα το ερωτηματολόγιο είναι πάνω από 1.000 επιχειρήσεις, εκ των οποίων σε σταθερή μηνιαία βάση απαντούν περίπου οι 250, με ποσοστό ανταπόκρισης δηλαδή περίπου 25%.

Διάγραμμα 12. Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής στη μεταποίηση (εποχικά προσαρμοσμένος) και ποσοστό χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού

Πηγή: IOBE, Στοιχεία οικονομικής συγκυρίας, Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

2.2.2 Κλάδοι Μεταποίησης

Από τους επιμέρους κλάδους της μεταποίησης, σε όρους παραγόμενου προϊόντος, και πάλι τα τρόφιμα-καπνός-ποτά κατέχουν το μεγαλύτερο μερίδιο στη σχετική διάρθρωση της μεταποίησης. Το μερίδιο αυτό είναι παραπλήσιο το 2015 (29%) με το 1995 (28%) (Πίνακας 9). Ο κλάδος με το αμέσως επόμενο μεγαλύτερο μερίδιο είναι η διύλιση πετρελαίου, ο οποίος έχει αυξήσει σημαντικά τη συμβολή του στη συνολική παραγωγή της μεταποίησης, από 18% το 1995 σε 27% το 2015. Άλλοι κλάδοι, όπως η κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα και τα μη μεταλλικά ορυκτά, έχουν έρθει αντιμέτωποι με συρρίκνωση της παραγωγής τους, με αποτέλεσμα τα σχετικά τους μερίδια να έχουν περιοριστεί αισθητά. Συγκεκριμένα, η κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα έχει περιοριστεί από 9% το 1995 σε 3% το 2015, ενώ τα μη μεταλλικά ορυκτά από 6% το 1995 σε 3% το 2015.

Η μείωση του μεριδίου των κλάδων σε κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα στο σύνολο της μεταποίησης αποτυπώνεται και σε όρους ποσοστιαίας μείωσης του προϊόντος από το 2005 στο 2015, η οποία φθάνει το 63% (Πίνακας 10). Ο Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής για τον συγκεκριμένο κλάδο την περίοδο 2009-2016 έχει μειωθεί κατά 48%.

Πίνακας 9. Κλάδοι μεταποίησης. Προϊόν σε έτος βάσης 2010 (εκατ. €), κατανομή κλάδων στο σύνολο της μεταποίησης και ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές. Ελλάδα

ΤΟΜΕΑΣ	1995	2005	2015	1995	2005	2015	% 1995-2005	% 2005-2015
C10-C12 - Τρόφιμα, ποτά, καπνός	14.747	16.759	15.325	28%	26%	29%	14%	-9%
C13-C15 - Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα	4.958	3.793	1.421	9%	6%	3%	-23%	-63%
C16 - Ξύλο	1.709	1.398	415	3%	2%	1%	-18%	-70%
C17 - Χαρτί	1.660	1.090	1.203	3%	2%	2%	-34%	10%
C18 - Εκτυπώσεις	1.606	2.320	530	3%	4%	1%	44%	-77%
C19 - Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου	9.540	11.190	14.284	18%	17%	27%	17%	28%
C20 - Χημικά	1.835	2.290	2.073	3%	4%	4%	25%	-9%
C21 - Φαρμακευτικά	1.312	1.657	1.516	2%	3%	3%	26%	-8%
C22 - Καουτσούκ, πλαστικά	1.305	1.479	1.875	2%	2%	3%	13%	27%
C23 - Μη μεταλλικά ορυκτά	2.970	4.060	1.838	6%	6%	3%	37%	-55%
C24 - Βασικά μέταλλα	3.615	5.817	4.259	7%	9%	8%	61%	-27%
C25 - Μεταλλικά, εκτός μηχανημάτων και εξοπλισμού	2.150	5.714	2.989	4%	9%	6%	166%	-48%
C26 - Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά	408	650	535	1%	1%	1%	59%	-18%
C27 - Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	1.573	1.904	1.143	3%	3%	2%	21%	-40%
C28 - Κατασκευή Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού	795	1.162	1.017	1%	2%	2%	46%	-13%
C29 - Μηχανοκίνητα οχήματα	336	331	159	1%	1%	0%	-2%	-52%
C30 - Εξοπλισμός μεταφορών	462	933	217	1%	1%	0%	102%	-77%
C31-C32 - Έπιπλα και λοιπά μεταποίησης	2.016	2.054	1.052	4%	3%	2%	2%	-49%
C33 - Επισκευή, εγκατάσταση σε Μηχανήματα και εξοπλισμός	287	540	1.151	1%	1%	2%	88%	113%
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ	53.250	65.166	53.758	100%	100%	100%	22%	-18%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE.

Πίνακας 10. Κλάδοι μεταποίησης. Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής σε έτος βάσης 2010. Ελλάδα

ΤΟΜΕΑΣ	2000	2009	2016	% 2000-2009	% 2009-2016
C10 - Τρόφιμα	99	104	94	5%	-9%
C11 - Ποτά	106	108	87	2%	-19%
C12 - Καπνός	122	121	120	-1%	-1%
C13 - Κλωστοϋφαντουργία	387	126	65	-67%	-48%
C14 - Ένδυση	316	130	50	-59%	-62%
C15 - Δέρμα	308	159	51	-48%	-68%
C16 - Ξύλο	207	92	43	-56%	-53%
C17 - Χαρτί	117	104	97	-11%	-6%
C18 - Εκτυπώσεις	130	117	53	-10%	-55%
C19 - Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου	89	95	129	6%	36%
C20 - Χημικά	135	99	102	-27%	3%
C21 - Φαρμακευτικά	29	98	110	234%	13%
C22 - Καουτσούκ, πλαστικά	131	108	91	-18%	-15%
C23 - Μη μεταλλικά ορυκτά	156	117	64	-25%	-45%
C24 - Βασικά μέταλλα	92	89	112	-3%	25%
C25 - Μεταλλικά, εκτός μηχανημάτων και εξοπλισμού	126	100	83	-20%	-17%
C26 - Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά	878	136	101	-85%	-26%
C27 - Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	126	104	72	-17%	-31%
C28 - Κατασκευή Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού	:	127	96	-	-24%
C29 - Μηχανοκίνητα οχήματα	484	100	76	-79%	-24%
C30 - Εξοπλισμός μεταφορών	:	153	79	-	-48%
C31 - Έπιπλα	199	124	52	-38%	-58%
C32 - Λοιπά μεταποίησης	410	112	90	-73%	-20%
C33 - Επισκευή σε Μηχανήματα και εξοπλισμός	189	129	56	-31%	-56%
C - ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	129	105	94	-18%	-11%
B - Ορυχεία, λατομεία	131	107	69	-18%	-36%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Πάντως και άλλου κλάδοι έχουν επίσης μειώσει σημαντικά την παραγωγή τους την τελευταία δεκαετία 2005-2015, με τις αρνητικές σωρευτικές μεταβολές στο Ξύλο (-70%), τις Εκτυπώσεις (-77%), τον Εξοπλισμό μεταφορών (-77%) και τα Μη μεταλλικά ορυκτά (-55%) να ξεχωρίζουν ως οι πιο οξείες. Από τον Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής την περίοδο 2009-2016, προκύπτει επίσης μείωση σε όλους τους κλάδους, εκτός από τον οπτάνθρακα και διύλιση πετρελαίου (36%), τα χημικά (3%), τα φαρμακευτικά προϊόντα (13%) και τα βασικά μέταλλα (25%).

2.3 Απασχόληση και ανθρώπινο δυναμικό

2.3.1 Μεταποίηση και λοιποί τομείς

Στην ενότητα αυτή εξετάζονται οι πρόσφατες εξελίξεις σε όρους απασχόλησης και βασικών χαρακτηριστικών του ανθρώπινου δυναμικού και κεφαλαίου στην ελληνική μεταποίηση. Συγκεκριμένα, πραγματοποιείται σύγκριση με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας, καταγράφονται οι ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές του ανθρώπινου δυναμικού και η κατανομή του ανά τομέα στο σύνολο των δραστηριοτήτων. Παρατίθενται επίσης στοιχεία για την κατανομή των απασχολούμενων στο σύνολο δραστηριοτήτων και στη μεταποίηση, ανά ηλικιακή ομάδα, καθώς και οι βασικές επαγγελματικές κατηγορίες και κατανομές των απασχολούμενων ανά επίπεδο μόρφωσης.

Έτσι λοιπόν σε όρους απασχόλησης, στη μεταποίηση εργαζόταν το 11% του συνόλου των απασχολούμενων το 1995, ποσοστό το οποίο έχει μειωθεί στο 8% το 2015, καθώς αυξήθηκαν τα μερίδια άλλων τομέων που ανήκουν στις Υπηρεσίες και ειδικά στη δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική μέριμνα (από 17,7% το 1995, σε 22% το 2015). Στη μεταποίηση απασχολούνταν 464.000 άτομα το 1995, αυξανόμενοι το 2005 στους 475.000 (2%). Μέχρι το 2015, η πτώση στον αριθμό των απασχολούμενων στη μεταποίηση φθάνει το 29%, με αποτέλεσμα πλέον 338.000 εργαζόμενοι να απασχολούνται στον τομέα (Πίνακας 11).

Πίνακας 11. Βασικοί τομείς της οικονομίας. Απασχόληση (χιλ.), ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές και κατανομή τομέων στο σύνολο των δραστηριοτήτων. Ελλάδα

ΤΟΜΕΑΣ	1995	2005	2015	1995	2005	2015	% 1995-2005	% 2005-2015
A - Γεωργία, δασοκομία, αλιεία	759	551	472	18%	12%	12%	-27%	-14%
B - Ορυχεία, λατομεία	15	13	10	0%	0%	0%	-11%	-27%
C - Μεταποίηση	464	475	338	11%	10%	8%	2%	-29%
D - Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο, ατμός, κλιματισμός	35	24	16	1%	1%	0%	-33%	-34%
E - Νερό, διαχείριση αποβλήτων, λύματα	26	29	25	1%	1%	1%	10%	-13%
F - Κατασκευές	266	365	181	6%	8%	5%	37%	-50%
G-I - Χονδρικό, λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων, μεταφορές, διαμονή, φαγητό, υπηρεσίες	1.272	1.445	1.301	31%	31%	32%	14%	-10%
J - Ενημέρωση, επικοινωνία	63	88	85	2%	2%	2%	40%	-4%
K - Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	94	110	79	2%	2%	2%	17%	-29%
L - Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	3	6	10	0%	0%	0%	88%	59%
M_N - Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές, διοικητικές, υποστηρικτικές δραστηριότητες	201	328	342	5%	7%	9%	63%	4%
O-Q - Δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική μέριμνα	737	926	876	18%	20%	22%	26%	-5%
R-U - Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	221	289	287	5%	6%	7%	30%	-1%
ΣΥΝΟΛΟ	4.156	4.647	4.020	100%	100%	100%	12%	-13%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Στη μεταποίηση έχει καταγραφεί η μεγαλύτερη μείωση της απασχόλησης, αμέσως μετά από εκείνη στις κατασκευές (-50% το 2015 σε σχέση με το 2005). Μεγάλη όμως είναι και η μείωση του αριθμού των εργαζομένων στα ορυχεία, λατομεία (-29%). Στο σύνολο της οικονομίας, καταγράφονται απώλειες που φθάνουν το 13% το 2015 (στα 4 εκατ.) σε σχέση με το 2005 (4,6 εκατ.). Από τους τομείς της ελληνικής οικονομίας, η διαχείριση ακίνητης περιουσίας (59%) και οι επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές διοικητικές, υποστηρικτικές δραστηριότητες (4%) είναι οι μόνοι που παρουσιάζουν άνοδο στον αριθμό των εργαζομένων την δεκαετία 2005-2015.

Με βάση τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού μπορούμε να διερευνήσουμε κάποια πιο ποιοτικά στοιχεία της απασχόλησης. Έτσι για παράδειγμα σε ηλικιακό επίπεδο απασχολούμενων (Πίνακας 12), δεν καταγράφονται σημαντικές διαφορές στις σχετικές κατανομές μεταξύ του συνόλου της οικονομίας και της μεταποίησης. Συγκεκριμένα, η συντριπτική πλειονότητα των απασχολούμενων που εργάζεται στη μεταποίηση ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ 25-49 ετών (72% έναντι 70% στο σύνολο της οικονομίας). Ωστόσο, και παρά τη μείωσή τους σε απόλυτα μεγέθη, αυτό που παρατηρείται στη μεταποίηση είναι μια μικρή αύξηση του ποσοστού των ηλικιών 50-64 το 2016 (26%) έναντι του 2008 (21%). Αξίζει να σημειωθεί ότι και οι ηλικίες 25-49 έχουν απωλέσει το 37% των απασχολούμενων τους στη μεταποίηση το 2016 σε σχέση με το 2008, ήτοι σχεδόν 144 χιλιάδες άτομων.

Πίνακας 12. Κατανομή απασχολούμενων σε σύνολο δραστηριοτήτων και στη μεταποίηση, ανά ηλικιακή ομάδα

2008						
	Από 15-24 ετών	Από 25-49 ετών	Από 50-64 ετών	Από 15-24 ετών	Από 25-49 ετών	Από 50-64 ετών
Σύνολο	292,5	3.179,6	1.050,7	6%	70%	23%
C - Μεταποίηση	37,2	389,2	112,6	7%	72%	21%
2016						
	Από 15-24 ετών	Από 25-49 ετών	Από 50-64 ετών	Από 15-24 ετών	Από 25-49 ετών	Από 50-64 ετών
Σύνολο	137,8	2.501,9	970,7	4%	69%	27%
C - Μεταποίηση	11,5	244,9	89,1	3%	71%	26%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

2.3.2 Βασικές επαγγελματικές κατηγορίες

Ως προς τις βασικές επαγγελματικές κατηγορίες, στους παρακάτω πίνακες αποτυπώνονται δύο διαφορετικές κατανομές: αφενός το πώς κατανέμονται οι κατηγορίες αυτές στο σύνολο της μεταποίησης και της οικονομίας, στην Ελλάδα και την ΕΕ-28, το 2008 και το 2015 (Πίνακας 13) και αφετέρου τι ποσοστό από κάθε κατηγορία απασχολείται στη μεταποίηση, αλλά και στο σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων, κατά τα ίδια έτη (Πίνακας 13).

Από την επεξεργασία των διαθέσιμων στοιχείων, προκύπτει ότι για την Ελλάδα, αλλά και την ΕΕ, η μεγάλη πλειονότητα, όπως είναι άλλωστε αναμενόμενο, από τα βασικά επαγγέλματα στη μεταποίηση είναι ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα. Συγκεκριμένα, τόσο το 2008, όσο και το 2015, το 41% του συνόλου των απασχολούμενων στη μεταποίηση ανήκουν στη συγκεκριμένη επαγγελματική κατηγορία, ποσοστό το οποίο στην ΕΕ είναι ελαφρώς μικρότερο (31%). Ένα επίσης μεγάλο ποσοστό των απασχολούμενων στη μεταποίηση ανήκει στους χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού και συναρμολογητές, το οποίο φθάνει το 16% το 2015, έχοντας μειωθεί σε σχέση με το 2008 (22%). Αντίθετα όμως, αυξήθηκε το ποσοστό των ανειδίκευτων εργατών, χειρονακτών και μικροεπαγγελματιών, διαμορφούμενο από 6% το 2008, σε 10% το 2015. Η μεγαλύτερη πάντως εισροή ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού κατά τα έτη της κρίσης υποδηλώνει προσπάθεια μείωσης του εργατικού κόστους, αλλά ταυτόχρονα εγκυμονεί τον κίνδυνο να αυξάνει την απόκλιση μεταξύ προσφερόμενων και ζητούμενων δεξιοτήτων στις μεταποιητικές επιχειρήσεις.

Επιπρόσθετα, από την ανάγνωση του Πίνακα 14, φαίνεται ότι το 2008, ένα 34% και 37% αντίστοιχα των εργαζομένων στους ειδικευμένους τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα και στους χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού και συναρμολογητές απασχολείται στη μεταποίηση. Τα ποσοστά αυτά το 2014 έχουν αντίστοιχα αυξηθεί και μειωθεί σε 40% και 26%. Με άλλα λόγια, από το σύνολο των ειδικευμένων τεχνιτών, τα 2/5 εργάζονται στη μεταποίηση της χώρας, ενώ από το σύνολο των χειριστών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού, το ¼ εργάζεται στη μεταποίηση. Στην ΕΕ, τα ποσοστά αυτά είναι παραπλήσια για την πρώτη κατηγορία, ενώ για τη δεύτερη, το 41% του συνόλου της απασχολείται στη μεταποίηση, ποσοστό μικρότερο του αντίστοιχου εγχωρίου.

Πίνακας 13. Κατανομή των βασικών επαγγελματικών κατηγοριών στο σύνολο των τομέων και στη μεταποίηση

Βασικές επαγγελματικές κατηγορίες	2008 - ΕΕ28		2015 - ΕΕ28		2008 - Ελλάδα		2015 - Ελλάδα	
	Σύνολο τομέων	Μεταποίηση	Σύνολο τομέων	Μεταποίηση	Σύνολο τομέων	Μεταποίηση	Σύνολο τομέων	Μεταποίηση
ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ	8%	7%	6%	6%	10%	8%	3%	3%
ΠΡΟΣΟΝΤΟΥΧΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΕΙΔΙΚΟΙ	14%	7%	19%	10%	15%	5%	19%	9%
ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΟΙ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	16%	13%	16%	15%	9%	8%	8%	7%
ΓΡΑΦΕΙΣ	11%	8%	10%	8%	12%	8%	10%	7%
ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ	14%	2%	17%	3%	14%	3%	24%	8%
ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΓΕΩΡΓΟΙ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ, ΔΑΣΟΚΟΜΟΙ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΣ	4%	0%	4%	0%	11%		11%	
ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	14%	31%	12%	31%	14%	41%	10%	41%
ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΑΡΜΟΛΟΓΗΤΕΣ	9%	24%	7%	20%	7%	22%	6%	16%
ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ, ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ	10%	7%	9%	7%	7%	6%	7%	10%
ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ	1%		1%		1%		2%	
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Πίνακας 14. Ποσοστό των βασικών επαγγελματικών κατηγοριών στη μεταποίηση

Βασικές επαγγελματικές κατηγορίες	2008 - ΕΕ28		2015 - ΕΕ28		2008 - Ελλάδα		2015 - Ελλάδα	
	Σύνολο τομέων	Μεταποίηση	Σύνολο τομέων	Μεταποίηση	Σύνολο τομέων	Μεταποίηση	Σύνολο τομέων	Μεταποίηση
ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ	100%	14%	100%	15%	100%	9%	100%	10%
ΠΡΟΣΩΝΤΟΥΧΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΕΙΔΙΚΟΙ	100%	9%	100%	8%	100%	4%	100%	4%
ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΟΙ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	100%	14%	100%	15%	100%	11%	100%	8%
ΓΡΑΦΕΙΣ	100%	12%	100%	13%	100%	8%	100%	6%
ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ	100%	3%	100%	3%	100%	2%	100%	3%
ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΓΕΩΡΓΟΙ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ, ΔΑΣΟΚΟΜΟΙ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΣ	100%	1%	100%	1%	100%		100%	
ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	100%	39%	100%	41%	100%	34%	100%	40%
ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΑΡΜΟΛΟΓΗΤΕΣ	100%	48%	100%	41%	100%	37%	100%	25%
ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ, ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΣ	100%	13%	100%	12%	100%	10%	100%	13%
ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ	100%		100%		100%		100%	

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

2.3.3 Βασικές εκπαιδευτικές κατηγορίες

Σε σχέση με το επίπεδο μόρφωσης, όπως αυτό αποτυπώνεται στους παρακάτω πίνακες, παρατίθενται και εδώ δύο διαφορετικές κατανομές για το 2014: αφενός πώς οι εργαζόμενοι κάθε εκπαιδευτικής βαθμίδας κατανέμονται σε κάθε τομέα δραστηριότητας στην Ελλάδα, αφετέρου σε κάθε τομέα δραστηριότητας, σημειώνεται το ποσοστό των εργαζομένων που ανήκει σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα.

Σε σχέση με την πρώτη κατανομή (Πίνακας 15), παρατηρούμε ότι από τις βαθμίδες 4 και 5 που είναι αντίστοιχα η μεταδευτεροβάθμια μη πανεπιστημιακή και η πανεπιστημιακή, πάνω από το 1/5 των απασχολούμενων των βαθμίδων αυτών εργάζεται στη μεταποίηση. Μάλιστα, το ποσοστό των εργαζομένων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης κατανέμεται ισόποσα σχεδόν μεταξύ μεταποίησης και εμπορίου, γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι υπάρχει η απαιτούμενη ζήτηση από την πλευρά της μεταποίησης σε προσόντα και δεξιότητες ανθρώπινου δυναμικού της ανώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας. Ως προς τη δεύτερη κατανομή (Πίνακας 16), προκύπτει ότι στη μεταποίηση, το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων είναι απόφοιτοι της τρίτης εκπαιδευτικής βαθμίδας, ήτοι απόφοιτοι της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (32%). Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων στη μεταποίηση (23%) είναι απόφοιτοι της πέμπτης βαθμίδας, δηλαδή της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και ένα 12% απόφοιτοι της μεταδευτεροβάθμιας μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Πίνακας 15. Κατανομή ανά εκπαιδευτική κατηγορία των τομέων δραστηριότητας

Τομέας δραστηριότητας	0	1	2	3	4	5	6
A - Γεωργία, δασοκομία, αλιεία	13%	5%	4%	3%	2%	2%	1%
C - Μεταποίηση	21%	31%	33%	29%	21%	22%	6%
D - Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο, ατμός, κλιματισμός	0%	2%	1%	2%	2%	2%	1%
E - Νερό, διαχείριση αποβλήτων, λύματα	4%	3%	2%	2%	1%	2%	1%
F - Κατασκευές	7%	7%	6%	5%	4%	4%	2%
G-I - Χονδρικό, λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων, μεταφορές, διαμονή, φαγητό, υπηρεσίες	37%	26%	28%	26%	28%	23%	15%
J - Ενημέρωση, επικοινωνία	2%	1%	1%	3%	6%	6%	7%
K - Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	0%	1%	1%	3%	3%	4%	5%
L - Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0%	0%	0%	0%	1%	0%	0%
M_N - Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές, διοικητικές, υποστηρικτικές δραστηριότητες	2%	5%	6%	8%	10%	12%	16%
O-Q - Δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική μέριμνα	8%	12%	9%	12%	15%	17%	45%
R-U - Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	6%	6%	6%	6%	6%	6%	2%
B - Ορυχεία, λατομεία	0%	2%	2%	2%	1%	1%	0%
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Πίνακας 16. Κατανομή ανά τομέα δραστηριότητας των εκπαιδευτικών κατηγοριών

Τομέας δραστηριότητας	0	1	2	3	4	5	6	ΣΥΝΟΛΟ
A - Γεωργία, δασοκομία, αλιεία	7%	24%	17%	26%	11%	16%	0%	100%
C - Μεταποίηση	1%	15%	16%	32%	12%	23%	0%	100%
D - Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο, ατμός, κλιματισμός	0%	14%	8%	32%	18%	27%	1%	100%
E - Νερό, διαχείριση αποβλήτων, λύματα	3%	20%	15%	26%	12%	23%	1%	100%
F - Κατασκευές	2%	18%	17%	28%	13%	21%	1%	100%
G-I - Χονδρικό, λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων, μεταφορές, διαμονή, φαγητό, υπηρεσίες	2%	13%	14%	29%	17%	24%	1%	100%
J - Ενημέρωση, επικοινωνία	1%	3%	3%	25%	24%	42%	3%	100%
K - Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	0%	4%	5%	29%	17%	42%	3%	100%
L - Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0%	2%	7%	34%	24%	32%	0%	100%
M_N - Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές, διοικητικές, υποστηρικτικές δραστηριότητες	0%	7%	9%	26%	17%	38%	3%	100%
O-Q - Δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική μέριμνα	1%	11%	9%	24%	16%	33%	5%	100%
R-U - Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	2%	12%	13%	30%	16%	27%	0%	100%
B - Ορυχεία, λατομεία	0%	18%	17%	39%	9%	17%	0%	100%
ΣΥΝΟΛΟ	1%	13%	13%	29%	15%	27%	2%	100%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

όπου:

0	1	2	3	4	5	6
Προσχολική	Πρωτοβάθμια	Κατώτερη δευτεροβάθμια	Ανώτερη δευτεροβάθμια	Μεταδευτεροβάθμια μη Πανεπιστημιακή	Πανεπιστημιακή (Πρώτο επίπεδο)	Πανεπιστημιακή (Δεύτερο επίπεδο)

2.3.4 Κλάδοι Μεταποίησης

Εστιάζοντας στους επιμέρους κλάδους της μεταποίησης προκύπτει ότι και σε επίπεδο απασχολουμένων, τα τρόφιμα-ποτά-καπνός διατηρούν το μεγαλύτερο μερίδιο, το οποίο έχει αυξηθεί αξιοσημείωτα σε σχέση με παλιότερα. Το 2015 τα τρόφιμα-ποτά-καπνός συμβάλλουν στο 33% περίπου του συνόλου των απασχολουμένων της μεταποίησης (111 χιλ.), από 24% το 2005 (114 χιλ.) και 20% το 1995 (95 χιλ.) (Πίνακας 17). Το μερίδιο των απασχολουμένων σε Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα έχει συρρικνωθεί στο 9% (29 χιλ.) του συνόλου της μεταποίησης το 2014. Το 1995, η Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα απασχολούσαν σχεδόν το ¼ του συνόλου των εργαζομένων στη μεταποίηση (110 χιλ.).

Επιπρόσθετα, τη δεκαετία 2005-2015, σχεδόν όλοι οι επιμέρους κλάδοι της μεταποίησης καταγράφουν απώλειες σε όρους απασχόλησης. Σε κάποιους κλάδους (Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα, Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου, Ξύλο, και Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά) χάνονται πάνω από τις μισές θέσεις εργασίας την περίοδο αυτή. Παρά τις απώλειες στους περισσότερους κλάδους, η απασχόληση έχει αυξηθεί από το 2005 στο 2015 στο Καουτσούκ, πλαστικά (10%), στα Χημικά (4%), στα Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού (23%) και στα Βασικά μέταλλα (4%).

Τα παραπάνω επαληθεύονται και από τον Δείκτη εισροής απασχόλησης¹⁰ ανά κλάδο μεταποίησης (Πίνακας 18). Συγκεκριμένα, την περίοδο 2000-2009, καταγράφεται σωρευτικά αρνητική μεταβολή σε 11 από τους 24 κλάδους της μεταποίησης, όταν για την περίοδο 2009-2016, η αντίστοιχη μεταβολή είναι αρνητική και στους 24 κλάδους.

¹⁰ Ο Δείκτης εισροής απασχόλησης εκφράζει επί της ουσίας τις μεταβολές στο συντελεστή παραγωγής εργασία σε μια μεταποιητική βιομηχανία και καταρτίζεται με βάση το 100. Όπως τα περισσότερα δεικτοποιημένα στοιχεία, αποτελεί έναν βραχυχρόνιο δείκτη μέτρησης της απασχόλησης, με βάση τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

Πίνακας 17. Κλάδοι της μεταποίησης. Απασχόληση (χιλ.), κατανομή τομέων στο σύνολο της μεταποίησης και ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές. Ελλάδα

ΤΟΜΕΑΣ	1995	2005	2015	1995	2005	2015	% 1995-2005	% 2005-2015
C10-C12 - Τρόφιμα, ποτά, καπνός	95	114	111	20%	24%	33%	20%	-3%
C13-C15 - Κλωστοϋφαντουργία, ένδυση, δέρμα	110	76	29	24%	16%	9%	-31%	-62%
C16 - Ξύλο	29	33	12	6%	7%	3%	12%	-64%
C17 - Χαρτί	11	8	7	2%	2%	2%	-25%	-14%
C18 - Εκτυπώσεις	14	17	10	3%	4%	3%	25%	-40%
C19 - Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου	6	8	4	1%	2%	1%	36%	-53%
C20 - Χημικά	10	12	13	2%	3%	4%	25%	4%
C21 - Φαρμακευτικά	11	14	12	2%	3%	3%	30%	-15%
C22 - Καουτσούκ, πλαστικά	10	12	13	2%	2%	4%	14%	10%
C23 - Μη μεταλλικά ορυκτά	31	30	16	7%	6%	5%	-4%	-47%
C24 - Βασικά μέταλλα	16	16	17	4%	3%	5%	-3%	4%
C25 - Μεταλλικά, εκτός μηχανημάτων και εξοπλισμού	30	41	32	7%	9%	10%	34%	-20%
C26 - Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά	4	7	4	1%	1%	1%	72%	-48%
C27 - Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	9	10	9	2%	2%	3%	14%	-10%
C28 - Κατασκευή Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού	14	15	14	3%	3%	4%	11%	-10%
C29 - Μηχανοκίνητα οχήματα	4	3	2	1%	1%	1%	-29%	-31%
C30 - Εξοπλισμός μεταφορών	10	7	4	2%	2%	1%	-23%	-44%
C31-C32 - Έπιπλα και λοιπά μεταποίησης	43	45	22	9%	9%	6%	5%	-51%
C33 - Επισκευή, εγκατάσταση σε Μηχανήματα και εξοπλισμός	8	8	9	2%	2%	3%	-4%	23%
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ	464	475	338	100%	100%	100%	2%	-29%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Πίνακας 18. Δείκτης εισροής απασχόλησης. Κλάδοι της μεταποίησης. Ποσοστιαίες ετήσιες σωρευτικές μεταβολές. Ελλάδα

ΤΟΜΕΑΣ	2000	2009	2016	% 2000-2009	% 2009-2016
C10 - Τρόφιμα	87	104	81	19%	-23%
C11 - Ποτά	106	105	83	0%	-21%
C12 - Καπνός	156	104	83	-33%	-21%
C13 - Κλωστοϋφαντουργία	151	117	74	-22%	-37%
C14 - Ένδυση	201	115	93	-43%	-19%
C15 - Δέρμα	112	109	87	-3%	-20%
C16 - Ξύλο	141	111	82	-21%	-26%
C17 - Χαρτί	132	105	86	-21%	-18%
C18 - Εκτυπώσεις	95	109	51	15%	-53%
C19 - Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου	66	104	84	59%	-19%
C20 - Χημικά	100	104	87	4%	-16%
C21 - Φαρμακευτικά	64	101	75	57%	-26%
C22 - Καουτσούκ, πλαστικά	103	106	91	3%	-15%
C23 - Μη μεταλλικά ορυκτά	126	111	62	-12%	-44%
C24 - Βασικά μέταλλα	97	112	107	15%	-4%
C25 - Μεταλλικά, εκτός μηχανημάτων και εξοπλισμού	84	107	67	27%	-37%
C26 - Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά	27	107	48	300%	-56%
C27 - Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	64	107	66	68%	-39%
C28 - Κατασκευή Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού	87	103	79	19%	-23%
C29 - Μηχανοκίνητα οχήματα	229	124	59	-46%	-53%
C30 - Εξοπλισμός μεταφορών	127	112	93	-12%	-17%
C31 - Έπιπλα	117	112	86	-5%	-23%
C32 - Λοιπά μεταποίησης	107	108	71	1%	-34%
C33 - Επισκευή σε Μηχανήματα και εξοπλισμός	183	120	65	-34%	-46%
C - ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	109	108	78	-1%	-28%
B - Ορυχεία, λατομεία	109	99	88	-9%	-11%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Τέλος, στον Πίνακα 19 παρουσιάζεται η κατανομή του ποσοστού των εργαζομένων από κάθε επαγγελματική κατηγορία σε κάθε κλάδο της μεταποίησης, το ποσοστό δηλαδή κάθε βασικής επαγγελματικής ομάδας που απασχολείται σε κάθε μεταποιητικό κλάδο.

Από τις σχετικές κατανομές, προκύπτει ότι υπάρχουν κλάδοι οι οποίοι, εκτός από τεχνίτες και βοηθούς, αλλά και ειδικευμένους τεχνίτες και χειριστές, έχουν υψηλή συγκέντρωση ανθρώπινου δυναμικού που κατατάσσεται στις επαγγελματικές κατηγορίες των ανώτερων διοικητικών στελεχών, αλλά και προσοντούχων και άλλων ειδικών. Κλάδοι όπως τα Φαρμακευτικά προϊόντα, οι Η/Υ, ο εξοπλισμός μεταφορών, διαθέτουν ένα υψηλό ποσοστό (35% και από 21% αντίστοιχα) εργαζομένων στην επαγγελματική κατηγορία των προσοντούχων επαγγελματιών, στους οποίους περιλαμβάνονται κατά κανόνα όσοι ασκούν επαγγέλματα για τα οποία απαιτείται ανώτατο επίπεδο εκπαίδευσης, γνώσεων και εμπειρίας στους τομείς των επιστημών, της διδασκαλίας και της καλλιτεχνικής δημιουργίας (π.χ. φυσικοί, μηχανικοί, ιατροί, νομικοί, κλπ.)

Πίνακας 19. Κατανομή ανά κλάδο μεταποίησης των βασικών επαγγελματικών κατηγοριών

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	ΣΥΝΟΛΟ
C10 -Τρόφιμα	3%	2%	4%	5%	13%	0%	40%	23%	10%	100%
C11 -Ποτά	5%	14%	14%	12%	5%	0%	10%	28%	10%	100%
C12 -Καπνός	4%	1%	6%	17%	0%	0%	23%	43%	5%	100%
C13 - Κλωστοϋφαντουργία	0%	4%	6%	8%	0%	0%	28%	44%	9%	100%
C14- Ένδυση	4%	3%	3%	6%	6%	0%	73%	2%	2%	100%
C15- Δέρμα	12%	0%	4%	21%	0%	0%	34%	19%	11%	100%
C16 - Ξύλο	6%	0%	4%	5%	6%	0%	69%	7%	4%	100%
C17 - Χαρτί	4%	9%	5%	17%	1%	0%	26%	28%	9%	100%
C18 - Εκτυπώσεις	6%	9%	2%	14%	1%	0%	50%	13%	5%	100%
C19 - Οπτόανθρακας, διύλιση πετρελαίου	11%	16%	18%	7%	5%	0%	5%	31%	7%	100%
C20 - Χημικά	4%	10%	9%	13%	1%	0%	3%	49%	10%	100%
C21 - Φαρμακευτικά	2%	35%	19%	14%	7%	0%	0%	16%	7%	100%
C22 - Καουτσούκ, πλαστικά	8%	4%	3%	16%	7%	0%	4%	41%	16%	100%
C23 -Μη μεταλλικά ορυκτά	10%	7%	7%	16%	3%	0%	36%	19%	3%	100%
C24 - Βασικά μέταλλα	1%	8%	5%	4%	1%	0%	39%	29%	13%	100%
C25 - Μεταλλικά, εκτός μηχανημάτων και εξοπλισμού	1%	1%	2%	6%	3%	0%	76%	8%	4%	100%
C26 - Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά	0%	21%	26%	4%	0%	0%	15%	7%	28%	100%
C27 - Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	6%	4%	18%	0%	1%	0%	39%	10%	21%	100%
C28 - Κατασκευή Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού	1%	7%	7%	12%	6%	0%	36%	21%	10%	100%
C29 - Μηχανοκίνητα οχήματα	0%	0%	0%	0%	0%	0%	85%	15%	0%	100%
C30 - Εξοπλισμός μεταφορών	0%	21%	17%	6%	2%	0%	30%	25%	0%	100%
C31 - Έπιπλα	2%	0%	1%	3%	3%	0%	86%	4%	1%	100%
C32 - Λοιπά μεταποίησης	8%	1%	33%	5%	6%	0%	36%	6%	5%	100%
C33 - Επισκευή σε Μηχανήματα και εξοπλισμός	0%	5%	6%	9%	1%	0%	73%	2%	3%	100%
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ	4%	6%	6%	8%	6%	0%	43%	19%	8%	100%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

όπου:

1	2	3
ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ	ΠΡΟΣΩΠΟΥΧΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΕΙΔΙΚΟΙ	ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΟΙ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
4	5	6
ΓΡΑΦΕΙΣ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΓΕΩΡΓΟΙ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ, ΔΑΣΟΚΟΜΟΙ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΣ
7	8	9
ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΑΡΜΟΛΟΓΗΤΕΣ	ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ, ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

2.4 Κύκλος εργασιών

Στην ενότητα αυτή εξετάζονται τα στοιχεία γύρω από την εξέλιξη στον κύκλο εργασιών, τον τζίρο δηλαδή των μεταποιητικών επιχειρήσεων, για μια περίοδο δεκαπενταετίας. Ο τζίρος διαφέρει από την προστιθέμενη αξία, καθώς αποτελεί μέγεθος των εσόδων μιας επιχείρησης από τις πωλήσεις της. Σε όρους κύκλου εργασιών στη μεταποίηση, ο σχετικός δείκτης καταγράφει κατακόρυφη πτώση στην έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2009 (-23% σε σχέση με το 2008). Το 2013 καταγράφει νέα μείωση, η οποία όμως μετριάζεται σημαντικά το 2014 (-1%), αλλά εντείνεται το 2015 (-10%) και εξομαλύνεται εκ νέου το 2016 (-5%) (Διάγραμμα 13). Στα Ορυχεία, λατομεία, ο δείκτης κύκλου εργασιών καταγράφει επίσης μεγάλη πτώση το 2009 (-22% σε σχέση με το 2010), αλλά έχει προηγηθεί μια σημαντική μείωση και το 2005 (-6%). Η πτώση συνεχίζεται από το 2011, με εξαίρεση το 2014, όταν και ο σχετικός δείκτης ανακάμπτει προσωρινά (12%). Ωστόσο, το 2016 ο κύκλος εργασιών του τομέα παραμένει σταθερός (Διάγραμμα 14).

Διάγραμμα 13. Δείκτης κύκλου εργασιών και ετήσια % μεταβολή. Μεταποίηση. Ελλάδα.

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Διάγραμμα 14. Δείκτης κύκλου εργασιών και ετήσια % μεταβολή. Ορυχεία, λατομεία. Ελλάδα.

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Ανά κλάδο μεταποίησης (Πίνακας 20), τη δεκαετία 2000-2009, καταγράφεται σωρευτικά αύξηση στον τζίρο σε 11 από τους 24 κλάδους, με μεγαλύτερη εκείνη στα Φαρμακευτικά προϊόντα (65%), ενώ ακολουθούν ο Οπτάνθρακας και διύλιση πετρελαίου (43%), τα Ποτά (39%), τα Τρόφιμα (35%), ο Καπνός (35%), τα Μη μεταλλικά ορυκτά (17%), ο Εξοπλισμός μεταφορών (18%) κ.α. Η Κλωστοϋφαντουργία, από την άλλη πλευρά, καταγράφει μεγάλη μείωση σε όρους κύκλου εργασιών την περίοδο αυτή (-59%), ενώ τη μεγαλύτερη πτώση σημειώνουν τα Μηχανοκίνητα οχήματα (-69%) και οι Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά (-66%).

Κατά την περίοδο μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2009, σχεδόν όλοι οι κλάδοι της μεταποίησης καταγράφουν αρνητικές μεταβολές στον τζίρο τους, πολλές εκ των οποίων είναι πάνω από 50%. Με άλλα λόγια, το 2016 σε σχέση με το 2009, πολλοί κλάδοι της μεταποίησης έχουν δεχθεί ισχυρό πλήγμα λόγω οικονομικής ύφεσης και έχουν απωλέσει πάνω από το ½ του τζίρου τους. Μεταποιητικές βιομηχανίες όπως το Δέρμα (-72%), το Ξύλο (-62%), τα Μη μεταλλικά ορυκτά (-52%), τα Έπιπλα (-56%), η Ένδυση (-59%), η Επισκευή σε μηχανήματα και εξοπλισμό (-60%) κ.α. έχουν χάσει σημαντικό μέρος του κύκλου εργασιών τους. Αντίθετα, οι βιομηχανίες που αντιστέκονται είναι η εξαίρεση: μόνο ο Οπτάνθρακας και διύλιση πετρελαίου (15%), τα Χημικά (1%), τα Πλαστικά (1%), τα Βασικά μέταλλα (11%) και ο Εξοπλισμός μεταφορών (65%) καταγράφουν θετικές μεταβολές την περίοδο 2009-2016 στον κύκλο εργασιών τους.

Πίνακας 20. Κλάδοι μεταποίησης. Δείκτης Κύκλου Εργασιών σε έτος βάσης 2010. Ελλάδα

ΤΟΜΕΑΣ	2000	2009	2016	% 2000-2009	% 2009-2016
C10 - Τρόφιμα	77	103	93	35%	-10%
C11 - Ποτά	79	109	82	39%	-25%
C12 - Καπνός	97	131	125	35%	-4%
C13 - Κλωστοϋφαντουργία	289	117	68	-59%	-42%
C14 - Ένδυση	198	122	50	-39%	-59%
C15 - Δέρμα	180	147	41	-18%	-72%
C16 - Ξύλο	177	112	43	-37%	-62%
C17 - Χαρτί	91	98	92	7%	-7%
C18 - Εκτυπώσεις	124	119	54	-4%	-55%
C19 - Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου	54	77	89	43%	15%
C20 - Χημικά	101	94	95	-7%	1%
C21 - Φαρμακευτικά	65	107	103	65%	-4%
C22 - Καουτσούκ, πλαστικά	90	100	101	11%	1%
C23 - Μη μεταλλικά ορυκτά	105	123	59	17%	-52%
C24 - Βασικά μέταλλα	81	82	91	1%	11%
C25 - Μεταλλικά, εκτός μηχανημάτων και εξοπλισμού	103	109	81	6%	-26%
C26 - Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά	400	136	128	-66%	-5%
C27 - Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	93	92	79	-1%	-14%
C28 - Κατασκευή Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού	122	121	84	-1%	-31%
C29 - Μηχανοκίνητα οχήματα	348	121	72	-65%	-40%
C30 - Εξοπλισμός μεταφορών	54	64	106	18%	65%
C31 - Έπιπλα	121	116	52	-4%	-56%
C32 - Λοιπά μεταποίησης	189	108	90	-43%	-16%
C33 - Επισκευή σε Μηχανήματα και εξοπλισμός	200	130	52	-35%	-60%
C - ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	81	93	87	15%	-7%
B - Ορυχεία, λατομεία	89	94	89	5%	-5%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

2.5 Τιμές εισροών και παραγωγού

Στην ενότητα αυτή παρατίθενται στοιχεία γύρω από τις τιμές του κλάδου της μεταποίησης, σε όρους τιμών εισροών και τιμών παραγωγού. Οι δείκτες τιμών εισροών παρουσιάζουν τις μεταβολές των τιμών στις βασικές εισροές της παραγωγής ενός κλάδου και συνιστούν έναν δείκτη κόστους για την επιχείρηση. Ο δείκτης τιμών παραγωγού καταγράφει τις τιμές στην «πύρτα του εργοστασίου», προτού δηλαδή φθάσουν στον τελικό καταναλωτή, έτσι όπως διαμορφώνονται από την μεταποιητική επιχείρηση όταν πουλάει το προϊόν της για περαιτέρω εμπορική χρήση και τελική κατανάλωση. Σε όρους τιμών των χρησιμοποιούμενων εισροών στη μεταποίηση, από τους επιμέρους κλάδους της μεταποίησης, ο δείκτης τιμών εισροών σε τιμές έτους βάσης 2010 αυξήθηκε σημαντικά την περίοδο 2000-2009 στους περισσότερους από τους 24 κλάδους της μεταποίησης, με εντονότερη την άνοδο που καταγράφει στα βασικά μέταλλα (54%). Στον αντίποδα, την ίδια περίοδο, σημείωσε πτωτική τάση μόνο στον κλάδο των Η/Υ (-7%) (Πίνακας 21).

Κατά την πιο πρόσφατη περίοδο μετά την οικονομική κρίση, οι τιμές των εισαγωγών στους περισσότερους από τους κλάδους της μεταποίησης έχουν αυξηθεί το 2016 σε σχέση με το 2009, αλλά ήπια. Υπάρχουν ωστόσο κλάδοι στους οποίους οι αντίστοιχες μεταβολές για τα έτη αυτά είναι αρνητικές. Αυτοί είναι τα Φαρμακευτικά (-14%), ο Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου (-14%), ο Καπνός (-6%) και οι Η/Υ (-1%).

Πίνακας 21. Κλάδοι μεταποίησης. Δείκτης τιμών εισαγωγών σε έτος βάσης 2010. Ελλάδα

ΤΟΜΕΑΣ	2000	2009	2016	% 2000-2009	% 2009-2016
C10 - Τρόφιμα	75	99	107	31%	9%
C11 - Ποτά	89	99	103	11%	5%
C12 - Καπνός	76	97	91	28%	-6%
C13 - Κλωστοϋφαντουργία	84	99	106	18%	7%
C14- Ένδυση	86	99	101	15%	2%
C15- Δέρμα	80	95	103	19%	8%
C16 - Ξύλο	84	100	106	19%	6%
C17 - Χαρτί	99	99	103	0%	4%
C18 - Εκτυώσεις	:	:	:	-	-
C19 - Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου	75	81	69	7%	-14%
C20 - Χημικά	83	98	103	19%	5%
C21 - Φαρμακευτικά	89	100	86	13%	-14%
C22 - Καουτσούκ, πλαστικά	90	100	102	11%	3%
C23 -Μη μεταλλικά ορυκτά	81	99	103	23%	4%
C24 - Βασικά μέταλλα	60	93	95	54%	3%
C25 - Μεταλλικά, εκτός μηχανημάτων και εξοπλισμού	78	99	101	26%	2%
C26 - Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά	108	100	99	-7%	-1%
C27 - Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	88	98	103	11%	4%
C28 - Κατασκευή Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού	91	100	103	9%	3%
C29 - Μηχανοκίνητα οχήματα	88	100	100	13%	0%
C30 - Εξοπλισμός μεταφορών	89	97	100	9%	4%
C31 - Έπιπλα	91	99	101	8%	2%
C32 - Λοιπά μεταποίησης	93	100	102	7%	2%
C33 - Επισκευή σε Μηχανήματα και εξοπλισμός	:	:	:	-	-
C - ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	85	98	98	15%	0%
B - Ορυχεία, λατομεία	:	79	69	-	-13%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Η εικόνα σε όρους τιμών παραγωγού στους επιμέρους κλάδους της μεταποίησης δεν είναι πολύ διαφορετική από την αντίστοιχη σε όρους τιμών εισροών. Συγκεκριμένα, οι τιμές είχαν αυξηθεί σημαντικά το 2009 σε σχέση με το 2000, ενώ σε κανέναν κλάδο της μεταποίησης δεν καταγράφονται μειώσεις τιμών παραγωγού την εξεταζόμενη περίοδο (Πίνακας 22). Η υψηλότερη άνοδος σημειώνεται στην Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού (71%) και η μικρότερη στα Φαρμακευτικά (2%). Μετά την κρίση όμως, η εικόνα αλλάζει και η ανοδική πορεία στις τιμές παραγωγού εξομαλύνεται σημαντικά. Έτσι, συνολικά στη μεταποίηση το 2016 σε σχέση με την έναρξη της κρίσης το 2009, οι τιμές των παραγωγών έχουν αυξηθεί οριακά μόνο (1%), ενώ στα Ορυχεία, λατομεία κατά 24%. Από τους κλάδους της μεταποίησης, τα Φαρμακευτικά (-17%), ο Καπνός (-3%) και τα Μηχανήματα (-3%) καταγράφουν την υπό

εξέταση περίοδο μειώσεις στις τιμές παραγωγού, ενώ σε κάποιους κλάδους οι σχετικές μεταβολές είναι μηδενικές ή οριακές (Ένδυση, Η/Υ, Έπιπλα, Επισκευή μηχανημάτων κ.α.).

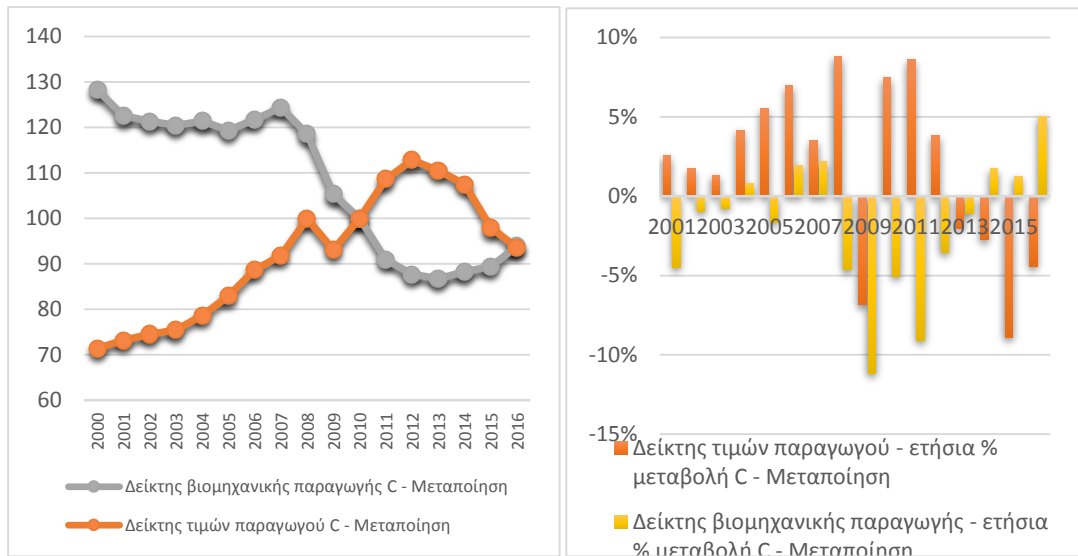
Πίνακας 22. Κλάδοι μεταποίησης. Δείκτης τιμών παραγωγού σε έτος βάσης 2010. Ελλάδα

ΤΟΜΕΑΣ	2000	2009	2016	% 2000-2009	% 2009-2016
C10 - Τρόφιμα	75	100	106	34%	6%
C11 - Ποτά	71	99	104	39%	4%
C12 - Καπνός	80	107	94	33%	-12%
C13 - Κλωστοϋφαντουργία	93	99	113	6%	14%
C14- Ένδυση	87	100	101	15%	1%
C15- Δέρμα	81	98	100	20%	2%
C16 - Ξύλο	75	99	96	31%	-3%
C17 - Χαρτί	82	99	100	20%	1%
C18 - Εκτυπώσεις	70	101	103	44%	2%
C19 - Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου	59	76	73	28%	-3%
C20 - Χημικά	80	105	106	30%	2%
C21 - Φαρμακευτικά	104	106	88	2%	-17%
C22 - Καουτσούκ, πλαστικά	77	99	104	29%	5%
C23 - Μη μεταλλικά ορυκτά	72	99	99	38%	0%
C24 - Βασικά μέταλλα	71	91	96	29%	5%
C25 - Μεταλλικά, εκτός μηχανημάτων και εξοπλισμού	73	98	101	34%	2%
C26 - Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά	89	100	99	12%	-1%
C27 - Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	51	87	94	71%	8%
C28 - Κατασκευή Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού	88	100	97	13%	-3%
C29 - Μηχανοκίνητα οχήματα	86	99	103	16%	4%
C30 - Εξοπλισμός μεταφορών	71	99	107	39%	9%
C31 - Έπιπλα	79	99	98	25%	-1%
C32 - Λοιπά μεταποίησης	74	97	111	31%	15%
C33 - Επισκευή σε Μηχανήματα και εξοπλισμός	:	99	99	-	0%
C - ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	71	93	94	30%	1%
B - Ορυχεία, λατομεία	71	96	119	35%	24%

Πηγή: Eurostat, National Accounts. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

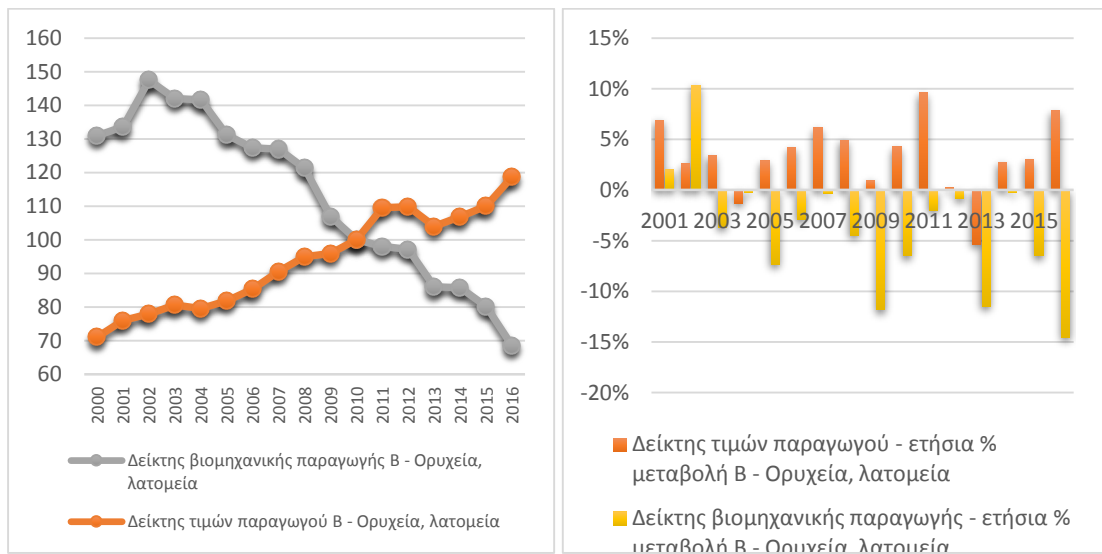
Ανά έτος, στο σύνολο της μεταποίησης, οι τιμές του παραγωγού κινούνται πτωτικά από το 2013 έως και το 2016, ενώ κατά το 2015 σημειώνεται η μεγαλύτερη πτώση από το 2001 (-9%) (Διάγραμμα 15). Η αύξηση δε της προσφοράς, μετρούμενη από τον δείκτη βιομηχανικής παραγωγής, είναι μικρότερη της μείωσης των τιμών παραγωγού το 2014 και το 2015, ενώ το 2016, η πρώτη φθάνει το 5% και η δεύτερη το -4%. Η αρνητική σχέση όγκου παραγωγής και τιμών παραγωγού είναι έκδηλη, με λίγες εξαιρέσεις, και στα ορυχεία, λατομεία (Διάγραμμα 16).

Διάγραμμα 15. Δείκτης όγκου παραγωγής και δείκτης τιμών παραγωγού και ετήσιες % μεταβολές. Μεταποίηση. Ελλάδα Μεταποίηση. Ελλάδα.

Πηγή: Eurostat, Short term business statistics. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Διάγραμμα 16. Δείκτης όγκου παραγωγής και δείκτης τιμών παραγωγού και ετήσιες % μεταβολές. Ορυχεία, λατομεία. Ελλάδα

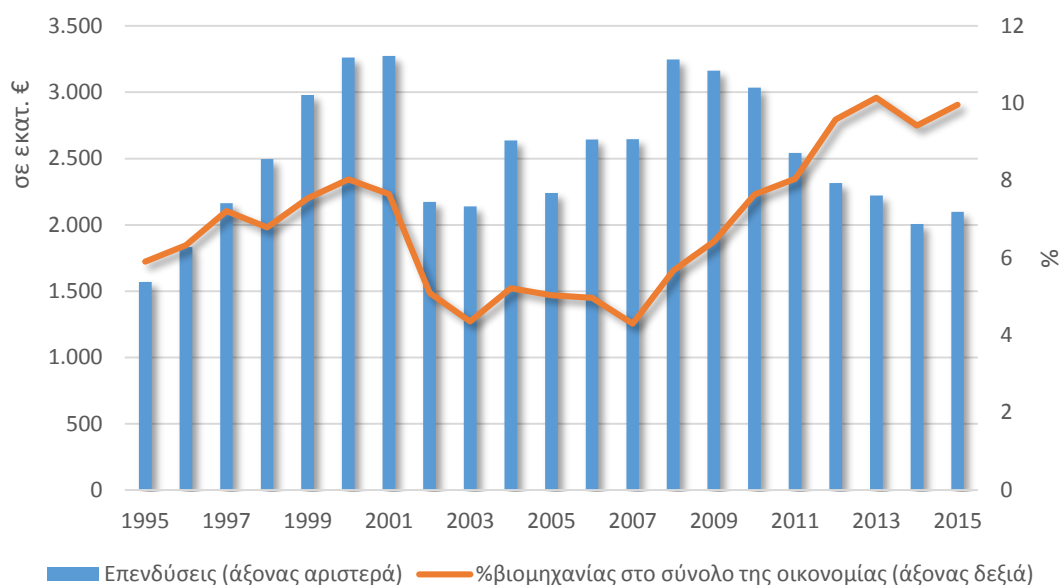
Πηγή: Eurostat, Short term business statistics. Επεξεργασία στοιχείων IOBE

2.6 Επενδύσεις Μεταποιητικού τομέα

Στην συγκεκριμένη ενότητα της μελέτης εξετάζονται οι επενδυτικές δαπάνες του τομέα της Μεταποίησης. Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία¹¹ η βασική εικόνα που προκύπτει για τις επενδύσεις της Μεταποίησης στο χρονικό ορίζοντα 1995 – 2015 δείχνει έντονες διακυμάνσεις κατά διαστήματα, με την αξία επενδύσεων από €1,6 δισεκ. το 1995 να ξεπερνάει στις αρχές του 2000 τα €3 δισεκ. και να φτάνει τα €2,1 δισεκ. το 2015. Συγκεκριμένα εντοπίζονται δύο ανοδικοί κύκλοι στο εξεταζόμενο διάστημα. Από το 1995 υπάρχει συνεχής άνοδος των επενδύσεων με κορύφωση τη διετία 2000-2001 (€3,3 δισεκ. ετησίως). Ένα νέο ανοδικό κύμα φαίνεται να ξεκινά μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, καθώς από τα πολύ χαμηλά επίπεδα των 2,2 δισεκ. σημειώνεται μία νέα κορύφωση το 2008 στα €3,2 δισεκ. (2005: €2,2 δισεκ., 2006: €2,6 δισεκ., 2007: €2,6 δισεκ.). Έκτοτε και με την έλευση της οικονομικής κρίσης η πορεία των επενδύσεων είναι πτωτική μέχρι και το 2014. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι από το 2007 και μετά το μερίδιο της Μεταποίησης στο σύνολο της οικονομίας αυξάνεται, καθώς περιορίζονται οι επενδύσεις από άλλους τομείς της οικονομίας. Έτσι τελικά οι επενδύσεις της Μεταποίησης φθάνουν να αποτελούν έως και το 10% του συνόλου της οικονομίας το 2015) γεγονός που υποδηλώνει την αυξανόμενη σημασία αυτών των επενδύσεων για την ελληνική οικονομία. Παρά την μείωσή τους οι επενδύσεις της ελληνικής Μεταποίησης είναι απολύτως κρίσιμες για την ελληνική οικονομία το συγκεκριμένο δύσκολο διάστημα της κρίσης (Διάγραμμα 17).

¹¹ Τα διαθέσιμα στοιχεία έχουν προκύψει από τους Εθνικούς Λογαριασμούς (National Accounts) της Eurostat, και αφορούν συγκεκριμένα το Gross fixed capital formation (Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου). Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αποτελούνται από τις επενδύσεις των εγχώριων παραγωγών, μείον τις πωλήσεις, σε πάγια περιουσιακά στοιχεία.

Διάγραμμα 17. Επενδύσεις Μεταποιητικού τομέα (σε σταθερές τιμές 2010)

Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

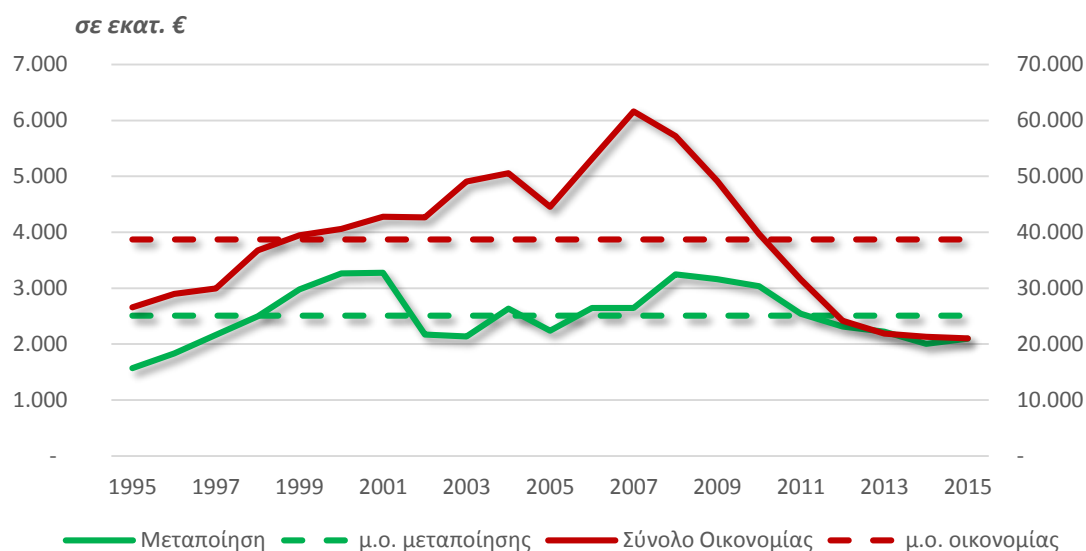
Αναλυτικότερα, κατά το διάστημα 1995 – 2001, ένα έντονα αναπτυξιακό διάστημα για την ελληνική οικονομία οι επενδύσεις στη μεταποίηση αυξάνονται ετησίως με 11%, ενώ στο σύνολο της οικονομίας μόλις 7%, γεγονός που ερμηνεύει την αύξηση του μεριδίου. Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωζώνη και πριν την κρίση η άνοδος είναι ηπιότερη τόσο στη Μεταποίηση όσο και στον σύνολο της οικονομίας, με τον μεταποιητικό τομέα ωστόσο να καταγράφει και πάλι υψηλότερο ρυθμό αύξησης σε σχέση με το σύνολο της οικονομίας (6% η Μεταποίηση έναντι 4% το σύνολο της οικονομίας). Αντίθετα, κατά την περίοδο της κρίσης παρατηρείται συρρίκνωση των επενδύσεων, με το φαινόμενο, όμως να γίνεται εντονότερο στο σύνολο της οικονομίας, γεγονός που δείχνει την αντοχή του μεταποιητικού τομέα σε δύσκολες οικονομικά περιόδους (Πίνακας 23 και Παράρτημα Κεφαλαίου 2).

Πίνακας 23. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της αξίας των επενδύσεων

	1995-2001	2002-2008	2009-2015
Μεταποίηση	11%	6%	-7%
Σύνολο Οικονομίας	7%	4%	-13%

Πηγή: EUROSTAT, National Accounts

Διάγραμμα 18. Αξία επενδύσεων. Σύγκριση τομέα Μεταποίησης και Συνόλου οικονομίας

Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

Όσον αφορά την αξία των επενδύσεων πριν και μετά την έκρηξη της κρίσης, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι παραμένει σχεδόν σταθερή - η αξία των επενδύσεων του τομέα της Μεταποίησης (-2% ή από €2.533 εκατ. το 2002-2008 σε €2.482 εκατ. το 2009-2015), έναντι σημαντικής μείωσης του συνόλου της οικονομίας (-41,8% ή από €51.256 εκατ. το 2002-2008 σε €29.839 εκατ. το 2009-2015). Αποτέλεσμα αυτών των μεταβολών στα εν λόγω διαστήματα είναι το μερίδιο των επενδυτικών δαπανών της Μεταποίησης στο σύνολο της οικονομίας από 4,9% να προσεγγίζει το 8,3%. Ο εγχώριος μεταποιητικός τομέας φαίνεται να στηρίζει τις επενδύσεις και στην περίοδο της κρίσης αλλά και να συμβάλλει στην ανάκαμψη της οικονομίας, καθώς οι επενδύσεις αποτελούν σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης (Πίνακας 24).

Πίνακας 24. Μέσος όρος αξίας επενδύσεων ανά διαστήματα, σε εκατ. €

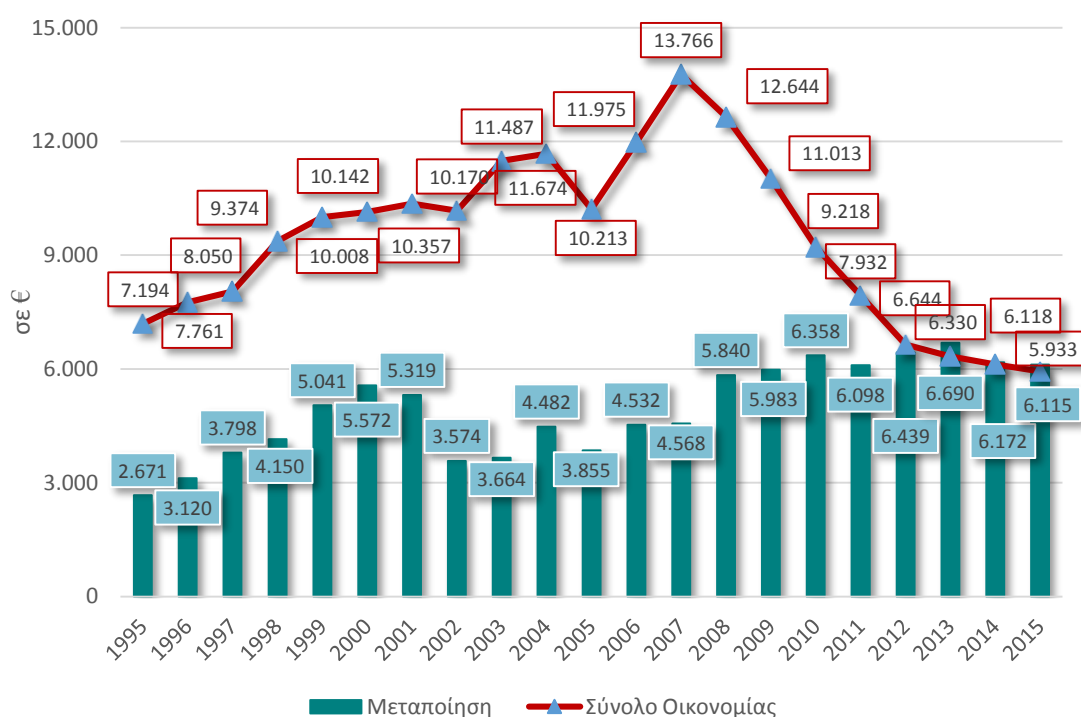
	1995 - 2001	2002 - 2008	2009 - 2015
Μεταποίηση (σε εκατ. €)	2.511	2.533	2.482
%Μεταβολή ανά χρονική περίοδο		0,9%	-2%
Σύνολο οικονομίας (σε εκατ. €)	35.022	51.256	29.839
%Μεταβολή ανά χρονική περίοδο		46,4%	-41,8%
% επενδύσεων μεταποίησης στο σύνολο της οικονομίας	7,2%	4,9%	8,3%

Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

Αναφορικά με τις δαπάνες επενδύσεων ανά εργαζόμενο, ο μεταποιητικός τομέας μπορεί να υστερεί σε σχέση με το σύνολο της οικονομίας (μ.ο. 1995-2007 €4,2 χιλ./εργαζόμενο η μεταποίηση έναντι €10,2 χιλ./εργαζόμενο το σύνολο της οικονομίας), ωστόσο διαχρονικά φαίνεται να ενισχύεται, σε αντίθεση με το σύνολο της οικονομίας της οποίας οι δαπάνες για

επενδύσεις συρρικνώνονται κατακόρυφα ιδίως από το 2007 και έπειτα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα έτη 2012 και 2014 το ύψος των επενδύσεων ανά εργαζόμενο στην μεταποίηση ταυτίζεται με αυτό του συνόλου της οικονομίας (€6,4 χιλ. και €6,2 χιλ., αντίστοιχα), ενώ τα έτη 2013 και 2015 για πρώτη φορά ο μεταποιητικός τομέας πρωτοπορεί και προηγείται του συνόλου της οικονομίας (Διάγραμμα 19).

Διάγραμμα 19. Δαπάνες για επενδύσεις ανά εργαζόμενο (σε ευρώ)

Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

Οι τάσεις αυτές αποτυπώνονται και σε επίπεδο ρυθμών. Έτσι ανοδικές τάσεις καταγράφονται πριν την κρίση, τόσο στην μεταποίηση όσο και στο σύνολο της οικονομίας, με τον ρυθμό αύξησης της μεταποίησης, ωστόσο, να είναι 2πλάσιος από τον αντίστοιχο της οικονομίας. Κατά την περίοδο της κρίσης (2009-2015) οι επενδύσεις ανά εργαζόμενο στο σύνολο της οικονομίας έχουν ισχυρά φθίνουσα πορεία (-9,8%), εξασθένηση η οποία είχε ξεκινήσει από το 2007, ενώ οι επενδύσεις στη μεταποίηση την ίδια περίοδο κατέγραψαν ετησίως οριακή άνοδο της τάξης του 0,4%. Από τα στοιχεία διαφαίνονται έντονα οι προοπτικές ανάπτυξης του μεταποιητικού τομέα ακόμα και σε περιόδους κρίσης, όπου η οικονομία βρίσκεται σε διαρκή ύφεση (Πίνακας 25).

Πίνακας 25. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της αξίας των επενδύσεων ανά απασχολούμενο

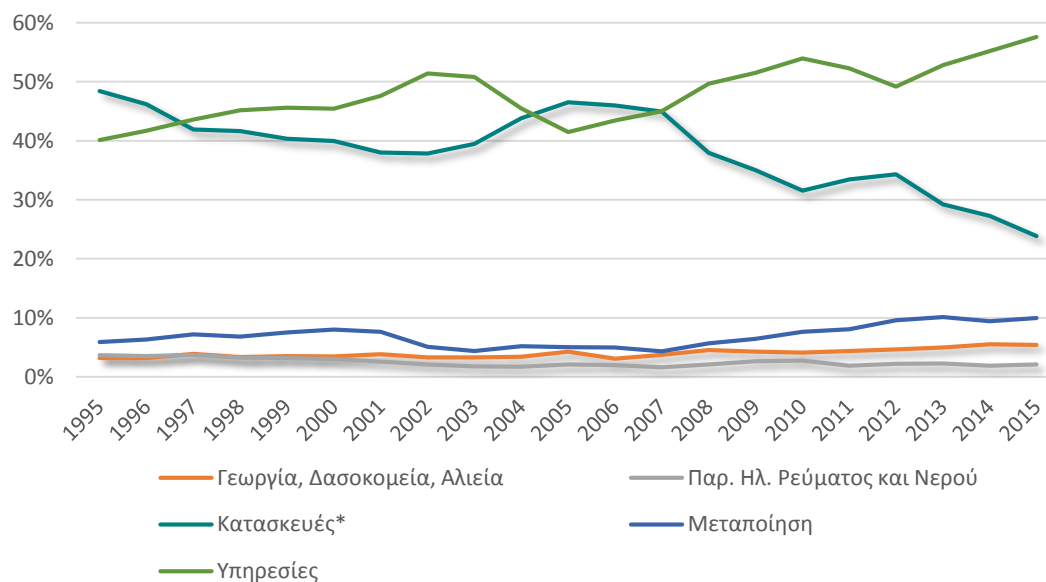
	1995 - 2001	2002 - 2008	2009 - 2015
Μεταποίηση	10,3%	7,3%	0,4%
Σύνολο Οικονομίας	5,3%	3,2%	-9,8%

Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

2.6.1 Σύγκριση επενδυτικών δαπανών μεταποιητικού τομέα με άλλους τομείς της οικονομίας

Όσον αφορά το μερίδιο των επενδυτικών δαπανών στο σύνολο της οικονομίας ξεχωρίζουν διαχρονικά, με μεγάλες διακυμάνσεις ωστόσο, ο τομέας των Κατασκευών, ο οποίος περιλαμβάνει και όλες τις σχετικές με αυτόν δραστηριότητες Real estate, καθώς και ο τομέας των Υπηρεσιών. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι επενδύσεις αυτών ακολουθούν διαφορετικές ανά περιόδους τάσεις, με χαρακτηριστικό έτος το 2008 όπου οι Κατασκευές αρχίζουν να βιώνουν μία κατακόρυφη πτώση, σε αντίθεση με τις Υπηρεσίες, οι οποίες φαίνεται να ενισχύονται. Συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας, ο μεταποιητικός τομέας στην Ελλάδα πρωτοπορεί έναντι των υπολοίπων διαχρονικά και μάλιστα με προοπτικές ανόδου. Τον πρωτοπόρο τομέα της Μεταποίησης ακολουθεί ο τομέας της Γεωργίας, Δασοκομίας και Αλιείας, με τα μερίδια του όμως διαχρονικά να κυμαίνονται κοντά στην περιοχή του 3,5-4%, με μικρή αλλά σταθερή βελτίωση από το 2010 και έκτοτε. Σε χαμηλότερα επίπεδα κινείται ο τομέας Παροχής Ρεύματος και Νερού, με μικρές διακυμάνσεις, ενώ ο τομέας των Κατασκευών καταλαμβάνει την τελευταία θέση, με το μερίδιο του να βρίσκεται στην περιοχή του 1%, μετά τη κατακόρυφη συρρίκνωση το 2008 (από 2,7% το 2008 σε 0,6% το 2010, Διάγραμμα 20).

Διάγραμμα 20. Μερίδιο επενδύσεων τομέων στο σύνολο της οικονομίας

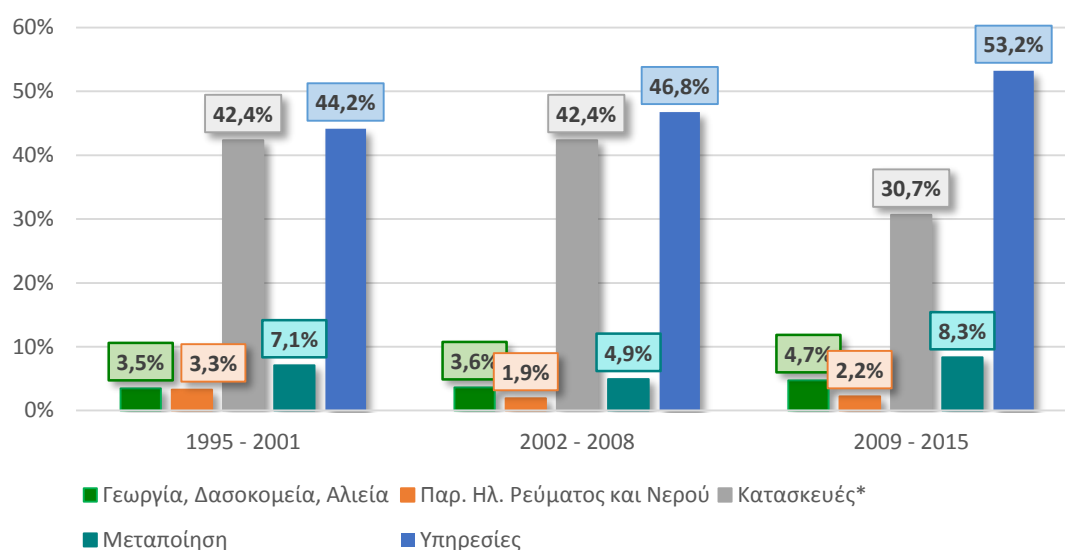
Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

Σημ: Στον τομέα των Κατασκευών περιλαμβάνονται και οι δραστηριότητες του Real Estate

Εξετάζοντας την συνεισφορά των τομέων στις επενδύσεις πριν και μετά το ξέσπασμα της κρίσης, ενισχυμένες φαίνονται να είναι οι Υπηρεσίες έναντι σημαντικής εξασθένησης των Κατασκευών. Η Μεταποίηση φαίνεται χωρίς αμφιβολία ότι υπερτερεί έναντι των υπολοίπων τομέων, και μάλιστα με μεγάλη διαφορά. Συγκεκριμένα, ο μεταποιητικός τομέας μετά την

έκρηξη της κρίσης συνεισφέρει σχεδόν το 2πλάσιο ποσοστό δαπανών σε επενδύσεις σε σχέση με τον αμέσως επόμενο κλάδο, τον κλάδο της Γεωργίας, Δασοκομίας και Αλιείας (8,3% η Μεταποίηση έναντι 4,7% η Γεωργία), ενισχύοντας το μερίδιό του από 4,9% που ήταν το 2002-2008. Στον αντίποδα, ο τομέας των Κατασκευών όπου σημειώνει σημαντική συρρίκνωση με μερίδιο 30,7% το διάστημα 2009-2015, από 42,4% το 2002-2008. Επιπρόσθετα, η Παροχή Ρεύματος και Νερού φαίνεται να ανακάμπτει ελαφρώς (2,2% το 2009-2015) μετά από εξασθένηση (1,9% το 2002-2008 από 3,3% το 1995-2001). Έτσι, έντονα διαφαίνεται ο ρόλος και η συμβολή των επενδύσεων της Μεταποίησης στο σύνολο της οικονομίας (Διάγραμμα 21).

Διάγραμμα 21. Μεριδία επενδύσεων τομέων στο σύνολο της οικονομίας

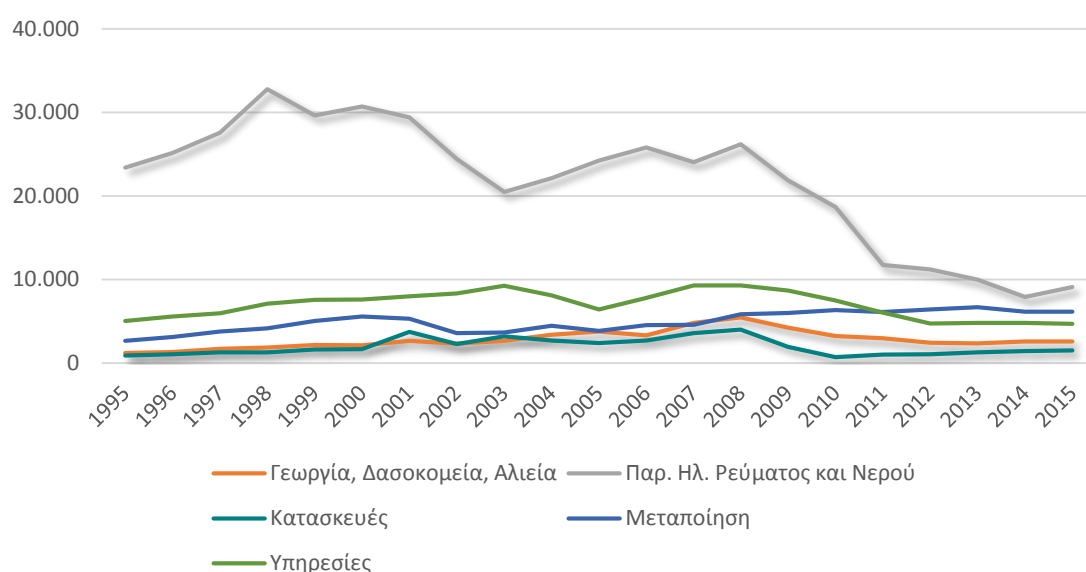
Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

Σημ: Στον τομέα των Κατασκευών περιλαμβάνονται και οι δραστηριότητες του Real Estate

Όσον αφορά τις επενδυτικές δαπάνες ανά εργαζόμενο σε άλλους τομείς της οικονομίας, και εξαιρουμένου του τομέα της Παροχής Ρεύματος και Νερού¹², η Μεταποίηση φαίνεται να ανήκει στους πρωτοπόρους τομείς διαχρονικά, και μάλιστα από το 2011 και μετά ξεπερνά τις Υπηρεσίες, καθώς οι επενδύσεις ανά εργαζόμενο στην Μεταποίηση καταγράφουν μια ήπια και σταθερή άνοδο, σε αντίθεση με αυτές των Υπηρεσιών όπου εξασθενούν (Διάγραμμα 22).

¹² Στον τομέα της Παροχής Ηλ. Ρεύματος και Νερού σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat ο αριθμός των απασχολούμενων είναι πολύ μικρός, δηλαδή σχεδόν το 1/10 των απασχολούμενων στους υπόλοιπους τομείς.

Διάγραμμα 22. Αξία επενδυτικών δαπανών/εργαζόμενο σε άλλους τομείς της οικονομίας

Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

Εξετάζοντας τις επενδυτικές δαπάνες ανά εργαζόμενο πριν και μετά το ξέσπασμα της κρίσης, όλοι οι τομείς μέχρι το 2008 σημειώνουν αύξηση των επενδυτικών δαπανών, μετά την έναρξη της κρίσης όμως ο μοναδικός τομέας της οικονομίας στον οποίο παρατηρείται ανοδική τάση των επενδύσεων, και φαίνεται να αντέχει στις οικονομικές δυσκολίες, είναι η Μεταποίηση (Πίνακας 26).

Πίνακας 26. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της αξίας των επενδύσεων ανά απασχολούμενο

	1995 - 2001	2002 - 2008	2009 - 2015
Γεωργία, Δασοκομία, Αλιεία	11,8%	13,0%	-6,7%
Παρ. Ηλ. Ρεύματος και Νερού	3,3%	1,0%	-11,8%
Κατασκευές	22,4%	8,3%	-3,2
Μεταποίηση	10,3%	7,3%	0,4%
Υπηρεσίες	6,8%	1,5%	-8,4%

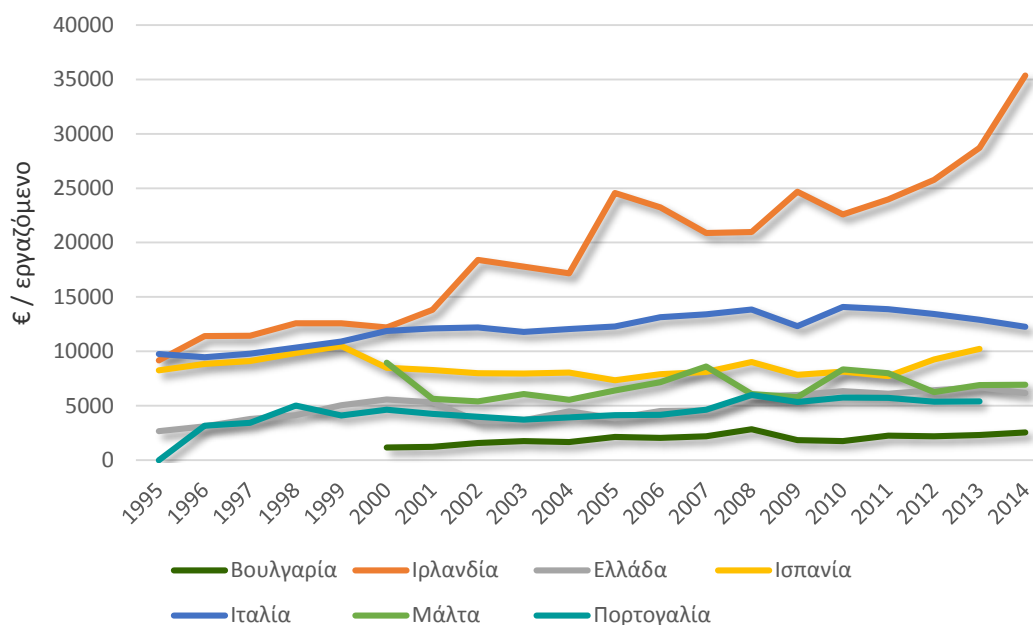
Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

2.6.2 Σύγκριση επενδυτικών δαπανών εγχώριου μεταποιητικού τομέα με άλλων χωρών

Συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, και όσον αφορά τις δαπάνες για επενδύσεις ανά εργαζόμενο στον μεταποιητικό τομέα, η Ελλάδα φαίνεται να υστερεί σε σχέση με την Ιρλανδία, την Ιταλία και την Ισπανία. Στον αντίποδα, σε υψηλότερα επίπεδα κυμαίνεται σε σχέση με την Βουλγαρία, ενώ το ύψος των επενδυτικών δαπανών του εγχώριου μεταποιητικού τομέα φαίνεται να ταυτίζεται με αυτό της Πορτογαλίας. Αξίζει να σημειωθεί η κατακόρυφη

αύξηση των επενδύσεων στην Ιρλανδία από το 2010, χρονιά που εντάχθηκε σε πρόγραμμα οικονομικής στήριξης (Διάγραμμα 23).

Διάγραμμα 23. Δαπάνες για επενδύσεις ανά εργαζόμενο στο μεταποιητικό τομέα σε επιλεγμένες χώρες

Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

Ωστόσο, από τα στοιχεία φαίνεται πως η κρίση δεν επιβράδυνε ιδιαίτερα τον ρυθμό αύξησης των επενδύσεων ανά εργαζόμενο παρά μόνο στην περίπτωση της Βουλγαρίας, της Ελλάδας και της Πορτογαλίας. Στον αντίποδα ενισχύθηκε ο ρυθμός αύξησης των επενδυτικών δαπανών στην Ιρλανδία, την Ισπανία αλλά και τη Μάλτα. Αναστροφή του κλίματος που αφορά τις επενδυτικές δαπάνες εντοπίζεται στον μεταποιητικό τομέα της Ιταλίας, με την αξία στους να συρρικνώνεται μετά το ξέσπασμα της κρίσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την περίοδο πριν την κρίση, οι μεγαλύτεροι ρυθμοί ενίσχυσης των επενδύσεων ανά εργαζόμενο παρατηρούνται στην Βουλγαρία, στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία (8,8%, 7,3% και 6% αντίστοιχα), οι οποίες όμως συνεχίζουν έκτοτε να καταγράφουν θετικούς ρυθμούς μεταβολής (Πίνακας 27).

Συμπερασματικά, ο τομέας της Μεταποίησης στην Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα ενίσχυσης της οικονομίας, καθώς καταλαμβάνει σημαντικό μερίδιο στο σύνολο των επενδύσεων. Επιπλέον, ακόμα και σε περιόδους κρίσης, οι μεταποιητικές επιχειρήσεις φαίνεται να ενισχύουν τις επενδυτικές τους δαπάνες ανά εργαζόμενο σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, αγγίζοντας σε αξία αυτές του συνόλου της οικονομίας, οι οποίες τα τελευταία χρόνια εξασθενούν σημαντικά.

Πίνακας 27. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της αξίας των επενδύσεων ανά απασχολούμενο

	1995 - 2001	2002 - 2008	2009 - 2014
Βουλγαρία*	2,6%	8,8%	5,6%
Ιρλανδία	6,0%	1,9%	6,2%
Ελλάδα	10,3%	7,3%	0,6%
Ισπανία	0,1%	1,8%	5,5%
Ιταλία	3,1%	1,8%	-0,1%
Μάλτα*	-20,7%	1,7%	3,1%
Πορτογαλία	5,2%	6,0%	0,2%

Πηγή: EUROSTAT, National Accounts, Επεξεργασία: IOBE

*Για την Βουλγαρία και τη Μάλτα δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία τα έτη 1995-1999. Το ΜΕΡΜ αφορά την περίοδο 2000-2001.

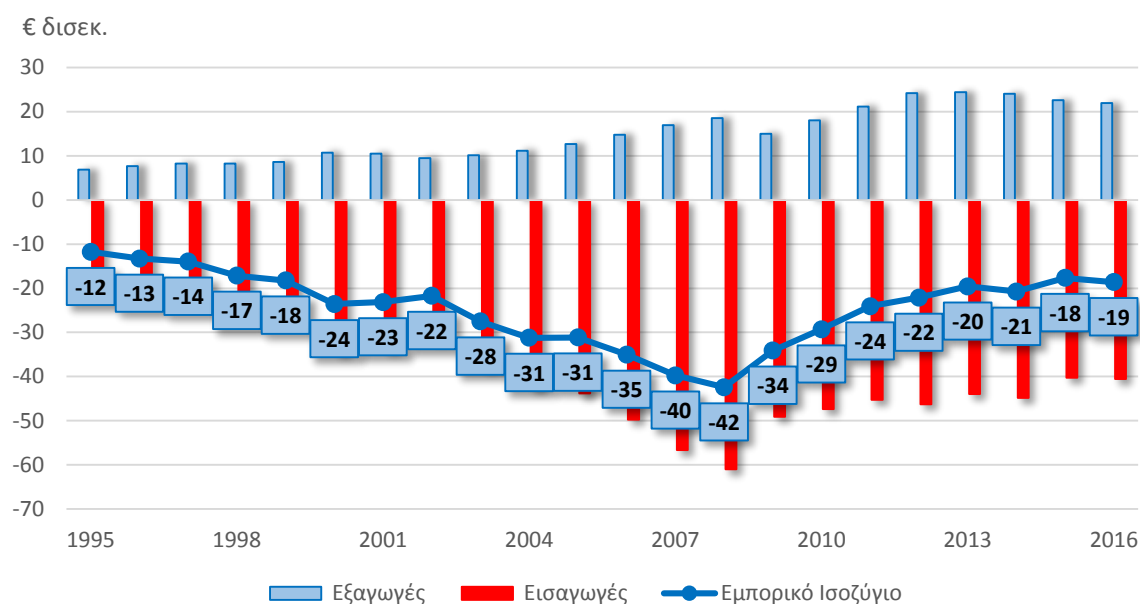
2.7 Εμπορικές Ροές Μεταποιητικού τομέα

Στην ενότητα αυτή εξετάζονται οι εμπορικές ροές αγαθών (goods) του εγχώριου μεταποιητικού τομέα, δίνοντας ωστόσο μεγαλύτερη έμφαση στην πορεία των εξαγωγών.¹³ Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, η αξία των εξαγωγών στον τομέα της Μεταποίησης την τελευταία 5ετία άγγιξε κατά μέσο όρο τα €23,2 δισεκ. ετησίως, με καλύτερη χρονιά διαχρονικά να αναδεικνύεται το 2013, όταν και ξεπέρασε τα €24 δισεκ. Υπενθυμίζεται ότι η αντίστοιχη αξία των εξαγωγών υπηρεσιών (εισπράξεις) το 2016 ήταν €25 δισεκ. από τα οποία τα €13 είναι οι ταξιδιωτικές εισπράξεις.

Στην πλευρά των εισαγωγών, διαπιστώνεται ότι κατά την τελευταία 5ετία η αξία τους διαμορφώθηκε στα €43,2 δισεκ. ετησίως, ωστόσο η πορεία τους μετά την έκρηξη της κρίσης είναι έντονα πτωτική. Το αποτέλεσμα είναι το εμπορικό έλλειμμα να περιορίζεται σημαντικά σε σχέση με την προηγούμενες χρονιές, καθώς από περίπου €42 δισεκ. το 2008, περιορίστηκε κατά €24 σχεδόν δισεκ. το 2016. Πάντως να σημειωθεί ότι το εμπορικό έλλειμμα, το 2008 ήταν το χειρότερο όλης της περιόδου 1995-2016 (Διάγραμμα 25).

¹³ Η άντληση των στοιχείων έγινε από την βάση δεδομένων International Trade (ComExt) της Eurostat. Τα στοιχεία αφορούν αγαθά του μεταποιητικού τομέα, ο οποίος ορίζεται βάσει της ταξινόμησης κατά ΣΤΑΚΟΔ 08, όπως παρουσιάζεται στο Κεφάλαιο 1.

Διάγραμμα 24. Εμπορικό Ισοζύγιο Μεταποιητικού τομέα*

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt)

* Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία, Λατομεία και τα Πετρελαιοειδή

Αναφορικά με την περίοδο της κρίσης, διαπιστώνεται ανοδική τάση των εξαγωγών από το 2009 έως το 2016, αν και το 2016 σημειώθηκε μικρή συρρίκνωση της αξίας των εξαγωγών (-3% σε σχέση με το 2015). Σε επίπεδο εισαγωγών φαίνεται να μειώνεται η αξία τους με μικρές ωστόσο διακυμάνσεις, κυρίως από το 2008, που άγγιξαν τα €61 δισεκ., υποδηλώνοντας εξασθένιση της εσωτερικής ζήτησης, ως συνέπεια της κρίσης άλλωστε. Αντίστοιχα το εμπορικό ισοζύγιο βελτιώνεται αισθητά από το 2008, σε αντίθεση με τη συνεχή επιδείνωση του έως το 2008. Έκτοτε, η βελτίωσή του είναι συνεχής, αλλά μικρής έκτασης. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι κατά την περίοδο 2002-2008 τόσο οι εξαγωγές όσο και οι εισαγωγές αυξάνονταν με τον ίδιο ρυθμό. Αντίθετα, από το 2009 και μετά οι εξαγωγές έχουν αρκετά υψηλό ρυθμό αύξησης έναντι μείωσης στις εισαγωγές (Πίνακας 28).

Πίνακας 28. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (MEPM) εξαγωγών και εισαγωγών στη Μεταποίηση*

	Εξαγωγές	Εισαγωγές
2002-2008	10,0%	10,0%
2009-2016	5,6%	-2,7%

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία: IOBE

* Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και τα Πετρελαιοειδή

Αυτό που πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ο αναγνώστης σε κάθε αντίστοιχη ανάλυση των εμπορικών ροών της Ελλάδας είναι ο ιδιαίτερος ρόλος των πετρελαιοειδών στο εμπορικό μας ισοζύγιο, καθώς αποτελούν μεγάλο μέρος των εισαγωγών και των εξαγωγών και η αξία τους

επηρεάζεται από τις μεταβολές των τιμών σε παγκόσμιο επίπεδο¹⁴ (βλ. Παράρτημα). Αν εξετάσουμε το εξωτερικό εμπόριο της χώρας χωρίς τα πετρελαιοειδή, τότε αύξηση των εξαγωγών παρατηρείται σε ετήσια βάση, με πιο ήπιο ρυθμό, τόσο πριν όσο και κατά την περίοδο της κρίσης. Από την άλλη οι εισαγωγές φαίνεται να μειώνονται ελαφρώς εντονότερα κατά την περίοδο της κρίσης (βλ. Παράρτημα).

Αν εστιάσουμε αποκλειστικά στις εξαγωγές μπορεί να αναφερθεί ότι η κρίση μπορεί να επιβράδυνε την αύξηση των εξαγωγών της Μεταποίησης (από 10% σε 7,1%, Πίνακας 28), ωστόσο, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης είναι ελαφρώς υψηλότερος από τον αντίστοιχο στο σύνολο των εξαγωγών αγαθών (Πίνακας 29).

Πίνακας 29. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (ΜΕΡΜ) εξαγωγών αγαθών

	1995 - 2009	2009 - 2016
Προϊόντα Μεταποίησης	8,1%	5,6%
Σύνολο αγαθών προϊόντων	7,7%	5,6%

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία: IOBE

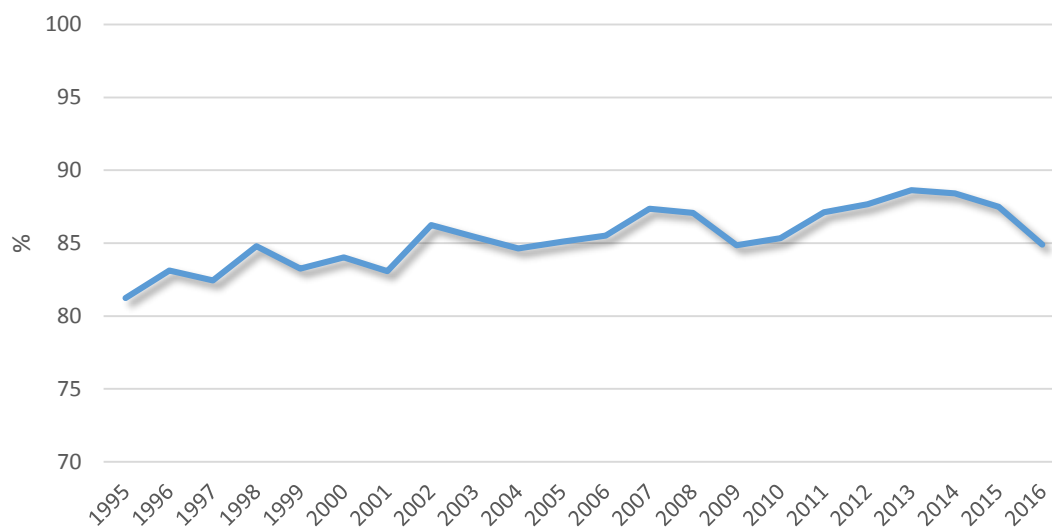
* Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και τα Πετρελαιοειδή

Η ίδια εικόνα όσον αφορά τις μεταβολές των μεταποιητικών αγαθών και το σύνολο των αγαθών εντοπίζεται και στην περίπτωση του εξωτερικού εμπορίου χωρίς τα πετρελαιοειδή (βλ. Παράρτημα).

Επιπρόσθετα θα πρέπει να σημειωθεί ότι κατά την περίοδο 2008-2016 οι εξαγωγές μεταποιητικών προϊόντων στην Ελλάδα αποτελούσαν κατά μέσο όρο πάνω από το 87% του συνόλου των εξαγωγών αγαθών της χώρας, παρουσιάζοντας αύξηση του μεριδίου τους κατά 2,7 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το μέσο όρο των προηγούμενων ετών (Διάγραμμα 26). Επιπροσθέτως μια άλλη διάσταση της βελτίωσης των εξαγωγικών επιδόσεων του τομέα της Μεταποίησης μετά το 2009, είναι η απεικόνιση του δείκτη εξαγωγών προς εισαγωγές, όταν από 31% το 2009 ανέρχεται σε 56% το 2013. Η κρίση – κυρίως όμως λόγω καθίζησης της εγχώριας ζήτησης - οδήγησε σε συρρίκνωση των εισαγωγών το οποίο σε συνδυασμό με την αύξηση των εξαγωγών συνέβαλε στη κατακόρυφη αύξηση του δείκτη εξαγωγές/εισαγωγές της Μεταποίησης. Έκτοτε, σημειώνονται μικρές διακυμάνσεις στην περιοχή του 56% (Διάγραμμα 27).

¹⁴ Το διάστημα 2010-2015 τα πετρελαιοειδή κατά μέσο όρο καταλαμβάνουν το 39% της αξίας των εξαγωγών στον σύνολο της μεταποίησης και 35% στο σύνολο των εξαγωγών αγαθών, ενώ η αξία τους ξεπερνά κατά μέσο όρο τα €9,2 δισεκ. ετησίως.

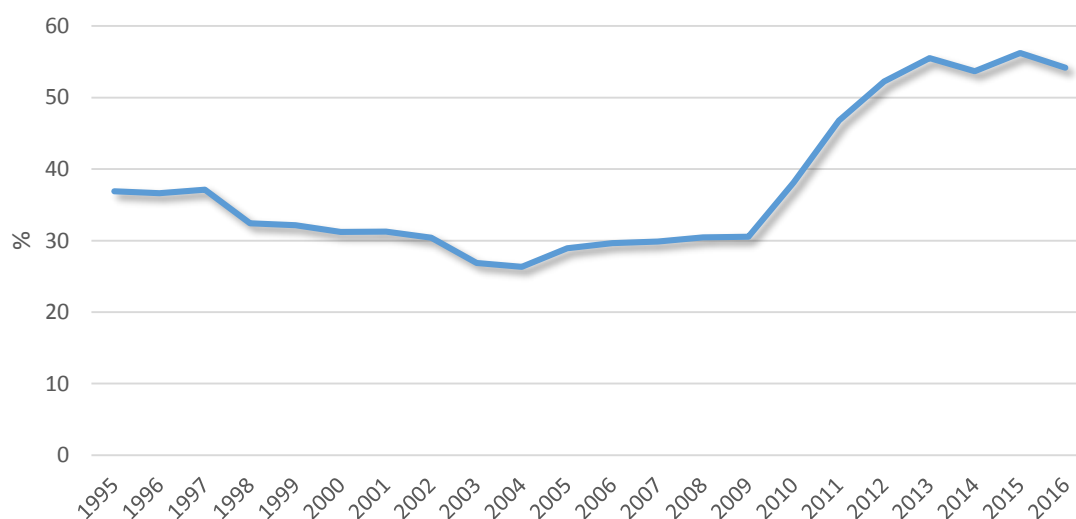
Διάγραμμα 25. %Μερίδιο αξίας εξαγωγών μεταποιητικών προϊόντων στο σύνολο των εξαγωγών αγαθών

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:IOBE

* Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και τα Πετρελαιοειδή

Διάγραμμα 26. Δείκτης Εξαγωγών προς Εισαγωγές στην Μεταποίηση*

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:IOBE

* Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και τα Πετρελαιοειδή

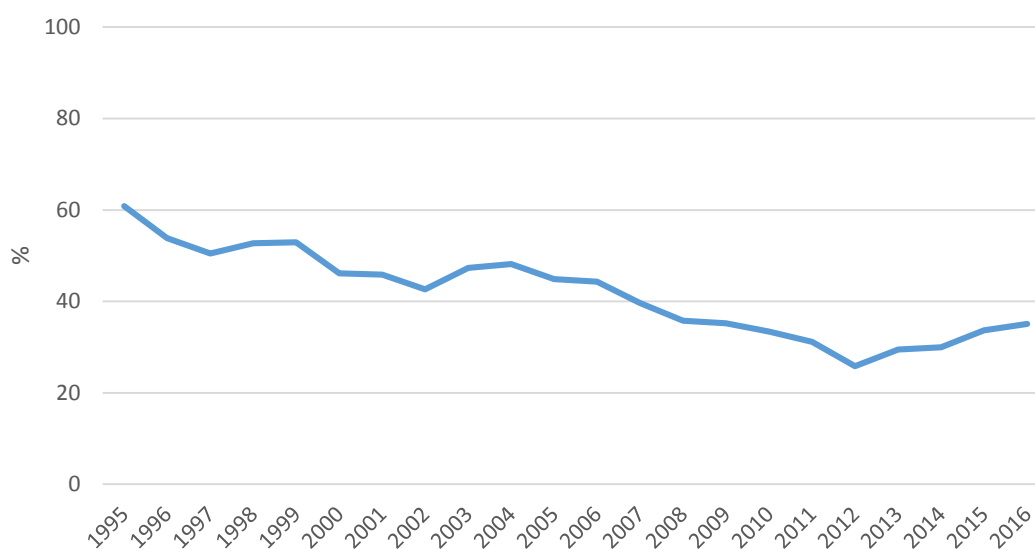
Αν εξαιρεθούν τα πετρελαιοειδή, η γενική τάση παραμένει ίδια, ωστόσο, παρατηρούνται έντονες διακυμάνσεις κατά την περίοδο 2009 – 2013 (βλ. Παράρτημα).

2.7.1 Εξαγωγικός προσανατολισμός τομέα Μεταποίησης

Όσον αφορά στον εξαγωγικό προσανατολισμό της Μεταποίησης, έντονη είναι η διεύρυνση των προορισμών των εξαγωγών τουλάχιστον μέχρι το 2012, καθώς το ποσοστό των

μεταποιητικών αγαθών που προορίζονται εντός των χωρών της ΕΕ15¹⁵ συρρικνώνεται αισθητά, (μόλις το 1/4 της αξίας των εξαγωγών στην ΕΕ15 το 2012). Ωστόσο, την τελευταία 4ετία φαίνεται να ενισχύεται σημαντικά το μερίδιο των εξαγωγών προς τις χώρες της ΕΕ15 (από 25% το 2012 σε 35% το 2016). Συνεπώς ενώ το 1995 προς τις χώρες της ΕΕ15 κατευθυνόταν το 60% των μεταποιητικών εξαγωγών, πλέον αυτό έχει περιοριστεί σχεδόν στο μισό, γεγονός που υποδηλώνει μια μεγαλύτερη διασπορά σε περισσότερες αγορές και άρα μεγαλύτερη κατανομή του ρίσκου (Διάγραμμα 27).

Διάγραμμα 27. %Εξαγωγών Μεταποίησης* προς τις χώρες της ΕΕ-15

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:IOBE

* Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και τα Πετρελαιοειδή

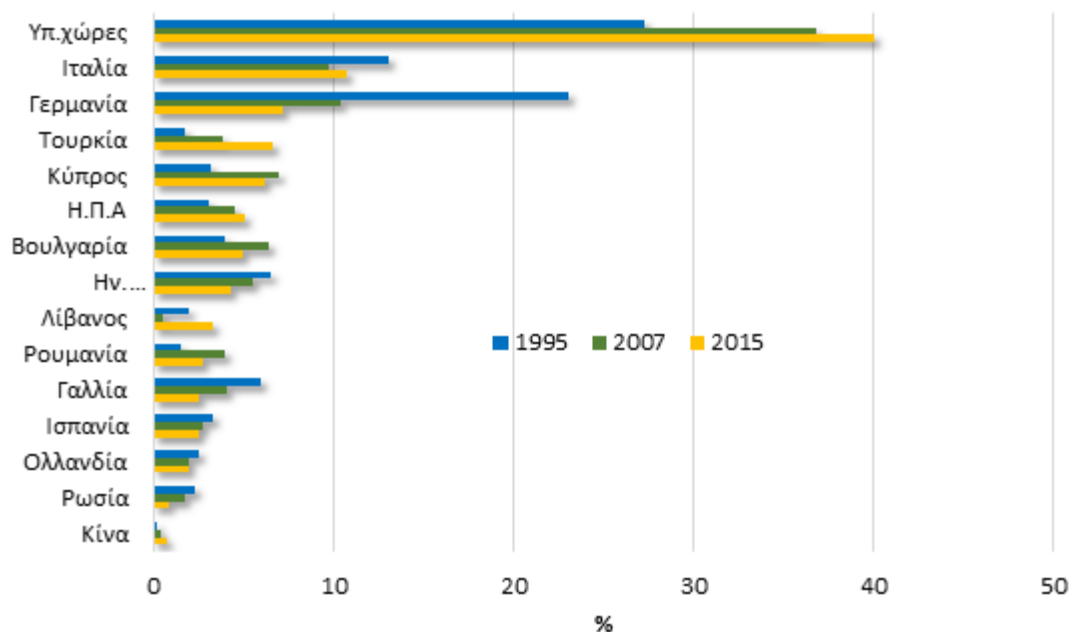
Όμως εξετάζοντας το εξωτερικό εμπόριο χωρίς τα πετρελαιοειδή, μετά το 2007, το ποσοστό των εξαγωγών προς την ΕΕ15 παραμένει σταθερό κοντά στην περιοχή του 40%, συνεπώς ένα μέρος της παρατηρούμενης διεύρυνσης των εξαγωγών οφείλεται σε διακυμάνσεις του πετρελαίου (βλ. Παράρτημα).

Σε επίπεδο χωρών, για το 2015 ως οι μεγαλύτεροι εξαγωγικοί προορισμοί αναδεικνύονται η Ιταλία, η Γερμανία, η Τουρκία, η Κύπρος και οι Η.Π.Α (10,7%, 7,2%, 6,6%, 6,2% και 5,1%, αντίστοιχα). Το 2007 ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ελλάδας ήταν η Γερμανία, με την 1^η πεντάδα των κυριότερων προορισμών να συμπληρώνουν η Ιταλία, η Κύπρος, η Βουλγαρία και το Ην. Βασίλειο. Αξιοσημείωτο είναι το μερίδιο των εξαγωγών προς τη Γερμανία, που άγγιζε το 1995 σχεδόν το ¼ των μεταποιητικών αγαθών, το υψηλότερο μερίδιο την 20ετία, ενώ ακολουθούσαν η Ιταλία, το Ην. Βασίλειο, η Γαλλία και η Βουλγαρία με αισθητά

¹⁵ Η Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 περιλαμβάνει τις εξής χώρες: Βέλγιο, Δανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστρία, Φινλανδία και τη Σουηδία

χαμηλότερα μερίδια. (Διάγραμμα 28). Συνεπώς σε σχέση με το 1995 έχει γίνει μια πιο ευρεία διασπορά των αγορών.

Διάγραμμα 28. Εξαγωγικοί προορισμοί Μεταποίησης*

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:IOBE

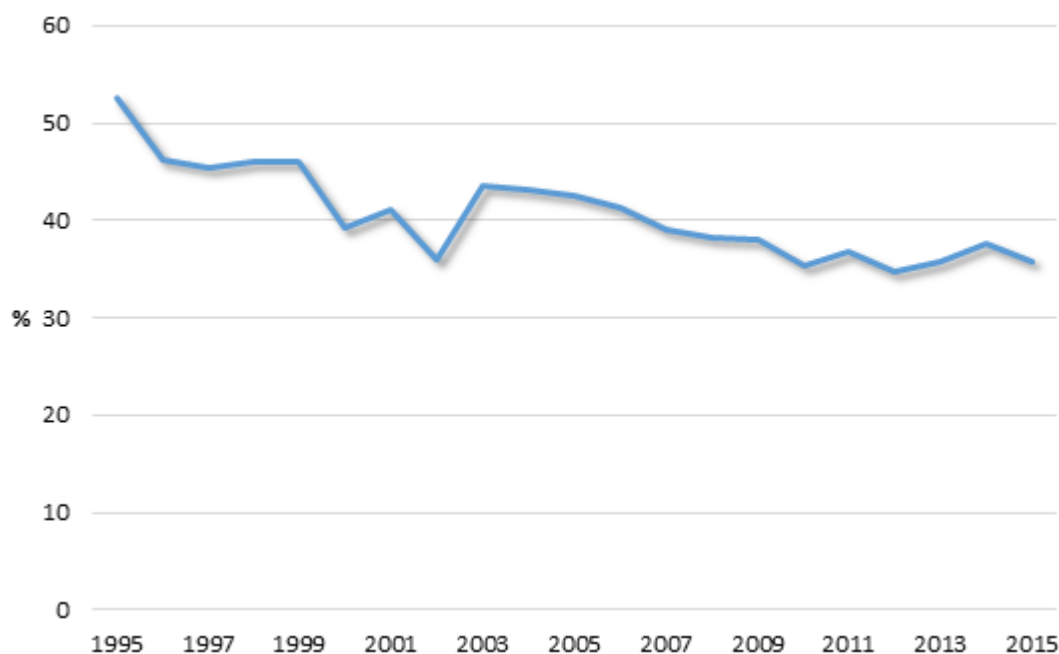
* Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και τα Πετρελαιοειδή

Εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, το 2015 ως οι μεγαλύτεροι εμπορικοί εταίροι αναδεικνύονται η Ιταλία, η Κίνα, η Ισπανία και ακολουθούν η Βουλγαρία και το Ην. Βασίλειο. Η εικόνα αλλάζει ελαφρώς το 2007, όπου η Γερμανία βρίσκεται την πρώτη 5άδα χωρών, αφήνοντας εκτός την Ισπανία. Το 1995, εκτός της Κίνας, Ιταλίας και Γερμανίας, τους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς συμπληρώνουν η Γαλλία και το Ην. Βασίλειο. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί η μεγάλη αξία εξαγωγών το 1995 προς την Κίνα, αλλά και το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό μεταποιητικών αγαθών που κατευθύνεται προς τις Υπ. Χώρες, εξέλιξη που δείχνει την έντονη διεύρυνση των μεταποιητικών αγαθών ακόμα και εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών (2015, Υπ. Χώρες: 40% με πετρελαιοειδή, έναντι 88% χωρίς πετρελαιοειδή). Πάντως, από την γεωγραφική κατανομή των εξαγωγών φαίνεται ότι η υψηλή θέση της Τουρκίας οφείλεται κυρίως στα πετρελαιοειδή (βλ. Παράρτημα).

Αναφορικά με τη συγκέντρωση των εξαγωγών της Μεταποίησης προς συγκεκριμένους προορισμούς, μικρή εξασθένιση σημειώνει το μερίδιο εξαγωγών στους 5 σημαντικότερους προορισμούς από το 2003, ενδεικτικό και πάλι της γεωγραφικής διασποράς των μεταποιητικών εξαγωγών. Αξίζει να σημειωθεί ότι την περίοδο της κρίσης επιτεύχθηκε η

χαμηλότερη συγκέντρωση εξαγωγών στις 5 μεγαλύτερες αγορές, και συγκεκριμένα το 2015 το μερίδιο διαμορφώθηκε στο 35,8%, όταν ο μέσος όρος της 20ετίας διαμορφώνεται στο 41% (Διάγραμμα 29).

Διάγραμμα 29. Βαθμός συγκέντρωσης των εξαγωγών της Μεταποίησης* στους 5 πρώτους εξαγωγικούς προορισμούς της Μεταποίησης

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία: IOBE

* Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και τα Πετρελαιοειδή

Ωστόσο, αυτό που είναι ιδιαίτερης σημασίας είναι ο βαθμός συγκέντρωσης των μεταποιητικών αγαθών χωρίς τα πετρελαιοειδή, που διαχρονικά κυμαίνεται σε πολύ χαμηλότερα ποσοστά (από το 2005 κάτω του 30%), με καλύτερη χρονιά όσον αφορά την διασπορά των εξαγωγών να αναδεικνύεται το 2012, όταν οι πέντε σημαντικότερες αγορές απορρόφησαν μόλις το 18% των εξαγωγών. Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα προηγούμενα ευρήματα σχετικά με τους προορισμούς των μεταποιητικών αγαθών, εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, φαίνεται ότι η διεύρυνση είναι ιδιαίτερα έντονη (βλ. Παράρτημα). Επιπλέον, όσον αφορά το πλήθος των προορισμών που διοχετεύονται τα μεταποιητικά προϊόντα, φαίνεται ότι κατά την περίοδο της κρίσης, και συγκεκριμένα από το 2009 μέχρι και το 2015, αυξάνεται σημαντικά και από τους 171 το 2009, ανέρχεται σε 184 το 2015, όταν ο μέσος όρος διαχρονικά διαμορφώνεται σε 176 προορισμούς (βλ. Παράρτημα).

2.7.2 Εξαγωγικές επιδόσεις του τομέα της Μεταποίησης ανά προϊόν

Σε επίπεδο προϊόντων, για το 2009 και 2016, το βασικό εξαγωγίμο προϊόν της μεταποίησης αποτελούν τα Προϊόντα Δύλισης Πετρελαίου, με τα Τρόφιμα και τα Βασικά μέταλλα να

ακολουθούν. Την 1^η πεντάδα συμπληρώνουν τα Χημικά προϊόντα καθώς και τα Φαρμακευτικά προϊόντα με χαμηλότερα ωστόσο μερίδια. Στον αντίποδα, το 2000 το 1^ο σε εξαγωγές προϊόν μεταποίησης ήταν τα Είδη ένδυσης, αφήνοντας εκτός τα Φαρμακευτικά προϊόντα. Επιπρόσθετα, μικρό, αλλά σημαντικό είναι και το μερίδιο εξαγωγών των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και των προϊόντων αυτών τα έτη 1995 και 2015. Ωστόσο, αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι η ραγδαία αύξηση του μεριδίου των Προϊόντων Διύλισης Πετρελαίου το 2009, οφείλεται στην εκτεταμένη αύξηση της τιμής του πετρελαίου κυρίως από το 2008. Από την άλλη πλευρά, το 2016, παρά τη χαμηλή τιμή του πετρελαίου, το μερίδιο των Προϊόντων Διύλισης ήταν ακόμα υψηλότερο. Ενδεχομένως η νέα αύξησή του να οφείλεται στις πολυετείς αναταραχές στην Μέση Ανατολή και στις αραβικές χώρες, εξελίξεις οι οποίες έχουν μετατοπίσει τη διαδικασία διύλισης σε άλλες περιοχές, όπως η Ελλάδα (Πίνακας 30).

Πίνακας 30. %Μερίδια αξίας εξαγωγών των μεταποιητικών προϊόντων στο σύνολο της Μεταποίησης

2000		2009		2016	
1. Είδη Ένδυσης	15,6%	1. Προϊόντα Διύλισης πετρελαίου	23,0%	1. Προϊόντα Διύλισης πετρελαίου	33,1%
2. Προϊόντα Διύλισης πετρελαίου	14,9%	2. Τρόφιμα	13,9%	2. Τρόφιμα	14,2%
3. Τρόφιμα	13,5%	3. Βασικά Μέταλλα	10,8%	3. Βασικά Μέταλλα	11,2%
4. Βασικά Μέταλλα	10,3%	4. Χημικά Προϊόντα	6,8%	4. Χημικά Προϊόντα	5,9%
5. Χημικά Προϊόντα	6,0%	5. Φαρμακευτικά προϊόντα	6,3%	5. Φαρμακευτικά προϊόντα	4,6%
6. Η/Υ, Ηλεκτρονικά Και Οπτικά Προϊόντα	5,5%	6. Είδη Ένδυσης	5,7%	6. Η/Υ, Ηλεκτρονικά Και Οπτικά Προϊόντα	4,4%
Άλλα προϊόντα Μεταποίησης	34,0%	Άλλα προϊόντα Μεταποίησης	33,0%	Άλλα προϊόντα Μεταποίησης	26,5%

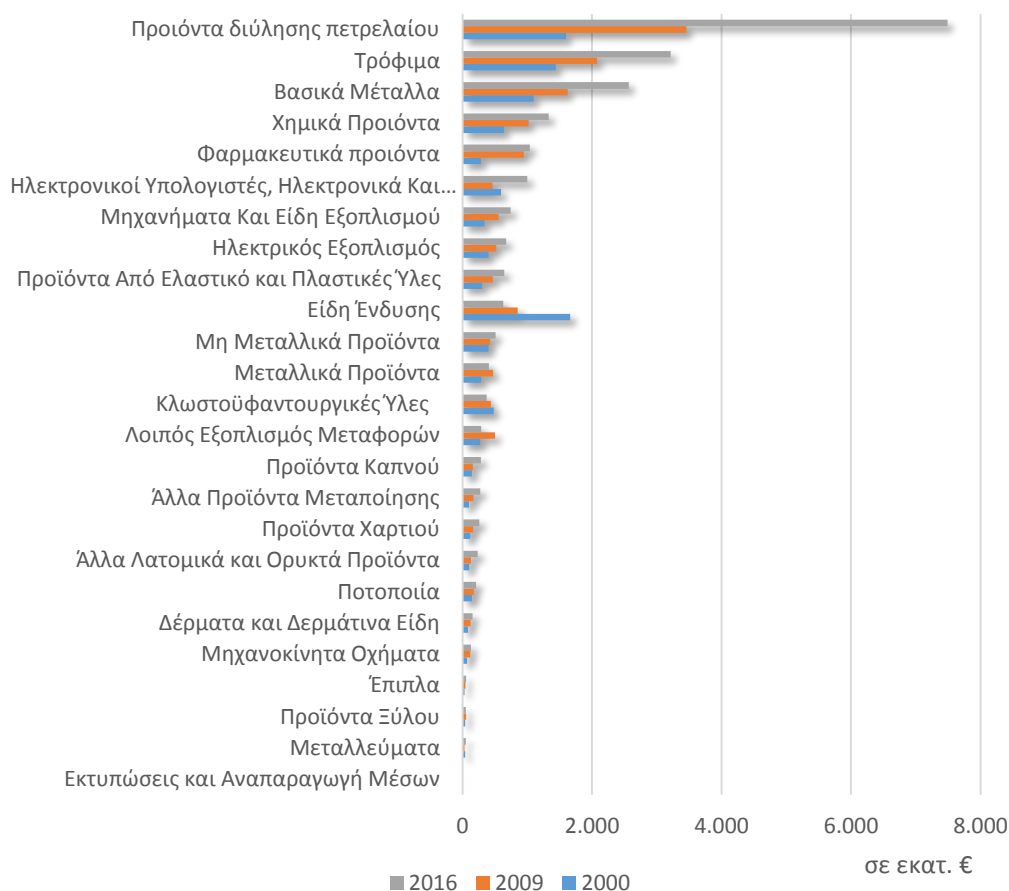
Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:IOBE

Επιπρόσθετα, και όσον αφορά τα μερίδια της εξαγωγικής αξίας των μεταποιητικών προϊόντων, εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, στο σύνολο της μεταποίησης πριν και μετά την κρίση, φαίνεται ότι αυτή δεν επηρέασε σημαντικά την κατάταξη αυτών (βλ. Παράρτημα).

Όσον αφορά τις εξαγωγικές επιδόσεις των προϊόντων του τομέα της Μεταποίησης, και εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, το 2016 ξεχωρίζουν τα Τρόφιμα και τα Βασικά Μέταλλα, των οποίων η αξία ξεπερνά τα €3,2 δισεκ. και τα €2,5 δισεκ. αντίστοιχα. Την 1^η πεντάδα με τα πιο εξαγωγίμα προϊόντα της Μεταποίησης συμπληρώνουν τα Χημικά προϊόντα, τα Φαρμακευτικά προϊόντα, καθώς και οι Ηλεκτρονικοί υπολογιστές και ηλεκτρονικά εξαρτήματα (€1,3 δισεκ., €1 δισεκ. και €1 δισεκ., αντίστοιχα). Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2009 τα Είδη Ένδυσης βρίσκονται στην 5^η θέση, με αξία €850 εκατ., και το 2000 καταλαμβάνουν

την 1^η θέση με την αξία τους να ξεπερνά τα €1,6 δισεκ., αφήνοντας εκτός πεντάδας τα Φαρμακευτικά προϊόντα (Διάγραμμα 30 και Παράρτημα).

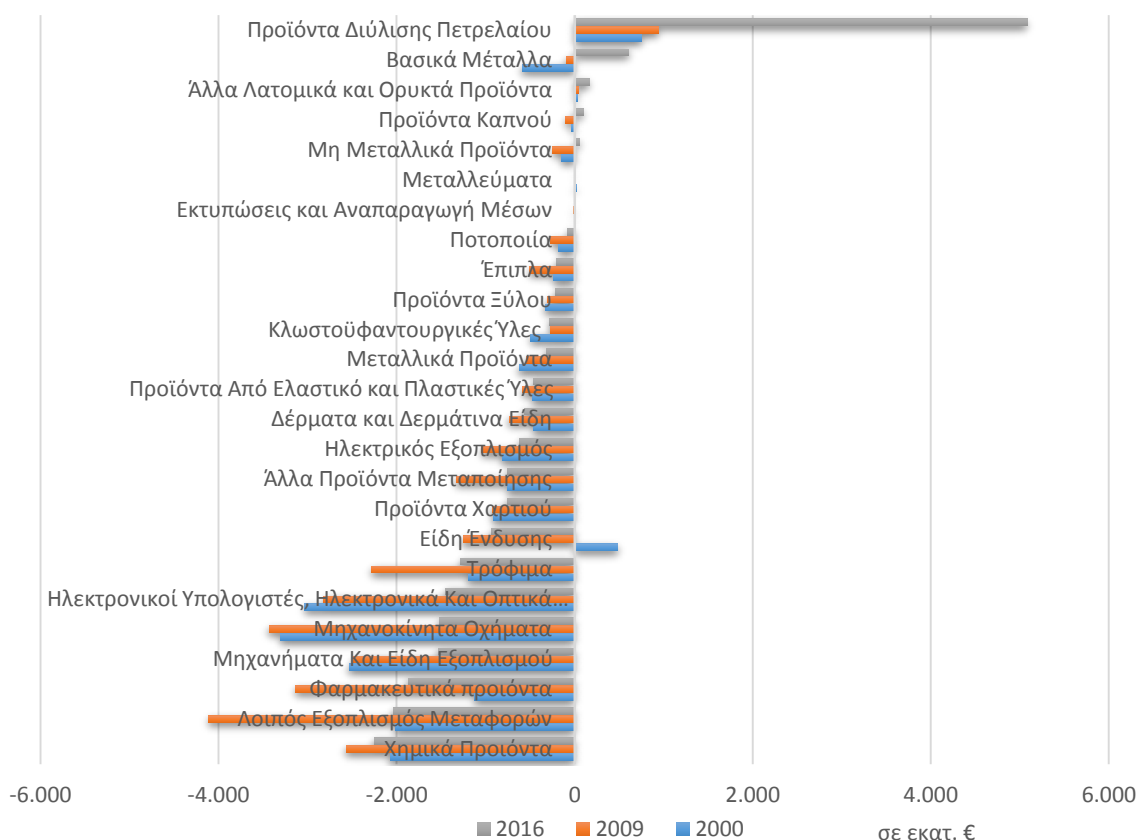
Διάγραμμα 30. Αξία εξαγωγών ανά προϊόν τομέα Μεταποίησης.

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία: IOBE

Έτσι, από το εμπορικό ισοζύγιο των κλάδων της Μεταποίησης και του τομέα των ορυχείων λατομείων, ξεχωρίζει το εμπορικό πλεόνασμα των προϊόντων διύλισης πετρελαίου και στα τρία χρονικά σημεία που εξετάστηκαν (2000,2009,2016). Αναστροφή του εμπορικού ισοζυγίου παρατηρείται στα Βασικά Μέταλλα τα οποία παρουσίασαν πλεόνασμα εξωτερικού ισοζυγίου το 2016 κλάδος που το 2000 και το 2009 είχε ελλειμματικό ισοζύγιο. Στον αντίποδα, το υψηλότερο εμπορικό έλλειμμα για το 2016 παρουσιάζουν τα Χημικά προϊόντα, και τα Φαρμακευτικά, ενώ σημαντικά ελλείμματα σημειώνονται στον Εξοπλισμό Μεταφορών και στον κλάδο των Μηχανοκίνητων Οχημάτων κυρίως το 2009 (Διάγραμμα 31).

Διάγραμμα 31. Εμπορικό ισοζύγιο στους κλάδους της Μεταποίησης και των Ορυχείων -Λατομείων

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:IOBE

* Περιλαμβάνονται τα Ορυχεία, Λατομεία και τα Πετρελαιοειδή

2.8 Κόστος Εργασίας στον τομέα της Μεταποίησης

Στην ενότητα αυτή εξετάζεται το κόστος εργασίας του εγχώριου μεταποιητικού τομέα για το χρονικό διάστημα 1995-2015, ενώ επιχειρείται και σύγκριση με την ευρωπαϊκή μεταποίηση αλλά και τους υπόλοιπους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία¹⁶, έντονες είναι οι διακυμάνσεις του πραγματικού κόστους εργασίας στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα, κυρίως τα διαστήματα 1997-2001 και 2010-2013, όπου σημειώνεται κατακόρυφη μείωση της τάξης του 27% και 33%, αντίστοιχα. Η Μεταποίηση στις χώρες της Ευρωζώνης¹⁷ κινείται διαχρονικά στην περιοχή του μέσου όρου της, με μικρές διακυμάνσεις. Σημειώνεται ότι καθώς η τιμή του δείκτη ανά χώρα / οικονομική περιφέρεια ορίζεται σε

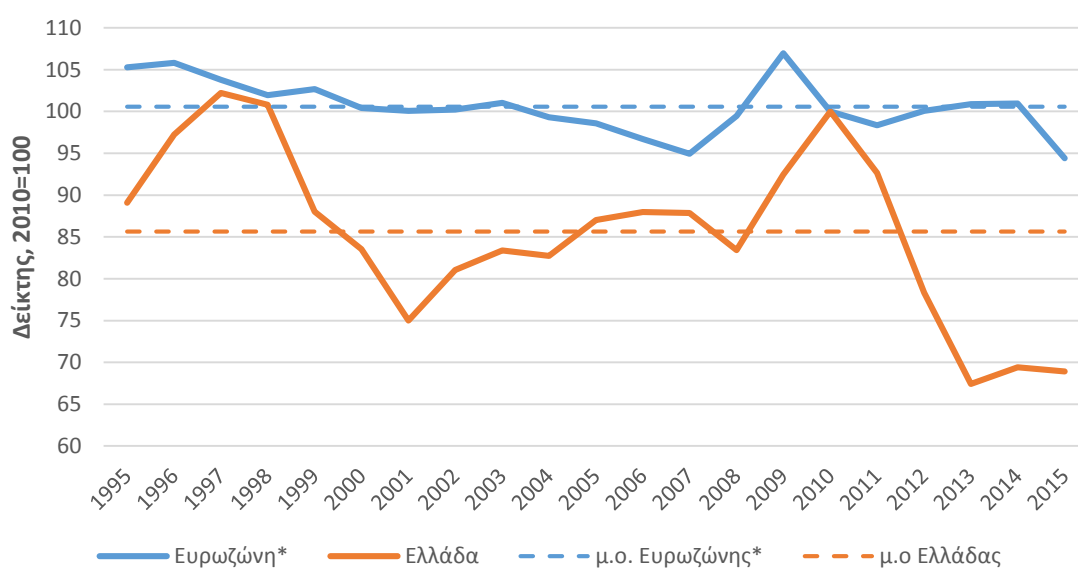
¹⁶ Τα στοιχεία έχουν προκύψει από την βάση δεδομένων "AMECO" της Eurostat, καθώς και από το Labour Force Survey.

¹⁷ Μεταβαλλόμενη σύνθεση χωρών Ευρωζώνης

σχέση με το επίπεδό της το 2010, δεν είναι εφικτή η διενέργεια συγκρίσεων μεταξύ Ελλάδας και Ευρωζώνης.

Αναλυτικότερα, το κόστος εργασίας στη Μεταποίηση στην ΕΖ εξασθενεί ελαφρώς το 2010, και εντός διετίας ανακάμπτει στο διαχρονικά μέσο όρο, σε αντίθεση με την ελληνική Μεταποίηση η οποία φαίνεται να έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική κρίση εγχωρίως. Ωστόσο, το γεγονός της μείωσης του πραγματικού κόστους στην Ελλάδα, καθώς και τα χαμηλά επίπεδα στα οποία βρίσκεται ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής μεταποίησης σε σχέση με την ευρωπαϊκή (Διάγραμμα 32).

Διάγραμμα 32. Πραγματικό κόστος εργασίας στη Μεταποίηση, 2010=100

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database, Επεξεργασία: IOBE

*μεταβαλλόμενη σύνθεση χωρών Ευρωζώνης

Αναλυτικότερα, η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο πραγματικό κόστος εργασίας της μεταποίησης τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωζώνη είναι ορατή, με την μεταβολή ωστόσο στην εγχώρια Μεταποίηση να είναι πιο έντονη. Το πραγματικό κόστος εργασίας πριν την κρίση στην εγχώρια μεταποίηση ενισχύεται (MEPM: +1,5% στην περίοδο 2001-2008), σε αντίθεση με την ευρωπαϊκή, η οποία καταγράφει οριακή μείωση της τάξης του 0,1%. Κατά το χρονικό διάστημα 2009-2015, η εξασθένηση του κόστους γίνεται πιο έντονη στη μεταποίηση εγχωρίως, με το δείκτη να σημειώνει πτώση 1,2% ετησίως στην Ευρώπη, όταν στην εγχώρια μεταποίηση παρατηρείται αναστροφή της ανοδικής τάσης με το κόστος να καταγράφει εξασθένηση που αγγίζει το 6% κατ' έτος. Ευνόητα, η κατακόρυφη μείωση δείχνει ένα σημαντικό πλεονέκτημα ανταγωνιστικότητας έναντι της ευρωπαϊκής μεταποίησης (Πίνακας 31).

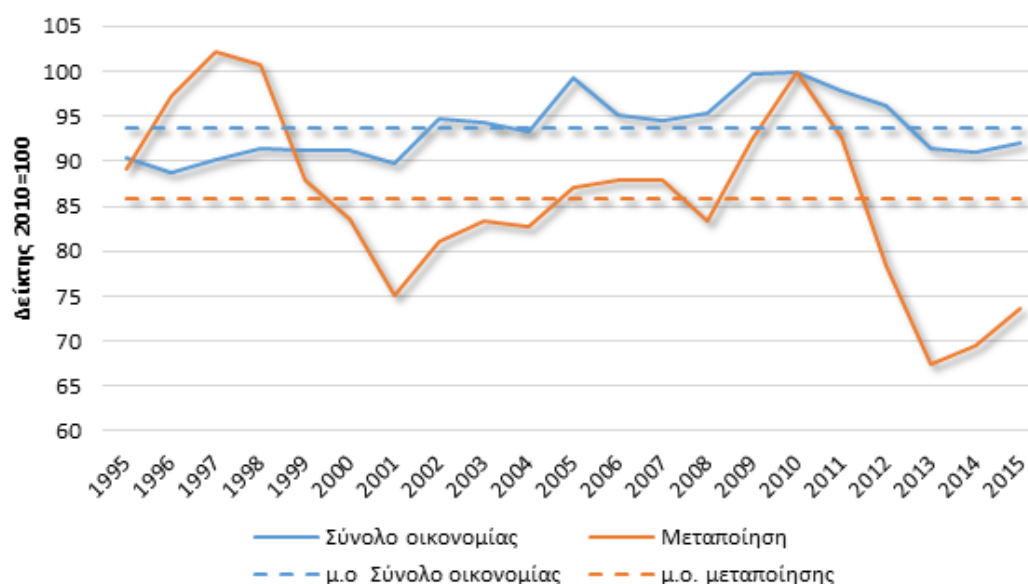
Πίνακας 31. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πραγματικού κόστους εργασίας στη Μεταποίηση

	1995 - 2000	2001 - 2008	2009 - 2015
Ευρωζώνη	-0,9%	-0,1%	-2,1%
Ελλάδα	-1,3%	1,5%	-4,8%

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database, Επεξεργασία: IOBE

Συγκριτικά με το σύνολο της οικονομίας, ο δείκτης κόστους στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα υπολείπεται κατά μέσο όρο την περίοδο 1995-2015 8 μονάδες. Το κόστος στην ελληνική οικονομία κινείται γενικά γύρω από την περιοχή του μέσου όρου του (93,7 μονάδες). Οι έντονες διακυμάνσεις και συγκεκριμένα η κατακόρυφη μείωση του κόστους εργασίας στην εγχώρια μεταποίηση από το 2010, υποδηλώνουν βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, εξέλιξη που δεν παρατηρείται τουλάχιστον σε αυτό το βαθμό στο σύνολο της οικονομίας, καθώς φαίνεται από το 2014 να επανέρχεται στην περιοχή του διαχρονικού μέσου όρου της (Διάγραμμα 33).

Διάγραμμα 33. Πραγματικό κόστος εργασίας στην Ελλάδα, 2010 = 100

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database, Επεξεργασία: IOBE

*μεταβαλλόμενη σύνθεση χωρών Ευρωζώνης

Από τα στοιχεία είναι ορατό ότι η κρίση επηρέασε όχι μόνο τον μεταποιητικό τομέα αλλά και το σύνολο της οικονομίας, με το σχετικό δείκτη να σημειώνει μείωση 1,8% το διάστημα 2009-2015, όταν την αμέσως προηγούμενη περίοδο ο σχετικός δείκτης κατέγραφε ήπια αύξηση 0,9% ετησίως (Πίνακας 32).

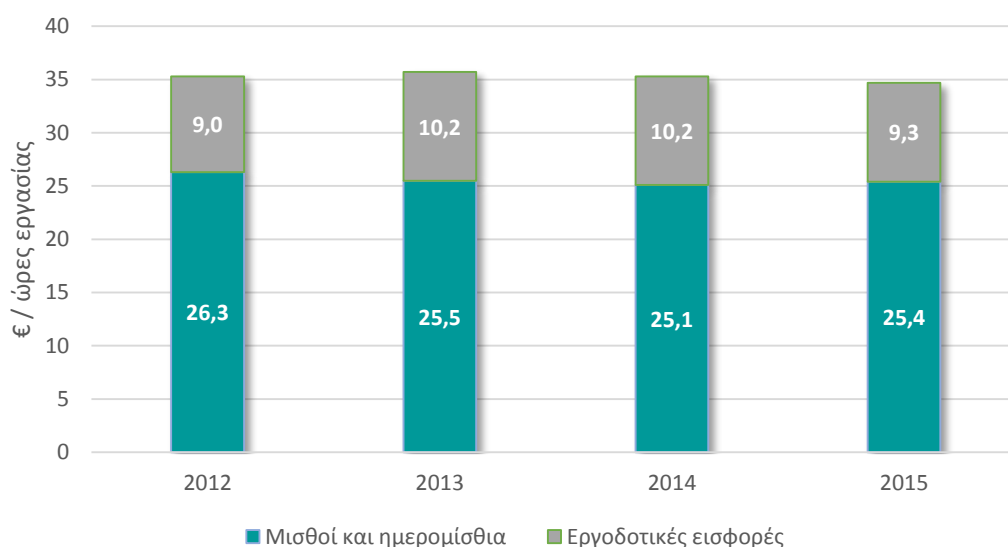
Πίνακας 32. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πραγματικού κόστους εργασίας

	1995 - 2000	2001 - 2008	2009 - 2015
Μεταποίηση	-1,3%	1,5%	-5,6%
Σύνολο οικονομίας	0,2%	0,9%	-1,8%

Πηγή: EUROSTAT, Ameco Database, Επεξεργασία: IOBE

Όσον αφορά στο συνολικό κόστος εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη τους μισθούς και τα ημερομίσθια και τις εργοδοτικές εισφορές, κινείται στον μεταποιητικό τομέα σε σταθερά επίπεδα την τριετία 2012 -2015 και διαμορφώνεται στην περιοχή του 35,5 €/ ώρα εργασίας. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η σταθερότητα του συνολικού κόστους εργασίας είναι αποτέλεσμα της ταυτόχρονης αύξησης των εργοδοτικών εισφορών και της μείωσης των μισθών. Συγκεκριμένα, και σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία μια μικρή τάση ενίσχυσης του συνολικού κόστους εργασίας φαίνεται το 2013 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, η οποία προέρχεται από την άνοδο των εισφορών (+13% οι εργοδοτικές εισφορές έναντι -3% των μισθών). Ωστόσο, η τάση που προκύπτει από τα στοιχεία είναι διαφορετική από αυτή που αναμένει κανείς δεδομένης της μείωσης των εργοδοτικών εισφορών στα τέλη του 2012 κατά 1,1% και της περαιτέρω μείωσής τους κατά 2,9% το 2015¹⁸. Καθώς τα στοιχεία της Eurostat αφορούν στο κόστος ανά ώρα, η παρατηρούμενη αύξηση των εργοδοτικών εισφορών πιθανόν να οφείλεται στη μεγαλύτερη μείωση των ωρών εργασίας σε σχέση με τις εισφορές (Διάγραμμα 34).

Διάγραμμα 34. Συνολικό κόστος εργασίας στη Μεταποίηση*

Πηγή: EUROSTAT, Labour Cost Survey

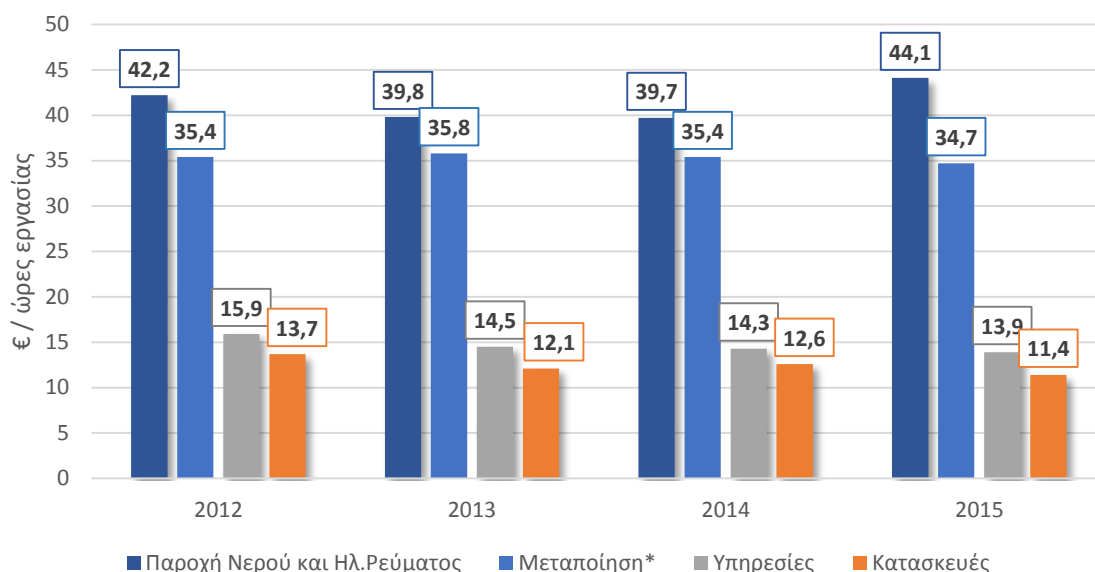
*Περιλαμβάνει και τα Ορυχεία και Λατομεία

Συγκριτικά με άλλους τομείς της οικονομίας, για το υψηλό κόστος εργασίας ξεχωρίζουν οι τομείς της Παροχής Ηλ. Ρεύματος και νερού και της Μεταποίησης, ενώ σε αισθητά χαμηλότερα επίπεδα κυμαίνεται το κόστος εργασίας των Υπηρεσιών και των Κατασκευών. Ήπιες πτωτικές τάσεις σημειώνονται διαχρονικά στο συνολικό κόστος εργασίας σε όλους

¹⁸ Βάσει του ν.4046/2012

τους τομείς, με εξαίρεση τον τομέα της Παροχής Ηλ. Ρεύματος και νερού , που σημειώνει άνοδο το 2015, της τάξης του 10%, παραμένοντας σε πολύ υψηλά επίπεδα (Διάγραμμα 35).

Διάγραμμα 35. Συνολικό κόστος εργασίας ανά τομέα

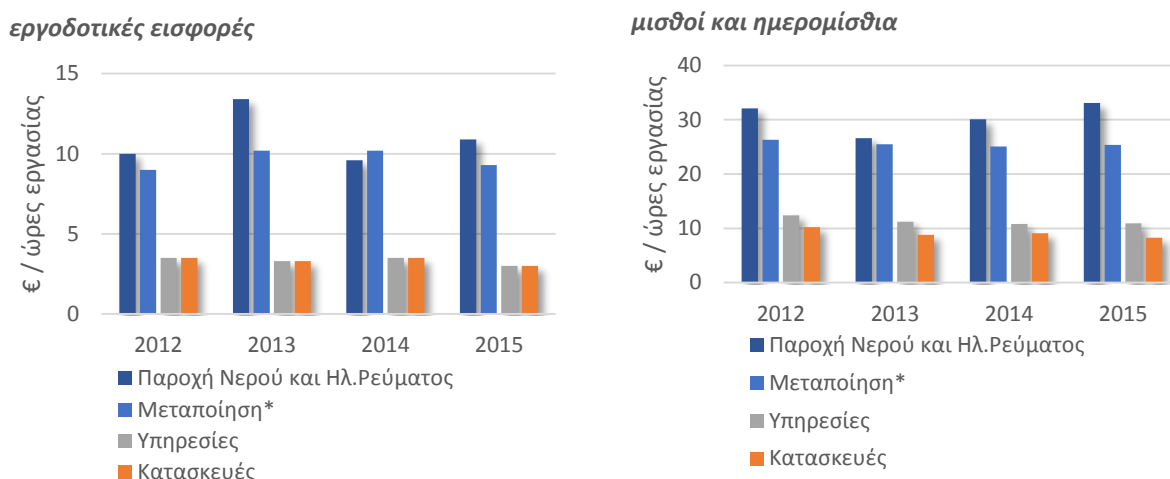

Πηγή: EUROSTAT, Labour Cost Survey

*Περιλαμβάνει και τα Ορυχεία και Λατομεία

Όσον αφορά στους μισθούς και τα ημερομίσθια, στις χαμηλότερες θέσεις βρίσκονται οι Κατασκευές και οι Υπηρεσίες, με το σχετικό δείκτη να κινείται διαχρονικά και για τους 2 τομείς στην περιοχή των €8 /ώρα εργασίας. Αντιθέτως, οι υψηλότεροι μισθοί εντοπίζονται στην Παροχή Ηλ. Ρεύματος και νερού, σημειώνοντας μάλιστα άνοδο το 2015 (+10%, στα €33 /ώρα εργασίας) και ακολουθεί ο τομέας της Μεταποίησης με €25/ώρα εργασίας στο ίδιο έτος. Αναφορικά με τις εργοδοτικές εισφορές, τις υψηλότερες παρουσιάζει ο τομέας της Παροχής Ηλ. Ρεύματος και νερού, με τη Μεταποίηση, τις Κατασκευές και τις Υπηρεσίες να ακολουθούν σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα. Ήπιες ανοδικές τάσεις εντοπίζονται το 2013 σε όλους τους κλάδους, με εξαίρεση τον τομέα Παροχής Ηλ. Ρεύματος και νερού, όπου παρατηρείται αύξηση (+34%, στα €13,4 /ώρα εργασίας). Η αύξηση των εργοδοτικών εισφορών αποτελεί οξύμωρο φαινόμενο για τους λόγους οι οποίοι προαναφέρθηκαν. Μάλλον οφείλεται στη μεγαλύτερη μείωση των ωρών εργασίας σε σχέση με τις εισφορές (Διάγραμμα 36).

Διάγραμμα 36. Κατανομή του συνολικού κόστους εργασίας ανά τομέα,

Πηγή: EUROSTAT, Labour Cost Survey, Επεξεργασία: IOBE

*Περιλαμβάνει και τα Ορυχεία και Λατομεία

2.9 Έρευνα & Ανάπτυξη στον μεταποιητικό τομέα

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι επιδόσεις της ελληνικής μεταποίησης σε Έρευνα & Ανάπτυξη, σε σύγκριση και με άλλους τομείς της οικονομίας. Αρχικά θεωρήθηκε χρήσιμο να παρουσιαστούν οι βασικοί, και ευρέως χρησιμοποιούμενοι, δείκτες που αφορούν τις δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη (GERD, BERD)¹⁹ στην Βιομηχανία και στο σύνολο της οικονομίας.

Βάσει των διαθέσιμων στοιχείων²⁰ οι ακαθάριστες εγχώριες δαπάνες για E&A στο σύνολο της Βιομηχανίας²¹ το 2015 άγγιξαν τα €534,8 εκατ., καταγράφοντας σημαντική ενίσχυση ετησίως σε σχέση με τα προηγούμενα έτη (€444,3 εκατ. και €443,9 εκατ. το 2014 και 2013, αντίστοιχα). Το διάστημα 2011-2015 ο μέσος όρος των ακαθάριστων δαπανών διαμορφώθηκε στα €487 εκατ., με καλύτερη χρονιά το 2015 (€535 εκατ.). Αποτέλεσμα αυτών είναι το μερίδιο της Βιομηχανίας στο σύνολο της εγχώριας οικονομίας να καταλαμβάνει διαχρονικά πάνω από το 1/3 των συνολικών δαπανών της οικονομίας για έρευνα και ανάπτυξη. Επιπρόσθετα, παρά την οικονομική κρίση που επιβραδύνει την ελληνική οικονομία, η συμβολή της Βιομηχανίας στην έρευνα και ανάπτυξη ενισχύθηκε, σημειώνοντας

¹⁹ GERD, *Gross domestic expenditure on R&D*: Οι ακαθάριστες εγχώριες δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη είναι η συνολική δαπάνη για την έρευνα και την ανάπτυξη. Περιλαμβάνει δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη από εμπορικές επιχειρήσεις, ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και κρατικούς και ιδιωτικούς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς.

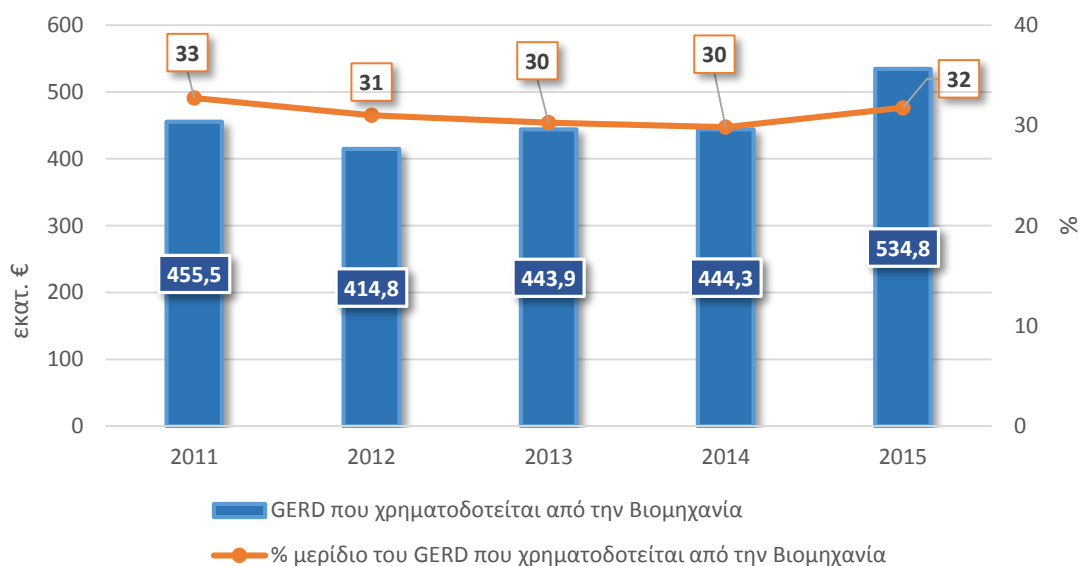
BERD, *R&D Expenditure in the Business Enterprise Sector*: Οι δαπάνες σε E & A στον τομέα των επιχειρήσεων.

²⁰ Τα στοιχεία προέκυψαν από τη βάση δεδομένων "Main Science and Technology Indicators" του ΟΟΣΑ (OECD), καθώς και από τη "Science & Technology" της EUROSTAT.

²¹ Η Βιομηχανία με κατά τον ΟΟΣΑ ορίζεται ως τα Ορυχεία Λατομεία, η Μεταποίηση, η Παροχή Ηλ. Ρεύματος και Νερού και οι Κατασκευές, βάσει της ταξινόμησης κατά ΣΤΑΚΟΔ 3 (Nace Rev.1).

το 2011 το υψηλότερο ποσοστό (33%). Έκτοτε, σημειώνεται μικρή υποχώρηση, διατηρείται όμως το σχετικό μερίδιο στο σύνολο της οικονομίας. καθώς οι άλλοι κλάδοι της οικονομίας δεν φαίνεται να επενδύουν περισσότερα κατά τη συγκεκριμένη περίοδο (Διάγραμμα 37).

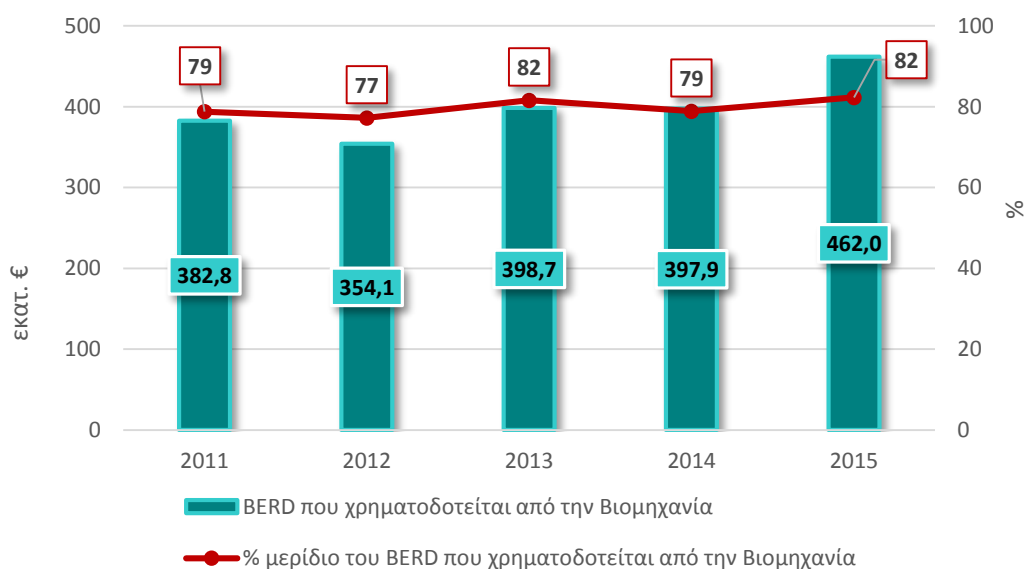
Διάγραμμα 37. Δείκτης GERD στον τομέα της Βιομηχανίας και % μερίδιο στο Σύνολο της Οικονομίας

Πηγή: OECD, Main Science and Technology Indicators, Επεξεργασία: IOBE

Όσον αφορά τις δαπάνες για E&A της βιομηχανίας στον επιχειρηματικό τομέα της εγχώριας οικονομίας το 2015 άγγιξαν οριακά τα €462 εκατ., σημειώνοντας αύξηση σε σχέση με το προηγούμενο έτος, όπου καταγράφηκαν δαπάνες ύψους €398 εκατ. . Ουσιαστικά δηλαδή βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών για E&A που καταγράφεται είναι ιδιωτικά κεφάλαια, με το μέρος της δημόσιας χρηματοδότησης να είναι εξαιρετικά μικρό. Έτσι το διάστημα 2011-2015, ο μέσος όρος δαπανών διαμορφώθηκε στα €422 εκατ., με το 2012 να αναδεικνύεται η χρονιά με τις χαμηλότερες δαπάνες (€354 εκατ.), σημειώνοντας ελαφριά εξασθένιση σε σχέση με το 2011 (€383 εκατ.). Έτσι, η συμβολή της μεταποίηση στο σύνολο του επιχειρηματικού τομέα της εγχώριας οικονομίας το διάστημα 2011-2015 διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο 80%, όταν το 2013 το μερίδιο ανήλθε σε 82% (Διάγραμμα 38).

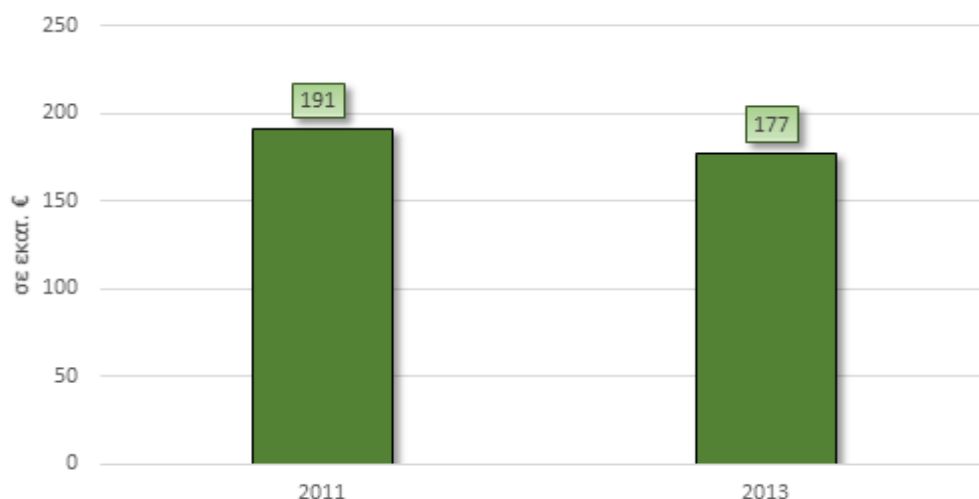
Διάγραμμα 38. Δείκτης BERD στον τομέα της Βιομηχανίας και % μερίδιο στο σύνολο των Επιχειρήσεων της οικονομίας

Πηγή: OECD, Main Science and Technology Indicators, Επεξεργασία: IOBE

Σχετικά, με τις δαπάνες της Μεταποίησης²² σε τμήματα Έρευνας & Ανάπτυξης, το 2013 ανήλθαν σε €177 εκατ., σημειώνοντας υποχώρηση 8% σε σχέση με το 2011 (€191 εκατ. το 2011, Διάγραμμα 39). Αντίθετα, ήπια άνοδος εντοπίζεται, στα εν λόγω χρονικά σημεία στο σύνολο της οικονομίας (1% στα €489 εκατ. το 2013). Ωστόσο, το μερίδιο του μεταποιητικού τομέα στο σύνολο της οικονομίας το μερίδιο από 39% το 2011 υποχωρεί στο 36% (Πίνακας 33).

Διάγραμμα 39. Δαπάνες σε τμήματα Έρευνας & Ανάπτυξης της Μεταποίησης* και % μερίδιο στο σύνολο της οικονομίας

Πηγή: OECD, Main Science and Technology Indicators, Επεξεργασία: IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται και τα Ορυχεία και Λατομεία

²² Στον τομέα της Μεταποίησης έχουν επιπλέον συμπεριληφθεί και τα Ορυχεία και Λατομεία.

Πίνακας 33. Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη (σε εκατ. €)

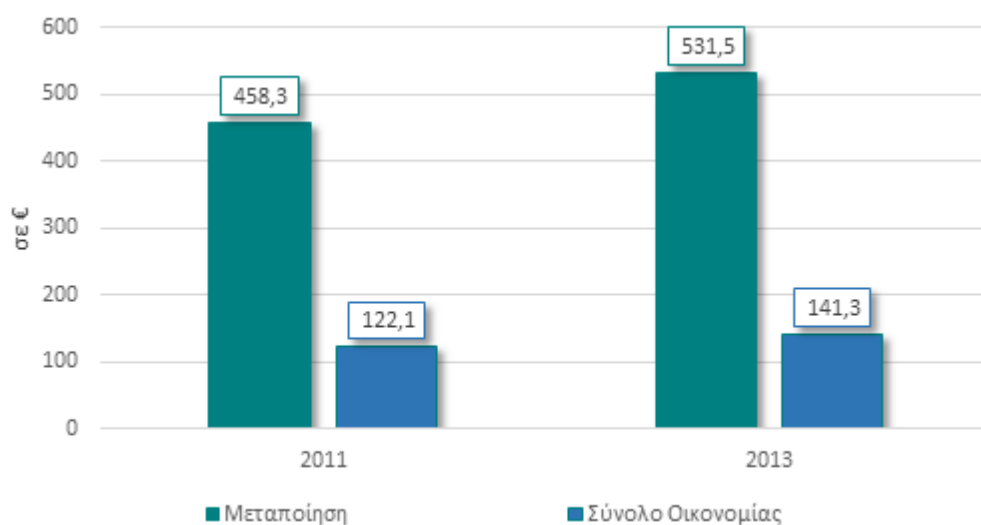
	2011	2013
Μεταποίηση*(σε εκατ. €)	191,0	176,5
%μερίδιο E&A του τομέα στο σύνολο της Οικονομίας	39%	36%
Σύνολο Οικονομίας (σε εκατ. €)	485,9	488,7

Πηγή: OECD, Main Science and Technology Indicators, Επεξεργασία: IOBE

Σε επίπεδο κλάδων της Μεταποίησης, ξεχωρίζουν οι κλάδοι της Παραγωγής Φαρμακευτικών προϊόντων και της Κατασκευής ηλεκτρικών υπολογιστών, με τις δαπάνες να ανέρχονται στα €59 εκατ. και €49 εκατ. αντίστοιχα, το 2013, σημειώνοντας ωστόσο μια ήπια εξασθένιση σε σχέση με το 2011 (€60 εκατ. αμφότεροι, βλ. Παράρτημα).

Ιδιαίτερης σημασίας είναι το γεγονός ότι ο εγχώριος μεταποιητικός τομέας φαίνεται να υπερισχύει στις δαπάνες για E&A ανά εργαζόμενο σε σχέση με το σύνολο της οικονομίας για τα έτη 2011, και 2013. Συγκεκριμένα, το 2013 στη Μεταποίηση οι δαπάνες ανά εργαζόμενο είναι σχεδόν 3πλάσιες σε σχέση με το σύνολο της οικονομίας. Η ίδια εικόνα εντοπίζεται και για το 2011, με ελαφρώς μειωμένες τις δαπάνες σε όλους τους τομείς, πιθανόν ως αποτέλεσμα της κρίσης (Διάγραμμα 40).

Διάγραμμα 40. Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη ανά εργαζόμενο

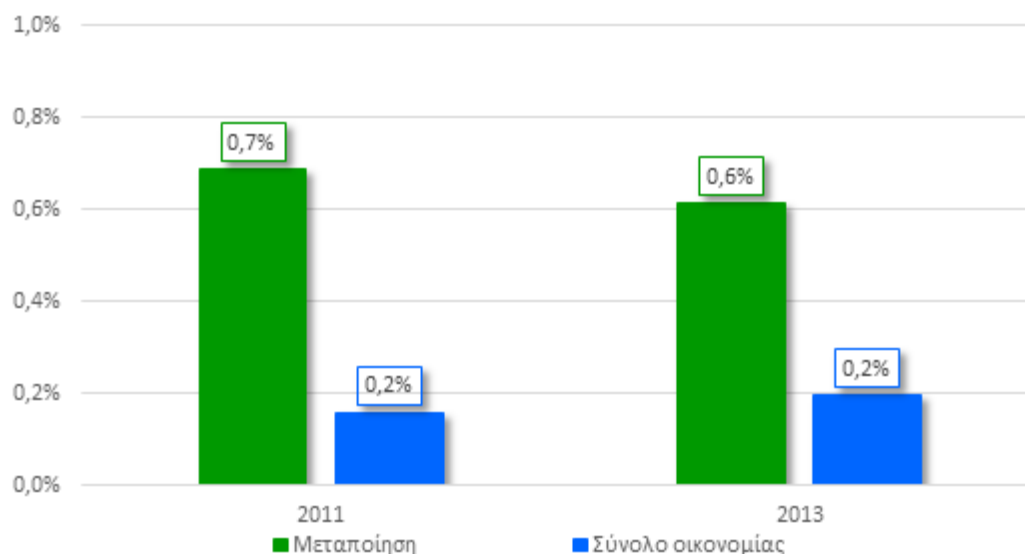

Πηγή: EUROSTAT, Science & Technology και OECD, Main Science and Technology Indicators, Επεξεργασία: IOBE

Αξιοσημείωτη είναι και η εικόνα που προκύπτει σχετικά με τους απασχολούμενους σε τμήμα E&A ως επιστημονικό προσωπικό, καθώς η Μεταποίηση πρωτοπορεί, με το 0,6% των απασχολούμενων της να βρίσκονται σε τμήμα E&A το 2013, έναντι του συνόλου της οικονομίας (0,2%). Ωστόσο, θα πρέπει να αναφερθεί η οριακή μείωση των απασχολούμενων

σε Ε&Α της Μεταποίησης το 2013 σε σχέση με το 2011 (από 0,7% το 2011 σε 0,6% το 2013, Διάγραμμα 41).

Διάγραμμα 41. %απασχολούμενων σε τμήμα Έρευνας & Ανάπτυξης ως επιστημονικό προσωπικό

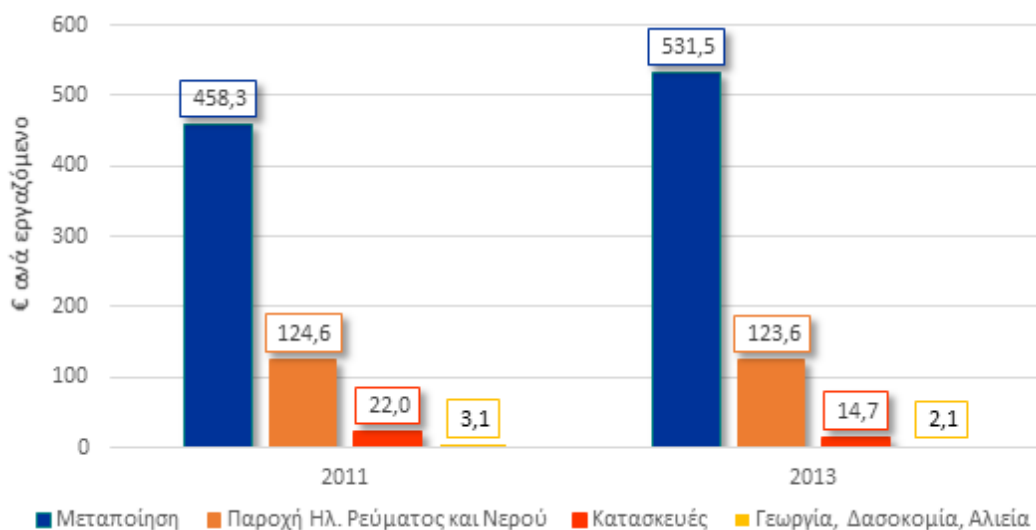
Πηγή: OECD, Main Science and Technology Indicators, Επεξεργασία: IOBE

Σε απόλυτους αριθμούς απασχολούμενων, το επιστημονικό προσωπικό σε τμήμα Ε&Α της Μεταποίησης μειώθηκε κατά 900 απασχολούμενους το 2013 σε σχέση με το 2011, όταν στο σύνολο της οικονομίας παρατηρήθηκε αύξηση του προσωπικού Ε&Α κατά 500 απασχολούμενους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι από το σύνολο του προσωπικού σε Ε&Α το 45% απασχολείται στην Μεταποίηση το 2011, ενώ το 2013 το 30%. Επιπρόσθετα, το 2013 από το επιστημονικό προσωπικό που απασχολείται σε Ε&Α στον τομέα της Μεταποίησης περίπου οι 1.400 είναι ερευνητές, όταν στο σύνολο της οικονομίας απασχολούνται περίπου 4.200 ερευνητές σε αντίστοιχα τμήματα. Αναλυτικότερα, και σε επίπεδο κλάδων της Μεταποίησης, το 2013 ο κλάδος που ξεχωρίζει είναι ο κλάδος της Κατασκευής ηλεκτρικών υπολογιστών, με το επιστημονικό προσωπικό σε τμήμα Ε&Α να ξεπερνά τους 800 απασχολούμενους, εκ των οποίων οι 600 ερευνητές, σημειώνοντας, ωστόσο, μια ήπια εξασθένιση σε σχέση με το 2011 (βλ. Παράρτημα).

Συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας, η Μεταποίηση καταλαμβάνει την 1^η θέση όσον αφορά το ύψος δαπανών για Ε&Α ανά εργαζόμενο, και μάλιστα με σημαντική διαφορά από τον αμέσως επόμενο σε κατάταξη τομέα. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Μεταποίηση αποτελεί το μοναδικό τομέα που ενίσχυσε τις δαπάνες το 2013 σε σχέση με το 2011, όταν στην Παροχή Ηλ. Ρεύματος και νερού, στις Κατασκευές και στη Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία μειώθηκαν. Η συμβολή της Μεταποίησης στην Έρευνα και Ανάπτυξη είναι ιδιαίτερα

σημαντική, καθώς τα ποσά δαπανών των υπολοίπων κλάδων είναι ιδιαίτερα χαμηλά αφενός, και αφετέρου σημείωσαν μείωση το 2013 σε σχέση με το 2011 (Διάγραμμα 42).

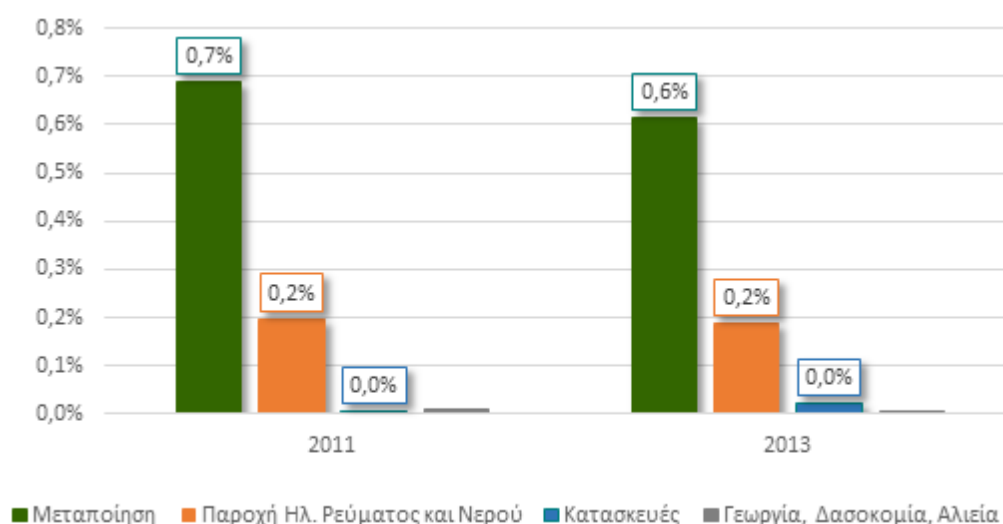
Διάγραμμα 42. Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη ανά εργαζόμενο

Πηγή: EUROSTAT, Science & Technology και OECD, Main Science and Technology Indicators, Επεξεργασία: IOBE

Επιπρόσθετα, σε όρους απασχόλησης σε τμήμα Ε&Α, ο μεταποιητικός τομέας υπερτερεί των υπολοίπων με τα μερίδια των απασχολούμενων σε τμήμα Ε&Α να βρίσκονται στην περιοχή του 0,2% για την Παροχή Ηλ. Ρεύματος και Νερού, ενώ σχεδόν μηδαμινά είναι για τις Κατασκευές και τον τομέα της Γεωργίας, Δασοκομίας και Αλιείας (Διάγραμμα 43).

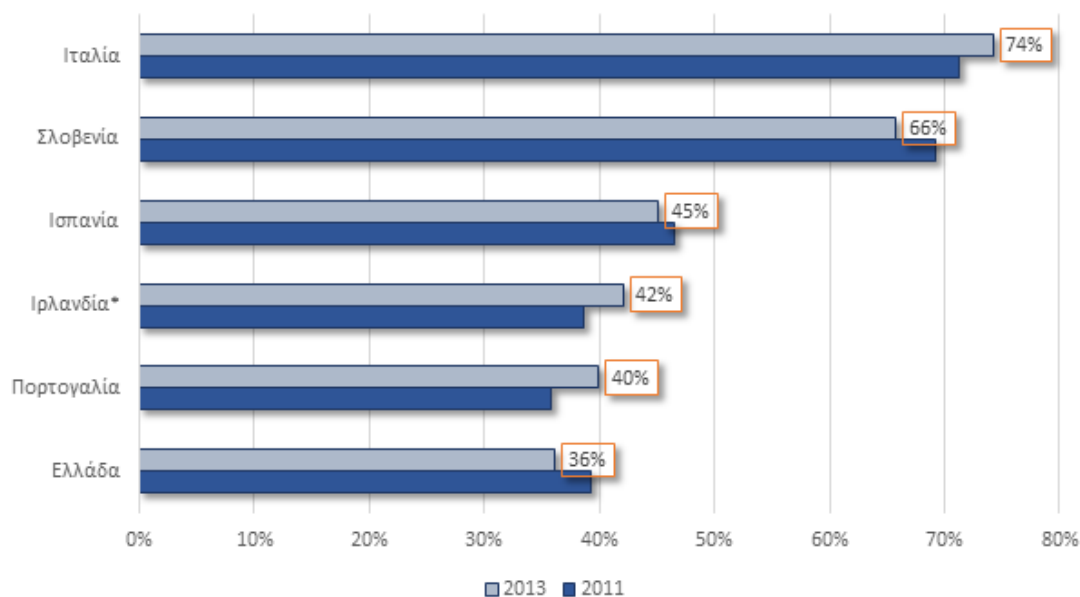
Διάγραμμα 43. %απασχολούμενων σε τμήμα Έρευνας και Ανάπτυξης ως επιστημονικό προσωπικό

Πηγή: EUROSTAT, Science & Technology και OECD, Main Science and Technology Indicators, Επεξεργασία: IOBE

Συγκριτικά με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, το 2013 ο εγχώριος μεταποιητικός τομέας φαίνεται να υστερεί έναντι των επιλεγμένων χωρών, ωστόσο το μερίδιο του είναι παραπλήσιο χωρών, όπως η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Ισπανία. Μάλιστα το 2011, η εγχώρια Μεταποίηση ξεπέρασε αυτή της Ιρλανδίας και της Πορτογαλίας. Και για τα 2 έτη (2011,2013) ξεχωρίζει ο μεταποιητικός τομέας στην Ιταλία αλλά και στη Σλοβενία, οι δαπάνες των οποίων το 2013 αγγίζουν τα 74% και 66% αντίστοιχα των συνολικών δαπανών της εκάστοτε οικονομίας σε Ε&Α (Διάγραμμα 44).

Διάγραμμα 44. % μερίδιο δαπανών σε τμήματα Έρευνας & Ανάπτυξης του μεταποιητικού τομέα στο σύνολο της οικονομίας

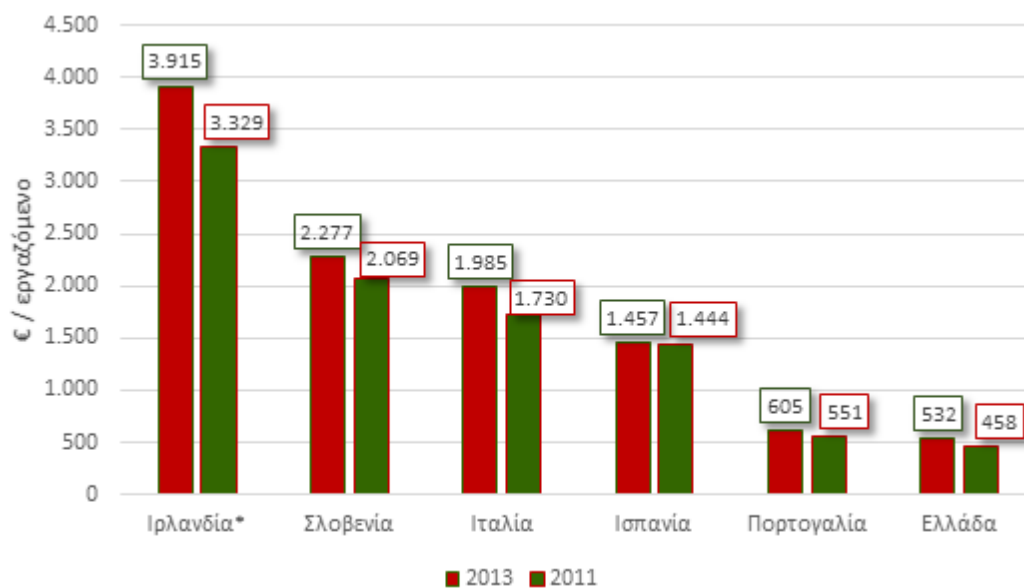

Πηγή: OECD, Main Science and Technology Indicators, Επεξεργασία: IOBE

*Στα στοιχεία της Ιρλανδίας δεν περιλαμβάνονται τα Ορυχεία και τα Λατομεία.

Επιπρόσθετα, οι δαπάνες ανά εργαζόμενο για Ε&Α στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα συγκριτικά με τις επιλεγμένες χώρες βρίσκονται στα χαμηλότερα επίπεδα, ωστόσο σε παραπλήσια με αυτά της Πορτογαλίας. Ξεχωρίζουν οι δαπάνες στη Μεταποίηση στην Ιρλανδία, η οικονομία της οποίας καταγράφει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης από το 2010 (Διάγραμμα 46).

Διάγραμμα 45. Δαπάνες ανά εργαζόμενο σε τμήμα Έρευνας & Ανάπτυξης στον μεταποιητικό τομέα

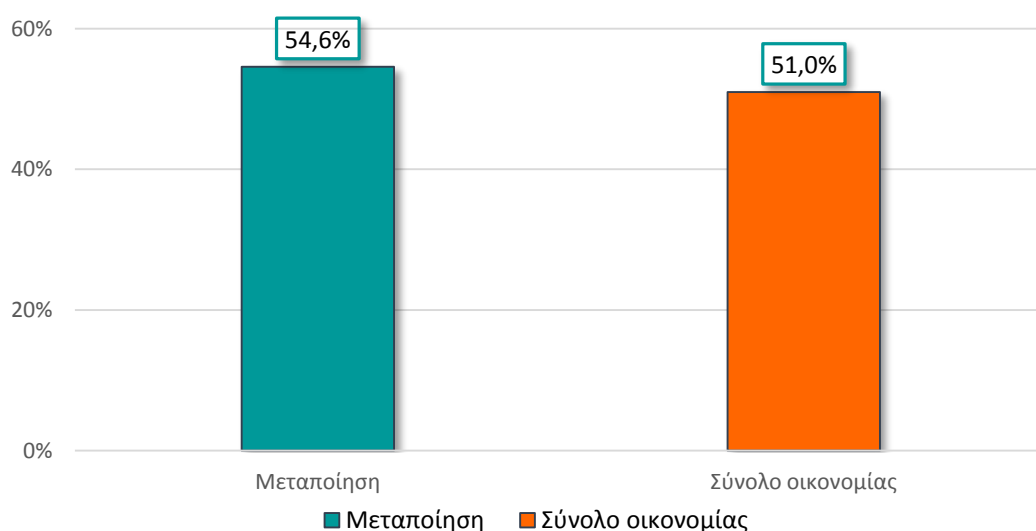

Πηγή: OECD, Main Science and Technology Indicators, Επεξεργασία: IOBE
 *Στα στοιχεία της Ιρλανδίας δεν περιλαμβάνονται τα Ορυχεία και τα Λατομεία.

2.9.1 Καινοτομικές πρακτικές στον εγχώριο μεταποιητικό τομέα

Όσον αφορά την καινοτομία, το 2014 φαίνεται η Μεταποίηση να υπερτερεί ελαφρώς του συνόλου της οικονομίας, με τις περισσότερες από τις μισές επιχειρήσεις της να υιοθετούν καινοτομικές πρακτικές (Διάγραμμα 46).

Διάγραμμα 46. %καινοτόμων επιχειρήσεων για το 2014

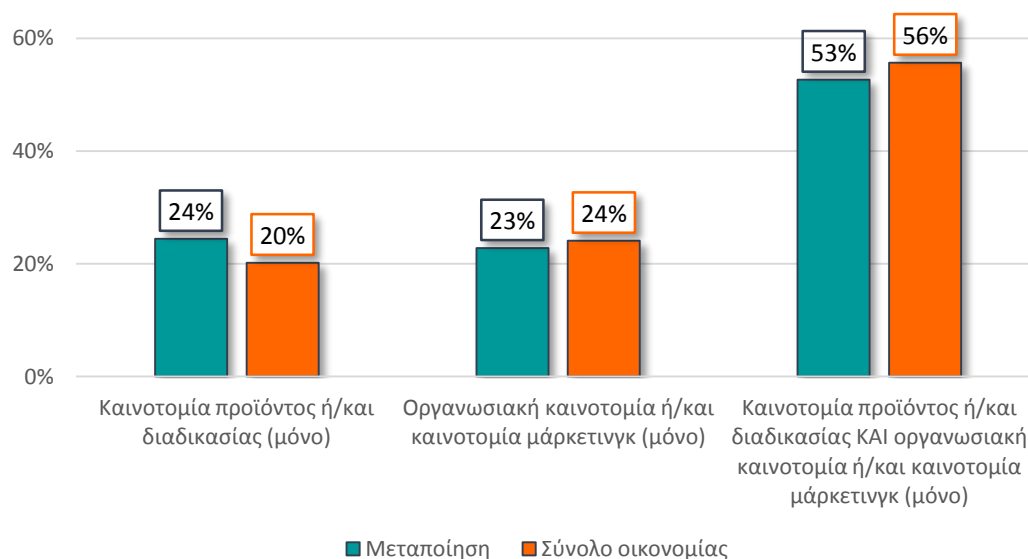
Πηγή: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, metricsEKT

Σε κλαδικό επίπεδο, οι επιχειρήσεις που ξεχωρίζουν για τις καινοτομικές τους πρακτικές ανήκουν στον κλάδο της Παραγωγής φαρμακευτικών προϊόντων και της Κατασκευής ηλεκτρονικών υπολογιστών (80% και 77%, αντίστοιχα), ενώ στον αντίποδα οι κλάδοι με το χαμηλότερο ποσοστό καινοτόμων επιχειρήσεων είναι αυτοί της Βιομηχανίας δέρματος και της Παραγωγής προϊόντων ξύλου (24%,αμφότεροι, βλ. Παράρτημα).

Σχετικά με τον τύπο της καινοτομίας, φαίνεται να επικρατεί η ίδια τάση τόσο στις μεταποιητικές επιχειρήσεις όσο και στο σύνολο της οικονομίας με τις μισές επιχειρήσεις να υιοθετούν συνδυαστικές πρακτικές καινοτομίας. Μικρότερο, αλλά όχι ασήμαντο είναι το ποσοστό επιχειρήσεων που απορρίπτει την καινοτομία προϊόντος, -και ακολουθεί τις υπόλοιπες πρακτικές-, ενώ μόλις το 24% των επιχειρήσεων της μεταποίησης υλοποιεί αποκλειστικά την καινοτομία προϊόντος (Διάγραμμα 47).

Τέλος, στο Π2 παρουσιάζονται τα κλαδικά αποτελέσματα σχετικά με την υλοποίηση καινοτομικών πρακτικών για το 2012.

Διάγραμμα 47. % καινοτόμων επιχειρήσεων ανά τύπο καινοτομίας για το 2014

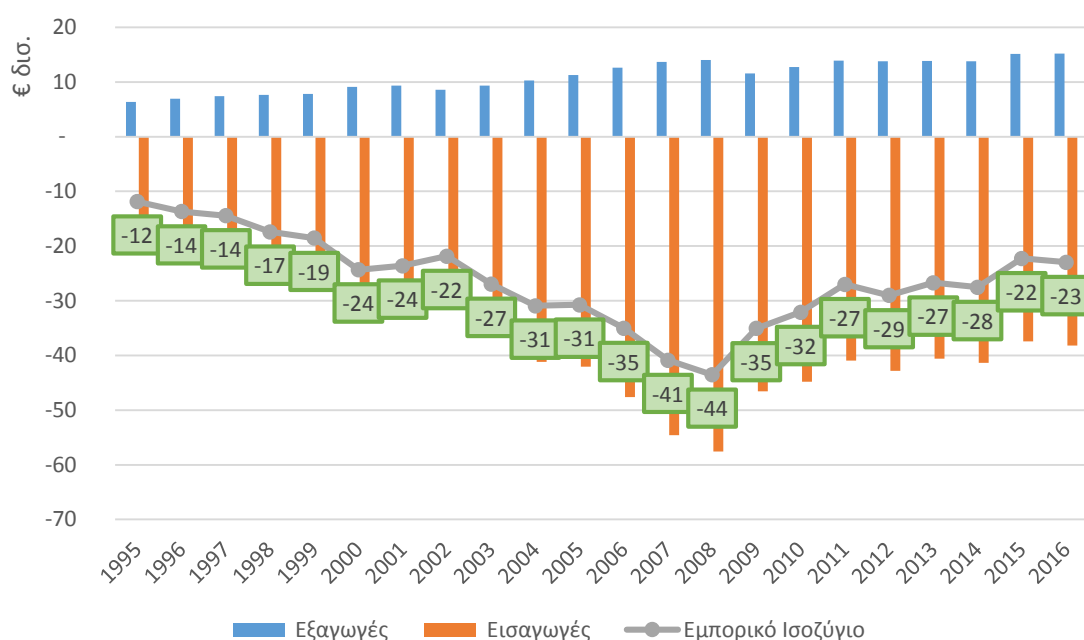
Πηγή: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, metricsEKT

Στο επόμενο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί ο υπολογισμός του οικονομικού αντίκτυπου της μεταποίησης στην Ελλάδα για το έτος 2014, καθώς επίσης και για το 1995, ενώ θα υπολογιστούν και οι οικονομικές επιδράσεις ενός θετικού σοκ στον μεταποιητικό τομέα, που θα τόνωνε την δραστηριότητα της μεταποίησης. Ο υπολογισμός του οικονομικού αντίκτυπου της μεταποίησης γίνεται στη βάση ενός πολυ-περιφερειακού υποδείγματος εισροών-εκροών.

Παράρτημα Κεφαλαίου 2

Εξωτερικό εμπόριο εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών

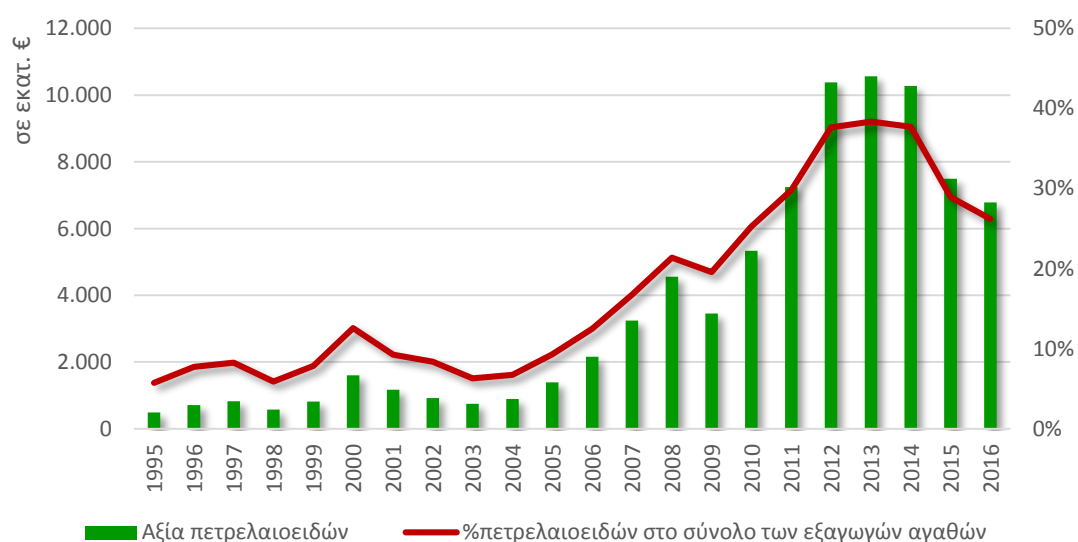
Διάγραμμα Α1. Εμπορικό Ισοζύγιο Μεταποίηση*

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:ΙΟΒΕ

* Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία, Λατομεία. Εξαιρούνται τα πετρελαιοειδή

Διάγραμμα Α2. Αξία εξαγωγών πετρελαιοειδών και %μερίδιο αυτών στο σύνολο των εξαγωγών αγαθών

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:ΙΟΒΕ

Πίνακας Α1. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (ΜΕΡΜ) εξαγωγών και εισαγωγών στη Μεταποίηση*

	Εξαγωγές	Εισαγωγές
2002-2008	7,3%	9,5%
2009-2016	0,9%	-4,5%

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:ΙΟΒΕ

* Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία, Λατομεία. Εξαιρούνται τα πετρελαιοειδή

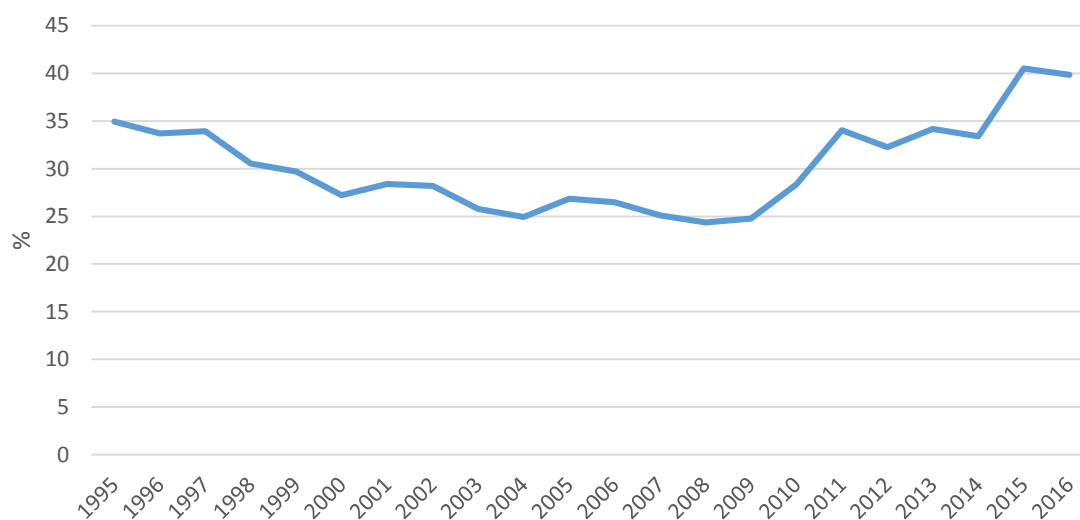
Πίνακας Α2. Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (ΜΕΡΜ) εξαγωγών

	Σύνολο βιομηχανικών προϊόντων	Σύνολο προϊόντων
1995-2009	6,1%	7,7%
2009-2015	4,0%	5,6%

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:ΙΟΒΕ

* Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία, Λατομεία. Εξαιρούνται τα πετρελαιοειδή

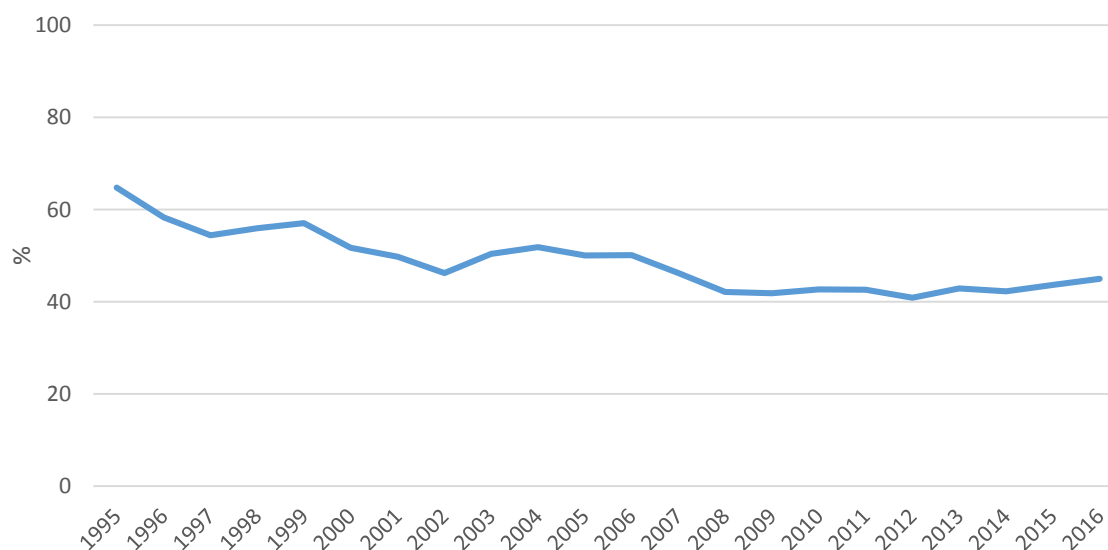
Διάγραμμα Α3. Δείκτης Εξαγωγών προς Εισαγωγές στην Μεταποίηση

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:ΙΟΒΕ

* Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία, Λατομεία. Εξαιρούνται τα πετρελαιοειδή

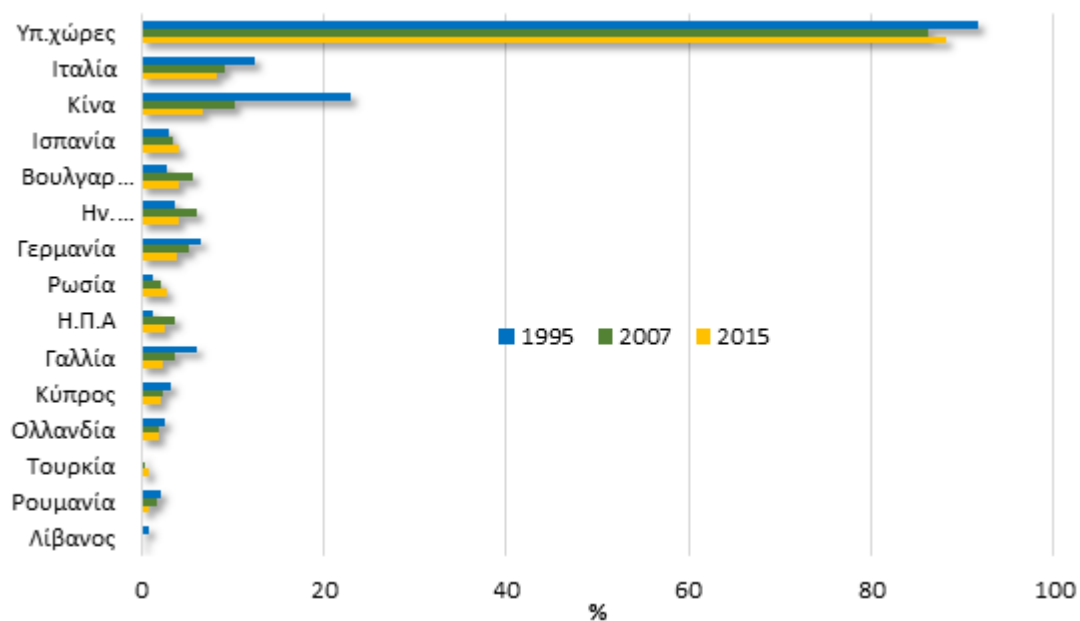
Διάγραμμα Α4. %Εξαγωγών τομέα Μεταποίησης προς την ΕΕ15

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία:ΙΟΒΕ

* Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία, Λατομεία. Εξαιρούνται τα πετρελαιοειδή

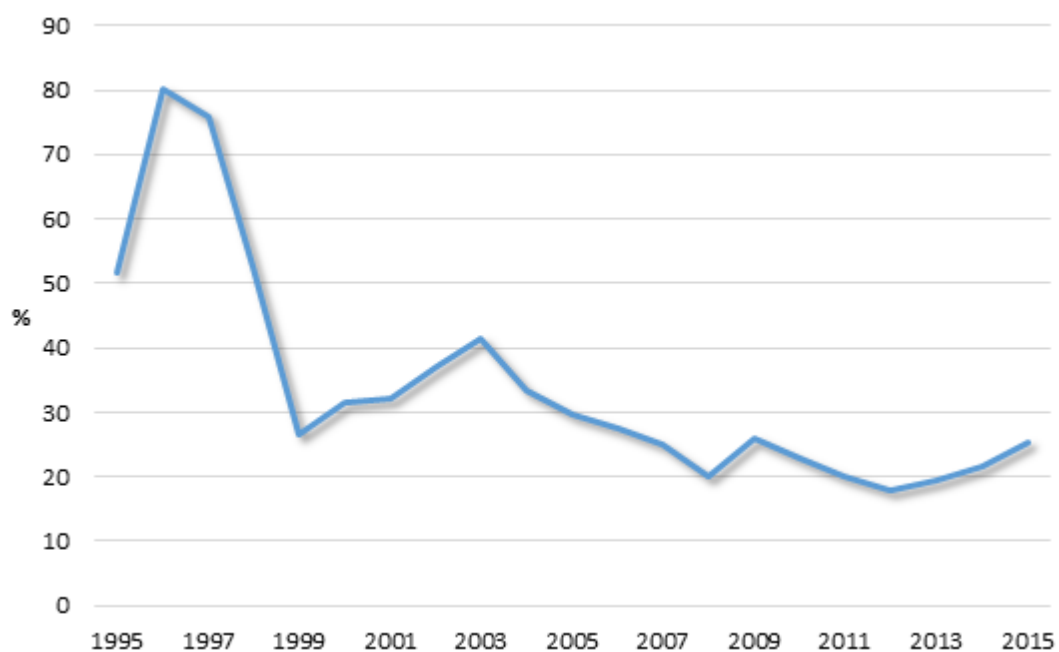
Διάγραμμα Α5. Εξαγωγικοί προορισμοί μεταποιητικών αγαθών

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt),

* Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία, Λατομεία. Εξαιρούνται τα πετρελαιοειδή

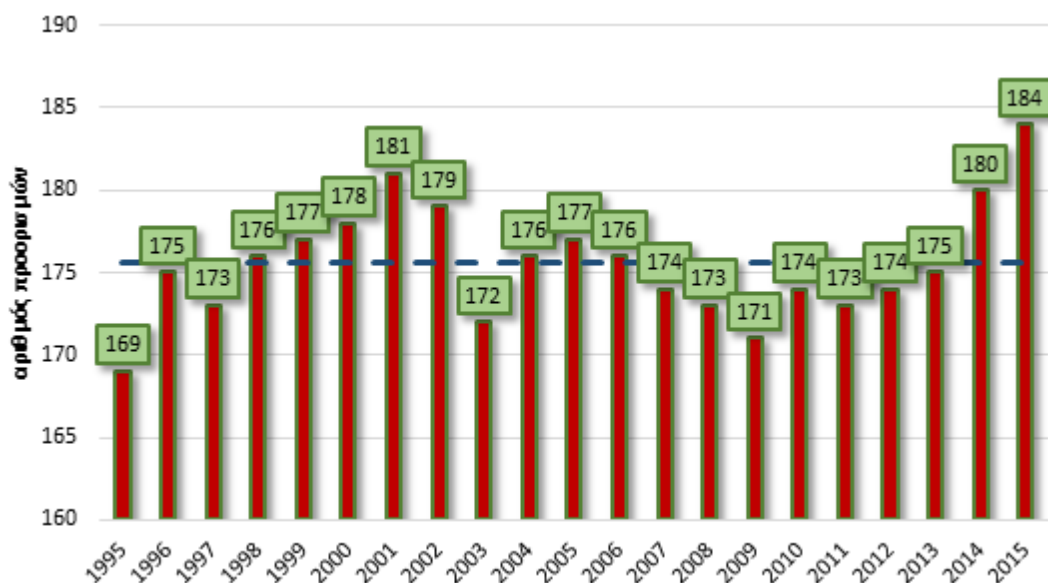
Διάγραμμα Α6. Βαθμός συγκέντρωσης εξαγωγών Μεταποίησης* στους 5 πρώτους προορισμούς

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία: IOBE

* Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία, Λατομεία. Εξαιρούνται τα πετρελαιοειδή

Διάγραμμα Α7. Πλήθος προορισμών των μεταποιητικών αγαθών

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία: IOBE

* Περιλαμβάνονται και τα Ορυχεία, Λατομεία. Εξαιρούνται τα πετρελαιοειδή

Πίνακας Α3. %Μερίδια αξίας εξαγωγών μεταποιητικών προϊόντων χωρίς τα πετρελαιοειδή

	2000		2009		2016
1. Είδη Ένδυσης	18,3%	1. Τρόφιμα	18,0%	1. Τρόφιμα	27,9%
2. Τρόφιμα	15,8%	2. Βασικά Μέταλλα	14,0%	2. Βασικά Μέταλλα	22,2%
3. Βασικά Μέταλλα	12,1%	3. Χημικά Προϊόντα	8,9%	3. Χημικά προϊόντα	11,6%
4. Χημικά Προϊόντα	7,0%	4. Φαρμακευτικά προϊόντα	8,2%	4. Φαρμακευτικά προϊόντα	9,0%
5. Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές, Ηλεκτρονικά Και Οπτικά Προϊόντα	6,5%	5. Είδη Ένδυσης	7,4%	5. Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές, Ηλεκτρονικά Και Οπτικά Προϊόντα	8,7%
6. Κλωστοϋφαντουργικές Ύλες	5,3%	6. Μηχανήματα Και Είδη Εξοπλισμού	4,8%	6. Μηχανήματα Και Είδη Εξοπλισμού	6,4%
Άλλα προϊόντα Μεταποίησης	34,9%	Άλλα προϊόντα Μεταποίησης	38,7%	Άλλα προϊόντα Μεταποίησης	14,3%

Πηγή: EUROSTAT, International Trade (ComExt), Επεξεργασία: IOBE

Πίνακας Α4. Δαπάνες Ε&Α στον Τομέα των Επιχειρήσεων (ΒΕΣ) ανά οικονομική δραστηριότητα (NACE rev. 2)

(σε εκατ. Ευρώ)	2011	2013
Σύνολο οικονομίας	485,86	488,69
Ορυχεία και Λατομεία (05-09)	0,38	0,68
Μεταποίηση (10-33)	190,58	175,84
<i>Βιομηχανία τροφίμων και ποτών (10-11)</i>	16,87	30,19
<i>Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων (20)</i>	16,17	12,63
<i>Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων (21)</i>	60,31	58,81
<i>Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό και πλαστικές ύλες (22)</i>	2,13	2,22
<i>Παραγωγή βασικών μετάλλων (24)</i>	12,64	11,01
<i>Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων, ηλεκτρονικού εξοπλισμού, μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού, μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων, λοιπού εξοπλισμού μεταφορών (25-30)</i>	60,67	48,55
<i>Άλλες δραστηριότητες μεταποίησης (12,13-19, 23, 31-33)</i>	21,80	12,43

Πηγή: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, metricsEKT

Πίνακας Α5. Προσωπικό Ε&Α στον Τομέα των Επιχειρήσεων (ΒΕΣ) ανά οικονομική δραστηριότητα (NACE rev. 2)

	2011	2013
Σύνολο οικονομίας	6.324	6.832
Ορυχεία και Λατομεία (05-09)	7	28
Μεταποίηση (10-33)	2.861	2.009
<i>Βιομηχανία τροφίμων και ποτών (10-11)</i>	183	265
<i>Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων (20)</i>	279	236
<i>Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων (21)</i>	563	424
<i>Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό και πλαστικές ύλες (22)</i>	25	32
<i>Παραγωγή βασικών μετάλλων (24)</i>	46	59
<i>Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων, ηλεκτρονικού εξοπλισμού, μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού, μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων, λοιπού εξοπλισμού μεταφορών (25-30)</i>	1.046	804
<i>Άλλες δραστηριότητες μεταποίησης (12,13-19, 23, 31-33)</i>	719	189

Πηγή: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, metricsEKT

Πίνακας Α6. %Προσωπικό Ε&Α στον Τομέα των Επιχειρήσεων (ΒΕΣ) ανά οικονομική δραστηριότητα (NACE rev. 2)

	2011	2013
Σύνολο οικονομίας	100%	100%
Ορυχεία και Λατομεία (05-09)	0%	0%
Μεταποίηση (10-33)	45%	29%
<i>Βιομηχανία τροφίμων και ποτών (10-11)</i>	3%	4%
<i>Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων (20)</i>	4%	3%
<i>Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων (21)</i>	9%	6%
<i>Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό και πλαστικές ύλες (22)</i>	0%	0%
<i>Παραγωγή βασικών μετάλλων (24)</i>	1%	1%
<i>Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων, ηλεκτρονικού εξοπλισμού, μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού, μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων, λοιπού εξοπλισμού μεταφορών (25-30)</i>	17%	12%
<i>Άλλες δραστηριότητες μεταποίησης (12,13-19, 23, 31-33)</i>	11%	3%

Πηγή: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, metricsEKT

Πίνακας Α7. Ερευνητές στον Τομέα των Επιχειρήσεων (ΒΕΣ) ανά οικονομική δραστηριότητα (NACE rev. 2)

	2011	2013
Σύνολο οικονομίας	4.021	4.197
Ορυχεία και Λατομεία (05-09)	5	10
Μεταποίηση (10-33)	1.808	1.367
<i>Βιομηχανία τροφίμων και ποτών (10-11)</i>	150	172
<i>Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων (20)</i>	153	146
<i>Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων (21)</i>	416	307
<i>Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό και πλαστικές ύλες (22)</i>	18	16
<i>Παραγωγή βασικών μετάλλων (24)</i>	29	30
<i>Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων, ηλεκτρονικού εξοπλισμού, μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού, μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων, λοιπού εξοπλισμού μεταφορών (25-30)</i>	623	591
<i>Άλλες δραστηριότητες μεταποίησης (12,13-19, 23, 31-33)</i>	419	104

Πηγή: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, metricsEKT

Πίνακας Α8. Καινοτόμες επιχειρήσεις και κατανομή αυτών ανά τύπο καινοτομίας

Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας (NACE Rev. 2)	Αριθμός επιχειρήσεων πληθυσμού 2014	Καινοτόμες επιχειρήσεις	Καινοτομία προϊόντος ή/και διαδικασίας (μόνο)	Οργανωσιακή καινοτομία (μόνο) ή/και μάρκετινγκ	Καινοτομία προϊόντος ή/και διαδικασίας ΚΑΙ οργανωσιακή καινοτομία ή/και μάρκετινγκ (μόνο)
Σύνολο οικονομίας	13.843	7.057	1.426	1.700	3931
Ορυχεία και λατομεία (Β)	117	34	17	0	14
Μεταποίηση (Γ)	5.971	3.289	795	757	1737
<i>Βιομηχανία τροφίμων (Γ10)</i>	1.436	785	151	209	425
<i>Ποτοποιία (Γ11)</i>	128	87	:c	:c	:c
<i>Παραγωγή προϊόντων καπνού (Γ12)</i>	5	4	:c	:c	:c
<i>Βιομηχανία τροφίμων, ποτών και προϊόντων καπνού (Γ10-12)</i>	1.569	876	167	235	474
<i>Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών (Γ13)</i>	196	102	17	31	54
<i>Κατασκευή ειδών ένδυσης (Γ14)</i>	452	216	43	76	97
<i>Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών (Γ15)</i>	66	39	6	13	20
<i>Βιομηχανία κλωστοϋφαντουργικών υλών, ειδών ένδυσης, δέρματος και δερμάτινων ειδών (Γ13-15)</i>	714	357	66	120	171
<i>Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από έπιπλα, κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής (Γ16)</i>	157	80	20	23	37
<i>Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων (Γ17)</i>	174	97	14	25	58
<i>Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων (Γ18)</i>	236	133	35	28	70
<i>Βιομηχανία ξύλου, χαρτιού, εκτυπώσεων και αναπαραγωγής μέσων (Γ16-18)</i>	567	310	69	76	165

Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας (NACE Rev. 2)	Αριθμός επιχειρήσεων πληθυσμού 2014	Καινοτόμες επιχειρήσεις	Καινοτομία προϊόντος ή/και διαδικασίας (μόνο)	Οργανωσιακή καινοτομία ή/και μάρκετινγκ (μόνο)	Καινοτομία προϊόντος ή/και διαδικασίας ΚΑΙ οργανωσιακή καινοτομία ή/και μάρκετινγκ (μόνο)
Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου (Γ19)	14	6	:c	:c	4
Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων (Γ20)	213	146	24	18	104
Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων (Γ21)	60	47	:c	:c	34
Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες (Γ22)	282	146	45	33	68
Παραγωγή πετρελαίου, χημικών, φαρμακευτικών, ελαστικών και πλαστικών προϊόντων (Γ19-22)	569	345	78	57	210
Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων (Γ23)	455	193	53	41	99
Παραγωγή βασικών μετάλλων (Γ24)	97	45	20	5	20
Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού (Γ25)	661	380	136	65	179
Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων (Γ26)	64	45	9	:c	34
Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού (Γ27)	205	149	33	23	93
Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α. (Γ28)	318	210	59	45	106
Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων (Γ29)	35	15	4	:c	8
Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών (Γ30)	46	24	10	:c	13
Παραγωγή μεταλλικών προϊόντων (εξαιρώντας μηχανήματα και είδη εξοπλισμού), ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων, ηλεκτρολογικού εξοπλισμού, μηχανοκίνητων οχημάτων και λοιπού εξοπλισμού μεταφορών (Γ25-30)	1.329	823	251	139	433
Κατασκευή επίπλων (Γ31)	317	164	32	48	84

Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας (NACE Rev. 2)	Αριθμός επιχειρήσεων πληθυσμού 2014	Καινοτόμες επιχειρήσεις	Καινοτομία προϊόντος ή/και διαδικασίας (μόνο)	Οργανωσιακή καινοτομία ή/και μάρκετινγκ (μόνο)	Καινοτομία προϊόντος ή/και διαδικασίας ΚΑΙ οργανωσιακή ή/και καινοτομία μάρκετινγκ (μόνο)
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες (Γ32)	134	86	31	14	41
Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού (Γ33)	220	90	28	22	40
Κατασκευή επίπλων, κοσμημάτων και μουσικών οργάνων, επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού (Γ31-33)	671	340	91	84	165

Πηγή: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, metricsEKT

Κεφάλαιο 3. Ο οικονομικός αντίκτυπος της μεταποίησης

3.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται ο υπολογισμός του οικονομικού αντίκτυπου της μεταποίησης στην Ελλάδα. Ως μεταποίηση στην ενότητα αυτή εννοείται το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει τους κλάδους C και B, δηλ. Μεταποίηση και ορυχεία-λατομεία, κατά το ευρωπαϊκό πρότυπο στατιστικής ταξινόμησης NACE Rev.2. Στην ενότητα αυτή υπολογίζονται μεγέθη όπως η ακαθάριστη αξία παραγωγής και η προστιθέμενη αξία του προϊόντος της μεταποίησης, η συνεισφορά της στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της Ελλάδας, τα εισοδήματα που δημιουργούνται από την δραστηριότητα του μεταποιητικού τομέα, η συνεισφορά του τομέα στα έσοδα του Δημοσίου και στην απασχόληση, το κοινωνικό προϊόν του τομέα και άλλα μεγέθη. Τα εν λόγω μεγέθη υπολογίζονται τόσο σε εθνικό επίπεδο, για το σύνολο της ελληνικής επικράτειας, όσο και σε τοπικό επίπεδο, για τις δεκατρείς διοικητικές περιφέρειες της χώρας. Προσδιορίζονται τόσο οι άμεσες επιδράσεις της μεταποίησης στην ελληνική οικονομία, όσο και οι επακόλουθες οικονομικές επιδράσεις του μεταποιητικού τομέα, που προκύπτουν μέσω των αλληλεπιδράσεων του με άλλους τομείς της οικονομίας. Ο οικονομικός αντίκτυπος της ελληνικής μεταποίησης υπολογίζεται για το έτος 2014, καθώς επίσης και για το 1995, επιτρέποντας συγκρίσεις με το πρόσφατο παρελθόν. Ακόμη, υπολογίζονται οι οικονομικές επιδράσεις ενός θετικού σοκ στον μεταποιητικό τομέα, που θα τόνωνε την δραστηριότητα της μεταποίησης, έτσι ώστε η προστιθέμενη αξία της ως ποσοστό του ΑΕΠ να επανέλθει στα επίπεδα του 1995.

Ο υπολογισμός του οικονομικού αντίκτυπου της μεταποίησης γίνεται στη βάση ενός πολυ-περιφερειακού υποδείγματος εισροών-εκροών για την ελληνική οικονομία, χρησιμοποιώντας τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία της Eurostat. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης δείχνουν ότι το συνολικό οικονομικό αποτύπωμα της μεταποίησης σε όρους ετήσιας ακαθάριστης αξίας παραγωγής το 2014, υπερβαίνει τα €111 δισεκατομμύρια, ενώ η συνολική επίδραση της μεταποίησης στο ΑΕΠ ανέρχεται σε περίπου €55 δισεκατομμύρια. Η συνολική συμβολή του μεταποιητικού τομέα στην απασχόληση υπερβαίνει τις 1,2 εκατομμύρια θέσεις εργασίας, ενώ η συνολική ετήσια επίδραση του τομέα στα έσοδα του Δημοσίου ξεπερνά τα €11 δισεκατομμύρια. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το ύψος του άμεσου κοινωνικού προϊόντος της μεταποίησης, με την έννοια του αθροίσματος

μισθών, συνεισφοράς στα δημόσια έσοδα και συνεισφοράς στον σχηματισμό παγίου κεφαλαίου,²³ το οποίο υπερβαίνει τα €10 δισεκατομμύρια.

Η μεταποιητική δραστηριότητα έχει ιδιαίτερα ισχυρές οικονομικές επιδράσεις στις διοικητικές περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας, της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας. Στην μεταποίηση οφείλεται η παραγωγή του 50% του προϊόντος (ΑΕΠ) της Στερεάς Ελλάδας, του 46% του προϊόντος της Πελοποννήσου και του 37% του προϊόντος της Κεντρικής Μακεδονίας. Η συνολική συμβολή του μεταποιητικού τομέα στην ετήσια ακαθάριστη αξία παραγωγής στις τρεις αυτές περιφέρειες προσεγγίζει τα €37 δισεκατομμύρια, η αντίστοιχη επίδραση στην προστιθέμενη αξία ξεπερνά τα €15 δισεκατομμύρια, ενώ η συνολική επίδραση στην απασχόληση υπερβαίνει τις 413 χιλιάδες θέσεις εργασίας. Εστιάζοντας στις άμεσες οικονομικές επιδράσεις του μεταποιητικού τομέα στις τρεις αυτές περιφέρειες, ο τομέας συνεισφέρει στην προστιθέμενη αξία με πάνω από €5,3 δισεκατομμύρια, στην απασχόληση με περίπου 112 χιλ. θέσεις εργασίας, ενώ προσφέρει άμεσα μισθούς ύψους €1,7 δισεκατομμυρίων. Οι επιδράσεις αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικές, υπό την έννοια ότι η μεταποίηση παρέχει ισχυρή στήριξη στις τοπικές οικονομίες της περιφέρειας, οι οποίες έχουν πληγεί έντονα από την οικονομική κρίση των τελευταίων ετών.

Η μεταποιητική δραστηριότητα στην Ελλάδα συρρικνώθηκε σημαντικά στην περίοδο από το 1995 έως το 2014. Η άμεση προστιθέμενη αξία της ελληνικής μεταποίησης ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκε από 11,4% το 1995 σε 8,6% το 2014, ενώ οι άμεσα απασχολούμενοι στην μεταποίηση μειώθηκαν δραματικά, από 479 χιλιάδες σε 342 χιλιάδες. Αντίστοιχα, στην εικοσαετία αυτή συρρικνώθηκε η συνολική επίδραση της μεταποίησης στην δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην ελληνική οικονομία (κατά 8%), η συνολική επίδραση στην απασχόληση (κατά 14%) και σε άλλα μεγέθη.

Αν η ελληνική μεταποίηση δεχόταν ένα θετικό σοκ, τέτοιο ώστε η άμεση προστιθέμενη αξία της ως ποσοστό του ΑΕΠ να επανερχόταν στα επίπεδα του 1995, οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην ελληνική οικονομία συνολικά θα ήταν ευεργετικές. Το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας θα αυξανόταν συνολικά κατά €22,7 δισεκατομμύρια και η απασχόληση κατά 504 χιλιάδες θέσεις εργασίας, εκ των οποίων 154 χιλιάδες θέσεις θα δημιουργούντο άμεσα στην μεταποίηση. Τα εισοδήματα των νοικοκυριών από μισθούς θα αυξάνονταν συνολικά κατά €5,6 δισεκατομμύρια, ενώ τα έσοδα του δημοσίου θα αυξάνονταν συνολικά κατά €4,6 δισεκατομμύρια.

²³ Στον σχηματισμό παγίου κεφαλαίου περιλαμβάνονται, παραδείγματος χάριν, επενδύσεις σε κτιριακές υποδομές, μηχανήματα και παραγωγικό εξοπλισμό και επενδύσεις για έρευνα και ανάπτυξη νέων προϊόντων.

3.2 Επισκόπηση μεθοδολογίας

Η συνολική αποτίμηση του αντίκτυπου ενός παραγωγικού τομέα στην εθνική οικονομία λαμβάνει υπόψη τόσο τις άμεσες όσο και τις επακόλουθες οικονομικές επιδράσεις της δραστηριότητας του τομέα. Η ελληνική μεταποίηση συνεισφέρει άμεσα στην εθνική οικονομία, παράγοντας προστιθέμενη αξία,²⁴ δημιουργώντας θέσεις εργασίας και καταβάλλοντας φόρους και ασφαλιστικές εισφορές στο πλαίσιο της παραγωγικής δραστηριότητας του τομέα.

Επιπλέον, η ύπαρξη εγχώριας μεταποίησης τονώνει εμμέσως την οικονομική δραστηριότητα σε άλλους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, καθώς ο μεταποιητικός τομέας χρησιμοποιεί προϊόντα άλλων κλάδων ως εισροές. Επιπροσθέτως, η αυξημένη οικονομική δραστηριότητα των προμηθευτών της μεταποίησης τονώνει την οικονομική δραστηριότητα στους κλάδους που παράγουν τις εισροές αυτών των προμηθευτών κ.ο.κ. Το αθροιστικό αποτέλεσμα αυτών των αλληλεπιδράσεων αποτελεί την έμμεση συνεισφορά της μεταποίησης στην ελληνική οικονομία.

Επίσης, ο μεταποιητικός τομέας, προσφέροντας εισοδήματα στους εργαζομένους που απασχολεί, προκαλεί αύξηση της καταναλωτικής ζήτησης των νοικοκυριών και επομένως περαιτέρω τόνωση της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας. Αντίστοιχα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα εμφανίζονται κατά μήκος και αυτής της οδού οικονομικών αλληλεπιδράσεων, καθώς η εν λόγω τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας συνεπάγεται περαιτέρω αύξηση εισοδημάτων, άρα περαιτέρω αύξηση της καταναλωτικής ζήτησης κ.ο.κ. Το αθροιστικό αποτέλεσμα αυτού του είδους των αλληλεπιδράσεων ονομάζεται προκαλούμενη (induced) συνεισφορά της μεταποίησης στην ελληνική οικονομία.

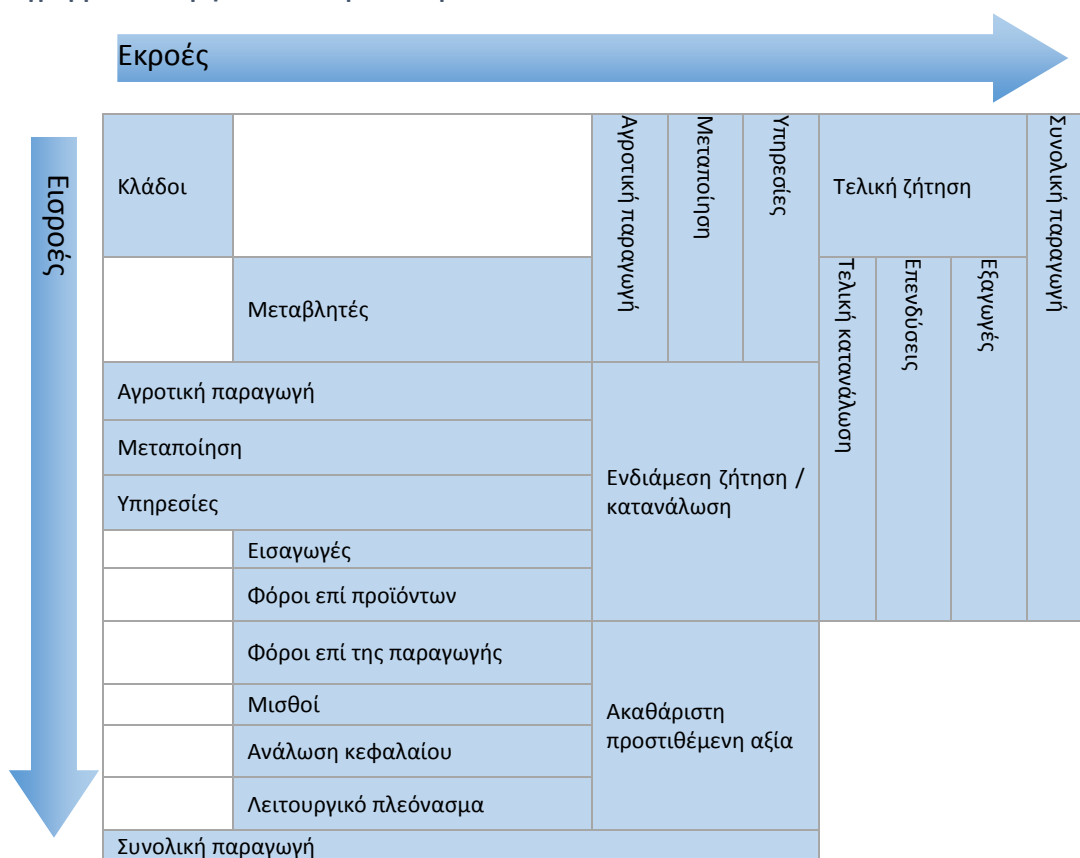
Για τον υπολογισμό του συνολικού οικονομικού αποτυπώματος της μεταποίησης, όλες αυτές οι επιδράσεις ποσοτικοποιούνται στο πλαίσιο οικονομικής ανάλυσης με βάση ένα υπόδειγμα εισροών-εκροών. Η μέθοδος εισροών-εκροών αναπτύχθηκε από τον Ρωσο-Αμερικανό οικονομολόγο Wassily Leontief, ο οποίος έλαβε το βραβείο Νόμπελ Οικονομικών Επιστημών το 1973 για το έργο του αυτό.²⁵ Η οικονομική ανάλυση με την χρήση υποδείγματος εισροών-εκροών βασίζεται στα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία για την κλαδική διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας.

²⁴ Προστιθέμενη αξία μίας παραγωγικής δραστηριότητας είναι η διαφορά μεταξύ της αξίας του τελικού προϊόντος της δραστηριότητας και του κόστους των αγαθών που χρησιμοποιήθηκαν ως εισροές για την παραγωγή αυτού του τελικού προϊόντος. Στο κόστος των αναλωθισών εισροών συμπεριλαμβάνονται και οι φόροι επί προϊόντων που καταβλήθηκαν κατά την αγορά αυτών των εισροών (δασμοί, ειδικά τέλη, ΦΠΑ κλπ.)

²⁵ Βλ. επίσης και Wassily W. Leontief, *Input-output Economics*, Second Edition, Oxford University Press, 1986.

Τα στοιχεία κλαδικής διάρθρωσης της οικονομίας έχουν την ακόλουθη δομή: Η οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα κατηγοριοποιείται σε 63 κλάδους (π.χ. παραγωγή χημικών προϊόντων, βασική μεταλλουργία, εξόρυξη, αλιεία, κατασκευές κλπ.) Για κάθε κλάδο, υπάρχουν στοιχεία για την ακαθάριστη αξία παραγωγής του προϊόντος του κλάδου σε δεδομένο έτος και για τις ποσότητες, σε όρους αξίας, των εισροών που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή αυτού του προϊόντος (προϊόντα άλλων κλάδων, εργασία, εισαγωγές κλπ.) Επίσης υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία για το ύψος των φόρων και ασφαλιστικών εισφορών που καταβλήθηκαν κατά την διαδικασία παραγωγής του προϊόντος κάθε κλάδου. Επιπλέον, υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία για τις τελικές χρήσεις του προϊόντος κάθε κλάδου (τελική κατανάλωση από ιδιωτικούς φορείς και από το δημόσιο, αποθέματα, χρήση για σχηματισμό κεφαλαίου, εξαγωγές), όπως και αναλυτικά στοιχεία για τις χρήσεις εισαγωγών από κάθε κλάδο. Αυτά τα στατιστικά στοιχεία παρουσιάζονται σε τυποποιημένη μορφή στους πίνακες εισροών-εκροών για την ελληνική οικονομία. Η δομή ενός τυπικού πίνακα εισροών-εκροών, σε απλοποιημένη μορφή για μία οικονομία με τρεις μόνο κλάδους, παρουσιάζεται στο παρακάτω Διάγραμμα.

Διάγραμμα 48. Δομή πίνακα εισροών-εκροών

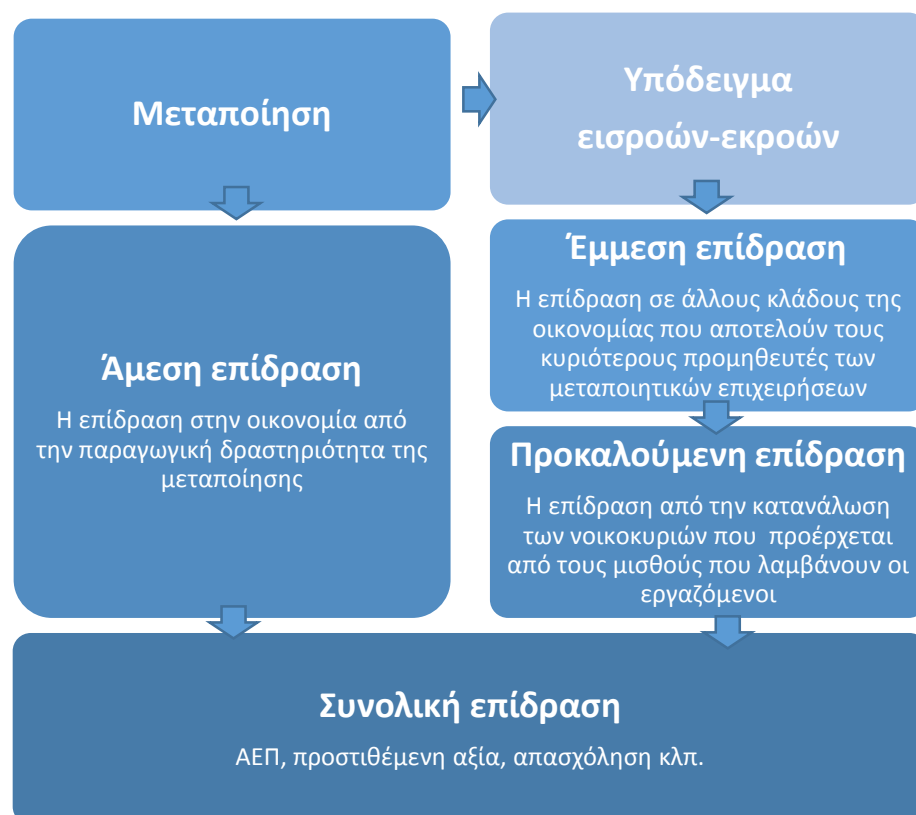
Η οικονομική ανάλυση στο πλαίσιο ενός υποδείγματος εισροών-εκροών στηρίζεται σε ορισμένες υποθέσεις. Η βασικότερη από τις υποθέσεις αυτές αφορά την τεχνολογία παραγωγής, η οποία θεωρείται σταθερή: θεωρείται ότι για την παραγωγή μιας μονάδας προϊόντος ενός κλάδου απαιτούνται άλλα προϊόντα (εισροές), εργασία κλπ., σε σταθερές αναλογίες, ανεξάρτητα από το ύψος της συνολικής παραγωγής του κλάδου. Επίσης, θεωρείται ότι τόσο οι καταναλωτικές προτιμήσεις όσο και οι τιμές στην οικονομία παραμένουν σταθερές και ότι δεν υπάρχουν περιορισμοί στις παραγωγικές δυνατότητες των κλάδων της οικονομίας. Στο πλαίσιο ενός τέτοιου υποδείγματος, η παραγωγή κάθε κλάδου καθορίζεται από την ζήτηση για το προϊόν του.

Με βάση τις υποθέσεις αυτές, μπορεί να υπολογιστεί για κάθε κλάδο η ποσότητα κάθε απαιτούμενης εισροής, καθώς και οι προσφερόμενοι μισθοί κλπ., ανά μονάδα αξίας τελικού προϊόντος του κλάδου. Με βάση τις ανά μονάδα παραγωγής απαιτήσεις κάθε κλάδου μπορούν να προσδιοριστούν οι αντίστοιχες παρεπόμενες απαιτήσεις κάθε κλάδου που αφορούν τις εισροές των προμηθευτών του. Με παρόμοιο τρόπο, μπορούν να προσδιοριστούν οι παρεπόμενες επιδράσεις της δραστηριότητας κάθε κλάδου στην καταναλωτική ζήτηση, λόγω της τόνωσης των εισοδημάτων των νοικοκυριών με τους μισθούς που προσφέρει ο κλάδος και της επακόλουθης τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας από την αύξηση της κατανάλωσης. Ακολουθώντας αυτήν την προσέγγιση υπολογίζονται οι έμμεσες, οι προκαλούμενες και τελικά οι συνολικές οικονομικές επιδράσεις της μεταποίησης (Διάγραμμα 50).

Για τον προσδιορισμό των οικονομικών επιδράσεων ανά περιφέρεια της χώρας ακολουθήθηκε η εξής διαδικασία: Χρησιμοποιώντας στατιστικά στοιχεία για την κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης ανά περιφέρεια της χώρας, προσδιορίστηκε το ύψος της παραγωγής κάθε κλάδου σε κάθε περιφέρεια. Με βάση την υπόθεση της σταθερής τεχνολογίας παραγωγής και θεωρώντας ότι το δια-περιφερειακό εμπόριο στην χώρα γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να ελαχιστοποιείται το μεταφορικό κόστος, προσδιορίστηκαν για την παραγωγή κάθε κλάδου σε κάθε περιφέρεια οι απαιτούμενες ποσότητες εισροών από κάθε άλλο κλάδο σε κάθε περιφέρεια. Από την διαδικασία αυτή προέκυψε μία αναλυτική αποτύπωση της κλαδικής και περιφερειακής διάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας. Με βάση αυτά τα δεδομένα, και ακολουθώντας τα ίδια βήματα όπως και για τον προσδιορισμό των οικονομικών επιδράσεων σε εθνικό επίπεδο, προσδιορίστηκε η συνολική οικονομική

συμβολή της μεταποίησης σε περιφερειακό επίπεδο. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε περιγράφεται αναλυτικά στο Παράρτημα.²⁶

Διάγραμμα 49. Άμεσες, έμμεσες και προκαλούμενες οικονομικές επιδράσεις

3.3. Αποτελέσματα

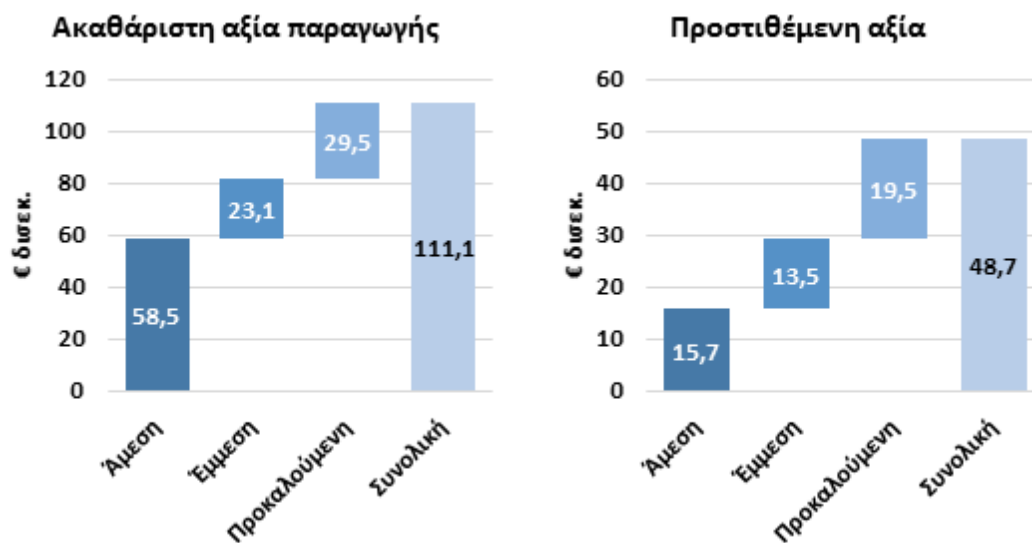
3.3.1 Οικονομικό αποτύπωμα της μεταποίησης σε εθνικό επίπεδο

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι επιδράσεις του μεταποιητικού τομέα στην ελληνική οικονομία το έτος 2014. Τα αποτελέσματα της οικονομικής ανάλυσης δείχνουν ότι η συνολική επίδραση της μεταποιητικής δραστηριότητας στην εγχώρια ετήσια ακαθάριστη αξία παραγωγής υπερβαίνει τα €111 δισεκατομμύρια (Διάγραμμα 51). Για κάθε €1 που παράγεται από την μεταποίηση, στην συνολική ακαθάριστη αξία παραγωγής της ελληνικής οικονομίας προστίθενται πάνω από €1,9.

²⁶ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με το υπόδειγμα και τους πίνακες εισροών-εκροών βλ. επίσης και Eurostat, Manual of Supply, Use and Input-Output Tables, 2008 edition, ISSN 1977-0375 <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-RA-07-013>, καθώς επίσης και Ronald E. Miller, Peter D. Blair, Input-Output Analysis: Foundations and Extensions, Second Edition, Cambridge University Press, 2009.

Αφαιρώντας την αξία των προϊόντων και των υπηρεσιών που αναλώθηκαν κατά την παραγωγή, η άμεση προστιθέμενη αξία της μεταποίησης είναι περίπου €15,7 δισεκ. ετησίως, ενώ η συνολική επίδραση του μεταποιητικού τομέα στην προστιθέμενη αξία που παράγεται στην Ελλάδα προσεγγίζει τα €49 δισεκ. Για κάθε €1 προστιθέμενης αξίας που παράγεται από την μεταποίηση, η συνολική προστιθέμενη αξία στην ελληνική οικονομία αυξάνεται κατά €3,1 περίπου.

Διάγραμμα 50. Επίδραση στην ακαθάριστη και στην προστιθέμενη αξία παραγωγής

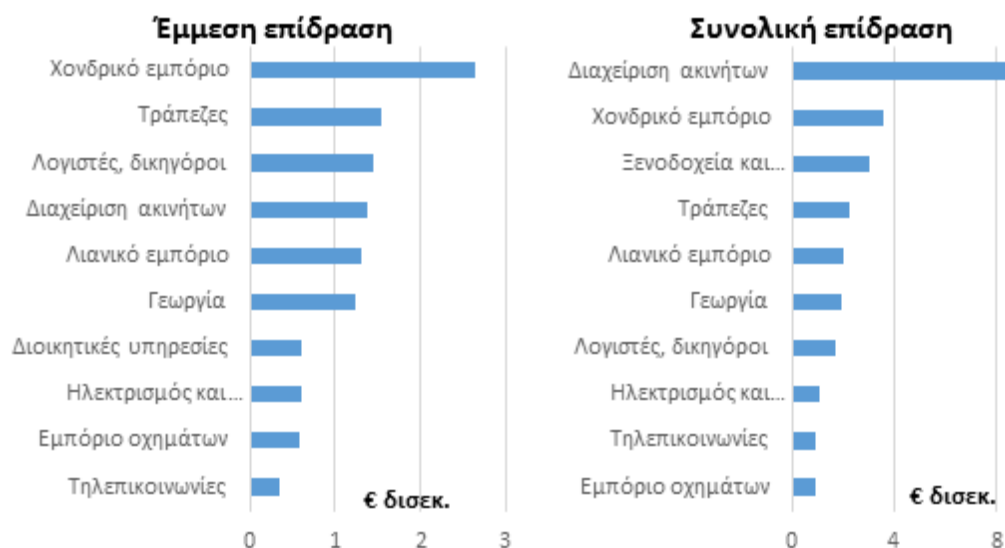

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Ο μεταποιητικός τομέας έχει ισχυρές έμμεσες επιδράσεις στην προστιθέμενη αξία παραγωγής, κυρίως μέσω της τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας στο χονδρικό εμπόριο, στις τραπεζικές εργασίες και στην παροχή υπηρεσιών λογιστών, δικηγόρων και άλλων συμβούλων (Διάγραμμα 52). Ωστόσο, στην διαμόρφωση της συνολικής συμβολής της μεταποίησης στην ελληνική οικονομία σημαντικό ρόλο παίζει επίσης η επίδραση στον κλάδο της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας και των υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης, κυρίως λόγω προκαλούμενων επιδράσεων, από την τόνωση της καταναλωτικής ζήτησης με τους προσφερόμενους μισθούς. Αναλυτικότερα, οι ισχυρές προκαλούμενες επιδράσεις της μεταποίησης στον κλάδο υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης οφείλονται στο γεγονός ότι οι δραστηριότητες του μεταποιητικού τομέα τονώνουν το εισόδημα των νοικοκυριών, τόσο με άμεσο τρόπο, λόγω των μισθών που προσφέρει ο ίδιος ο μεταποιητικός τομέας, όσο και με έμμεσο τρόπο, καθώς η μεταποίηση τονώνει την οικονομική δραστηριότητα σε άλλους κλάδους, οι οποίοι επίσης προσφέρουν εισοδήματα στα νοικοκυριά. Τα αυξημένα εισοδήματα των νοικοκυριών, διοχετεύονται μέσω της κατανάλωσης σε διάφορους κλάδους

της οικονομίας, μεταξύ των οποίων και οι υπηρεσίες καταλύματος και εστίασης, τονώνοντας την οικονομική δραστηριότητα σε αυτούς τους κλάδους.

Διάγραμμα 51. Επίδραση στην προστιθέμενη αξία ανά κλάδο (επιλεγμένοι κλάδοι)

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Σε ό,τι αφορά τη συμβολή της μεταποίησης στο ελληνικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, συμβολή που περιλαμβάνει πέραν της προστιθέμενης αξίας και τις επιδράσεις σε φόρους επί προϊόντων, αυτή ξεπερνά συνολικά τα €55 δισεκ., ποσό που αντιστοιχεί σε περισσότερο από 31% του ΑΕΠ της χώρας (Διάγραμμα 53).²⁷ Για κάθε €1 που παράγεται από τον μεταποιητικό τομέα, στο ΑΕΠ της Ελλάδας προστίθεται περίπου €1, ενώ για κάθε €1 άμεσης συνεισφοράς της μεταποίησης στο ΑΕΠ της Ελλάδας, προστίθενται συνολικά στο ΑΕΠ της χώρας πάνω από €3,1. Οι ισχυρότερες συνολικές επιδράσεις της μεταποίησης στο ΑΕΠ προέρχονται από τις δραστηριότητες παραγωγής τροφίμων, πετρελαιοειδών και βασικών μετάλλων (Διάγραμμα 54).

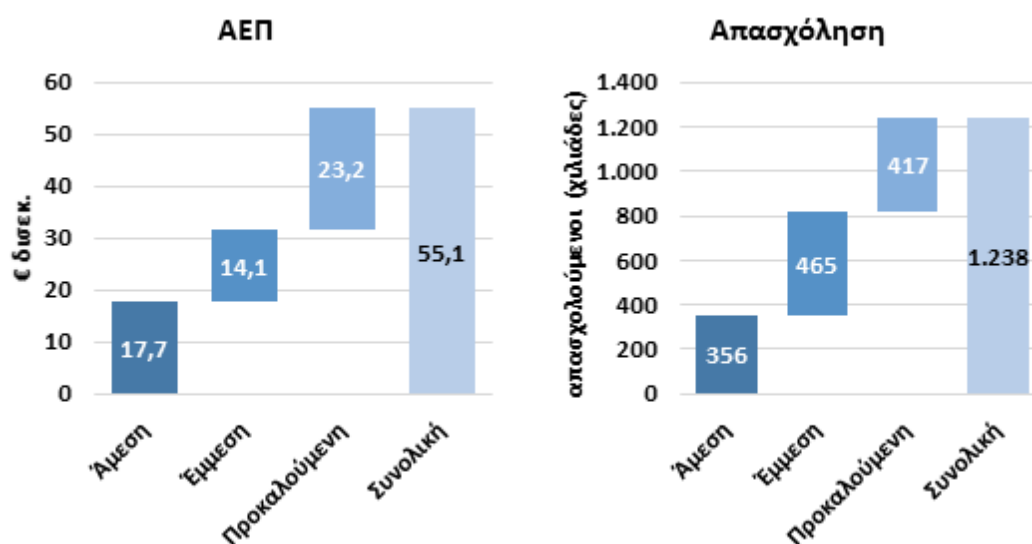
Η μεταποίηση συνεισφέρει άμεσα στην απασχόληση με περισσότερες από 356 χιλ. θέσεις εργασίας. Ωστόσο, η συνολική συνεισφορά του μεταποιητικού τομέα στην απασχόληση, λαμβανομένων υπ' όψιν των έμμεσων και των προκαλούμενων επιδράσεων, ξεπερνά τις 1,2 εκατομμύρια θέσεις εργασίας και αντιστοιχεί σε περίπου 31,3% της απασχόλησης στην Ελλάδα (Διάγραμμα 53).²⁸ Για κάθε €1 εκατ. που παράγεται από την μεταποίηση, στην απασχόληση της ελληνικής οικονομίας προστίθενται συνολικά περίπου 22 θέσεις εργασίας,

²⁷ Ελληνικό ΑΕΠ το 2014: €177,6 δισεκ. σε τρέχουσες τιμές. Πηγή: Eurostat, National Accounts, GDP and main components (output, expenditure and income).

²⁸ Απασχόληση στην Ελλάδα το 2014: 3.962.650 απασχολούμενοι. Πηγή: Eurostat, National Accounts employment data by industry (up to NACE A*64) [nama_10_a64_e].

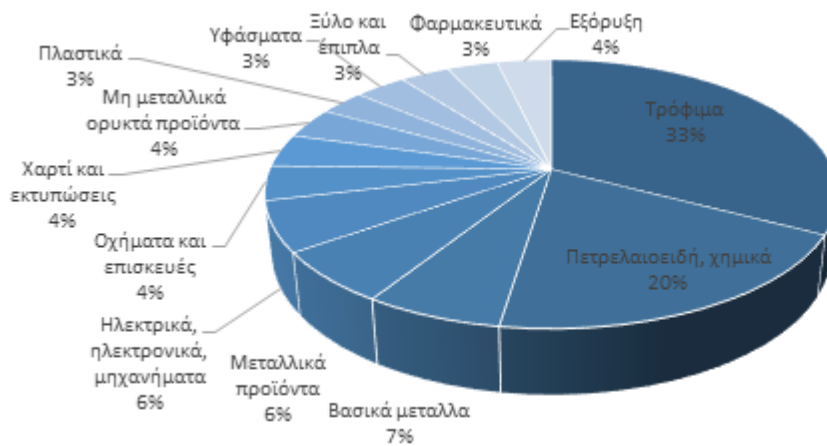
ενώ για κάθε θέση εργασίας που δημιουργείται άμεσα στην μεταποίηση, η απασχόληση στην χώρα αυξάνεται συνολικά κατά περίπου 3,5 θέσεις εργασίας. Οι ισχυρότερες άμεσες επιδράσεις μεταποιητικών δραστηριοτήτων στην απασχόληση παρατηρούνται στις δραστηριότητες παραγωγής τροφίμων, προϊόντων ξύλου και επίπλων και μεταλλικών προϊόντων. Ωστόσο, σε όρους συνολικών επιδράσεων στην απασχόληση, σημαντικός είναι ο ρόλος της παραγωγής πετρελαιοειδών (Διάγραμμα 55). Οι ισχυρότερες επιδράσεις, έμμεσες και συνολικές, της μεταποίησης στην τόνωση της απασχόλησης σε άλλους τομείς της οικονομίας παρατηρούνται στην γεωργία, το εμπόριο, τις υπηρεσίες λογιστών/δικηγόρων, τα ξενοδοχεία και την εστίαση (Διάγραμμα 56).

Διάγραμμα 52. Επίδραση στο ΑΕΠ και στην απασχόληση

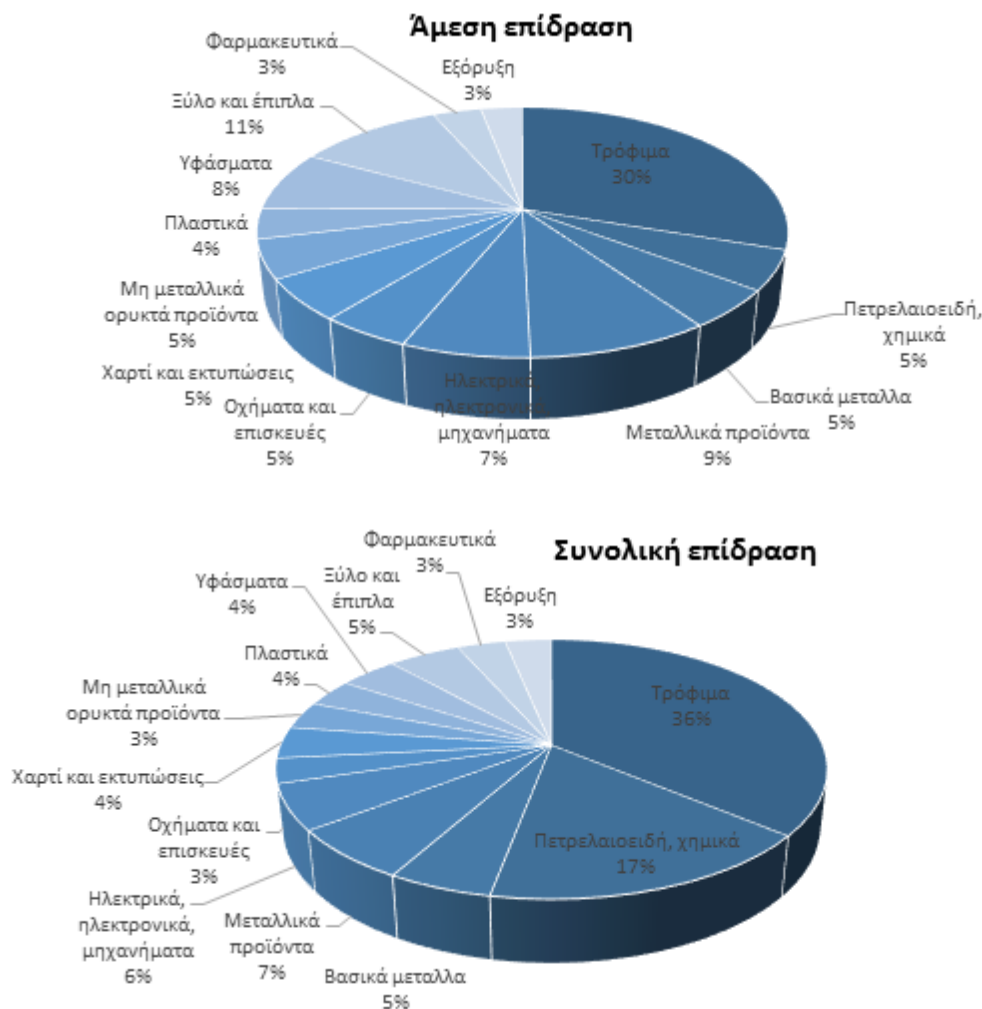
Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Διάγραμμα 53. Συνεισφορά επιμέρους μεταποιητικών κλάδων στην συνολική επίδραση της μεταποίησης στο ΑΕΠ

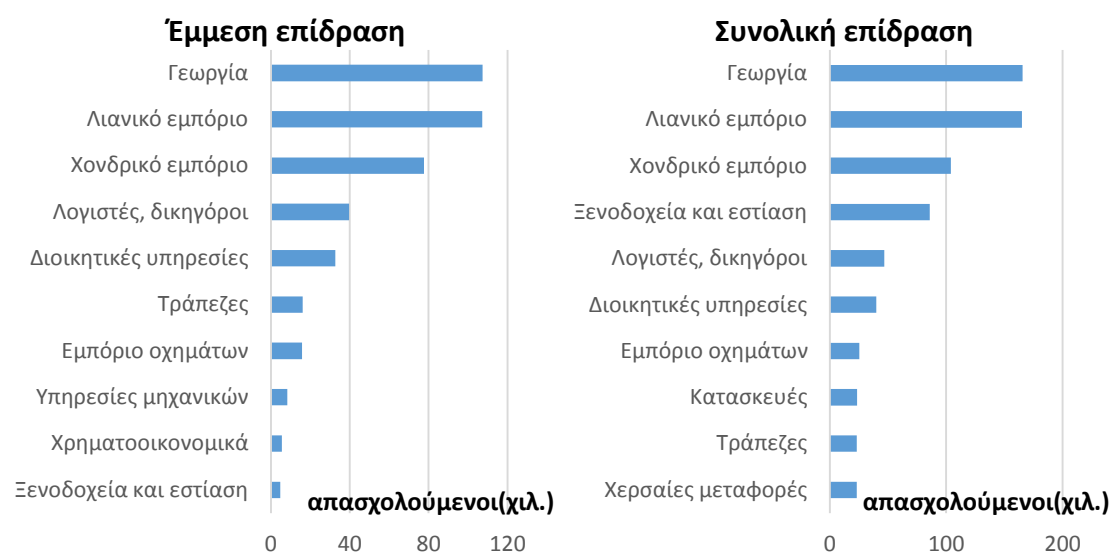
Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Διάγραμμα 54. Συνεισφορά επιμέρους μεταποιητικών κλάδων στην άμεση και στην συνολική επίδραση της μεταποίησης στην απασχόληση

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Διάγραμμα 55. Επίδραση στην απασχόληση ανά κλάδο (επιλεγμένοι κλάδοι)

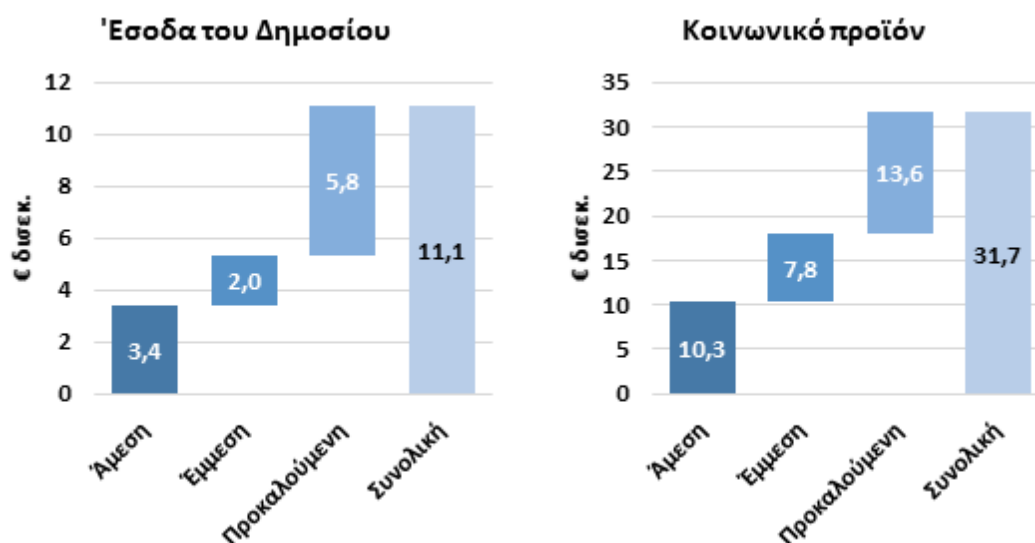
Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Η δραστηριότητα της ελληνικής μεταποίησης συνεισφέρει άμεσα στα δημόσια έσοδα, με την πληρωμή φόρων κάθε μορφής και ασφαλιστικών εισφορών, με ποσό που προσεγγίζει τα €3,4 δισεκ., ενώ η συνολική επίδραση του τομέα στα δημόσια έσοδα υπερβαίνει τα €11,1 δισεκ.. Ως αποτέλεσμα, για κάθε €1 που συνεισφέρει άμεσα η μεταποίηση σε φόρους και εισφορές, στα έσοδα του Δημοσίου προστίθενται συνολικά €3,3 περίπου.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης το ύψος του κοινωνικού προϊόντος της μεταποίησης, το οποίο περιλαμβάνει μισθούς, τη συνεισφορά στα δημόσια έσοδα και τη συνεισφορά στον σχηματισμό παγίου κεφαλαίου.²⁹ Το άμεσο κοινωνικό προϊόν της ελληνικής μεταποίησης υπερβαίνει τα €10,2 δισεκ., εκ των οποίων περισσότερα από €5,1 δισεκ. αντιστοιχούν σε μισθούς εργαζομένων, ενώ η συνολική συμβολή του μεταποιητικού τομέα στην παραγωγή κοινωνικού προϊόντος στην οικονομία προσεγγίζει τα €31,7 δισεκ., εκ των οποίων περισσότερα από €12,6 δισεκ. αντιστοιχούν σε μισθούς (Διάγραμμα 57 και Πίνακας 34).

²⁹ Όπως εκφράζεται σε ετήσια βάση σε όρους ανάλωσης παγίου κεφαλαίου.

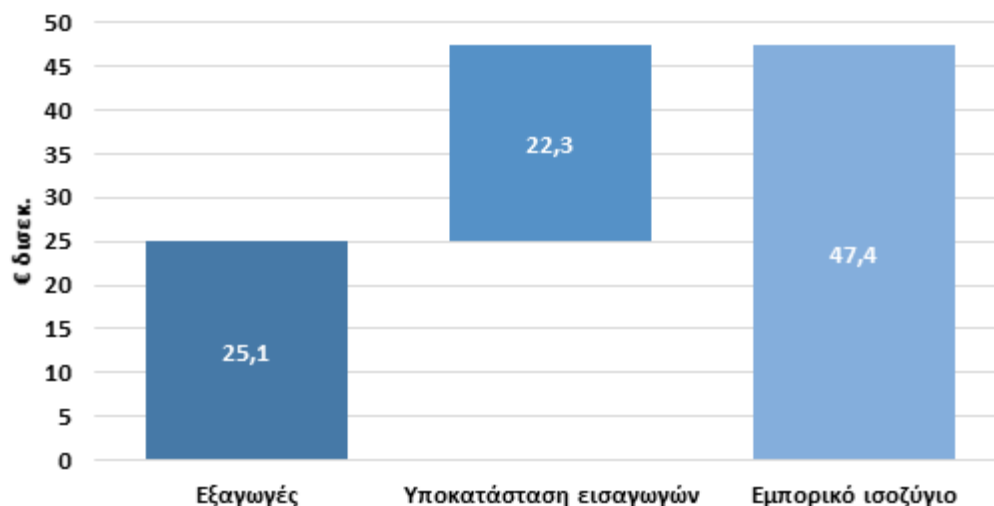
Διάγραμμα 56. Επίδραση στα έσοδα του Δημοσίου και στο κοινωνικό προϊόν

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Οι δραστηριότητες του μεταποιητικού τομέα παρέχουν ισχυρή στήριξη στο εξωτερικό εμπόριο της χώρας. Η μεταποίηση συνεισφέρει περίπου €25,1 δισεκ. στις ελληνικές εξαγωγές, ενώ η άμεση επίδραση του τομέα στην υποκατάσταση εισαγωγών προσεγγίζει τα €22,3 δισεκ (Διάγραμμα 58). Κατά συνέπεια, η άμεση συνεισφορά της μεταποίησης στην εξισορρόπηση του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας προσεγγίζει τα €47,4 δισεκ.³⁰

Διάγραμμα 57. Άμεση επίδραση στο εμπορικό ισοζύγιο

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

³⁰ Σημειώνεται ότι η άμεση επίδραση στο εμπορικό ισοζύγιο είναι μεγαλύτερη από την συνολική επίδραση. Στη συνολική επίδραση συνυπολογίζεται η χρήση εισαγωγών (€21,7 δισεκ. περίπου) για κάλυψη της ζήτησης στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας και στην τελική κατανάλωση, η οποία προκύπτει από τη δραστηριότητα του μεταποιητικού τομέα. Η συνολική επίδραση της μεταποίησης στο εμπορικό ισοζύγιο είναι περίπου €25,7 δισεκ.

Πίνακας 34. Οικονομικές επιδράσεις της μεταποίησης σε εθνικό επίπεδο το έτος 2014

Μέγεθος ^(*)	Άμεση	Έμμεση	Προκαλούμενη	Συνολική
Ακαθάριστη αξία παραγωγής	58.536	23.086	29.493	111.116
Προστιθέμενη αξία	15.699	13.520	19.488	48.706
ΑΕΠ	17.704	14.110	23.245	55.058
Απασχόληση	356.224	465.469	416.692	1.238.385
Εισόδημα από εργασία	5.079	3.997	3.553	12.628
Φόροι	2.223	666	4.742	7.631
Εισφορές	1.168	1.308	1.023	3.499
Εισαγωγές	-22.256	18.771	2.918	-566
Εμπορικό ισοζύγιο	47.367	-18.771	-2.918	25.678
Κοινωνικό προϊόν	10.269	7.841	13.550	31.659

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Σημ.: (*) σε € εκατ. σε τιμές 2014, εκτός από την απασχόληση, η οποία εκφράζεται σε όρους απασχολούμενων.

3.3.2 Οικονομικό αποτύπωμα της μεταποίησης σε περιφερειακό επίπεδο

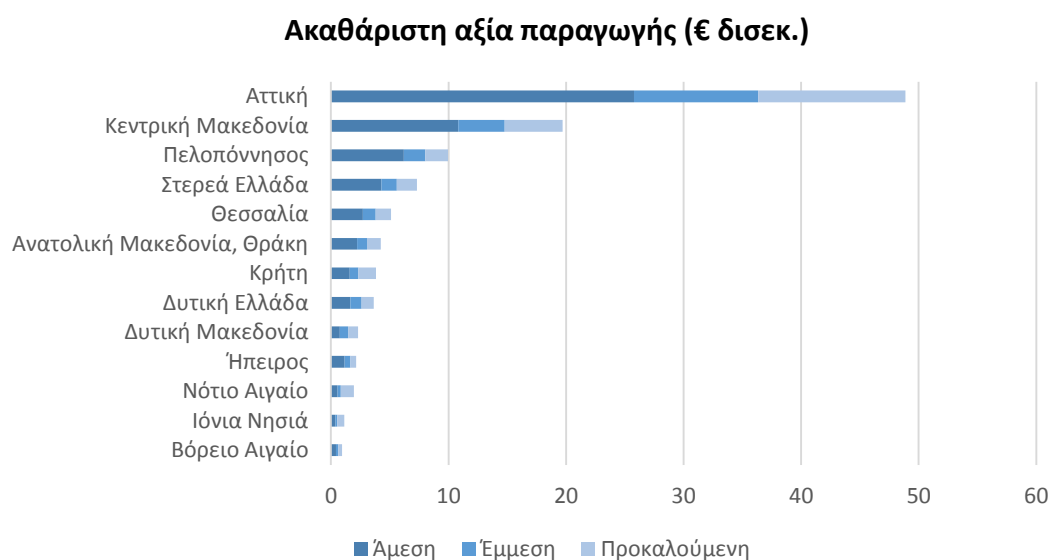
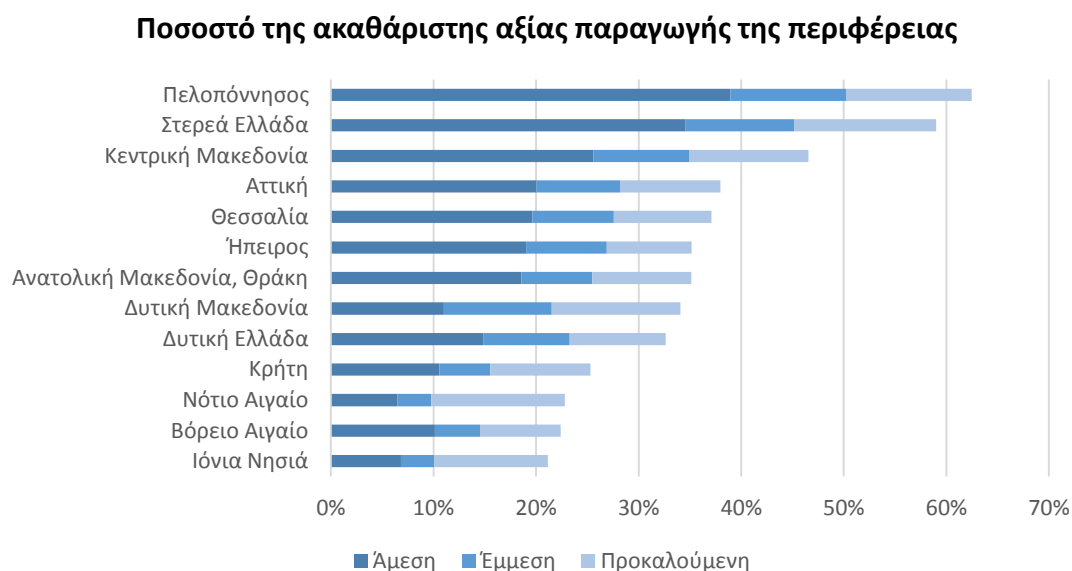
Σε περιφερειακό επίπεδο, η δραστηριότητα της ελληνικής μεταποίησης έχει ισχυρό οικονομικό αντίκτυπο στις περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας, της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας, ενώ έχει επίσης σημαντική συμβολή στην τοπική οικονομία της Θεσσαλίας. Συγκεκριμένα, στις δραστηριότητες του μεταποιητικού τομέα και στον αντίκτυπό τους οφείλεται συνολικά περισσότερο από το 62% της ακαθάριστης αξίας που παράγεται στην Πελοπόννησο (συνολική συμβολή περίπου €10 δισεκ.) Στην μεταποίηση οφείλεται περίπου το 60% της ακαθάριστης αξίας που παράγεται στην Στερεά Ελλάδα και το 47% της ακαθάριστης αξίας που παράγεται στην Κεντρική Μακεδονία, όπως και το 37% περίπου της ακαθάριστης αξίας που παράγεται στην Θεσσαλία (Διάγραμμα 59).

Σε απόλυτους όρους, οι δραστηριότητες του μεταποιητικού τομέα έχουν ισχυρό οικονομικό αντίκτυπο στην Αττική, που αποτελεί τον σημαντικότερο πληθυσμιακό και οικονομικό πόλο της επικράτειας, συνεισφέροντας συνολικά στην ακαθάριστη αξία παραγωγής της περιφέρειας με περίπου €49 δισεκ. Σημαντική συνεισφορά σε απόλυτους όρους σημειώνεται επίσης και στην Κεντρική Μακεδονία, όπου η συνολική επίδραση της μεταποίησης στην ακαθάριστη αξία παραγωγής ξεπερνά τα €19,7 δισεκ.

Σε ό,τι αφορά τις επιδράσεις της μεταποίησης στην προστιθέμενη αξία, αξίζει να σημειωθεί ότι στον μεταποιητικό τομέα οφείλεται περίπου το ήμισυ της προστιθέμενης αξίας που δημιουργείται στην Στερεά Ελλάδα (σε απόλυτους όρους, περίπου €3,2 δισεκ. προστιθέμενης αξίας) (Διάγραμμα 60). Περίπου το 46% της προστιθέμενης αξίας που δημιουργείται στην Πελοπόννησο (€3,3 δισεκ.), και το 37% της προστιθέμενης αξίας της

Κεντρικής Μακεδονίας (€8,6 δισεκ.) οφείλεται στην μεταποίηση, όπως και περίπου το 30% της προστιθέμενης αξίας που δημιουργείται στην Δυτική Μακεδονία (€1,1 δισεκ.).

Διάγραμμα 58. Επίδραση στην ακαθάριστη αξία παραγωγής ανά περιφέρεια

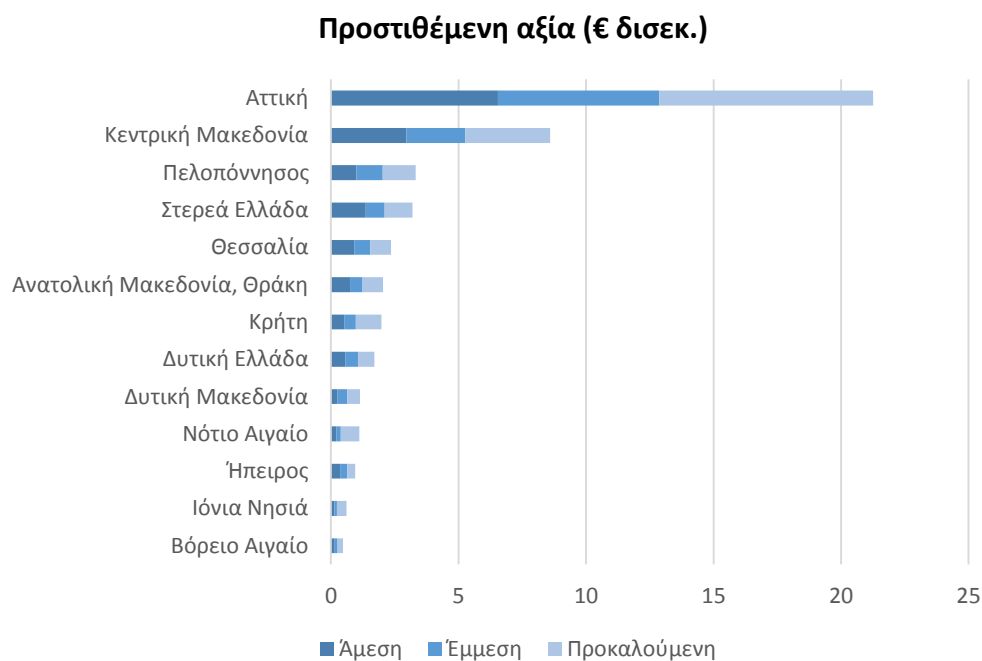
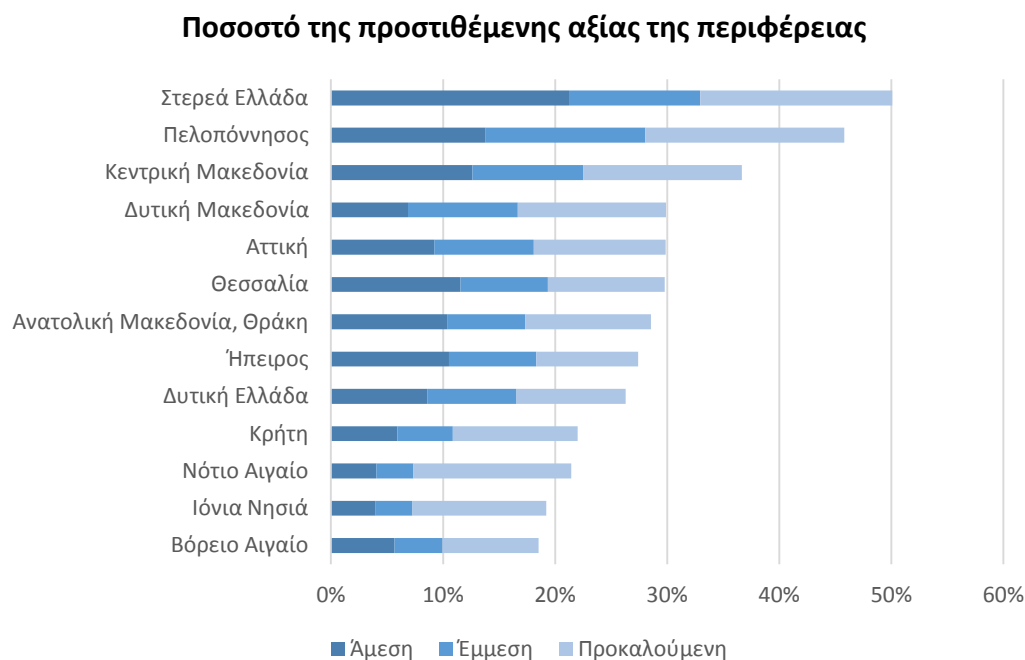
Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Αντίστοιχες είναι οι περιφερειακές επιδράσεις της μεταποίησης στην παραγωγή προϊόντος (ΑΕΠ).³¹ Ο μεταποιητικός τομέας συνεισφέρει στην παραγωγή προϊόντος (ΑΕΠ) στην Αττική με περίπου €24 δισεκ. συνολικά, ποσό που αντιστοιχεί στο 30% του ΑΕΠ της Αττικής, στην Κεντρική Μακεδονία με €10 δισεκ. (37% του ΑΕΠ της περιφέρειας) και στην Πελοπόννησο με

³¹ Στο ΑΕΠ περιλαμβάνονται, πέραν της προστιθέμενης αξίας της παραγωγής, και οι φόροι επί προϊόντων που αντιστοιχούν στις εισροές της παραγωγικής δραστηριότητας.

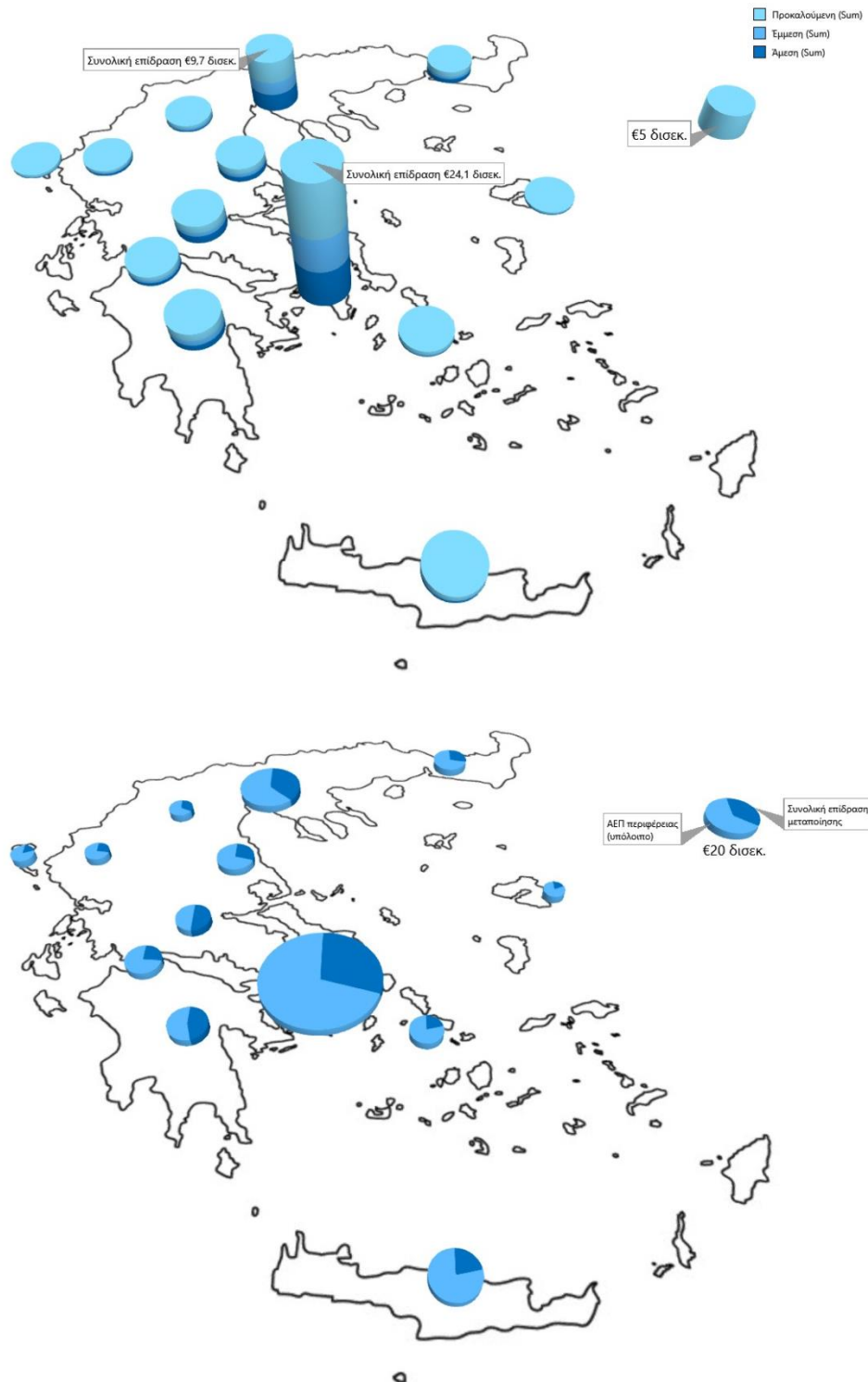
€3,8 δισεκ. (37% του ΑΕΠ της περιφέρειας). Η συνεισφορά της μεταποίησης στην παραγωγή προϊόντος είναι σημαντική και σε άλλες περιφέρειες της χώρας. Παραδείγματος χάριν στην μεταποίηση οφείλεται η παραγωγή του μισού περίπου προϊόντος της Στερεάς Ελλάδας.

Διάγραμμα 59. Επίδραση στην προστιθέμενη αξία ανά περιφέρεια

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Διάγραμμα 60. Επίδραση στο ΑΕΠ ανά περιφέρεια

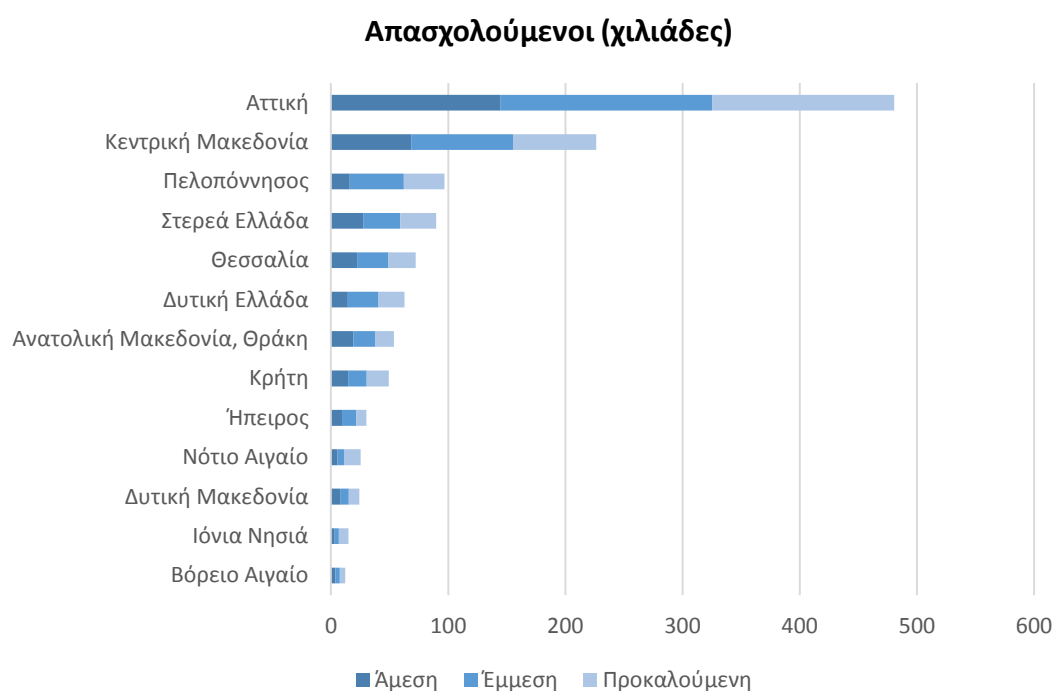

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Αξιοσημείωτη είναι επίσης η συνεισφορά του μεταποιητικού τομέα στην απασχόληση σε περιφερειακό επίπεδο. Στις δραστηριότητες της μεταποίησης οφείλεται άμεσα περίπου το 15% της απασχόλησης στην Στερεά Ελλάδα (σε απόλυτους όρους, περίπου 28 χιλ. θέσεις

εργασίας), το 11% στην Κεντρική Μακεδονία (69 χιλ. θέσεις), το 9% στην Θεσσαλία (22 χιλ. θέσεις) και το 8% της απασχόλησης στην Πελοπόννησο (16 χιλ. θέσεις).

Διάγραμμα 61. Επίδραση στην απασχόληση ανά περιφέρεια

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Διάγραμμα 62. Άμεση επίδραση στην απασχόληση ανά περιφέρεια

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Ο συνολικός αντίκτυπος του μεταποιητικού τομέα στην απασχόληση στις περιφέρειες αυτές είναι ωστόσο πολύ ισχυρότερος. Ενδεικτικά, στην μεταποίηση οφείλεται συνολικά περίπου το ήμισυ της απασχόλησης στην Στερεά Ελλάδα (περίπου 90 χιλ. απασχολούμενοι) και περισσότερο από το 46% της απασχόλησης στην Πελοπόννησο (97 χιλ. θέσεις εργασίας), καθώς επίσης το 36% της απασχόλησης στην Κεντρική Μακεδονία (226 χιλ. θέσεις). Αξίζει να τονιστεί η ιδιαίτερη σημασία των περιφερειακών επιδράσεων της μεταποίησης στην απασχόληση, καθώς οι επιδράσεις αυτές αναδεικνύουν τον ρόλο της μεταποίησης ως πυλώνα στήριξης της απασχόλησης σε περιοχές της χώρας που έχουν ιδιαίτερη ανάγκη τέτοιων στηριγμάτων, έχοντας πληγεί έντονα από την οικονομική κρίση των τελευταίων ετών.

Τέλος, αξίζει να γίνει αναφορά στην περιφερειακή διάρθρωση του κοινωνικού προϊόντος που προσφέρει η ελληνική μεταποίηση. Περίπου 19% του κοινωνικού προϊόντος που δημιουργείται στην Στερεά Ελλάδα προσφέρεται άμεσα από την μεταποίηση (σε απόλυτους όρους περίπου €860 εκατ.), ενώ λαμβάνοντας υπόψη τον ευρύτερο αντίκτυπο των δραστηριοτήτων του μεταποιητικού τομέα, συνολικά περίπου 45% του κοινωνικού προϊόντος που παράγεται σε αυτήν την περιφέρεια οφείλεται στην μεταποίηση. Περίπου 13% του κοινωνικού προϊόντος που παράγεται στην Πελοπόννησο και 12% του κοινωνικού

προϊόντος που παράγεται στην Κεντρική Μακεδονία προσφέρεται άμεσα από την μεταποίηση (σε απόλυτους όρους, περίπου €613 εκατ. και €1,9 δισεκ. αντίστοιχα), με την αντίστοιχη συνολική επίδραση του μεταποιητικού τομέα να ανέρχεται σε 40% και 33% του κοινωνικού προϊόντος κάθε περιφέρειας αντίστοιχα.

Διάγραμμα 63. Συνολική επίδραση στην απασχόληση ανά περιφέρεια

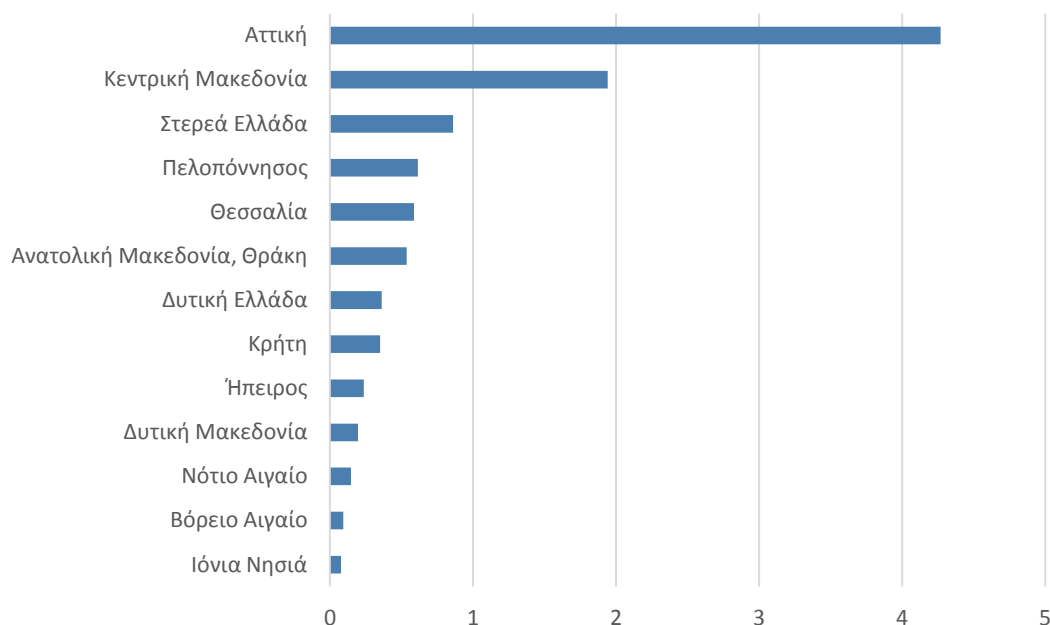

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Διάγραμμα 64. Επίδραση στο κοινωνικό προϊόν ανά περιφέρεια

Άμεσο κοινωνικό προϊόν ανά περιφέρεια (€ δισεκ.)

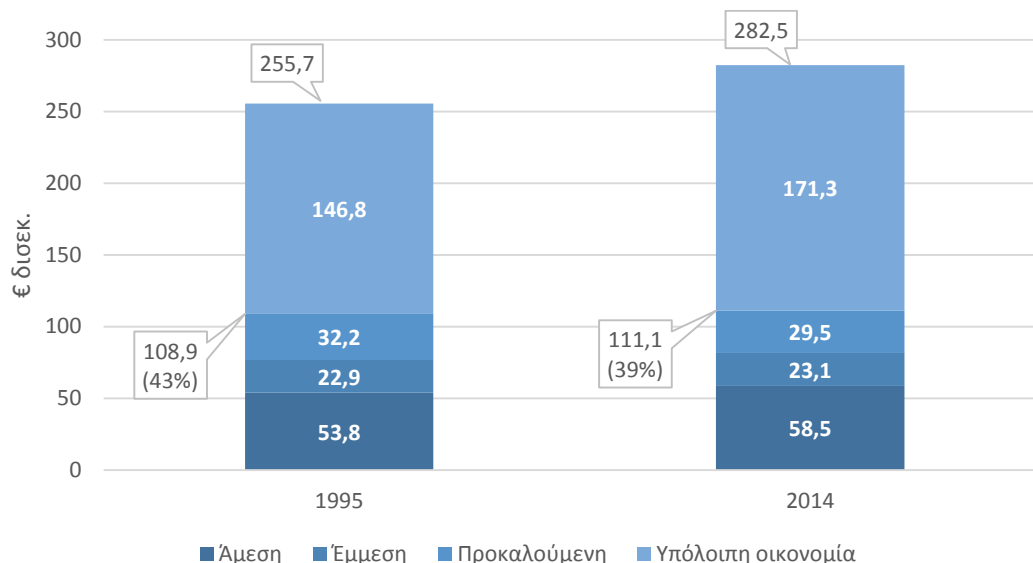
Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

3.3.3 Μεταβολές στην εικοσαετία 1995-2014

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται το οικονομικό αποτύπωμα της ελληνικής μεταποίησης το έτος 1995. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτής επιτρέπουν την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων σχετικά με το πώς μεταβλήθηκε ο ρόλος της μεταποίησης στην ελληνική οικονομία κατά την διάρκεια της εικοσαετίας 1995-2014. Όλα τα μεγέθη που παρουσιάζονται στην ενότητα αυτή (πλην της απασχόλησης) είναι εκπεφρασμένα σε τιμές του έτους 2014. Συγκεκριμένα, όλα τα μεγέθη υπολογίστηκαν αρχικά σε τρέχουσες τιμές του έτους 1995 και στην συνέχεια αναπροσαρμόστηκαν ομοιόμορφα, με βάση την μεταβολή του αποπληθωριστή του ΑΕΠ από το 1995 στο 2014.

Η συνολική επίδραση της μεταποιητικής δραστηριότητας της στην ετήσια ακαθάριστη αξία παραγωγής της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε ως απόλυτο μέγεθος από €109 δισεκ. το 1995 σε €111 δισεκ. το 2014, ωστόσο ως ποσοστό της συνολικής ακαθάριστης αξίας παραγωγής μειώθηκε από 43% το 1995 σε 39% το 2014 (Διάγραμμα 66 και Πίνακας 35).

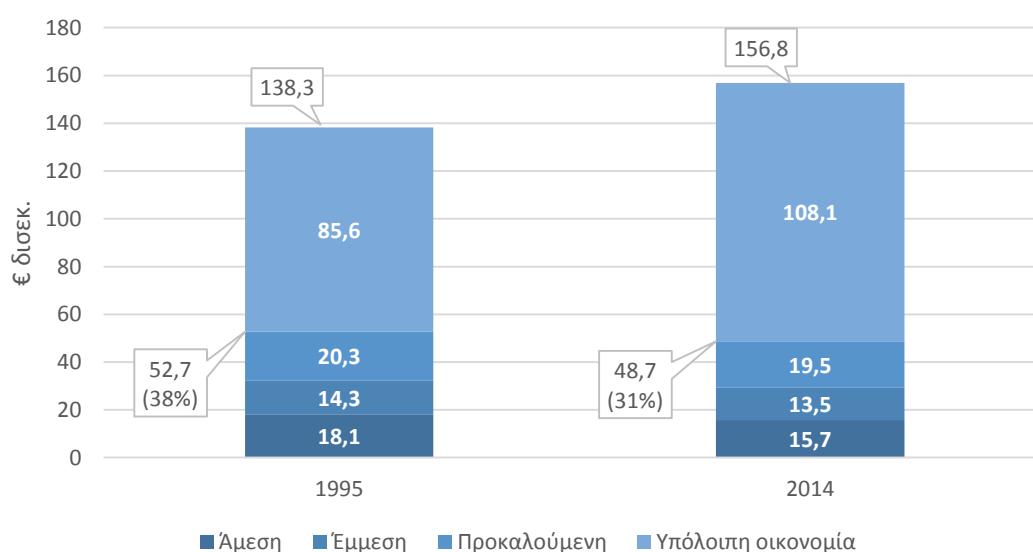
Διάγραμμα 65. Επίδραση στην ακαθάριστη αξία παραγωγής, 1995 και 2014

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Η συρρίκνωση της μεταποιητικής δραστηριότητας αποτυπώνεται πιο καθαρά στην μεταβολή της συνεισφοράς της μεταποίησης στην παραγωγή προστιθέμενης αξίας. Η άμεση προστιθέμενη αξία της ελληνικής μεταποίησης μειώθηκε κατά 13% στην εικοσαετία 1995-2014. Η συνολική επίδραση της μεταποιητικής δραστηριότητας στην ετήσια προστιθέμενη αξία στην Ελλάδα μειώθηκε τόσο ως απόλυτο μέγεθος, από περίπου €53 δισεκ. το 1995 σε €49 δισεκ. το 2014, όσο και ως ποσοστό της συνολικής προστιθέμενης αξίας στην ελληνική οικονομία, από 38% το 1995 σε 31% το 2014 (Διάγραμμα 67).

Διάγραμμα 66. Επίδραση στην προστιθέμενη αξία, 1995 και 2014

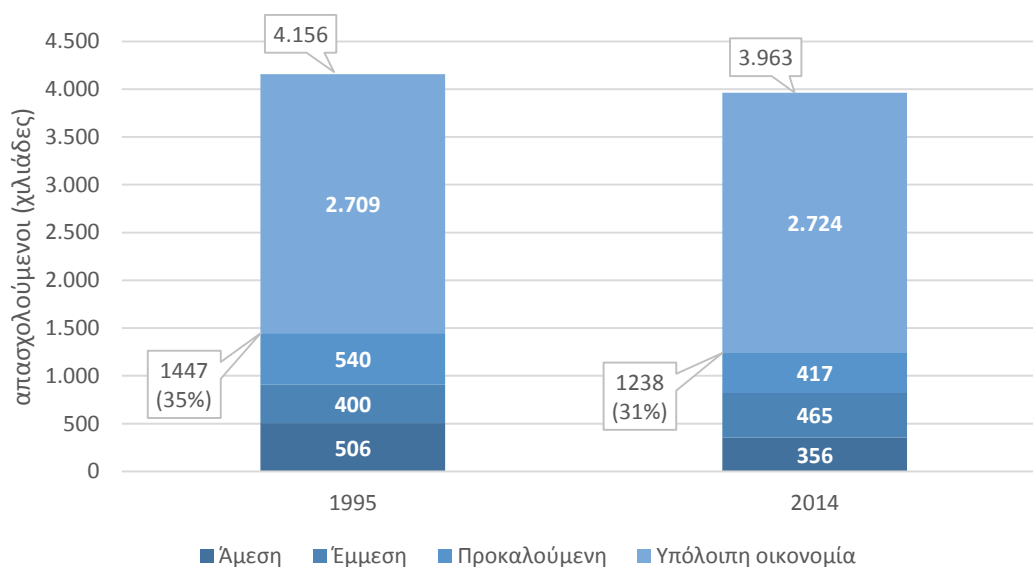

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Η συρρίκνωση της μεταποίησης γίνεται εμφανέστερη εξετάζοντας τις επιδράσεις στην απασχόληση. Η άμεση συνεισφορά της μεταποίησης στην απασχόληση³² μειώθηκε δραματικά, περίπου κατά 29%, ενώ μειώθηκε επίσης η συνολική επίδραση του μεταποιητικού τομέα στην απασχόληση, από το 35% του συνόλου των απασχολούμενων το 1995 στο 31% το 2014 (Διάγραμμα 68).

Η μείωση της απασχόλησης στην μεταποίηση αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος της συνολικής μείωσης της απασχόλησης στην Ελλάδα στην εικοσαετία 1995-2014. Σε αυτήν την περίοδο, η απασχόληση στον μεταποιητικό τομέα μειώθηκε κατά περίπου 137 χιλιάδες απασχολούμενους, ενώ στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας η απασχόληση μειώθηκε κατά περίπου 194 χιλιάδες. Συγκεκριμένα, η απασχόληση στον μεταποιητικό τομέα μειώθηκε από περίπου 479 χιλ. απασχολούμενους το 1995 σε περίπου 342 χιλ. το 2014, ενώ στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας η απασχόληση μειώθηκε από 3,68 εκατομμύρια απασχολούμενους σε 3,62 εκατ. Ενώ λοιπόν η απασχόληση στην μεταποίηση συρρικνώθηκε κατά 29%, η αντίστοιχη μείωση στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας κατά μέσον όρο ήταν μόλις 1,5%. Συνεπώς, γίνεται φανερό ότι, τουλάχιστον σε όρους απασχόλησης, η μεταποίηση υπέστη πολύ εντονότερο πλήγμα από την οικονομική κρίση των τελευταίων ετών σε σύγκριση με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας κατά μέσον όρο. [

Διάγραμμα 67. Επίδραση στην απασχόληση, 1995 και 2014

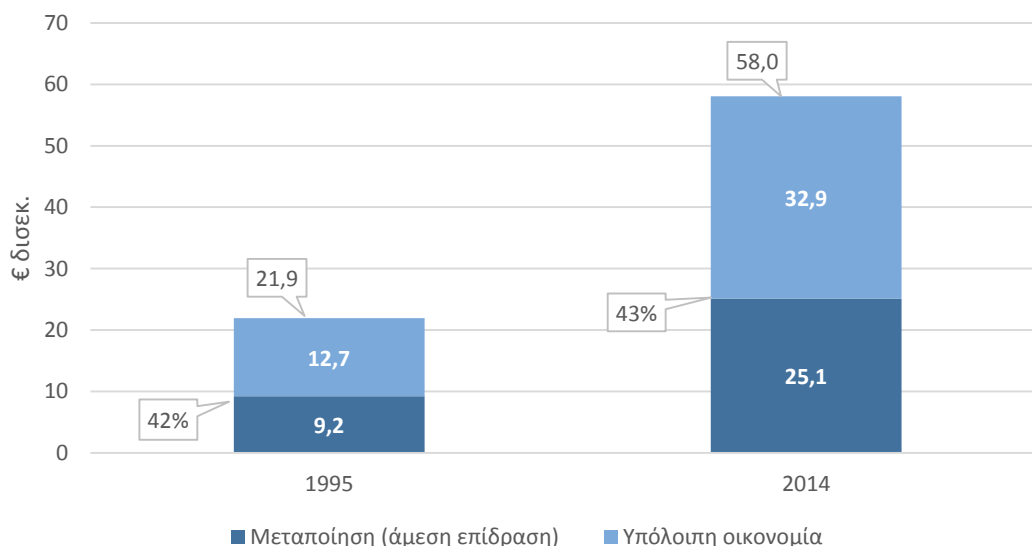

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

³² Στις άμεσες οικονομικές επιδράσεις της μεταποίησης συμπεριλαμβάνονται και οι άμεσες επιδράσεις των επενδύσεων (με την έννοια του σχηματισμού παγίου κεφαλαίου) του μεταποιητικού τομέα. Κατά συνέπεια η άμεση επίδραση της μεταποίησης στην απασχόληση είναι (ελαφρώς) μεγαλύτερη από το σύνολο των απασχολούμενων στην μεταποίηση. Η διαφορά αντιστοιχεί στην απασχόληση σε άλλους κλάδους της οικονομίας που απαιτείται για να παραχθούν τα επενδυτικά αγαθά που χρησιμοποιεί ο μεταποιητικός τομέας.

Εντούτοις, οι εξαγωγικές επιδόσεις της ελληνικής μεταποίησης βελτιώθηκαν εντυπωσιακά, ξεπερνώντας μάλιστα την αντίστοιχη μέση βελτίωση των υπολοίπων κλάδων την οικονομίας. Οι εξαγωγές του μεταποιητικού τομέα αυξήθηκαν κατά 173% στην εικοσαετία 1995-2014, από €9,2 δισεκ. σε €25,1 δισεκ. (Διάγραμμα 69).

Διάγραμμα 68. Εξαγωγές, 1995 και 2014

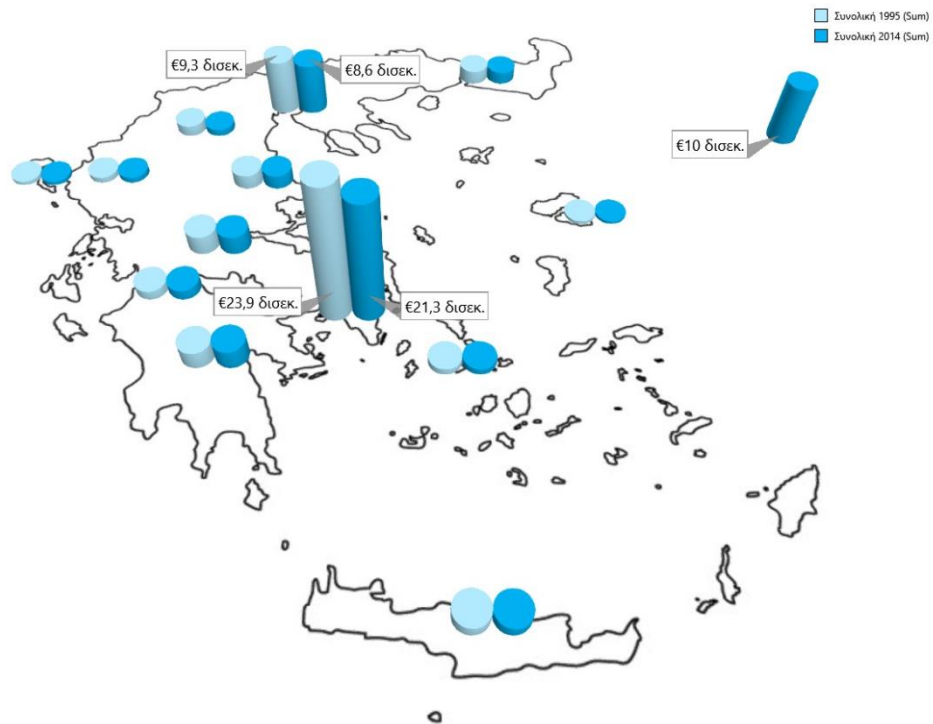

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Σε περιφερειακό επίπεδο, η εντονότερη πτώση στην συνολική επίδραση της μεταποίησης στην παραγωγή προστιθέμενης αξίας στην εικοσαετία 1995-2014 σημειώνεται στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, όπου η συνολική συνεισφορά της μεταποίησης στην προστιθέμενη αξία μειώθηκε κατά 36%. Σημαντική συρρίκνωση της συνολικής επίδρασης της μεταποίησης στην προστιθέμενη αξία παρατηρείται επίσης στην Αττική (μείωση κατά 11%, από €23,9 δισεκ. το 1995 σε €21,3 δισεκ. το 2014) και στην Κεντρική Μακεδονία (μείωση κατά 7,2%, από €9,3 δισεκ. σε €8,6 δισεκ.) (Διάγραμμα 70).

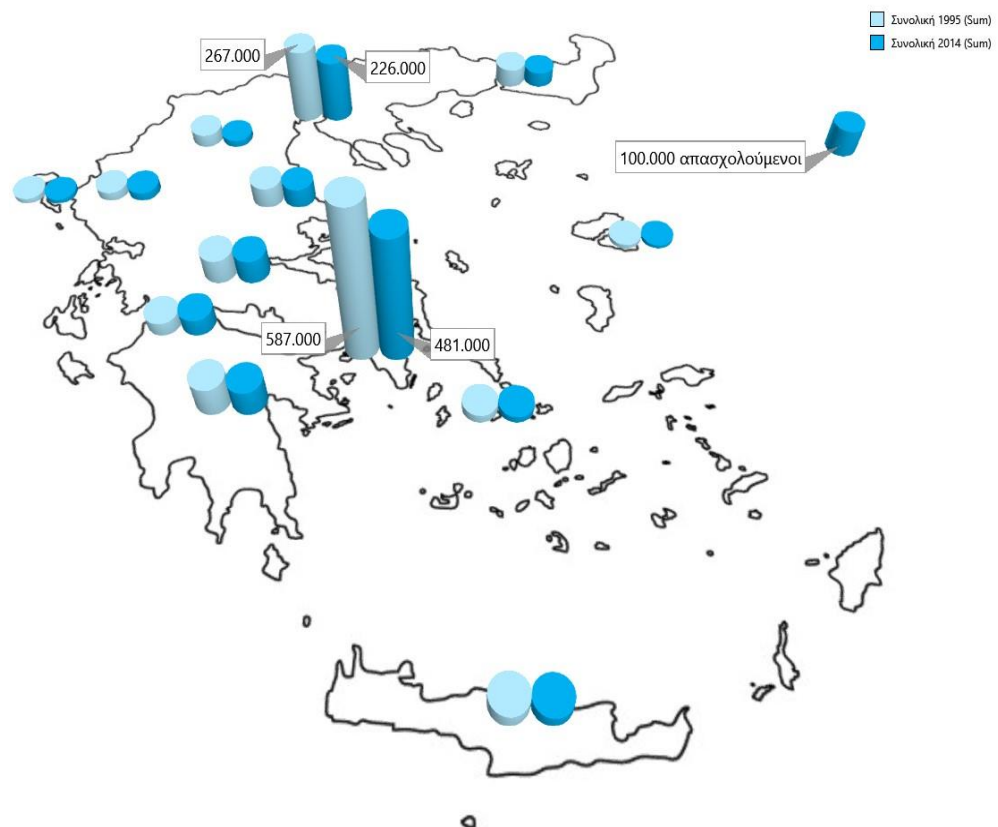
Εντονότερη συρρίκνωση σημειώνεται στις συνολικές επιδράσεις της μεταποίησης στην απασχόληση ανά περιφέρεια στην περίοδο 1995-2014. Η συνολική επίδραση της μεταποίησης στην απασχόληση στην Αττική μειώθηκε από περίπου 587 χιλ. απασχολούμενους το 1995 σε περίπου 481 χιλ. το 2014 (μείωση κατά 18%), ενώ στην Κεντρική Μακεδονία η αντίστοιχη επίδραση μειώθηκε από 267 χιλ. απασχολούμενους το 1995 σε 226 χιλ. το 2014 (μείωση κατά 15%) (Διάγραμμα 71).

Διάγραμμα 69. Συνολική επίδραση στην προστιθέμενη αξία ανά περιφέρεια, 1995 και 2014

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Διάγραμμα 70. Συνολική επίδραση στην απασχόληση ανά περιφέρεια, 1995 και 2014

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Πίνακας 35. Οικονομικές επιδράσεις της μεταποίησης σε εθνικό επίπεδο το έτος 1995

Μέγεθος ^(*)	Άμεση	Έμμεση	Προκαλούμενη	Συνολική
Ακαθάριστη αξία παραγωγής	53.847	22.879	32.171	108.897
Προστιθέμενη αξία	18.093	14.252	20.340	52.686
ΑΕΠ	20.001	14.784	23.451	58.237
Απασχόληση	506.185	400.397	540.333	1.446.915
Εισόδημα από εργασία	6.720	3.013	3.704	13.437
Φόροι	2.383	813	3.580	6.776
Εισφορές	1.705	908	968	3.582
Εισαγωγές	-29.161	11.214	3.488	-14.458
Εμπορικό ισοζύγιο	38.360	-11.214	-3.488	23.657
Κοινωνικό προϊόν	12.121	6.208	11.966	30.295

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Σημ.: (*) σε € εκατ. σε τιμές 2014, εκτός από την απασχόληση, η οποία εκφράζεται σε όρους απασχολούμενων.

3.3.4 Τα αποτελέσματα ενός θετικού οικονομικού σοκ στην μεταποίηση

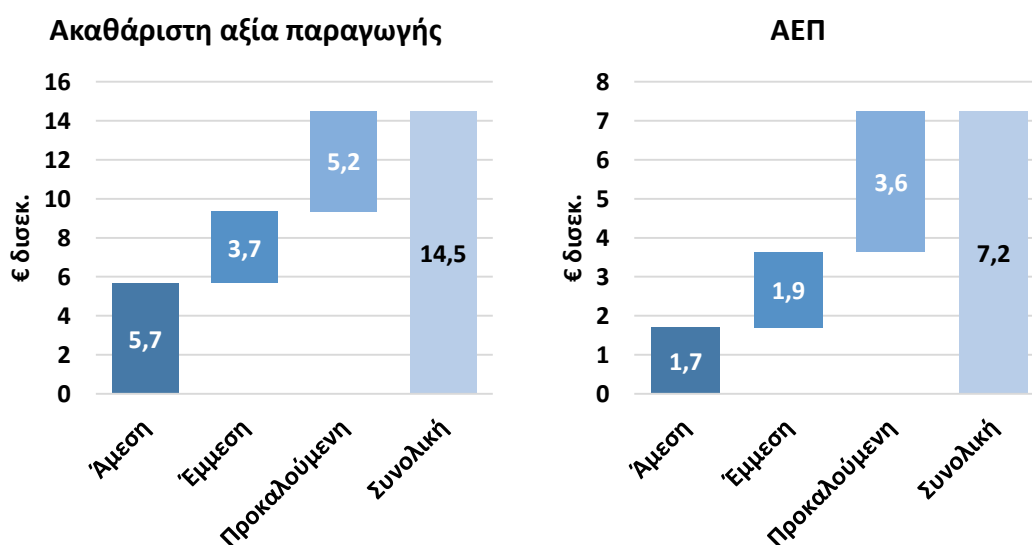
Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενες ενότητες, η μεταποιητική δραστηριότητα στην Ελλάδα συρρικνώθηκε σημαντικά στην εικοσαετία 1995-2014. Είναι χαρακτηριστικό ότι η προστιθέμενη αξία της ελληνικής μεταποίησης σε πραγματικούς απόλυτους όρους, σε τιμές 2014, μειώθηκε από €17,3 δισεκ. το 1995 σε €15,3 το 2014, ενώ ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκε από 11,4% το 1995 σε 8,6% το 2014. Αν είχαμε ένα θετικό οικονομικό σοκ που θα τόνωνε την δραστηριότητα της μεταποίησης, έτσι ώστε η προστιθέμενη αξία της σε απόλυτους όρους να επανέλθει στα επίπεδα του 1995, οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην ελληνική οικονομία συνολικά θα ήταν ευεργετικές. Αν μάλιστα το θετικό σοκ ήταν τέτοιας έντασης, ώστε να αποκατασταθεί η προστιθέμενη αξία της μεταποίησης ως ποσοστό του ΑΕΠ στα επίπεδα του 1995, τότε οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην οικονομία θα ήταν ακόμη ισχυρότερες.

Αποκατάσταση της προστιθέμενης αξίας της μεταποίησης σε πραγματικούς απόλυτους όρους στα επίπεδα του 1995

Ένα εξωγενές σοκ στην ζήτηση των μεταποιητικών κλάδων της τάξης των €5,7 δισεκ. θα οδηγούσε σε τέτοια ενίσχυση της μεταποιητικής δραστηριότητας, ώστε η προστιθέμενη αξία της μεταποίησης να αυξηθεί από το επίπεδο των €15,3 δισεκ. το 2014 σε €17,3 δισεκ., επίπεδο στο οποίο βρισκόταν το 1995.³³

Ένα τέτοιο θετικό σοκ στην μεταποίηση θα οδηγούσε σε αύξηση του ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας κατά €7,2 δισεκ. συνολικά, ποσό που αντιστοιχεί στο 4,1% του ΑΕΠ της χώρας το 2014, με την αντίστοιχη συνολική αύξηση στην ακαθάριστη αξία παραγωγής της οικονομίας να φτάνει τα €14,5 δισεκ. (Διάγραμμα 71 και Πίνακας 36). Επιπλέον, το θετικό αυτό σοκ θα προκαλούσε αύξηση της απασχόλησης κατά 163 χιλ. θέσεις εργασίας συνολικά (4,1% της απασχόλησης στην χώρα το 2014), εκ των οποίων οι 34 χιλ. θέσεις εργασίας θα δημιουργούντο άμεσα στην μεταποίηση.³⁴ Η επακόλουθη τόνωση των εισοδημάτων των νοικοκυριών από μισθούς θα έφτανε συνολικά τα €1,7 δισεκ., εκ των οποίων τα €500 εκατ. θα προσφέρονταν άμεσα από την μεταποίηση (Διάγραμμα 72).

Διάγραμμα 71: Επίδραση του θετικού σοκ των €5,7 δισεκ. στην ακαθάριστη αξία παραγωγής και στο ΑΕΠ

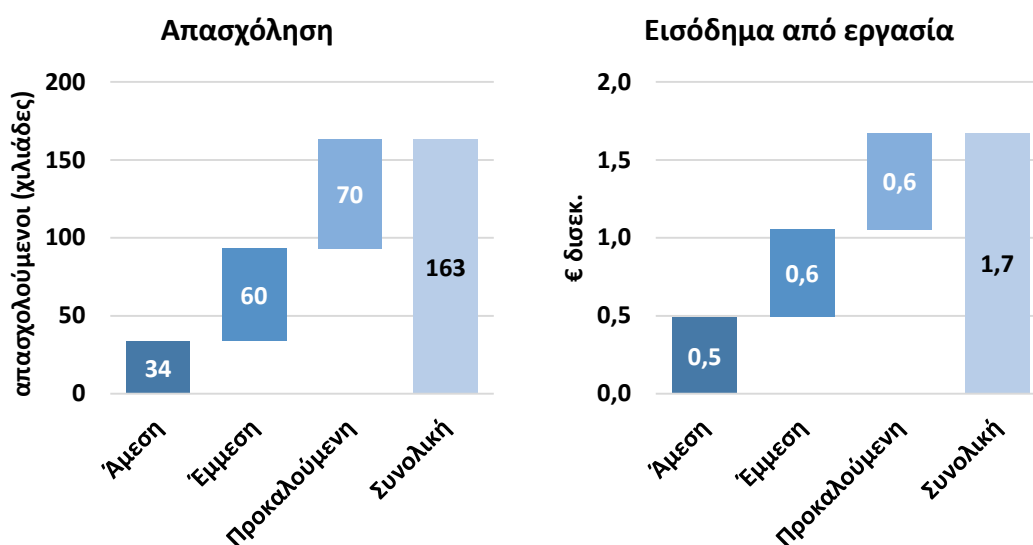

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

³³ Σε πραγματικούς όρους, σε τιμές 2014.

³⁴ Η απασχόληση στην μεταποίηση θα αυξανόταν συνολικά κατά 47 χιλιάδες θέσεις εργασίας, λαμβανομένων υπ' όψιν και των παρεπόμενων επιδράσεων.

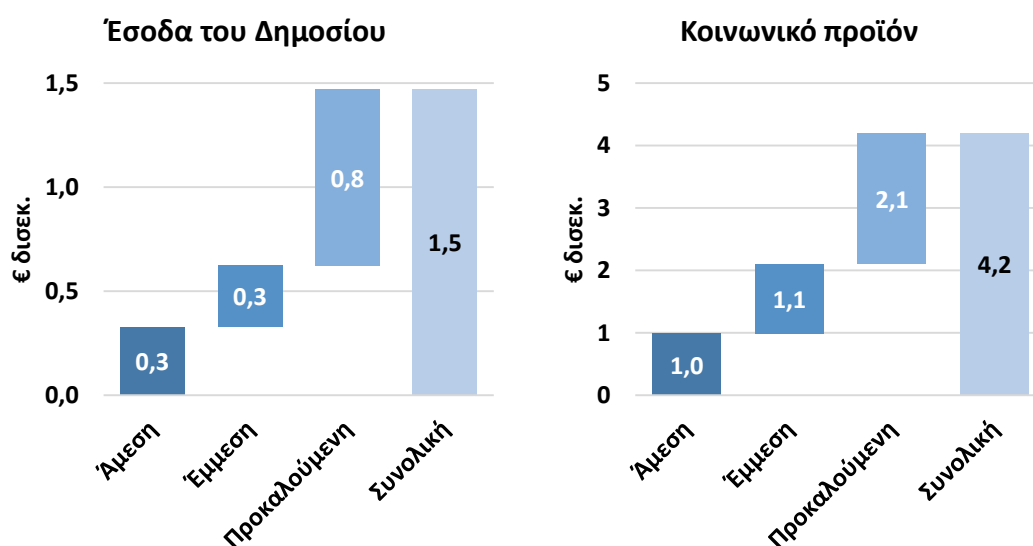
Διάγραμμα 72: Επίδραση του θετικού σοκ των €5,7 δισεκ. στην απασχόληση και στα εισοδήματα από μισθούς

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Σημαντική θα ήταν επίσης η επίδραση αυτού του θετικού σοκ της μεταποίησης στα έσοδα του Δημοσίου, τα οποία θα αυξάνονταν κατά €1,5 δισεκ., με την άμεση συνεισφορά της μεταποίησης να φτάνει τα €330 εκατ. Η δε συνολική επίδραση στο κοινωνικό προϊόν θα έφτανε το ύψος των €4,2 δισεκ. συνολικά, εκ των οποίων το €1 δισεκ. θα αντιστοιχούσε στο άμεσο κοινωνικό προϊόν των μεταποιητικών δραστηριοτήτων (Διάγραμμα 73).

Διάγραμμα 73: Επίδραση του θετικού σοκ των €5,7 δισεκ. στα έσοδα του Δημοσίου και στο κοινωνικό προϊόν

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Πίνακας 36 Οικονομικές επιδράσεις του εξωγενούς σοκ των €5,7 δισεκ. στην ζήτηση του μεταποιητικού τομέα

Μέγεθος (*)	Άμεση	Έμμεση	Προκαλούμενη	Συνολική
Ακαθάριστη αξία παραγωγής	5.670	3.674	5.167	14.510
Προστιθέμενη αξία	1.505	1.843	3.052	6.400
ΑΕΠ	1.699	1.944	3.592	7.236
Απασχόληση	33.665	59.638	69.912	163.214
Εισόδημα από εργασία	491	564	620	1.674
Φόροι	216	120	671	1.007
Εισφορές	113	176	176	464
Εισαγωγές	0	2.027	448	2.474
Εμπορικό ισοζύγιο	0	-2.027	-448	-2.474
Κοινωνικό προϊόν	989	1.122	2.088	4.198

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

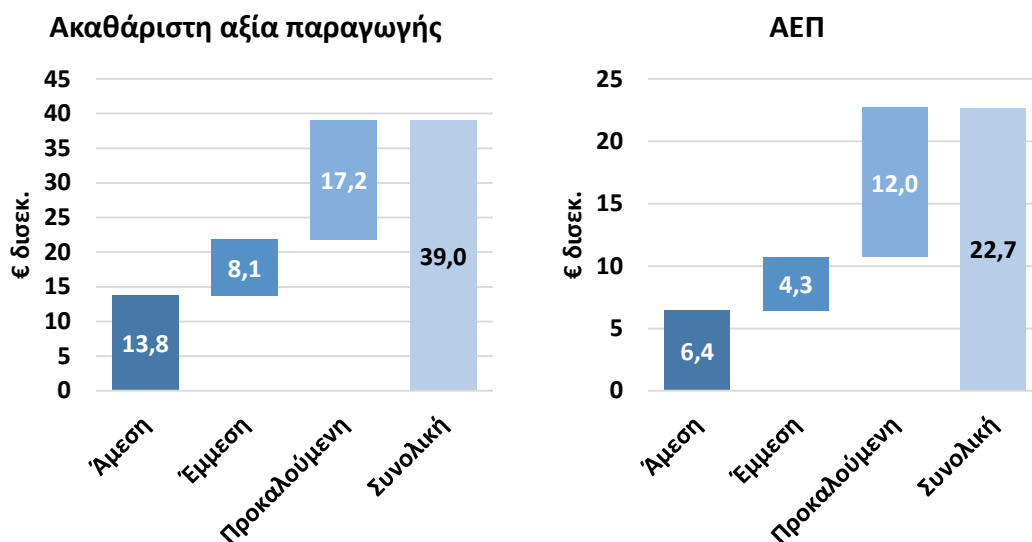
Σημ.: (*) σε € εκατ. σε τιμές 2014, εκτός από την απασχόληση, η οποία εκφράζεται σε όρους απασχολούμενων.

Αποκατάσταση της προστιθέμενης αξίας της μεταποίησης ως ποσοστό του ΑΕΠ στα επίπεδα του 1995

Αξίζει τέλος να γίνει αναφορά στα αποτελέσματα ενός ισχυρότερου θετικού οικονομικού σοκ: ενός σοκ που θα τόνωνε την δραστηριότητα της μεταποίησης, έτσι ώστε η προστιθέμενη αξία της ως ποσοστό του ΑΕΠ να επανέλθει στα επίπεδα του 1995 (αύξηση από 8,6% του ΑΕΠ το 2014 σε 11,4% του ΑΕΠ). Το μέγεθος ενός τέτοιου εξωγενούς σοκ στην ζήτηση των μεταποιητικών κλάδων θα ήταν της τάξης των €13,8 δισεκ.

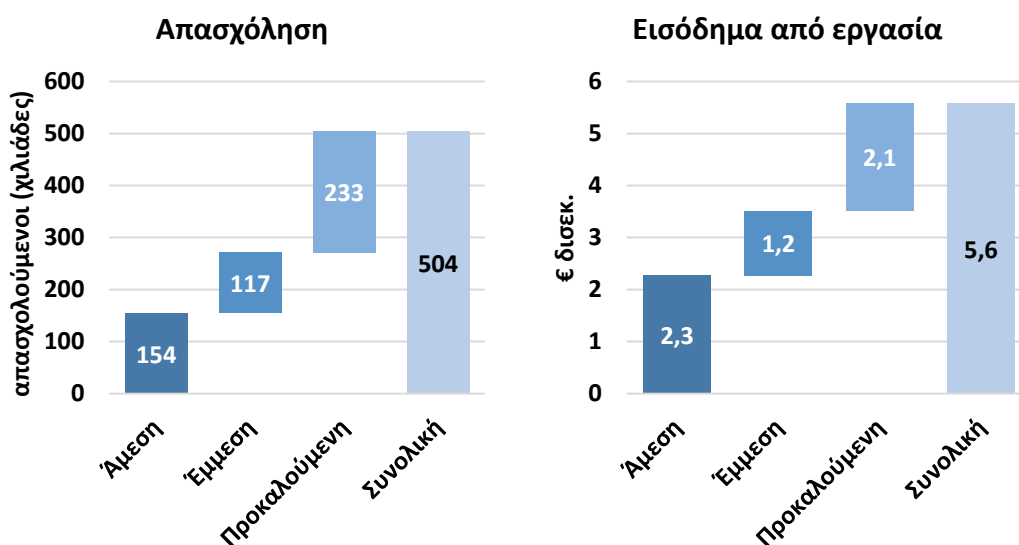
Ένα τέτοιο θετικό σοκ στην μεταποίηση θα επέφερε αύξηση του ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας κατά €22,7 δισεκ. συνολικά, ποσό που αντιστοιχεί στο 12,8% του ΑΕΠ της χώρας το 2014, με την αντίστοιχη συνολική αύξηση στην ακαθάριστη αξία παραγωγής της οικονομίας να φτάνει τα €39 δισεκ. (Διάγραμμα 74 και Πίνακας 37). Επιπλέον, το θετικό αυτό σοκ θα προκαλούσε αύξηση της απασχόλησης κατά περίπου 504 χιλ. θέσεις εργασίας συνολικά (12,7% της απασχόλησης στην χώρα το 2014), εκ των οποίων οι 154 χιλ. θέσεις εργασίας θα δημιουργούντο άμεσα στην μεταποίηση. Τα εισοδήματα των νοικοκυριών από μισθούς θα αυξάνονταν συνολικά κατά €5,6 δισεκ., εκ των οποίων τα €2,3 δισεκ θα προσφέρονταν άμεσα από την μεταποίηση (Διάγραμμα 75).

Διάγραμμα 74: Επίδραση του θετικού σοκ των €13,8 δισεκ. στην ακαθάριστη αξία παραγωγής και στο ΑΕΠ

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

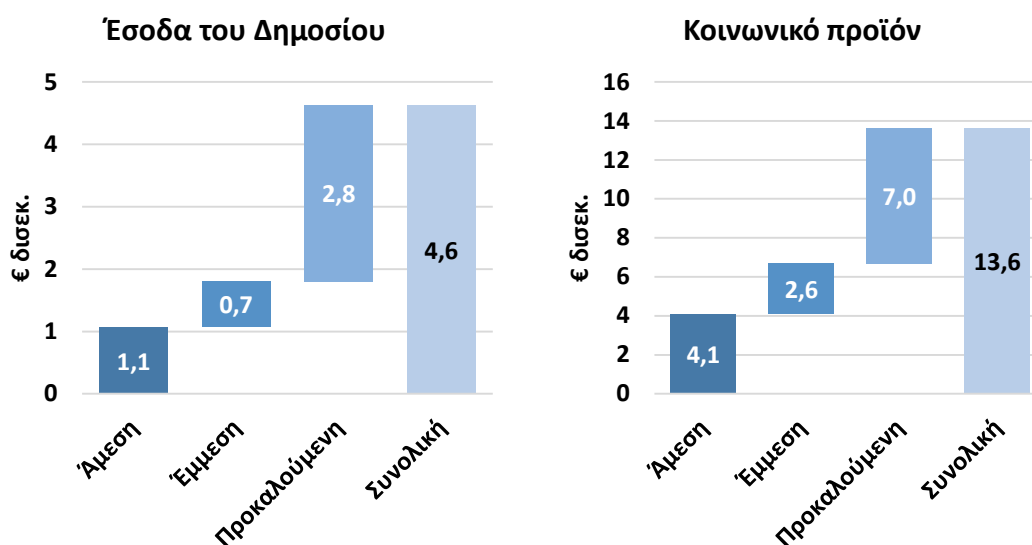
Διάγραμμα 75: Επίδραση του θετικού σοκ των €13,8 δισεκ. στην απασχόληση και στα εισοδήματα από μισθούς

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Ισχυρή θα ήταν επίσης η επίδραση του θετικού σοκ των €13,8 δισεκ. της μεταποίησης στα έσοδα του Δημοσίου, τα οποία θα αυξάνονταν κατά €4,6 δισεκ., με την άμεση συνεισφορά της μεταποίησης να φτάνει τα €1,1 δισεκ. Η δε συνολική επίδραση στο κοινωνικό προϊόν θα έφτανε σχεδόν το ύψος του εξωγενούς σοκ, ανερχόμενη σε €13,6 δισεκ. πρόσθετου κοινωνικού προϊόντος συνολικά, εκ των οποίων τα €4,1 δισεκ. θα αντιστοιχούσαν στο άμεσο κοινωνικό προϊόν των μεταποιητικών δραστηριοτήτων (Διάγραμμα 76).

Διάγραμμα 76: Επίδραση του θετικού σοκ των €13,8 δισεκ. στα έσοδα του Δημοσίου και στο κοινωνικό προϊόν

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat, ποσά σε τιμές 2014

Πίνακας 37: Οικονομικές επιδράσεις ενός εξωγενούς σοκ €13,8 δισεκ. στην ζήτηση του μεταποιητικού τομέα

Μέγεθος (*)	Άμεση	Έμμεση	Προκαλούμενη	Συνολική
Ακαθάριστη αξία παραγωγής	13.750	8.068	17.225	39.043
Προστιθέμενη αξία	6.003	4.067	10.176	20.245
ΑΕΠ	6.436	4.278	11.977	22.691
Απασχόληση	154.265	116.772	233.085	504.122
Εισόδημα από εργασία	2.268	1.248	2.066	5.582
Φόροι	564	348	2.239	3.150
Εισφορές	505	387	587	1.478
Εισαγωγές	0	3.036	1.493	4.530
Εμπορικό ισοζύγιο	0	-3.036	-1.493	-4.530
Κοινωνικό προϊόν	4.098	2.576	6.961	13.634

Πηγή: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Σημ.: (*) σε € εκατ. σε τιμές 2014, εκτός από την απασχόληση, η οποία εκφράζεται σε όρους απασχολούμενων.

3.4 Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της οικονομικής ανάλυσης αναδεικνύουν την σημασία της μεταποίησης για την ελληνική οικονομία. Η συνολική συμβολή της μεταποίησης στο ΑΕΠ της Ελλάδας υπερβαίνει τα €55 δισεκατομμύρια, που αντιστοιχούν σε πάνω από 31% του ΑΕΠ, με την άμεση συνεισφορά του τομέα να προσεγγίζει το 10% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα σημαντική είναι η συμβολή της μεταποίησης στη απασχόληση στην Ελλάδα: περισσότερο από 31,2% της απασχόλησης στην χώρα (1,24 εκατομμύρια θέσεις εργασίας) οφείλεται στην δραστηριότητα

του μεταποιητικού τομέα, σε όρους συνολικής συμβολής. Η μεταποιητική δραστηριότητα έχει ισχυρό κοινωνικό αποτύπωμα, καθώς προκαλεί την δημιουργία κοινωνικού προϊόντος (μισθούς, φόρους, εισφορές, σχηματισμό παγίου κεφαλαίου) ύψους €31,6 δισεκατομμυρίων συνολικά, εκ των οποίων τα €10 δισεκατομμύρια δημιουργούνται άμεσα από την μεταποίηση. Είναι ακόμη σημαντικό ότι η μεταποίηση προσφέρει κατά μέσον όρο 37% υψηλότερους μισθούς από ότι οι υπόλοιποι τομείς της οικονομίας. Επιπλέον η μεταποίηση συμβάλλει άμεσα στην εξισορρόπηση του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας, εξάγοντας αλλά και υποκαθιστώντας εισαγωγές, με €47,4 δισεκατομμύρια. Ο μεταποιητικός τομέας προσφέρει επίσης ισχυρή στήριξη στις τοπικές οικονομίες της περιφέρειας. Στις δραστηριότητες του μεταποιητικού τομέα οφείλεται περισσότερο από το ήμισυ της απασχόλησης στην Στερεά Ελλάδα, περισσότερο από το 46% της απασχόλησης στην Πελοπόννησο και το 36% της απασχόλησης στην Κεντρική Μακεδονία. Αντίστοιχου ύψους είναι και οι συνολικές επιδράσεις της μεταποίησης στην παραγωγή προϊόντος (ΑΕΠ) στις περιφέρειες αυτές.

Στην εικοσαετία 1995-2014 μειώθηκε σημαντικά τόσο η άμεση προστιθέμενη αξία των μεταποιητικών δραστηριοτήτων, κατά 13%, όσο και η συνολική επίδραση της μεταποίησης στην δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία, κατά 8%. Οι άμεσα απασχολούμενοι στην μεταποίηση μειώθηκαν κατά 29% στην περίοδο αυτή, ενώ μειώθηκε επίσης κατά 14% και η συνολική συνεισφορά της μεταποίησης στην απασχόληση. Το 71% της συνολικής μείωσης της απασχόλησης στην Ελλάδα στην περίοδο 1995-2014 αντιστοιχεί στην άμεση μείωση της απασχόλησης στην μεταποίηση, γεγονός ενδεικτικό και της έκτασης του πλήγματος που δέχτηκε η μεταποίηση από την οικονομική κρίση των τελευταίων ετών.

Αν η ελληνική μεταποίηση δεχόταν ένα θετικό σοκ, τέτοιο ώστε η άμεση προστιθέμενη αξία της ως ποσοστό του ΑΕΠ να επανερχόταν στα επίπεδα του 1995, τότε το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας θα αυξανόταν συνολικά κατά €22,7 δισεκατομμύρια, αύξηση που αντιστοιχεί σε 12,8% του ΑΕΠ του 2014, και η απασχόληση θα αυξανόταν κατά 504 χιλιάδες θέσεις εργασίας, εκ των οποίων οι 154.000 θέσεις θα δημιουργούντο άμεσα στην μεταποίηση. Τα εισοδήματα των νοικοκυριών από μισθούς θα αυξάνονταν συνολικά κατά €5,6 δισεκατομμύρια, τα έσοδα του δημοσίου θα αυξάνονταν συνολικά κατά €4,6 δισεκατομμύρια και συνολικά θα δημιουργείτο επιπλέον κοινωνικό προϊόν στην οικονομία ύψους €13,6 δισεκατομμυρίων, που αντιστοιχεί σε 7,7% του ΑΕΠ του 2014, εκ των οποίων τα €4,1 δισεκατομμύρια θα δημιουργούντο άμεσα από την μεταποίηση.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα βασικά στοιχεία από την χρηματοοικονομική ανάλυση του τομέα της ελληνικής μεταποίησης.

Παράρτημα Κεφαλαίου 3

Μεθοδολογικές σημειώσεις

Η οικονομική ανάλυση για τον προσδιορισμό του οικονομικού αποτυπώματος της μεταποίησης περιλαμβάνει τον υπολογισμό πολυ-περιφερειακών πινάκων εισροών-εκροών για την εγχώρια παραγωγή στην Ελλάδα και για την χρήση εισαγωγών, με βάση τους αντίστοιχους πίνακες εισροών εκροών που δημοσιεύει η Eurostat για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, και χρήση αυτών των πολυ-περιφερειακών πινάκων για τον υπολογισμό των άμεσων, έμμεσων και προκαλούμενων επιδράσεων του συνόλου της παραγωγής της μεταποίησης στην ελληνική οικονομία.

A. Πολυ-περιφερειακοί πίνακες εισροών-εκροών

Η κατασκευή του πολυ-περιφερειακού συμμετρικού πίνακα εισροών-εκροών για την ελληνική εγχώρια παραγωγή βασίζεται στον εθνικό συμμετρικό πίνακα εισροών-εκροών για την εγχώρια παραγωγή της Ελλάδας για το έτος 2014.³⁵ Ο πίνακας αυτός παρουσιάζει την κλαδική διάρθρωση της ελληνικής παραγωγής, κατηγοριοποιημένη σε 63 κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.³⁶ Ο εθνικός πίνακας εισροών-εκροών για το έτος 2014 κατασκευάστηκε ενημερώνοντας τα στοιχεία του αντίστοιχου πίνακα εισροών-εκροών για το έτος 2010, όπως δημοσιεύεται σε τυποποιημένη μορφή από την Eurostat,³⁷ χρησιμοποιώντας στοιχεία εθνικών λογαριασμών για το 2014.³⁸

Συγκεκριμένα, τα στοιχεία για την κλαδική διάρθρωση της ακαθάριστης αξίας παραγωγής, της προστιθέμενης αξίας, του καθαρού λειτουργικού πλεονάσματος,³⁹ των αναλώσεων παγίου κεφαλαίου, των φόρων επί της παραγωγής, του κόστους εργασίας, των καθαρών

³⁵ Με αντίστοιχο τρόπο κατασκευάζεται και ο πολυ-περιφερειακός συμμετρικός εγχώριος πίνακας εισροών-εκροών για το έτος 1995.

³⁶ Η κατηγοριοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα από την Eurostat γίνεται σύμφωνα με το πρότυπο στατιστικής ταξινόμησης NACE Rev. 2 και περιλαμβάνει 64 κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Ωστόσο, ο κλάδος «CPA_U - Υπηρεσίες εξωχώριων οργανισμών», δεν περιλαμβάνεται στην κλαδική ανάλυση της ελληνικής παραγωγής, όπως δημοσιεύεται από την Eurostat, κωδικοποιημένη στους σχετικούς πίνακες εισροών-εκροών, λόγω μη διαθεσιμότητας επαρκώς αναλυτικών σχετικών στατιστικών στοιχείων. Ο κλάδος αυτός δεν λαμβάνεται υπόψη στην ανάλυση για τον προσδιορισμό των οικονομικών επιδράσεων της μεταποίησης. Η εξαίρεση αυτού του κλάδου δεν έχει καμία επίπτωση στην ακρίβεια των υπολογισμών.

³⁷ Βλ. συμμετρικούς πίνακες εισροών-εκροών της Eurostat για την Ελλάδα: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/esa-supply-use-input-tables/data/workbooks> (tables for Greece, NACE Rev. 2, Greece_suiot_130124.xlsx, worksheets dom10, imp10)

³⁸ Βλ. Eurostat - National Accounts aggregates by industry (up to NACE A*64) [nama_10_a64] http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=nama_10_a64 και GDP and main components (output, expenditure and income) [nama_10_gdp] http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=nama_10_gdp

³⁹ Το καθαρό λειτουργικό πλεόνασμα ενός κλάδου ισούται με τα συνολικά έσοδα των οικονομικών μονάδων του κλάδου, αφαιρουμένων των δαπανών για αναλώσεις (από εισαγωγές και εγχώριους προμηθευτές), μισθοδοσία, αποσβέσεις της αξίας παγίων περιουσιακών στοιχείων (ανάληψη παγίου κεφαλαίου) και φόρους (επί της παραγωγής και επί των προϊόντων).

αμοιβών των εργαζομένων και των συνολικών ενδιάμεσων καταναλώσεων κάθε κλάδου της οικονομίας ενημερώθηκαν βάσει των πλέον πρόσφατων διαθέσιμων σχετικών στατιστικών για το έτος 2014. Ενημερώθηκαν επίσης τα στοιχεία για την συνολική κατανάλωση των νοικοκυριών, των μη κερδοσκοπικών φορέων και της κυβέρνησης, όπως και τα στοιχεία συνολικού ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου, συνολικών αποθεμάτων, συνολικών εξαγωγών, εισαγωγών και φόρων επί προϊόντων για το έτος 2014. Οι επιμέρους (ανά κλάδο) ενδιάμεσες καταναλώσεις εγχωρίως παραγόμενων αγαθών κάθε κλάδου, η ανά κλάδο χρήση εισαγόμενων εισροών και οι αντίστοιχοι φόροι επί προϊόντων, όπως και η κλαδική διάρθρωση της κατανάλωσης των νοικοκυριών, των μη-κερδοσκοπικών οργανισμών και της κυβέρνησης, και η κλαδική διάρθρωση των εξαγωγών υπολογίστηκαν με βάση τις αντίστοιχες συνολικές ενδιάμεσες καταναλώσεις και συνολικές χρήσεις για το έτος 2014 και τα αντίστοιχα ποσοστά των επιμέρους χρήσεων επί των συνολικών, όπως προκύπτουν από τον πίνακα-εισροών εκροών για το έτος 2010.

Η συνολική μεταβολή των αποθεμάτων εγχωρίων προϊόντων το 2014 θεωρήθηκε ίση με τον μέσο όρο της αντίστοιχης μεταβολής την περίοδο 2009-2010. Το ύψος της συνολικής χρήσης εισαγόμενων προϊόντων για τον ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου καθώς και οι αντίστοιχοι φόροι επί προϊόντων προσδιορίστηκαν έτσι, ώστε η διαφορά μεταξύ συνολικής χρήσης προϊόντων στην οικονομία (σύνολο ενδιάμεσων και τελικών χρήσεων) και της συνολικής χρήσης εγχώριων προϊόντων να ισούται με το άθροισμα των συνολικών εισαγωγών και των συνολικών φόρων επί προϊόντων. Η κλαδική διάρθρωση του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου υπολογίστηκε με βάση την συνολική χρήση εγχώριων προϊόντων για ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου το έτος 2014 και τα αντίστοιχα ποσοστά των επιμέρους (ανά κλάδο) χρήσεων προϊόντων επί της αντίστοιχης συνολικής εγχώριας χρήσης για σχηματισμό παγίου κεφαλαίου το έτος 2010. Με τον ίδιο τρόπο υπολογίστηκε και η κλαδική διάρθρωση της μεταβολής των αποθεμάτων. Η διαφορά μεταξύ συνολικής και εγχώριας χρήσης προϊόντων για σχηματισμό αποθεμάτων κατανεμήθηκε μεταξύ εισαγωγών και φόρων επί προϊόντων με τα ίδια ποσοστά όπως και το 2010.

Ακολούθως έγιναν προσαρμογές στις προσδιορισθείσες ποσότητες ορισμένων επιμέρους χρήσεων, έτσι ώστε η συνολική χρήση για κάθε κλάδο να ισούται με την ακαθάριστη αξία παραγωγής του κλάδου, προκειμένου να διασφαλιστεί η συμμετρία του πίνακα εισροών-εκροών για το 2014. Το ύψος της προσαρμογής (ποσότητα που προσετέθη ή αφαιρέθηκε) για κάθε επιμέρους χρήση (επιμέρους ενδιάμεση κατανάλωση ή τελική χρήση εγχώριων προϊόντων, χρήση εισαγωγών ή φόρος επί προϊόντων) προσδιορίστηκε επιλύοντας ένα

πρόβλημα βελτιστοποίησης (τετραγωνικού προγραμματισμού) υπό τους ακόλουθους περιορισμούς. Οι προσαρμογές αφήνουν ανεπηρέαστη την συνολική χρήση εγχώριων προϊόντων για κάθε κλάδο, διασφαλίζουν την συμμετρία του πίνακα εισροών-εκροών, διασφαλίζουν ότι η συνολική ενδιάμεση χρήση και χρήση για κατανάλωση νοικοκυριών για κάθε κλάδο δεν υπερβαίνει την παραγωγή του κλάδου και υπολογίζονται έτσι ώστε να ελαχιστοποιείται το άθροισμα των ποσοστιαίων μεταβολών κάθε χρήσης και να ελαχιστοποιείται η απόκλιση της κλαδικής διάρθρωσης των συνολικών ενδιάμεσων χρήσεων εγχώριων προϊόντων από την αντίστοιχη διάρθρωση το έτος 2010. Ο πίνακας εισροών-εκροών για την χρήση εισαγωγών υπολογίζεται κατανέμοντας την συνολική χρήση εισαγωγών κάθε ενδιάμεσης κατανάλωσης και κάθε τελικής χρήσης, όπως προέκυψε από τον υπολογισμό του πίνακα για την εγχώρια παραγωγή, στους επιμέρους κλάδους με βάση την σχετική αναλογία χρήσης εγχωρίως παραγόμενου προϊόντος ανά κλάδο προς την αντίστοιχη συνολική χρήση εγχωρίου προϊόντος.

Ο υπολογισμός του πολύ-περιφερειακού συμμετρικού πίνακα εισροών-εκροών για την ελληνική εγχώρια παραγωγή έγινε βάσει της ακόλουθης διαδικασίας. Η αξία παραγωγής κάθε κλάδου σε κάθε περιφέρεια προσδιορίζεται με βάση την αξία παραγωγής του κλάδου για το σύνολο της χώρας σε συνδυασμό με στατιστικά στοιχεία για την διάρθρωση της απασχόλησης ανά κλάδο και περιφέρεια. Με βάση στατιστικά στοιχεία της Eurostat για την διάρθρωση της απασχόλησης,⁴⁰ υπολογίζεται η μέση τιμή της απασχόλησης για κάθε κλάδο και για κάθε περιφέρεια κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ των ετών 2008 και 2013. Αυτές οι μέσες τιμές για την απασχόληση θεωρείται ότι προσεγγίζουν ικανοποιητικά την διάρθρωση της απασχόλησης κατά το έτος 2014.⁴¹

Δεδομένης της υπόθεσης ότι για την παραγωγή μίας μονάδας προϊόντος ενός κλάδου απαιτούνται δεδομένες ποσότητες εισροών, άρα και δεδομένη ποσότητα εργασίας (υπόθεση σταθερής τεχνολογίας παραγωγής), θεωρείται ότι η κατανομή της απασχόλησης ενός κλάδου ανά περιφέρεια είναι αντιπροσωπευτική της κατανομής της παραγωγής του κλάδου ανά περιφέρεια. Έχοντας προσδιορίσει την αξία παραγωγής κάθε κλάδου ανά περιφέρεια, και με βάση την υπόθεση σταθερής τεχνολογίας παραγωγής, υπολογίζονται οι συνολικές

⁴⁰ Για τα στατιστικά στοιχεία για την απασχόληση στην Ελλάδα ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας βλ. Eurostat, National Accounts by 64 branches - employment data, Total employment in thousand persons http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=nama_nace64_e. Για στοιχεία για την απασχόληση ανά κλάδο και ανά διοικητική περιφέρεια βλ. Eurostat, SBS data by NUTS 2 regions and NACE Rev. 2 (from 2008 onwards) http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=sbs_r_nuts06_r2 και Employment (in 1000 persons) by NUTS 3 regions http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=nama_10r_3empers.

⁴¹ Σημειώνεται ότι χρησιμοποιούνται μέσοι όροι εξαιτίας για την απασχόληση ανά κλάδο και περιφέρεια, και όχι απλώς στατιστικά στοιχεία για την διάρθρωση της απασχόλησης το έτος 2014, προκειμένου να αντισταθμιστεί το γεγονός ότι τα στοιχεία της Eurostat για την απασχόληση το 2014 έχουν ορισμένα κενά.

απαιτήσεις σε εισροές για κάθε κλάδο σε κάθε περιφέρεια, καθώς και η προστιθέμενη αξία, οι προσφερόμενοι μισθοί, το λειτουργικό πλεόνασμα κ.ο.κ. κάθε κλάδου ανά περιφέρεια. Η κατανάλωση των νοικοκυριών σε κάθε περιφέρεια υπολογίζεται θεωρώντας ότι η συνολική εγχώρια κατανάλωση των νοικοκυριών καταμερίζεται ανά περιφέρεια ανάλογα με το συνολικό ύψος μισθών που προσφέρονται σε κάθε περιφέρεια.

Ακολούθως, υπολογίζεται η γεωγραφική προέλευση των εισροών που χρησιμοποιεί κάθε κλάδος σε κάθε περιφέρεια. Η διαδικασία που ακολουθείται για κάθε κλάδο είναι η εξής. Για έναν δεδομένο κλάδο K υπολογίζεται σε κάθε περιφέρεια η συνολική απαιτούμενη ποσότητα του προϊόντος του κλάδου (αγαθό K) για την κάλυψη των αναγκών σε αυτό το προϊόν όλων των κλάδων της περιφέρειας, καθώς και των αναγκών της κατανάλωσης των νοικοκυριών σε αυτήν την περιφέρεια. Με δεδομένες τις συνολικές απαιτήσεις για αγαθό K ανά περιφέρεια και την παραγωγή αγαθού K ανά περιφέρεια, υπολογίζεται ο καταμερισμός της παραγόμενης σε κάθε περιφέρεια ποσότητας αγαθού K προς κάθε άλλη περιφέρεια της επικράτειας, θεωρώντας ότι το δια-περιφερειακό εμπόριο διεξάγεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να ελαχιστοποιείται το μεταφορικό κόστος.

Η παραγωγή αγαθού K σε κάθε περιφέρεια κατανέμεται μεταξύ των περιφερειών της χώρας ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες για αγαθό K σε κάθε περιφέρεια, μεριμνώντας ώστε να μεταφερθούν κατά το δυνατόν μικρότερες ποσότητες μεταξύ των περιφερειών και οι ποσότητες αυτές να μεταφέρονται από και προς τις πλησιέστερες μεταξύ τους περιφέρειες. Οι υπολογισμοί βασίζονται στην υπόθεση ότι το κόστος για την μεταφορά μίας μονάδας προϊόντος κάποιου κλάδου από μία περιφέρεια σε μία άλλη είναι ανάλογο του χρόνου που απαιτείται για την μετάβαση ενός φορτηγού οχήματος από την πρωτεύουσα της μίας περιφέρειας στην πρωτεύουσα της άλλης.⁴² Με την προσέγγιση αυτή, οι εκτιμήσεις του μεταφορικού κόστους ενσωματώνουν τόσο τις επιπτώσεις της ποιότητας των οδικών υποδομών στην ηπειρωτική Ελλάδα, όσο και τις επιπτώσεις της γεωγραφικής απομόνωσης των νησιωτικών περιοχών της χώρας.

Το πρόβλημα κάλυψης των αναγκών κάθε περιφέρειας σε αγαθό K με ελαχιστοποίηση του μεταφορικού κόστους είναι ένα τυπικό πρόβλημα γραμμικού προγραμματισμού, το οποίο επιλύεται ακολουθώντας έναν αλγόριθμο εσωτερικού σημείου.⁴³ Κάθε ποσότητα αγαθού K

⁴² Ο χρόνος που απαιτείται για την μετάβαση οχήματος από μία πρωτεύουσα περιφέρειας σε μία άλλη προσδιορίστηκε χρησιμοποιώντας την υπηρεσία εύρεσης βέλτιστης διαδρομής οχήματος της Google (Google Maps), με κριτήριο την ελάχιστη χρονική διάρκεια της διαδρομής. Οι προσδιορισθέντες χρόνοι μετάβασης περιλαμβάνουν την διάρκεια ταξιδιού με πλοίο, όπου είναι απαραίτητο.

⁴³ Γίνεται χρήση ενός Primal-Dual Interior Point Linear Programming Algorithm, βλ. Mehrotra, S. (1992). On the Implementation of a Primal-Dual Interior Point Method. *SIAM Journal on Optimization*, 2, 575–601 καθώς επίσης Zhang, Y. (1995, July). Solving Large-Scale Linear Programs by Interior-Point Methods Under the MATLAB

που μεταφέρεται μεταξύ περιφερειών, κατανέμεται μεταξύ των κλάδων της περιφέρειας-προορισμού ανάλογα με τις ανάγκες κάθε κλάδου σε αγαθό Κ.

Η παραπάνω διαδικασία ακολουθείται για κάθε κλάδο της οικονομίας. Μετά τον καταμερισμό της παραγωγής κάθε κλάδου σε κάθε περιφέρεια σε ενδιάμεσες χρήσεις και σε κατανάλωση νοικοκυριών ανά περιφέρεια, ακολουθεί ο υπολογισμός της κατανομής του υπολοίπου της παραγωγής κάθε κλάδου στις υπόλοιπες τελικές χρήσεις (κατανάλωση μη-κερδοσκοπικών οργανισμών, δημόσια κατανάλωση, ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου, αποθέματα και εξαγωγές). Για κάθε κλάδο Κ, σε κάθε περιφέρεια όπου υπάρχει πλεόνασμα σε αγαθό Κ, μετά την κάλυψη των αναγκών για ενδιάμεση κατανάλωση και κατανάλωση των νοικοκυριών, το εν λόγω πλεόνασμα κατανέμεται στις υπόλοιπες τελικές χρήσεις ανάλογα με το σχετικό ύψος κάθε τελικής χρήσης του αγαθού Κ προς το συνολικό ύψος τελικών χρήσεων του αγαθού Κ σε εθνικό επίπεδο. Έτσι ολοκληρώνεται ο υπολογισμός του πολυ-περιφερειακού πίνακα εισροών-εκροών για την εγχώρια παραγωγή. Ο πίνακας αυτός αποτυπώνει τις αλληλεπιδράσεις των κλάδων της ελληνικής οικονομίας σε περιφερειακό επίπεδο για 819 συνδυασμούς κλάδων και περιφερειών (63 κλάδοι x 13 περιφέρειες).

Ο πολυ-περιφερειακός πίνακας εισροών-εκροών για την χρήση εισαγωγών υπολογίζεται με βάση τον πολυ-περιφερειακό πίνακα για την εγχώρια παραγωγή ως εξής: κάθε χρήση εισαγωγών σε κάθε περιφέρεια προκύπτει λαμβάνοντας υπόψη την αντίστοιχη χρήση εγχώριας παραγωγής και την αντίστοιχη αναλογία χρήσης εισαγωγών προς χρήση εγχώριας παραγωγής, όπως προκύπτει από τους εθνικούς πίνακες εισροών-εκροών για εισαγωγές και για εγχώρια παραγωγή. Με τον ίδιο τρόπο κατασκευάζονται και οι πολυ-περιφερειακοί συμμετρικοί πίνακες εισροών-εκροών για την εγχώρια παραγωγή και για την χρήση εισαγωγών για το έτος 1995.

B. Υπολογισμός οικονομικών επιδράσεων

Δραστηριότητες που απαρτίζουν την ελληνική μεταποίηση

Με βάση τους πολυ-περιφερειακούς πίνακες εισροών-εκροών για την εγχώρια παραγωγή και τις εισαγωγές μπορούν να υπολογιστούν οι συνολικές οικονομικές επιδράσεις από την δραστηριότητα της ελληνικής μεταποίησης. Όπως και στις προηγούμενες ενότητες, για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης θεωρήθηκε ότι η ελληνική μεταποίηση αποτελείται από

τους ακόλουθους κλάδους (σε παρένθεση οι αντίστοιχοι κωδικοί, βάσει του προτύπου στατιστικής ταξινόμησης NACE Rev.2):

1. Ορυχεία και λατομεία (B)
2. Είδη διατροφής, ποτά, προϊόντα καπνού (C10-C12)
3. Προϊόντα κλωστοϋφαντουργίας, είδη ένδυσης, δέρμα και συναφή προϊόντα (C13-C15)
4. Ξυλεία και προϊόντα από ξύλο και φελλό (εκτός από έπιπλα), είδη καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής (C16)
5. Χαρτί και προϊόντα από χαρτί (C17)
6. Υπηρεσίες εκτύπωσης και εγγραφής προεγγεγραμμένων μέσων (C18)
7. Προϊόντα οπτάνθρακα και προϊόντα διύλισης πετρελαίου (C19)
8. Χημικές ουσίες και προϊόντα (C20)
9. Βασικά φαρμακευτικά προϊόντα και φαρμακευτικά σκευάσματα (C21)
10. Προϊόντα από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες (C22)
11. Άλλα μη μεταλλικά ορυκτά προϊόντα (C23)
12. Βασικά μέταλλα (C24)
13. Κατασκευασμένα μεταλλικά προϊόντα εκτός μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού (C25)
14. Ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ηλεκτρονικά και οπτικά προϊόντα (C26)
15. Ηλεκτρολογικός εξοπλισμός (C27)
16. Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού που δεν κατατάσσονται αλλού (C28)
17. Μηχανοκίνητα οχήματα, ρυμουλκούμενα και ημιρυμουλκούμενα (C29)
18. Άλλος εξοπλισμός μεταφορών (C30)
19. Έπιπλα, άλλα προϊόντα μεταποίησης (C31_C32)
20. Υπηρεσίες επισκευής και εγκατάστασης μηχανημάτων και εξοπλισμού (C33)

Γ. Υπόδειγμα εισροών-εκροών

Ο υπολογισμός των οικονομικών επιδράσεων της μεταποίησης στο πλαίσιο του πολύ-περιφερειακού υποδείγματος εισροών-εκροών, έχει ως εξής:

Οι άμεσες επιδράσεις του μεταποιητικού τομέα στην οικονομία περιλαμβάνουν την ακαθάριστη αξία παραγωγής, την αντίστοιχη προστιθέμενη αξία, απασχόληση κλπ. των κλάδων (σε κάθε περιφέρεια) που απαρτίζουν την μεταποίηση και το μέρος της ακαθάριστης αξίας παραγωγής, προστιθέμενης αξίας κλπ. άλλων κλάδων που αντιστοιχεί στις επενδύσεις της μεταποίησης.

Για τον υπολογισμό των έμμεσων επιδράσεων ακολουθείται η εξής διαδικασία. Στους πίνακες εισροών-εκροών γίνονται τροποποιήσεις, ώστε να αποτυπωθεί η αφαίρεση ολόκληρης της μεταποίησης από την ελληνική οικονομία. Από τις στήλες των πινάκων που αντιστοιχούν στους κλάδους (σε κάθε περιφέρεια) που απαρτίζουν την μεταποίηση αφαιρείται η παραγωγή της μεταποίησης (καθώς επίσης η προστιθέμενη αξία, οι προσφερόμενοι μισθοί κλπ.) και οι σχετικές ενδιάμεσες καταναλώσεις. Αφαιρείται επίσης από τις αντίστοιχες γραμμές των πινάκων η συνεισφορά της μεταποίησης σε ενδιάμεσες και τελικές χρήσεις. Οι ζητούμενες ποσότητες προϊόντων (εκροών) της μεταποίησης για κάθε χρήση, ενδιάμεση ή τελική, υποκαθίστανται με χρήση εισαγωγών, με εξαίρεση τις εξαγωγές, οι οποίες απλώς αφαιρούνται. Έπειτα από αυτές τις τροποποιήσεις, οι πίνακες εισροών-εκροών χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των ποσοτήτων εισροών που απαιτούνται για την παραγωγή μίας μονάδας προϊόντος κάθε κλάδου (σε κάθε περιφέρεια χωριστά), και την κατασκευή του αντίστοιχου πίνακα άμεσων χρήσεων AI (direct requirements table for Type I Leontief). Ο πίνακας AI έχει διαστάσεις [819 x 819] (μία γραμμή για κάθε συνδυασμό κλάδου και περιφέρειας, και αντίστοιχα για τις στήλες). Κάθε στοιχείο του πίνακα AI εκφράζει την ποσότητα, σε όρους αξίας, του προϊόντος της αντίστοιχης γραμμής του πίνακα που απαιτείται για την παραγωγή μίας μονάδας προϊόντος της αντίστοιχης στήλης του πίνακα:

$$AI = [\alpha_{i,j}] \text{ με } i, j = 1, 2, \dots, 819 \text{ και } \alpha_{i,j} = \frac{\text{χρήση εισροής } i \text{ από τον κλάδο } j}{\text{αξία παραγωγής κλάδου } j}$$

Όπου ως κλάδος i νοείται ένας συγκεκριμένος κλάδος σε μία συγκεκριμένη περιφέρεια (ένας από τους 819 τέτοιους συνδυασμούς κλάδου-περιφέρειας) και αντίστοιχα για τον κλάδο j .

Χρησιμοποιώντας τον πίνακα AI, υπολογίζεται ο πίνακας Leontief για έμμεσες επιδράσεις (Leontief Type I) βάσει της σχέσης:

$$LI = (I - AI)^{-1}$$

Ο πίνακας LI μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον προσδιορισμό των επιδράσεων στο σύνολο της οικονομίας από μία εξωγενή αύξηση ή μείωση της ζήτησης σε ένα σύνολο από κλάδους της οικονομίας. Αξίζει να σημειωθούν τα εξής:

Αν T είναι το διάνυσμα-στήλη [819 x 1] της συνολικής ζήτησης στην οικονομία για κάθε συνδυασμό κλάδου-περιφέρειας, W είναι το διάνυσμα-στήλη της ζήτησης για ενδιάμεση κατανάλωση στην οικονομία και F είναι το διάνυσμα-στήλη της τελικής ζήτησης στην οικονομία, θεωρώντας ότι η κατανάλωση των νοικοκυριών συμπεριλαμβάνεται στην τελική ζήτηση:

$T = [t_{i,1}]$ με $i = 1, 2, \dots, 819$ και $t_{i,1} =$ συνολική ζήτηση προϊόντος του κλάδου i

$W = [h_{i,1}]$ με $i = 1, 2, \dots, 819$ και $w_{i,1} =$ ζήτηση αγαθού i για ενδιάμεση κατανάλωση

$F = [f_{i,1}]$ με $i = 1, 2, \dots, 819$ και $f_{i,1} =$ ζήτηση αγαθού i για τελική κατανάλωση

Τότε ισχύει ότι:

$$W + F = T$$

Από την κατασκευή του πίνακα AI ισχύει επίσης ότι:

$$AI \cdot T = W$$

Έπεται λοιπόν ότι:

$$T = LI \cdot F$$

Η τελευταία σχέση επιτρέπει τον προσδιορισμό των έμμεσων επιδράσεων στο σύνολο της παραγωγής της οικονομίας από μία εξωγενή διαταραχή στην τελική ζήτηση.

Για τον προσδιορισμό των έμμεσων επιδράσεων της μεταποίησης στην οικονομία υπολογίζεται, χρησιμοποιώντας τον πίνακα Leontief LI , η επίπτωση στο σύνολο της παραγωγής από μία μείωση της τελικής ζήτησης στην οικονομία ίση με τις απαιτήσεις σε εισροές των κλάδων που απαρτίζουν την μεταποίηση, προσαυξημένη κατά το ύψος των απαιτήσεων των κλάδων της μεταποίησης σε αγαθά άλλων κλάδων για επενδύσεις. Οι απαιτήσεις της μεταποίησης σε αγαθά για επενδύσεις σε κάθε κλάδο και σε κάθε περιφέρεια υπολογίστηκαν θεωρώντας ότι η συνολική δαπάνη για επενδύσεις της μεταποίησης στην εκάστοτε περιφέρεια κατανέμεται στους κλάδους της περιφέρειας ανάλογα με το ύψος της συνεισφοράς κάθε κλάδου στον ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου στην εν λόγω περιφέρεια.

Για τον υπολογισμό των προκαλούμενων επιδράσεων από την δραστηριότητα της μεταποίησης ακολουθείται μία παρόμοια διαδικασία. Κατασκευάζεται ο πίνακας Leontief για έμμεσες και προκαλούμενες επιδράσεις (Leontief type II), λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις ενδιάμεσες καταναλώσεις κάθε κλάδου (σε κάθε περιφέρεια), όσο και την κατανάλωση των νοικοκυριών σε κάθε περιφέρεια, σε συνδυασμό με τους μισθούς που προσφέρονται από κάθε κλάδο.⁴⁴ Οι έμμεσες και προκαλούμενες πλέον επιδράσεις της δραστηριότητας της μεταποίησης υπολογίζονται, χρησιμοποιώντας αυτόν τον πίνακα Leontief, ως το οικονομικό

⁴⁴ Στο πλαίσιο αυτής της προσέγγισης, τα νοικοκυριά σε κάθε περιφέρεια αντιμετωπίζονται ως οινωεί κλάδος, ο οποίος χρησιμοποιεί εισροές για να παράξει ένα «προϊόν», την εργασία. Η εργασία με την σειρά της χρησιμοποιείται ως εισροή από τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας.

αποτέλεσμα από μία μείωση της ζήτησης ίση με τις απαιτήσεις σε εισροές των κλάδων που απαρτίζουν την μεταποίηση, προσαυξημένη κατά το ύψος των απαιτήσεων της μεταποίησης σε αγαθά για επενδύσεις, συνυπολογίζοντας και την μείωση των εισοδημάτων των νοικοκυριών κατά ποσό ίσο με τις αμοιβές για εργασία που προσφέρει η μεταποίηση. Τέλος, για τον υπολογισμό των φόρων επί του εισοδήματος, θεωρήθηκε ότι ο μέσος συντελεστής φορολογίας εισοδήματος είναι 7,1%.⁴⁵

⁴⁵ Βάσει των πλέον πρόσφατων διαθέσιμων στοιχείων της Γενικής Γραμματείας Εσόδων του Υπουργείου Οικονομικών για την φορολογία εισοδήματος το οικονομικό έτος 2011.

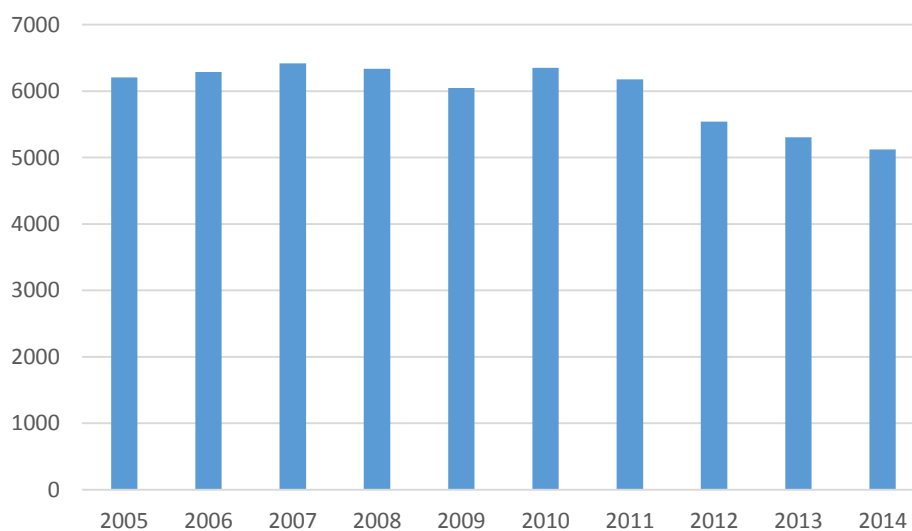
Κεφάλαιο 4. Χρηματοοικονομική ανάλυση της μεταποίησης

4.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια διαχρονική ανάλυση των χρηματοοικονομικών στοιχείων των επιχειρήσεων της μεταποίησης, καθώς και των Ορυχείων – λατομείων, έχοντας επιλέξει τρία χρονικά σημεία ανάλυσης, το έτος 2005, το 2009 και το τελευταίο διαθέσιμο έτος (2014). Για την ανάλυση της χρηματοοικονομικής επίδοσης των εταιρειών του τομέα χρησιμοποιήθηκε η βάση δεδομένων της Hellastat⁴⁶, η οποία περιλαμβάνει όλους τους δημοσιευμένους ισολογισμούς εταιρειών που ανήκουν στους εξεταζόμενους κλάδους⁴⁷.

Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία ο αριθμός των επιχειρήσεων που αναλύονται περιορίζεται σταδιακά κατά τη διάρκεια της περιόδου μελέτης και διαμορφώνεται στις 5.121 επιχειρήσεις το 2014, έναντι 6.205 επιχειρήσεων το 2005. Χαρακτηριστικό πάντως είναι το γεγονός πως το πλήθος των επιχειρήσεων περιορίζεται σχεδόν σε όλους τους υποκλάδους της μεταποίησης. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ένας μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων έχει διακόψει τη λειτουργία του, καθώς, η μείωση είναι ιδιαίτερα έντονη μετά το 2009. Το στοιχείο αυτό θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στην ερμηνεία των τάσεων που ακολουθούν στη συνέχεια.

Διάγραμμα 77. Πλήθος επιχειρήσεων κατά την περίοδο 2005-2014

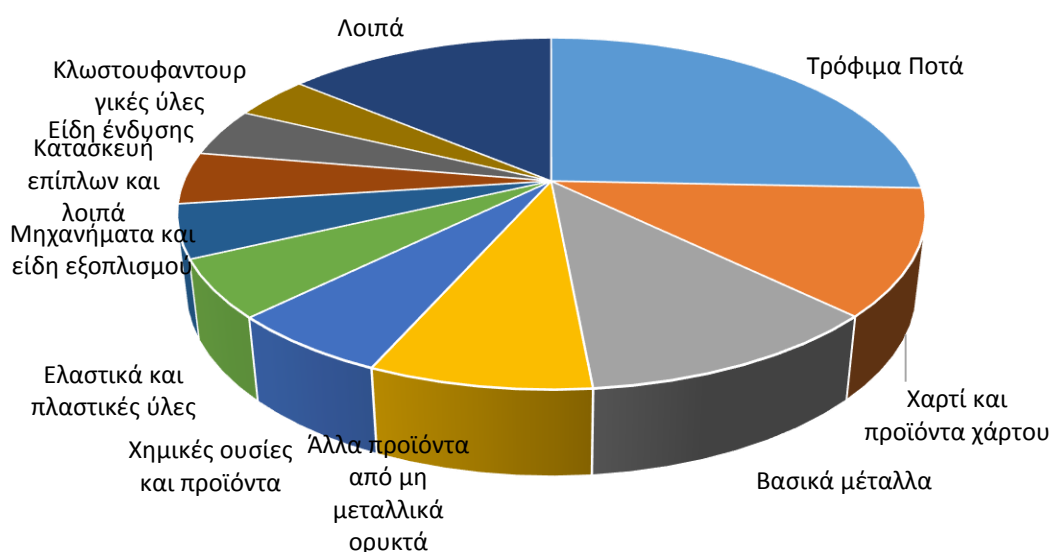
Πηγή: Hellastat Επεξεργασία στοιχείων IOBE

⁴⁶ Για περισσότερες πληροφορίες για τη βάση δεδομένων της Hellastat βλ. εδώ www.cbfa.gr

⁴⁷ Ουσιαστικά ισολογισμούς δημοσιεύουν υποχρεωτικά οι εταιρείες που έχουν τη νομική μορφή ΑΕ και οι ΕΠΕ. Είναι ωστόσο πιθανό και εταιρείες άλλης νομικής μορφής να δημοσιεύουν ισολογισμούς όταν ο κύκλος εργασιών του ξεπερνά ένα όριο, αλλά και όσες έχουν άμεσους ή/και έμμεσους εταίρους άλλες ανώνυμες εταιρίες, ετερόρρυθμες εταιρείες ή ιδιωτικές κεφαλαιουχικές εταιρείες.

Σε κλαδικό επίπεδο και εστιάζοντας στο 2014, οι περισσότερες επιχειρήσεις του μεταποιητικού τομέα ανήκουν στον κλάδο Τροφίμων και Ποτών (1.322 ή 25,8% του συνόλου), ενώ ακολουθεί με σημαντική διαφορά ο κλάδος παραγωγής χαρτιού (587 επιχειρήσεις ή 11,5% του συνόλου). Έπονται οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα των βασικών μετάλλων (556 επιχειρήσεις ή 10,9% του συνόλου) καθώς και ο κλάδος των παραγώγων πετρελαίου και άνθρακα (416 επιχειρήσεις, 8,1% του συνόλου).

Διάγραμμα 78. Οι 10 κλάδοι με τις περισσότερες επιχειρήσεις στη Μεταποίηση

Πηγή: Hellastat

Παρά το γεγονός ότι κατά την περίοδο 2009-2014 ο κύκλος εργασιών των περισσότερων κλάδων του τομέα της μεταποίησης περιορίζεται, ο συνολικός τζίρος αυξάνεται οριακά κατά την εν λόγω περίοδο. Η οριακή αύξηση οφείλεται στην αύξηση τζίρου του κλάδου διύλισης πετρελαίου κατά €7 δισεκ., εξαιτίας της σημαντικής ανόδου των τιμών πετρελαίου κατά την εν λόγω περίοδο. Αν δε ληφθεί υπόψη η αύξηση της τιμής του πετρελαίου, τότε ο τζίρος στη μεταποίηση θα σημείωνε κάμψη κατά 13,8% την περίοδο 2009-2014.

Ανάμεσα στους κλάδους με τη μεγαλύτερη ενίσχυση του κύκλου εργασιών κατά την περίοδο 2009-2014 ανήκει η εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων (+16,5%) και οι λοιπές εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες (+15,3%). Ηπιότερη βελτίωση κατέγραψε ο κλάδος των τροφίμων (+6,2%). Αντίθετα, οι κλάδοι που εμφάνισαν τις υψηλότερες ζημιές είναι οι λοιπές μεταποιητικές δραστηριότητες (-60,0%), η κατασκευή επίπλων (-58,9%) και ο λοιπός εξοπλισμός μεταφορών (-54,8%).

Χαρακτηριστικό της περιόδου 2005-2014 είναι πως το πλήθος των κερδοφόρων επιχειρήσεων περιορίζονται. Ενδεικτικά 4.451 επιχειρήσεις κατέγραψαν κέρδη το 2005 (71,7% του συνόλου), όταν το 2009 διαμορφώθηκαν στις 4.083 (67,5%) και το 2014 στις 3.047 (59,5%). Στο σύνολο του τομέα το 2005 καταγράφονται κέρδη ύψους €1,3 δισεκ., τα οποία περιορίζονται στα €281 εκατ. το 2009, ενώ το 2014 σημειώνονται σωρευτικές ζημιές (€662 εκατ.)

Μελετώντας αποκλειστικά τις επιχειρήσεις με θετικά αποτελέσματα, προκύπτει πως αυτές κατέγραψαν συνολικά κέρδη της τάξης του €1,1 δισεκ. το 2005, τα οποία περιορίσθηκαν και διαμορφώθηκαν στα €939 εκατ. το 2009 και στα €753 εκατ. το 2014. Το 2014 η μεγαλύτερη συνεισφορά στα κέρδη προέρχεται από τον κλάδο τροφίμων (25,3% των κερδών του τομέα), από τα παράγωγα πετρελαίου και άνθρακα (17,1%) και από την παραγωγή μη μεταλλικών προϊόντων (12,0%).

Στον αντίποδα, πέραν από την αύξηση του πλήθους των ζημιογόνων επιχειρήσεων σημειώνεται και αύξηση στο ύψος των ζημιών (από €875 εκατ. το 2005 στα €2,0 δισεκ. το 2014). Οι υψηλότερες ζημιές του τομέα καταγράφονται στους κλάδους τροφίμων (23,8% του συνόλου των ζημιών), στην εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων (22,2%) και στην παραγωγή χαρτιού και χάρτινων προϊόντων (17,2%).

Διάγραμμα 79. Κέρδη και ζημιές του τομέα της μεταποίησης

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

4.2 Βασικά χρηματοοικονομικά μεγέθη

Στον Πίνακα 37 συνοψίζονται οι εξελίξεις στα βασικά χρηματοοικονομικά μεγέθη στην εξεταζόμενη περίοδο. Η γενική εικόνα που μπορεί να παρατηρήσει σε πρώτη ανάγνωση κάποιος είναι η εμφανής βελτίωση όλων των μεγεθών από το 2005 στο 2009 και η έντονη επιδείνωση προς το 2014. Αναλυτικότερα:

Η συνολική αξία του ενεργητικού των επιχειρήσεων του τομέα αυξάνεται κατά 23,1% το 2009 σε σχέση με το 2005, για να υποχωρήσει στη συνέχεια, προφανώς και ως συνέπεια της εξόδου αρκετών επιχειρήσεων από την αγορά. Έτσι περιορίζεται κατά περίπου €11 δισεκ. και διαμορφώνεται στα €58,7 δισεκ. Η μεγαλύτερη μείωση καταγράφεται στον τομέα χημικών ουσιών και προϊόντων, καθώς η αξία του ενεργητικού περιορίζεται κατά €4,01 δισεκ το 2014 σε σχέση με το 2009. Ο περιορισμός του ενεργητικού συσχετίζεται περισσότερο με τη μείωση των αποθεμάτων (-19,3% κατά την τελευταία περίοδο μελέτης) και λιγότερο με μεταβολές στα πάγια περιουσιακά στοιχεία (κτήρια, μηχανήματα, λογισμικό) τα οποία σημειώνουν σημάδια βελτίωσης κατά την περίοδο 2009-2014 (+26,8% σε σχέση με την περίοδο 2005-2009).

Την περίοδο 2005-2009, οι μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις αυξήθηκαν κατά περίπου 41,8%, ενώ στη συνέχεια περιορίστηκαν κατά 9,4%. Ωστόσο εξακολουθούν να βρίσκονται σημαντικά υψηλότερα από τα επίπεδα του 2005. Αντίστοιχη είναι και η εικόνα στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις οι οποίες αυξήθηκαν 16,0% το 2005-2009, ενώ στη συνέχεια περιορίστηκαν κατά 11,8%. Πάντως η συμμετοχή των μακροπρόθεσμων στα συνολικά κεφάλαια έχει αυξηθεί από το 26% το 2005 σε 33% το 2014, γεγονός που μπορεί να αξιολογηθεί ως θετικό στοιχείο για την έκθεση του τομέα σε δανεισμό.

Σε όρους τζίρου, το 2009 ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων του τομέα σημείωσε αύξηση κατά 8,2% σε σχέση με το 2005 και διαμορφώθηκε στα 49,5 δισεκ. Κατά την περίοδο 2009-2014 και παρά τη σημαντική κάμψη της ζήτησης, ο τζίρος στον τομέα έχει ουσιαστικά παραμείνει αμετάβλητος. Εντούτοις σημειώνονται σημαντικές απώλειες στα καθαρά αποτελέσματα προ φόρων όσο και στα καθαρά κέρδη (κέρδη χρήσης μετά φόρων). Συγκεκριμένα την περίοδο 2005-2009 τα καθαρά αποτελέσματα προ φόρων ήταν 2 δισεκ. για να περιοριστούν στη συνέχεια κατά το ήμισυ, ενώ το συνολικό αποτέλεσμα το 2014 γίνεται αρνητικό. Ειδικότερα το 2005 οι κερδοφόρες επιχειρήσεις ήταν 4.451 (73,2% του συνόλου), το 2009 4.083 (68,9% του συνόλου) ενώ το 2014 οι επιχειρήσεις με κέρδη διαμορφώθηκαν στις 3.047 (60,8% του συνόλου). Έτσι το 2014, ο τομέας καταγράφει ζημιές κατά περίπου €430 εκατ.. Αντίστοιχη είναι η εικόνα και στα καθαρά κέρδη, μετά φόρων. Η αύξηση των

φορολογικών υποχρεώσεων οδηγεί τον τομέα σε ζημιές που διαμορφώθηκαν στα €670 εκατ. το 2014, όταν το 2009 η κερδοφορία διαμορφώθηκε στα €281,3 εκατ. Στους κλάδους με τα υψηλότερα καθαρά κέρδη το 2014 συγκαταλέγονται η παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων (€127,6 εκατ.) και τα βασικά μέταλλα (€103,3 εκατ.). Αντίθετα, οι μεγαλύτερες ζημιές εμφανίζονται στη διύλιση πετρελαίου⁴⁸ (€-395,4 εκατ.) και στην παραγωγή χαρτιού (€-147,6).

Πίνακας 38. Βασικά χρηματοοικονομικά μεγέθη του τομέα της Μεταποίησης*

(σε εκατ. €)	2005	2009	2014	2005-2009	2009-2014
Ενεργητικό	54.730	71.125	60.096	23,1%	-18,4%
Πάγια περιουσιακά στοιχεία	491	725	990	32,3%	26,8%
Ίδια κεφάλαια	22.582,4	26.870	20.012	16,0%	-34,3%
Μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις	8.173	14.043	12.833	41,8%	-9,4%
Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις	23.190,	29.381	26.288	21,1%	-11,8%
Αποθέματα	8.649	10.271	8.612	15,8%	-19,3%
Διαθέσιμα	2.396	3.839,6	5.133	60,2%	33,7%
Απαιτήσεις	16.259	20.236	15.440	24,5%	-23,7%
Κυκλοφορούν ενεργητικό	27.458	34.335	29.813	20,0%	-15,2%
Κύκλος Εργασιών	45.516	49.576	49.546	8,2%	-0,1%
Καθαρά αποτελέσματα προ φόρων	2.067	1.023	-429		
Κέρδη χρήσης μετά φόρων	1.288	281	-662		

Πηγή: Hellstat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

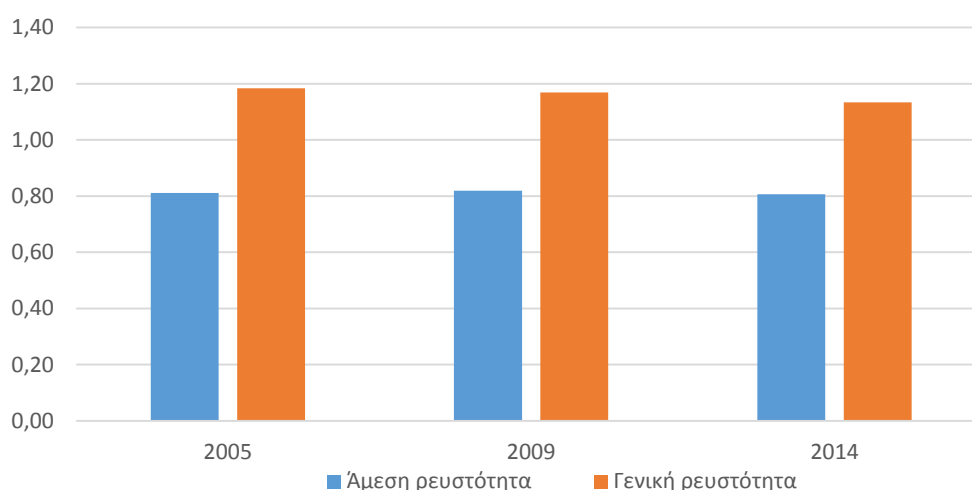
*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

4.3 Ρευστότητα

Για την εκτίμηση της ρευστότητας του τομέα χρησιμοποιήθηκαν δύο αριθμοδείκτες από τους πλέον συνήθεις σε αντίστοιχες αναλύσεις: α) ο αριθμοδείκτης της άμεσης ρευστότητας, και β) ο δείκτης γενικής ρευστότητας (κυκλοφορούν ενεργητικό/ βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις). Οι δείκτες ρευστότητας μετρούν την ικανότητα της επιχείρησης να ανταποκριθεί στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της, ρευστοποιώντας τα στοιχεία του κυκλοφορούντος ενεργητικού (γενική ρευστότητα) ή τα άμεσα ρευστοποιήσιμα στοιχεία της, δηλαδή τα στοιχεία του κυκλοφορούντος ενεργητικού εκτός από τις αποσβέσεις (άμεση ρευστότητα)

⁴⁸ Οι σημαντικές ζημιές στον κλάδο διύλισης πετρελαίου προκύπτουν κυρίως από τις σωρευτικές ζημιές των δύο μεγαλύτερων εταιρειών του χώρου για το έτος 2014 (-€400 εκατ.). Οι υπόλοιπες επιχειρήσεις εμφανίζουν κερδοφορία της τάξης των €5 εκατ.

Διάγραμμα 80. Δείκτες άμεσης και γενικής ρευστότητας στη Μεταποίηση

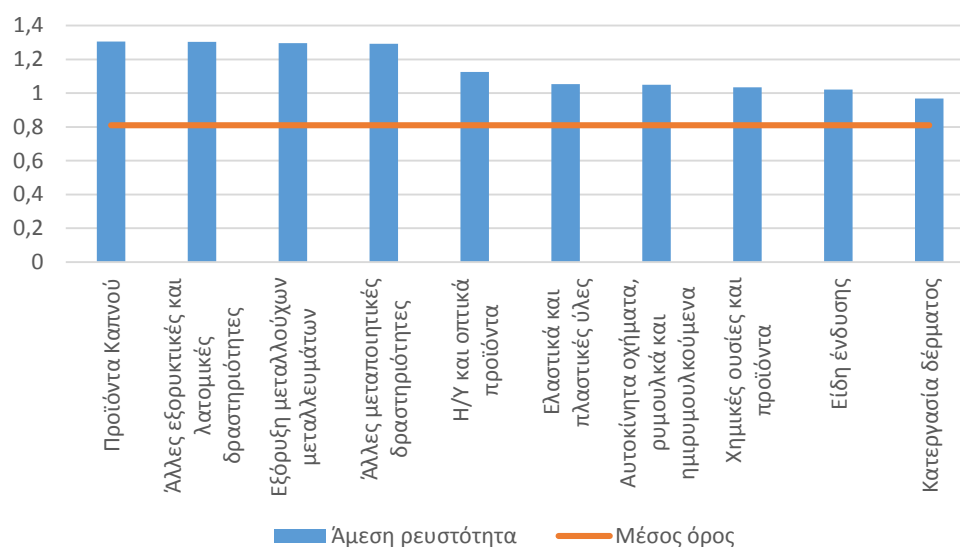
Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

Σε επίπεδο κλαδικό διακρίνονται κλάδοι στους οποίους η ρευστότητα (άμεση και γενική) κινείται σε επίπεδα καλύτερα του μέσου όρου της μεταποίησης. Ενδεικτικά, σε αυτή την κατηγορία ανήκουν οι κλάδοι επεξεργασίας καπνού, οι λοιπές εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες, και τα μεταλλικά μεταλλεύματα (Διάγραμμα 79).

Αντίθετα, οι χαμηλότερες επιδόσεις των δεικτών ρευστότητας συναντώνται στη βιομηχανία ξύλου, στα βασικά μέταλλα και στον λοιπό εξοπλισμό μεταφορών. Στο παράρτημα υπάρχουν αναλυτικά οι σχετικοί αριθμοδείκτες ανά κλάδο.

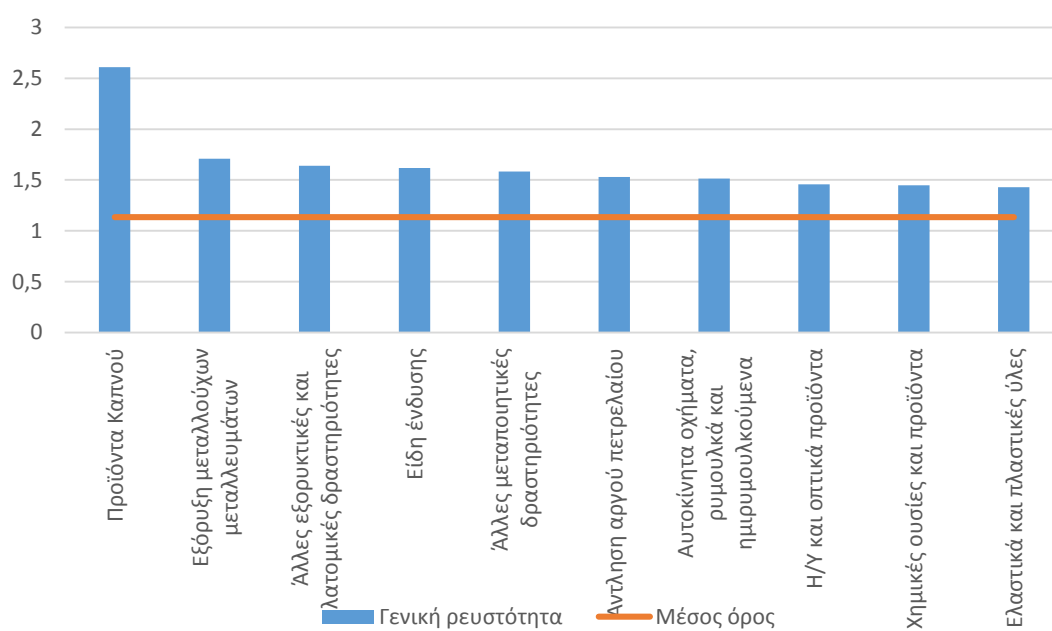
Διάγραμμα 81. Δείκτης άμεσης ρευστότητας – 10 κλάδοι άνω του μέσου όρου του τομέα

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

Διάγραμμα 82. Δείκτης γενικής ρευστότητας – 10 κλάδοι άνω του μέσου όρου του τομέα

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

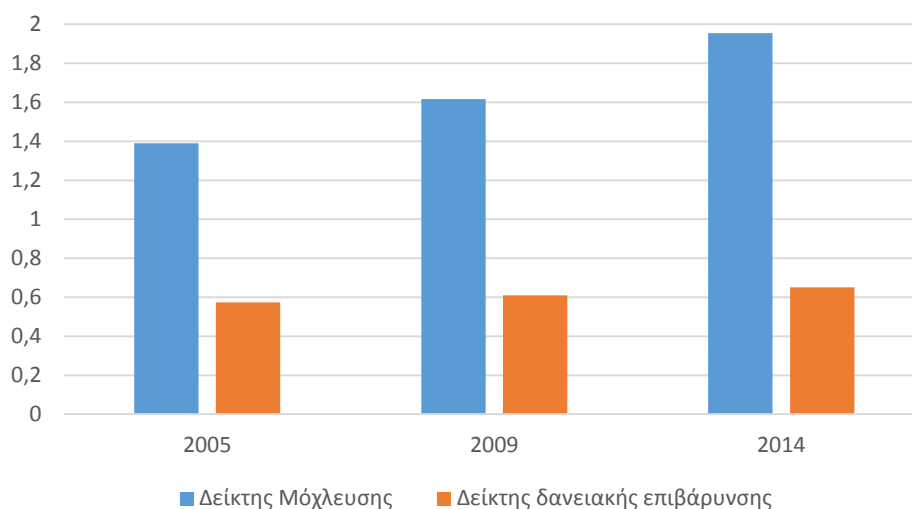
4.4 Κεφαλαιακή διάρθρωση και δανειακή επιβάρυνση

Σε αυτή την ενότητα αναλύονται αριθμοδείκτες οι οποίοι καταγράφουν το βαθμό της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων με ξένα κεφάλαια. Οι δείκτες μόχλευσης και δανειακής επιβάρυνσης μετρούν την ένταση της χρήσης δανειακών κεφαλαίων για την ανάπτυξη μιας επιχείρησης ή ενός κλάδου. Υψηλότερες τιμές του δείκτη υποδηλώνουν υψηλότερο ρίσκο χρηματοοικονομικής δυσχέρειας λόγω αδυναμίας εξυπηρέτησης των δανειακών υποχρεώσεων.

Στη μεταποίηση παρατηρείται διαχρονικά αύξηση τόσο της μόχλευσης όσο και της δανειακής επιβάρυνσης. Η σημαντική αύξηση του δείκτη μόχλευσης κατά περίπου 17,3% δεν οφείλεται στην αύξηση του συνόλου των υποχρεώσεων καθώς αυτές περιορίζονται κατά την τελευταία περίοδο μελέτης, αλλά στη σημαντική μείωση στα ίδια κεφάλαια την περίοδο 2009-2014 κατά 25,5%.

Ο δείκτης δανειακής επιβάρυνσης κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα και ενισχύεται με ηπιότερο ρυθμό σε σχέση με το δείκτη μόχλευσης, κάτι το οποίο σχετίζεται με την αδυναμία των επιχειρήσεων του κλάδου να αντλήσουν δανειακά κεφάλαια εν μέσω οικονομικής κρίσης.

Διάγραμμα 83. Δείκτης μόχλευσης και δανειακής επιβάρυνσης

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

Κατά το έτος 2014, υψηλούς δείκτες μόχλευσης εμφανίζουν οι κλάδοι εξόρυξης άνθρακα και λιγνίτη, η εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλεύματα και η παραγωγή προϊόντων οπτάνθρακα (Διάγραμμα 82). Αντίθετα, σχετικά χαμηλή μόχλευση εμφανίζεται στον κλάδο παραγωγής Η/Υ και ηλεκτρονικών προϊόντων, στις λοιπές εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες και στις λοιπές μεταποιητικές δραστηριότητες (Διάγραμμα 83). Τέλος, ο δείκτης μόχλευσης είναι αρνητικός στους κλάδους λοιπού εξοπλισμού μεταφορών και στα μηχανήματα και είδη εξοπλισμού. Αυτό οφείλεται στα αρνητικά ίδια κεφάλαια των επιχειρήσεων των εν λόγω κλάδων (ενδεικτικά Ελληνική αεροπορική βιομηχανία, Κορμός Α.Ε., Ναυπηγικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις Ελευσίνας).

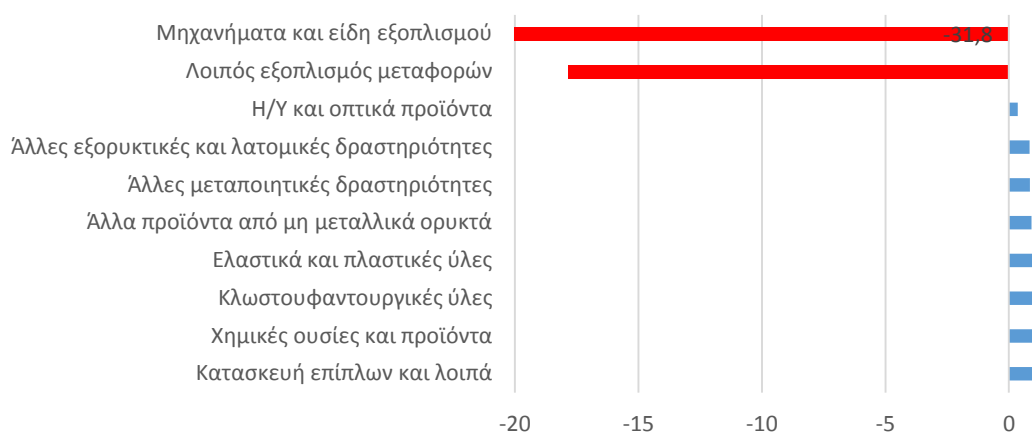
Διάγραμμα 84. Δείκτης μόχλευσης – οι 10 κλάδοι με την υψηλότερη επίδοση

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

Διάγραμμα 85. Δείκτης μόχλευσης – οι 10 κλάδοι με τη χαμηλότερη επίδοση

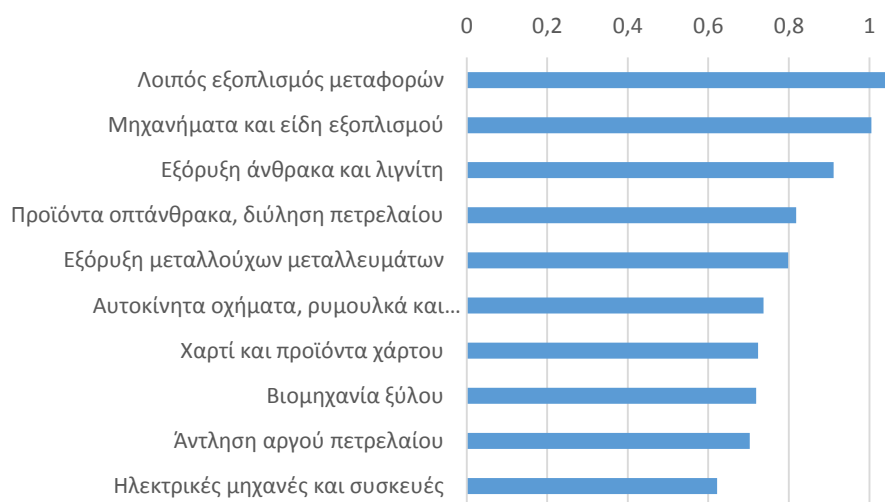

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

Ο δείκτης δανειακής επιβάρυνσης διαφοροποιείται σημαντικά στους κλάδους της μεταποίησης. Ο λοιπός εξοπλισμός μεταφορών και τα μηχανήματα και είδη εξοπλισμού διαθέτουν την υψηλότερη δανειακή επιβάρυνση, κάτι που σχετίζεται και με τη δεινή οικονομική τους θέση και τα αρνητικά ίδια κεφάλαια που εμφανίζουν κατά την περίοδο 2009-2014. Στον αντίποδα, ανάμεσα στους κλάδους με τη χαμηλότερη δανειακή επιβάρυνση ανήκουν οι επιχειρήσεις που σχετίζονται με τις λοιπές μεταποιητικές δραστηριότητες (στις οποίες ανήκει και η ανακύκλωση υλικών), οι λοιπές εξορυκτικές δραστηριότητες και τα λοιπά προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά.

Διάγραμμα 86. Δείκτης δανειακής επιβάρυνσης - οι 10 κλάδοι με την υψηλότερη επίδοση

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

Διάγραμμα 87. Δείκτης δανειακής επιβάρυνσης - οι 10 κλάδοι με τη χαμηλότερη επίδοση

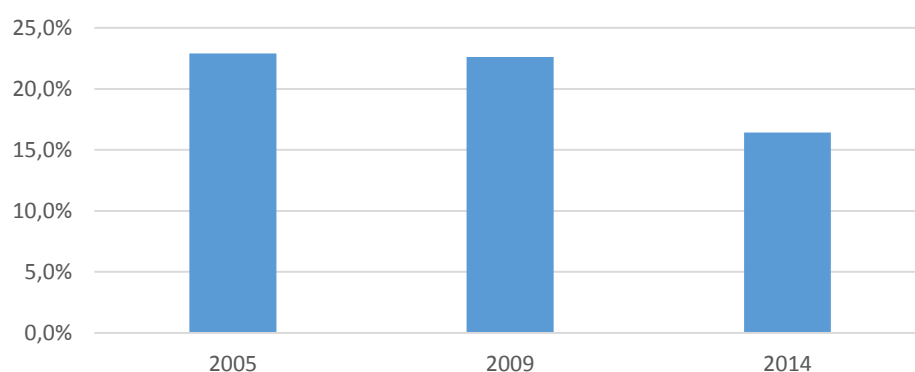
Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

4.5 Κερδοφορία και αποδοτικότητα ενεργητικού

Για την εκτίμηση της κερδοφορίας και της αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων του τομέα της μεταποίησης χρησιμοποιούνται αριθμοδείκτες σχετικοί με το μικτό περιθώριο κέρδους, την απόδοση του συνολικού ενεργητικού (ROA) καθώς και την αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων. Το μικτό περιθώριο κέρδους δείχνει το κατά πόσο μια επιχείρηση μπορεί να αντιμετωπίσει μια ενδεχόμενη αύξηση του κόστους πωληθέντων. Το μικτό περιθώριο κέρδους του τομέα περιορίζεται από το 2005, με ρυθμό ο οποίος επιταχύνεται μετά το 2009, με αποτέλεσμα το 2014 να μην ξεπερνά το 16,4%

Διάγραμμα 88. Μικτό περιθώριο κέρδους, τομέας μεταποίησης

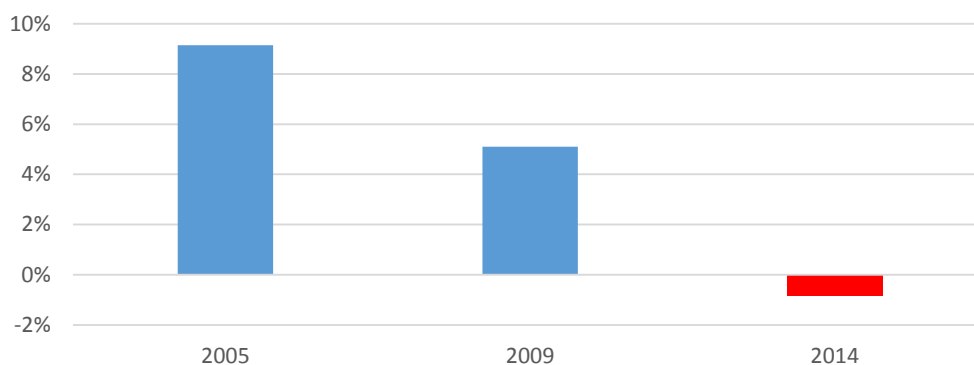

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

Αναλυτικότερα, κατά το 2014 το υψηλότερο περιθώριο κέρδους καταγράφεται σε κλάδους όπως η παραγωγή προϊόντων καπνού, στα μηχανήματα και είδη εξοπλισμού και στην κατασκευή επίπλων. Στον αντίποδα, οι κλάδοι της βιομηχανίας ξύλου, της εξόρυξης μεταλλούχων μεταλλευμάτων και της παραγωγής προϊόντων οπτάνθρακα εμφανίζουν εξαιρετικά περιορισμένο περιθώριο κέρδους.

Διάγραμμα 89. Δείκτης αποδοτικότητας ενεργητικού (ROA), μεταποίηση

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

*Συμπεριλαμβάνονται οι επιχειρήσεις Ορυχείων – Λατομείων

Ο δείκτης αποδοτικότητας ενεργητικού εκτιμά την απόδοση των συνολικών περιουσιακών στοιχείων των επιχειρήσεων, με σκοπό την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της λειτουργίας της. Η απόδοση του ενεργητικού περιορίζεται σημαντικά κατά την περίοδο μελέτης, ενώ το 2014 είναι αρνητική (-0,9%), εξαιτίας των αρνητικών κερδών που καταγράφονται συνολικά. Ειδικότερα, σε κλαδικό επίπεδο, υψηλή αποδοτικότητα ενεργητικού το 2014 καταγράφεται στην εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη, στα μηχανήματα και είδη εξοπλισμού και στα προϊόντα καπνού. Αντίθετα, αρνητική απόδοση εμφανίζεται σε όλους τους κλάδους που κατέγραψαν ζημιές, όπως η βιομηχανία ξύλου, η εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων και η παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών.

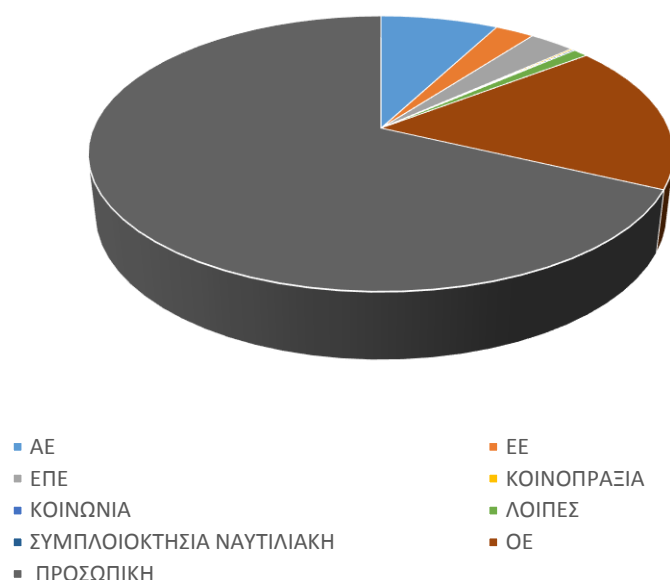
Η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων συσχετίζεται με την κερδοφόρα δυναμικότητα μιας επιχείρησης και αποτελεί ένδειξη πραγματοποίησης ικανοποιητικού αποτελέσματος από τη χρήση του μετοχικού κεφαλαίου. Η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων διαμορφώνεται στο -2,2% το 2014, όταν το 2009 βρισκόταν στο +2,2%. Σημειώνεται πως αρνητικές αποδόσεις καταγράφονται σε πάνω από τους μισούς κλάδους της μεταποίησης, ως αποτέλεσμα και των ζημιών που κατέγραψαν τα τελευταία έτη της υπό μελέτη περιόδου.

4.6 Μελέτη του κλάδου με στοιχεία από το μητρώο ΕΛΣΤΑΤ

Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζονται στοιχεία από το μητρώο επιχειρήσεων που δημοσιεύει η ΕΛ.ΣΤΑΤ. Το εξεταζόμενο δείγμα περιλαμβάνει τον κλάδο της Μεταποίησης καθώς και τις επιχειρήσεις που ανήκουν στον κλάδο Ορυχεία-Λατομεία. Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας αφορούν στο έτος 2010. Κατά συνέπεια, μπορεί κανείς να υποθέσει πως τα στοιχεία σχετικά με το πλήθος των επιχειρήσεων αλλά και τον κύκλο εργασιών διαφοροποιούνται αρκετά τα επόμενα χρόνια. Αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη στην ανάλυση των παρακάτω στοιχείων.

Συνολικά καταγράφονται 71,9 χιλ. επιχειρήσεις οι οποίες αποτελούν περίπου το 7,5% των επιχειρήσεων της χώρας. Οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι προσωπικές (68,0%), ενώ 17,4% είναι ΟΕ και μόλις 7,7% ΑΕ. Ο συνολικός κύκλος εργασιών ανέρχεται στα €62,9 δισεκ., ο οποίος αποτελεί το 20,0% του τζίρου όλων των επιχειρήσεων της ελληνικής οικονομίας. Οι περισσότερες επιχειρήσεις της ελληνικής μεταποίησης (69,5% - 50.619 επιχειρήσεις) εμφανίζουν κύκλο εργασιών μέχρι €150 χιλ. Τζίρο μεταξύ €150 - €300 χιλ. εμφανίζει το 8,8% των επιχειρήσεων της μεταποίησης (6.444 επιχειρήσεις) ενώ ανάμεσα €300-€500 χιλ. βρίσκονται 3.121 επιχειρήσεις αποτελώντας το 4,3% του συνόλου της μεταποίησης.

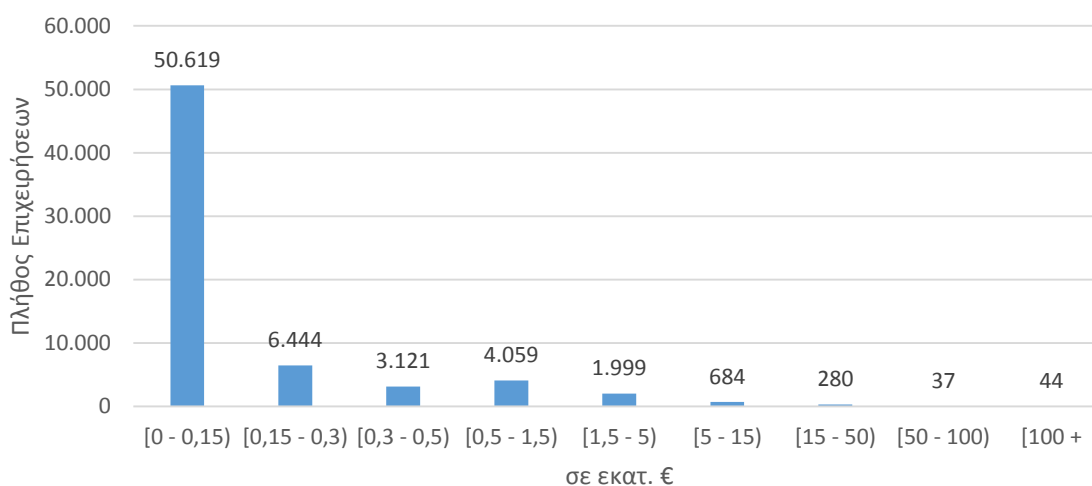
Διάγραμμα 90. νομική μορφή επιχειρήσεων τομέα μεταποίησης, 2010

Πηγή: Μητρώο επιχειρήσεων ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2010

Στην Ελλάδα οι επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών άνω των €5 εκατ. είναι 1.045, εκ των οποίων οι 684 δεν ξεπερνούν τα €15 εκατ., 280 βρίσκονται μεταξύ €15 και €50 εκατ. και 37 μεταξύ €50 και €100 εκατ. Τέλος, το 2010 μόλις 44 επιχειρήσεις κατέγραψαν τζίρο άνω των €100 εκατ. (Διάγραμμα 89). Σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό της ΕΕ⁴⁹, είναι φανερό πως σε όρους κύκλου εργασιών οι εταιρείες της μεταποίησης είναι μικρές και πολύ μικρές.

Διάγραμμα 91. πλήθος επιχειρήσεων και κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων της μεταποίησης

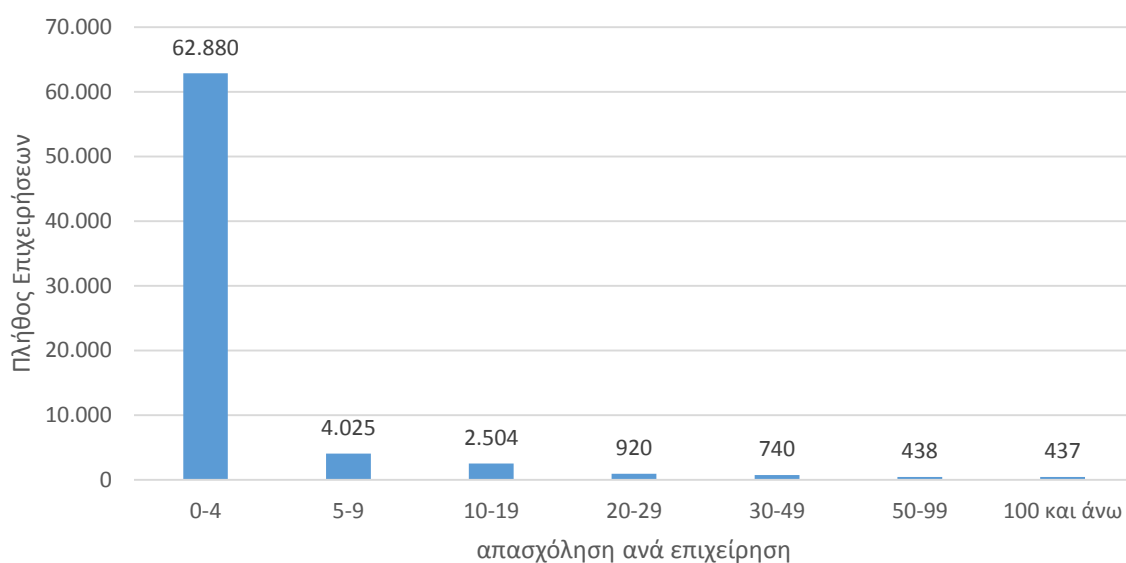
Πηγή: Μητρώο επιχειρήσεων ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2010

Ο υποκλάδος «Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου» καταγράφει τον υψηλότερο κύκλο εργασιών με €16,4 δισεκ. (ή 20,1% του τζίρου της μεταποίησης). Ακολουθεί η Βιομηχανία Τροφίμων με τζίρο €11,1 δισεκ. (14,0% του συνόλου) και η παραγωγή Βασικών Μετάλλων με €3,8 δισεκ. (4,9%). Σχεδόν το 37% των επιχειρήσεων με τζίρο περίπου €43,4 δισεκ. (55,3% του συνόλου της μεταποίησης) έχουν έδρα την Αττική. Στη Θεσσαλονίκη εδρεύει το 12,3% των επιχειρήσεων της μεταποίησης με κύκλο εργασιών στα €4,2 δισεκ. (5,3% του συνόλου).

Οι περισσότερες επιχειρήσεις της μεταποίησης είναι «οικογενειακές» καθώς απασχολούν κάτω από 4 άτομα σε ποσοστό 87,4%. Η απασχόληση στο 5,6% των επιχειρήσεων (66.905 επιχειρήσεις) δεν ξεπερνά τα 9 άτομα, ενώ μεταξύ 10 και 19 άτομα απασχολούνται σε 2.504 επιχειρήσεις (3,5% του συνόλου). Οι επιχειρήσεις με απασχόληση μεταξύ 20 και 100 ατόμων είναι 2.098 (2,9% του συνόλου), ενώ το πλήθος των επιχειρήσεων που απασχολεί πάνω από 100 άτομα είναι 437 (0,6% του δείγματος).

⁴⁹ Πρόταση ΕΕ 2003/361: πολύ μικρή επιχείρηση – κύκλος εργασιών κάτω των 2 εκατ. ευρώ και απασχόληση ως 10 εργαζόμενοι. Μικρή επιχείρηση – κύκλος εργασιών κάτω των 10 εκατ. ευρώ και απασχόληση ως 50 εργαζόμενοι.

Διάγραμμα 92. Απασχόληση και πλήθος επιχειρήσεων

Πηγή: Μητρώο επιχειρήσεων ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2010

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται το προφίλ της μεταποίησης στην οικονομική κρίση, βάσει αποτελεσμάτων πρόσφατης έρευνας που είχε πραγματοποιήσει το IOBE στις μεγαλύτερες μεταποιητικές επιχειρήσεις της χώρας.

Παράρτημα Κεφαλαίου 4

Η παρακάτω ενότητα περιλαμβάνει του αριθμοδείκτες που παρουσιάζονται παραπάνω, ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας. Οι αριθμοδείκτες στηρίζονται στα στοιχεία της Hellastat.

	Άμεση ρευστότητα			Γενική ρευστότητα			Δείκτης Μόχλευσης		
	2005	2009	2014	2005	2009	2014	2005	2009	2014
Προϊόντα Καπνού	0,48	0,49	1,30	0,71	0,83	2,61	1,88	2,64	1,37
Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες	0,99	1,12	1,30	1,26	1,41	1,64	0,93	0,97	0,84
Εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων	2,09	1,59	1,30	2,38	1,79	1,71	0,39	1,06	6,08
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	2,04	1,07	1,29	2,43	1,46	1,58	0,51	1,12	0,85
Η/Υ και οπτικά προϊόντα	0,88	1,35	1,13	1,17	1,67	1,46	1,49	1,21	0,36
Ελαστικά και πλαστικές ύλες	0,77	1,06	1,05	1,03	1,39	1,43	1,30	1,24	0,97
Αυτοκίνητα οχήματα, ρυμουλκά και ημιρυμουλκούμενα	0,64	0,72	1,05	0,94	0,98	1,52	1,49	3,29	2,94
Χημικές ουσίες και προϊόντα	0,73	0,79	1,03	1,05	1,04	1,45	2,23	1,40	1,22
Είδη ένδυσης	0,80	0,89	1,02	1,24	1,44	1,62	1,76	1,57	1,54
Κατεργασία δέρματος	0,90	0,99	0,97	1,25	1,35	1,34	1,95	2,35	1,61
Άντληση αργού πετρελαίου	0,30	0,54	0,95	0,86	0,67	1,53	-1,20	-107,26	2,37
Κατασκευή επίπλων και λουπά	0,85	0,62	0,93	1,36	0,97	1,41	1,13	1,54	1,33
Άλλα προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά	0,96	0,99	0,84	1,29	1,35	1,22	0,92	1,04	0,92
Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού	1,11	1,03	0,84	1,50	1,59	1,12	1,07	11,85	-31,76
Χαρτί και προϊόντα χάρτου	0,87	0,88	0,66	1,09	1,09	0,93	1,54	1,75	1,45
Τρόφιμα Ποτά	0,80	0,86	0,79	1,13	1,19	1,09	1,52	1,59	1,60
Κλωστοϋφαντουργικές ύλες	0,90	0,73	0,79	1,36	1,08	1,21	1,03	1,44	1,14
Προϊόντα οπάνθρακα, διύλιση πετρελαίου	0,76	0,47	0,67	1,68	1,00	0,88	1,03	1,48	4,52
Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη	1,58	1,38	0,66	1,60	1,43	0,82	0,00	2,28	15,57
Βασικά μέταλλα	0,95	1,05	1,10	1,41	1,49	1,56	1,41	1,41	1,38
Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές	0,77	0,80	0,57	1,12	1,20	0,98	1,31	1,38	1,72
Βιομηχανία ξύλου	0,76	1,01	0,54	1,23	1,54	0,87	1,30	1,38	2,59
Λοιπός εξοπλισμός μεταφορών	0,38	0,62	0,52	0,50	0,77	0,72	1,98	-6,60	-17,84
Σύνολα	0,81	0,83	0,83	1,18	1,19	1,17	1,39	1,63	1,78

	Δείκτης δανειακής επιβάρυνσης			Μικτό περιθώριο κέρδους			Αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων		
	2005	2009	2014	2005	2009	2014	2005	2009	2014
Προϊόντα Καπνού	0,64	0,71	0,57	0,36	0,36	0,36	0,09	0,25	0,10
Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες	0,48	0,48	0,44	0,25	0,25	0,25	0,07	0,06	0,04
Εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων	0,28	0,50	0,80	0,31	0,31	0,31	-0,06	0,01	-0,75
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	0,33	0,53	0,45	0,28	0,28	0,28	0,23	-0,15	0,00
Η/Υ και οπτικά προϊόντα	0,59	0,54	0,18	0,23	0,23	0,23	0,00	0,00	-0,03
Ελαστικά και πλαστικές ύλες	0,56	0,55	0,49	0,21	0,21	0,21	0,05	0,03	0,01
Αυτοκίνητα οχήματα, ρυμουλκά και ημιρυμουλκούμενα	0,60	0,76	0,74	0,24	0,24	0,24	0,08	-0,19	-0,02
Χημικές ουσίες και προϊόντα	0,67	0,57	0,53	0,34	0,34	0,34	0,09	0,06	0,05
Είδη ένδυσης	0,63	0,60	0,60	0,26	0,26	0,26	0,01	0,00	-0,01
Κατεργασία δέρματος	0,66	0,70	0,61	0,25	0,25	0,25	0,03	-0,05	-0,04
Άντληση αργού πετρελαίου	4,67	0,97	0,70	-0,03	-0,03	-0,03	0,41	14,83	-0,27
Κατασκευή επίπλων και λοιπά	0,53	0,60	0,56	0,35	0,35	0,35	0,06	0,03	0,01
Άλλα προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά	0,48	0,51	0,48	0,29	0,29	0,29	0,11	0,02	0,01
Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού	0,49	0,90	1,01	0,28	0,28	0,28	0,07	-0,71	1,13
Χαρτί και προϊόντα χάρτου	0,60	0,63	0,72	0,31	0,31	0,31	0,01	-0,02	-0,09
Τρόφιμα Ποτά	0,60	0,61	0,60	0,28	0,28	0,28	0,04	0,03	0,01
Κλωστοφαινοφαντουργικές ύλες	0,51	0,59	0,53	0,18	0,18	0,18	-0,06	-0,17	-0,04
Προϊόντα οπτάνθρακα, διύληση πετρελαίου	0,51	0,60	0,82	0,10	0,10	0,10	0,19	0,11	-0,24
Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη	0,53	0,60	0,91	0,18	0,18	0,18	0,46	0,37	1,93
Βασικά μέταλλα	0,58	0,58	0,57	0,16	0,16	0,16	0,05	0,03	0,04
Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές	0,56	0,57	0,62	0,17	0,17	0,17	0,04	-0,03	-0,12
Βιομηχανία ξύλου	0,56	0,58	0,72	0,18	0,18	0,18	-0,02	-0,07	-0,20
Λοιπός εξοπλισμός μεταφορών	0,60	1,13	1,06	0,09	0,09	0,09	-0,15	0,25	0,22
Σύνολα	0,57	0,61	0,64	0,23	0,23	0,23	0,06	0,02	-0,02

Κεφάλαιο 5. Προφίλ μεταποίησης στην οικονομική κρίση, βάσει αποτελεσμάτων έρευνας στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις

5.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό αξιοποιούνται τα ευρήματα εμπειρικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε από το IOBE και το Εργαστήριο Βιομηχανικής και Ενεργειακής Οικονομίας (ΕΒΕΟ) του ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ στις 2000 από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις της χώρας⁵⁰. Στόχος ήταν να αποτυπωθεί η εξέλιξη της στρατηγικής ταυτότητας αυτού του τμήματος επιχειρηματικότητας της χώρας, εξετάζοντας διάφορα χαρακτηριστικά όπως οι επιχειρηματικές στρατηγικές, η επενδυτική συμπεριφορά, οι καινοτομικές επιδόσεις, η απασχόληση και η εκπαίδευση προσωπικού κ.α. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε δύο φορές, το 2011 και επαναλήφθηκε το 2013. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης αναλύονται τα πλέον πρόσφατα ευρήματα της έρευνας του 2013 για τον τομέα της Μεταποίησης σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων όλων των κλάδων, ενώ σημειώνονται και τα αντίστοιχα αποτελέσματα της έρευνας του 2011, ώστε να είναι εφικτή η αποτύπωση της σχετικής εξέλιξης. Συγκεκριμένα στην έρευνα του 2013 έλαβαν μέρος 711 μεταποιητικές επιχειρήσεις σε σύνολο 2048 επιχειρήσεων από όλους τους κλάδους της οικονομίας. Η έρευνα έγινε – κατά το μεγαλύτερο μέρος με προσωπικές τηλεφωνικές συνεντεύξεις με τον Γενικό Διευθυντή / Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας. Επιλεγμένα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται στις επόμενες ενότητες. Η διάρθρωση του δείγματος είναι η ακόλουθη:

Πίνακας 39. Διάρθρωση απαντήσεων ανά μεταποιητικό κλάδο*

Κλάδος	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων έρευνας 2013	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων Έρευνας 2011
Τρόφιμα-Ποτά	30,1%	214	32,0%	216
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	8,0%	57	6,8%	46
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	7,0%	50	7,4%	50
Χημικά προϊόντα	8,9%	63	6,8%	46
Πλαστικά/ ελαστικά	6,0%	43	7,7%	52
Μη μεταλλικά ορυκτά	9,3%	66	11,1%	75
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	13,9%	99	12,6%	85
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	3,7%	26	3,4%	23
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	2,5%	18	3,1%	21
Λοιποί κλάδοι	10,5%	75	9,2%	62
Σύνολο	100,0%	711	100,0%	676

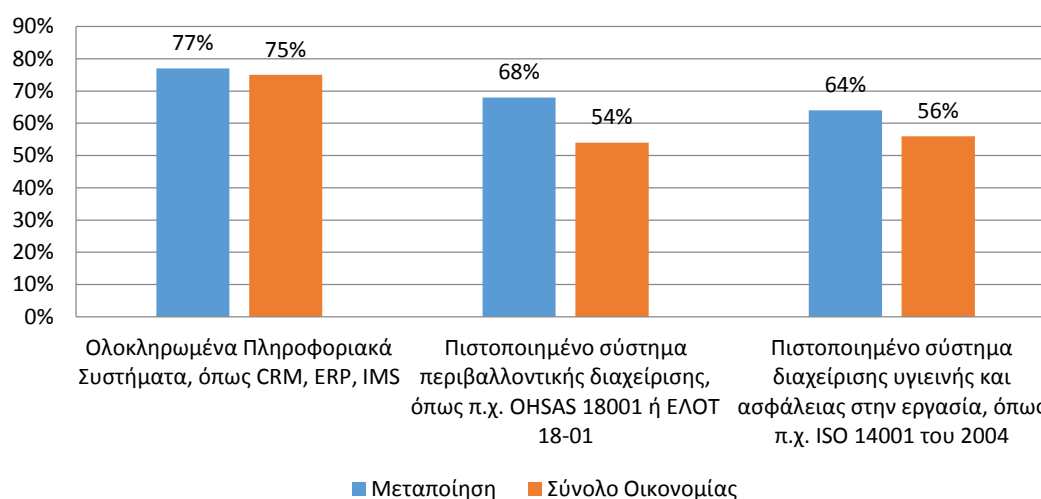
⁵⁰ * Πρόκειται για το έργο: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας» που εκπονήθηκε για λογαριασμό της Στέγης της Ελληνικής Βιομηχανίας, με χρηματοδότηση από το ΕΠΑΝΑΔ (ΕΣΠΑ 2007-2013) κατά την περίοδο 2010-2014.

5.2 Επιχειρηματική οργάνωση και οικονομικές επιδόσεις

Στην ενότητα αυτή εξετάστηκε ο βαθμός οργάνωσης της λειτουργίας των επιχειρήσεων με σύγχρονες πρακτικές και τεχνολογίες διοίκησης. Η χρήση των εφαρμογών αυτών πιθανώς να μην συναρτάται με οικονομικές αποδόσεις, αποτελεί όμως ένδειξη εκσυγχρονισμού και συνδέεται με τη δυνατότητα αποτελεσματικής διαχείρισης της λειτουργίας τους.

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα οι μεταποιητικές επιχειρήσεις υπερέχουν στη χρήση σύγχρονων πρακτικών και τεχνολογιών διοίκησης σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων. Αναλυτικότερα, 8 στις 10 μεταποιητικές επιχειρήσεις χρησιμοποιούν ολοκληρωμένα πληροφοριακά συστήματα και σχεδόν 7 στις 10 μεταποιητικές επιχειρήσεις εφαρμόζουν πιστοποιημένα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και ασφάλειας, ποσοστά υψηλότερα από το σύνολο των επιχειρήσεων (Διάγραμμα 93).

Διάγραμμα 93. Χρήση σύγχρονων πρακτικών και τεχνολογιών διοίκησης στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων)

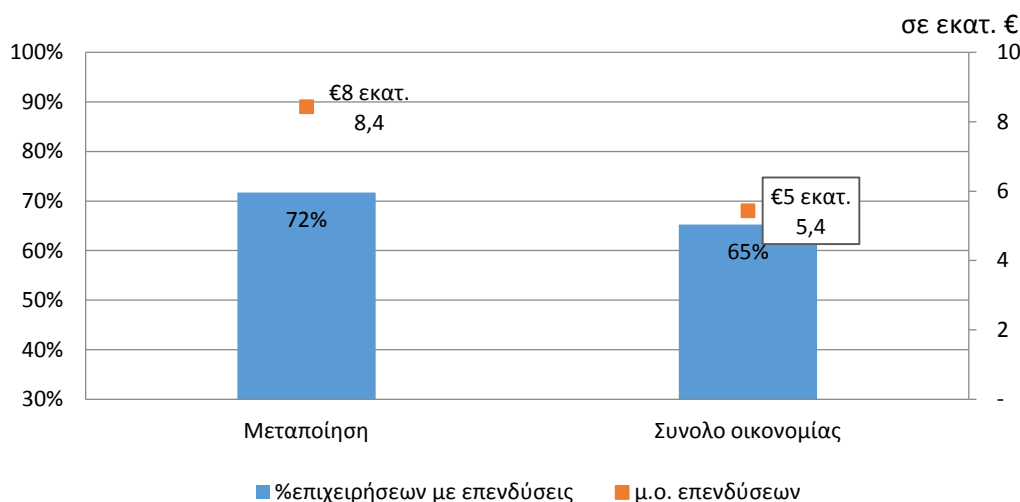
Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Στους επιμέρους κλάδους της Μεταποίησης, τα υψηλότερα ποσοστά επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν ολοκληρωμένα πληροφοριακά συστήματα σημειώνονται στον κλάδο των Μηχανημάτων-Ειδών Εξοπλισμού, των Χημικών Προϊόντων και των Πλαστικών/Ελαστικών. Επιπλέον, τα Τρόφιμα –Ποτά και τα Χημικά Προϊόντα αποτελούν τους κλάδους με τα υψηλότερα ποσοστά στη κατηγορία χρήσης πιστοποιημένου συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό επιχειρήσεων που διαθέτει πιστοποιημένο σύστημα διαχείρισης υγιεινής και ασφάλειας στην εργασία καταγράφεται στον κλάδο των Τροφίμων-Ποτών (βλ. Παράρτημα).

5.2.1 Επενδυτικές δαπάνες τη διετία 2011-2012

Η Μεταποίηση φαίνεται να πρωτοπορεί στις επενδύσεις στην περίοδο της κρίσης σε σχέση με το σύνολο των επιχειρήσεων, καθώς ανήκει στους τομείς με το μεγαλύτερο μερίδιο επενδύσεων τόσο σε όρους % επιχειρήσεων που επενδύουν όσο και σε όρους δαπανών. Αναλυτικότερα, στο σύνολο των επιχειρήσεων της Μεταποίησης, το 72% αυτών πραγματοποιεί επενδύσεις, έναντι του 65% του συνόλου της οικονομίας. Αξιοσημείωτη είναι η αξία των επενδύσεων στη Μεταποίηση, όπου σε κάθε επιχείρηση αναλογεί το ποσό των €8 εκατ., έναντι του συνόλου της οικονομίας που το αντίστοιχο ποσό ανέρχεται μόλις στα €5 εκατ. (Διάγραμμα 94).

Διάγραμμα 94. Επενδυτικές δαπάνες τη διετία 2011 – 2012 στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων

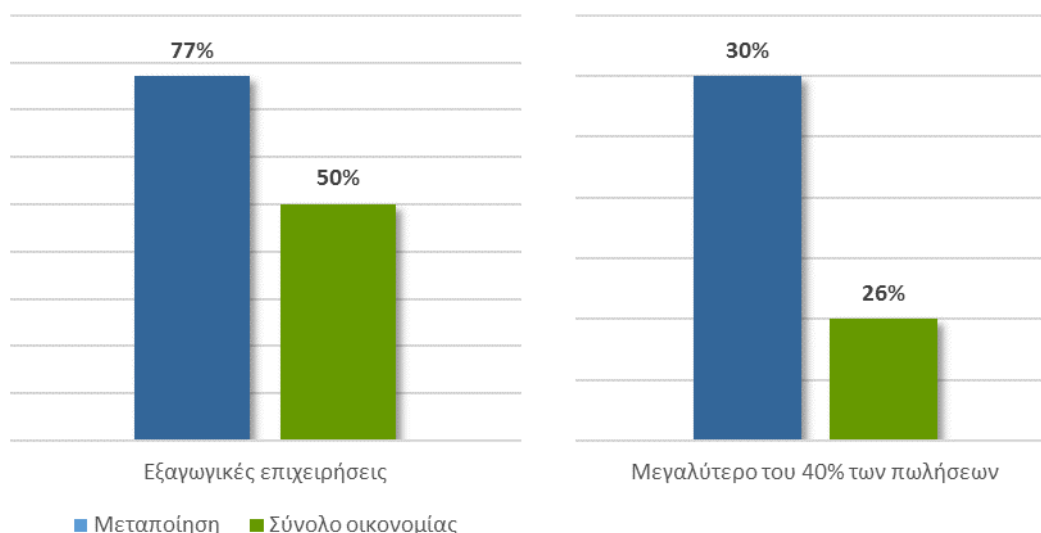
Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Όσον αφορά στους κλάδους της Μεταποίησης, το μεγαλύτερο ποσοστό επιχειρήσεων που επενδύουν καταγράφεται στον τομέα των Τροφίμων- Ποτών (80%) με την αξία των επενδυτικών δαπανών κατά μέσο όρο να προσεγγίζει τα €1,3 εκατ., ενώ ακόμα πιο ενισχυμένες εμφανίζονται οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο των Χημικών Προϊόντων, οι οποίες υλοποίησαν επενδύσεις αξίας κατά μέσο όρο €3,2 εκατ. ευρώ. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι επενδυτικές δαπάνες της Μεταποίησης κατά την περίοδο της κρίσης αφορούν σε ποσοστό σχεδόν 56% στην αγορά νέου ή αντικατάσταση του υφιστάμενου εξοπλισμού, υποδηλώνοντας μια δυναμική εξέλιξη των επιχειρήσεων, και σηματοδοτώντας σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού στο μέλλον παρά την οικονομική κρίση.

5.2.2 Εξαγωγικές επιδόσεις (2013)

Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις είναι πιο εξωστρεφείς σε σύγκριση με το μέσο όρο των επιχειρήσεων της ελληνικής οικονομίας χαρακτηριστικό ιδιαίτερα σημαντικό για τη βιωσιμότητα τους σε ένα περιβάλλον μειούμενης εσωτερικής ζήτησης. Αναλυτικότερα το 77% των μεταποιητικών επιχειρήσεων απευθύνεται και στην εξωτερική αγορά, σε αντίθεση με το σύνολο των επιχειρήσεων όπου μόλις το 50% των επιχειρήσεων διαθέτει τα προϊόντα του εκτός συνόρων. Επίσης, αξιόλογο είναι και το ποσοστό των επιχειρήσεων της Μεταποίησης (30%) που καταγράφουν αξία εξαγωγών μεγαλύτερη του 40% των πωλήσεων τους, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο των επιχειρήσεων διαμορφώνεται στο 26% (Διάγραμμα 95).

Διάγραμμα 95. % των επιχειρήσεων που εξάγουν και % των εξαγωγικών επιχειρήσεων με εξαγωγές άνω του 40% των συνολικών πωλήσεων στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Εντός της Μεταποίησης, τα υψηλότερα ποσοστά εξαγωγικών επιχειρήσεων καταγράφονται στους κλάδους των Μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού, αλλά και της Κλωστοϋφαντουργίας και Ένδυσης και των Χημικών Προϊόντων.

5.2.3 Κερδοφορία επιχειρήσεων (2012)

Παρά τις καλύτερες επιδόσεις των μεταποιητικών επιχειρήσεων σε όρους εξαγωγών σε σύγκριση με το μέσο όρο του συνόλου των επιχειρήσεων οι επιδόσεις τους σε όρους κερδοφορίας υπολείπονται, αν και οριακά, των επιδόσεων του συνόλου των επιχειρήσεων. Αναλυτικότερα, το % των μεταποιητικών επιχειρήσεων με κέρδη ή/και οριακό αποτέλεσμα (56%) είναι μικρότερο σε σύγκριση με το αντίστοιχο % στο σύνολο των επιχειρήσεων (58%)

(Πίνακας 40). Η μικρή κατά τα άλλα απόκλιση των μεταποιητικών επιχειρήσεων από το σύνολο των επιχειρήσεων δύναται σε ένα βαθμό να οφείλεται στις αυξημένες επενδύσεις των μεταποιητικών .

Πίνακας 40. % επιχειρήσεων με Κέρδη/Ζημιές το 2012 στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων

	Κέρδη	Ζημιές	Οριακό αποτέλεσμα
Μεταποίηση	51%	44%	5%
Σύνολο	52%	42%	6%

Πηγή: Έργο: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE

Ανάμεσα στους μεταποιητικούς κλάδους, τα Τρόφιμα –Ποτά, καθώς και τα Πλαστικά αναδεικνύονται οι πιο κερδοφόροι, με τα ποσοστά κερδοφόρων επιχειρήσεων να ανέρχονται σε 62% και 63%, αντίστοιχα (βλ Παράρτημα).

5.3 Τεχνολογικές επιδόσεις & ανάπτυξη καινοτομιών

5.3.1 Καινοτομικές επιδόσεις

Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις είναι περισσότερο καινοτόμες σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ελληνικές επιχειρήσεις σε όρους καινοτομίας προϊόντος και διαδικασίας (Διάγραμμα. 94). Αναλυτικότερα,

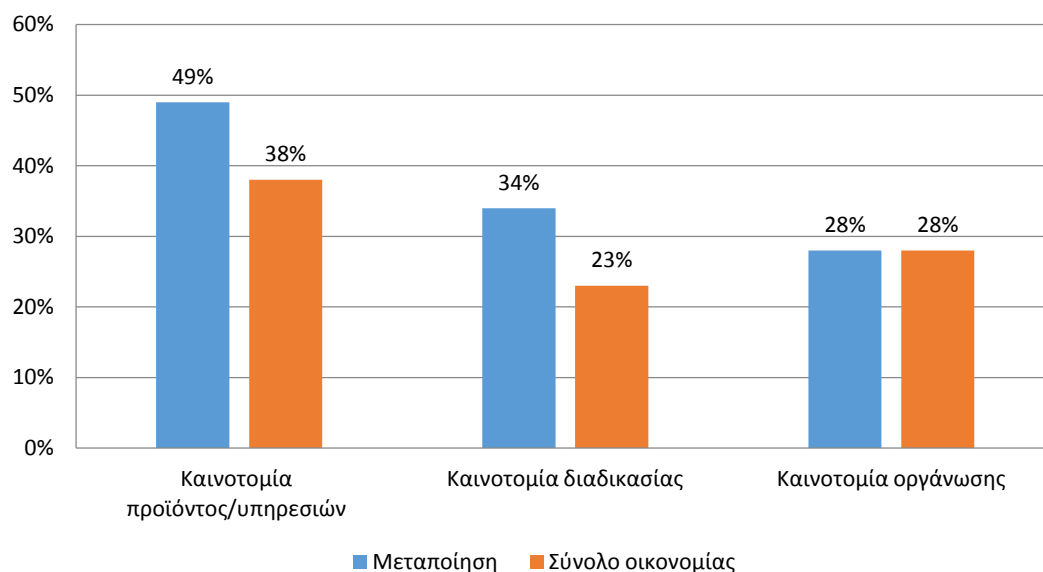
- το 49% των μεταποιητικών επιχειρήσεων έναντι του 38% στο σύνολο των επιχειρήσεων παράγει καινοτομίες προϊόντος
- το 34% των μεταποιητικών επιχειρήσεων υιοθετεί καινοτόμες διαδικασίες⁵¹ σε αντίθεση με το μόλις 23% στο σύνολο των επιχειρήσεων.

Αντίστοιχο ποσοστό μεταποιητικών επιχειρήσεων (28%) σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (28%) έχει υιοθετήσει πρακτικές καινοτομίας οργάνωσης⁵².

⁵¹ Η καινοτομία διαδικασίας αφορά στην εφαρμογή μιας νέας ή σημαντικά βελτιωμένης μεθόδου παραγωγής ή παράδοσης/ διανομής η οποία περιλαμβάνει σημαντικές αλλαγές στις τεχνικές, τον εξοπλισμό ή το λογισμικό που χρησιμοποιείται

⁵² Η καινοτομία οργάνωσης αναφέρεται στην εφαρμογή μιας νέας οργανωτικής μεθόδου στις επιχειρησιακές πρακτικές, στην οργάνωση της εργασίας ή στη διαχείριση των εξωτερικών σχέσεων της επιχείρησης και στοχεύει στην αύξηση της απόδοσης της επιχείρησης μέσω μείωσης στα διοικητικά κόστη και στα κόστη συναλλαγής, αλλά και στη βελτίωση του βαθμού ικανοποίησης του προσωπικού στο χώρο εργασίας.

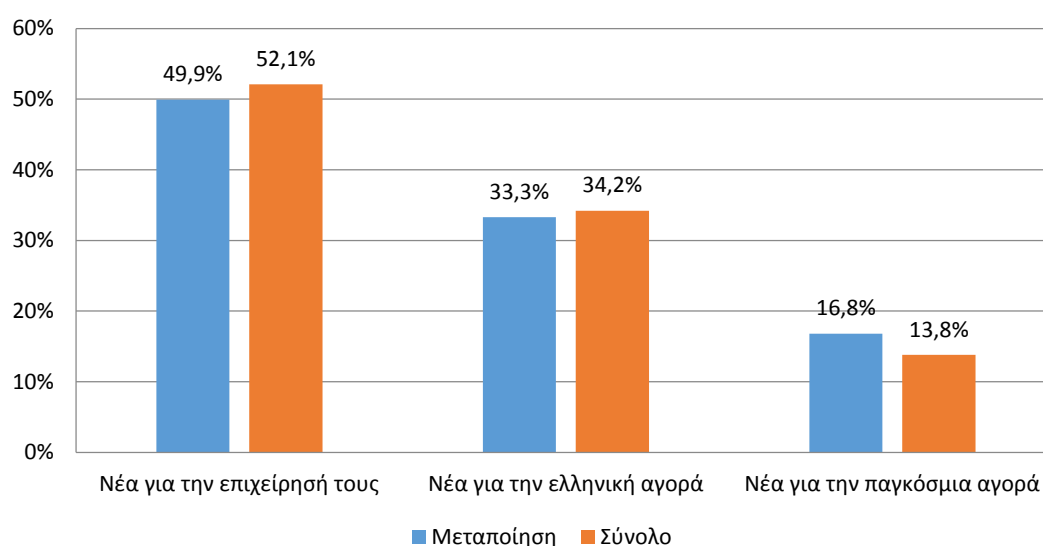
Διάγραμμα 96. % επιχειρήσεων που υιοθετούν πρακτικές καινοτομίας τη διετία 2011-2012 στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Φαίνεται μάλιστα ότι τα καινοτομικά προϊόντα που παράγουν οι μεταποιητικές επιχειρήσεις έχουν περισσότερα στοιχεία νεωτερισμού καθώς υψηλότερο ποσοστό των καινοτομικών επιχειρήσεων στη μεταποίηση (16,8%) παράγουν νέα προϊόντα για την παγκόσμια αγορά έναντι 13,8% στο σύνολο των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 97. Βαθμός νεωτερισμού καινοτομικών προϊόντων στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% καινοτομικών προϊόντων)

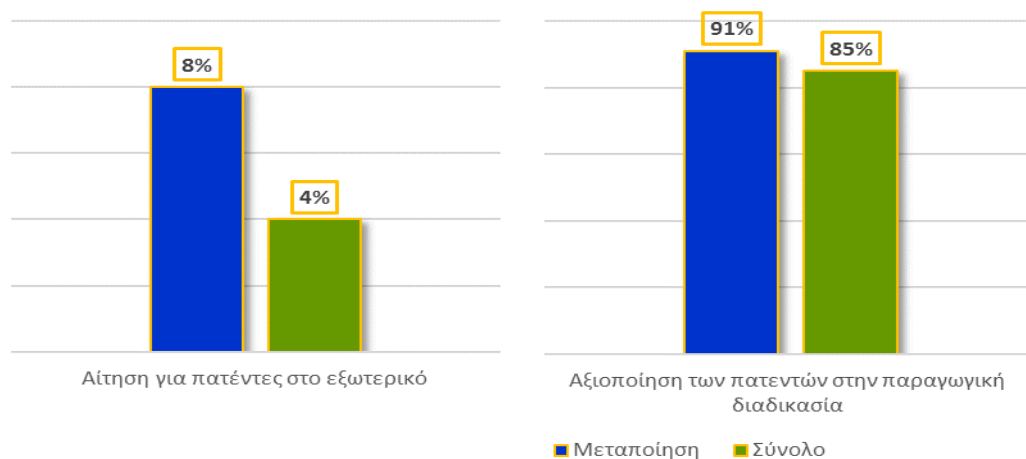

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο στην ανάλυση του είδους της καινοτομίας προϊόντων/υπηρεσιών που παράγεται εντός των κλάδων της Μεταποίησης είναι ότι η Κλωστοϋφαντουργία / Ένδυση εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό επιχειρήσεων που παράγει νέα για την παγκόσμια αγορά προϊόντα (βλ. Παράρτημα).

Αντίστοιχα διπλάσιο από το αντίστοιχο ποσοστό του συνόλου της οικονομίας είναι το % των μεταποιητικών επιχειρήσεων που έχει καταθέσει αίτηση για πατέντες στο εξωτερικό την διετία 2011-2012. Αναλυτικότερα, το 8% των μεταποιητικών επιχειρήσεων έχει καταθέσει αίτηση για πατέντες την διετία 2011-2012 έναντι μόλις 4% στο σύνολο των επιχειρήσεων. Μάλιστα φαίνεται ότι στην Μεταποίηση οι επιχειρήσεις αξιοποιούν περισσότερο τις πατέντες. Το 91% των μεταποιητικών επιχειρήσεων με πατέντες τις έχουν αξιοποιήσει στη παραγωγική διαδικασία έναντι 85% στο σύνολο των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 98. Αιτήσεις για πατέντες την διετία 2011-2012 και αξιοποίηση τους στην παραγωγική διαδικασία στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων- % επιχειρήσεων με πατέντες)

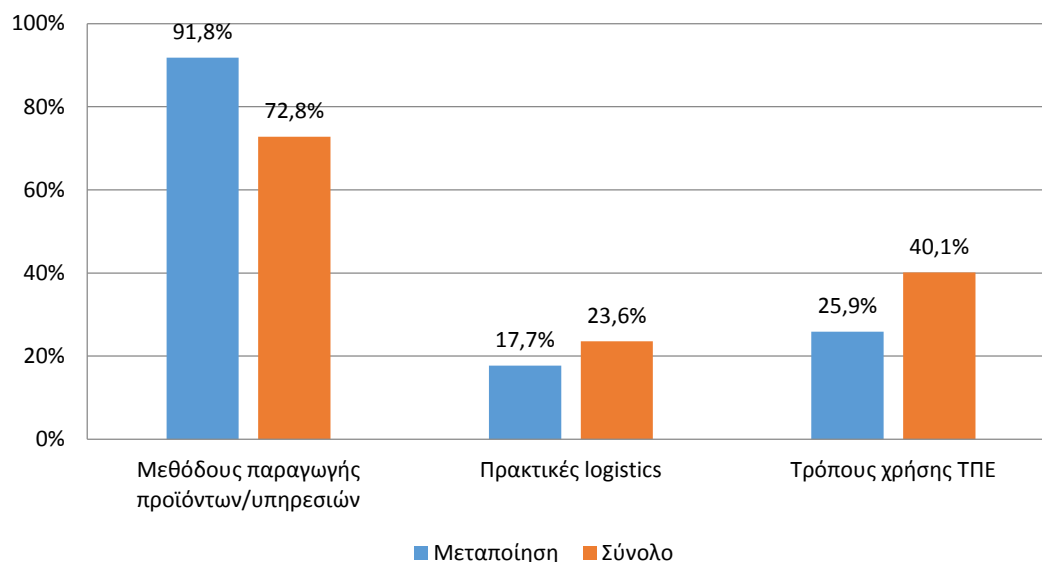

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Αν και το προφίλ των μεταποιητικών επιχειρήσεων που καινοτομούν σε διαδικασίες συγκλίνει με το προφίλ των καινοτόμων επιχειρήσεων στον σύνολο των επιχειρήσεων - επιλέγουν δηλαδή κατά προτεραιότητα να καινοτομούν σε μεθόδους παραγωγής προϊόντων/υπηρεσιών, σε ΤΠΕ και τελευταία σε πρακτικές logistics, οι μεταποιητικές επιχειρήσεις δίνουν μεγαλύτερη έμφαση σε καινοτομίες που αφορούν τις μεθόδους παραγωγής. Αναλυτικότερα, οι μεταποιητικές επιχειρήσεις που καινοτομούν στις διαδικασίες, στη συντριπτική τους πλειοψηφία (91,8%) εισάγουν καινοτόμες μεθόδους παραγωγής προϊόντων έναντι μικρότερου ποσοστού επιχειρήσεων στο σύνολο των επιχειρήσεων (72,8%). Αντίθετα, το 17,7% των μεταποιητικών επιχειρήσεων που

καινοτομούν σε ΤΠΕ κα πρακτικές logistics υπολείπεται σε σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό επιχειρήσεων στο σύνολο των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 99. Είδος εισαγόμενης καινοτομίας διαδικασιών/διεργασιών στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων με καινοτομία διαδικασιών/διεργασιών)

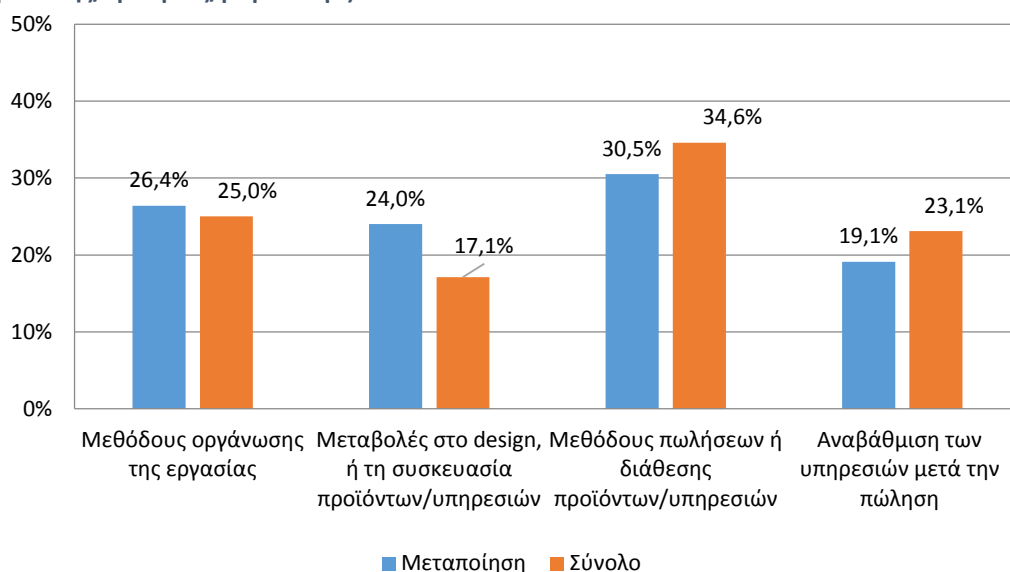

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Σε όλους τους κλάδους της Μεταποίησης υιοθετείται η γενική τάση εστίασης των καινοτομιών κυρίως στις μεθόδους παραγωγής. Ειδικότερα τη μεγαλύτερη βαρύτητα στις μεθόδους παραγωγής σε σύγκριση με τους υπόλοιπους κλάδους δίνουν οι επιχειρήσεις της Κλωστοϋφαντουργίας-Ένδυσης (βλ. Παράρτημα).

Σχετικά με το είδος της εισαγόμενης καινοτομίας οργάνωσης, οι προτεραιότητες των επιχειρήσεων της μεταποίησης συνάδουν με αυτές των επιχειρήσεων στο σύνολο της καινοτομίας. Ο τύπος καινοτομίας οργάνωσης που συγκεντρώνει τις περισσότερες προτιμήσεις τόσο μεταξύ των επιχειρήσεων της μεταποίησης όσο και στο σύνολο των επιχειρήσεων είναι οι καινοτομίες στις μεθόδους πωλήσεων ή διάθεσης προϊόντων/υπηρεσιών. Οι μεταποιητικές όμως επιχειρήσεις επενδύουν σε αυτό τον τύπο καινοτομίας σε μικρότερο ποσοστό (30,5%) σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (34,6%). Ο τομέας της Μεταποίησης φαίνεται να εστιάζει περισσότερο σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων στα υπόλοιπα τρία πεδία, δηλαδή στις μεθόδους οργάνωσης, στις μεθόδους πωλήσεων ή διάθεσης προϊόντων/υπηρεσιών και στην αναβάθμιση των υπηρεσιών μετά την πώληση σε σχέση με το σύνολο των επιχειρήσεων

Διάγραμμα 100. Είδος εισαγόμενης καινοτομίας οργάνωσης/εμπορίας/μάρκετινγκ στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων με καινοτομία οργάνωσης/εμπορίας/μάρκετινγκ)

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

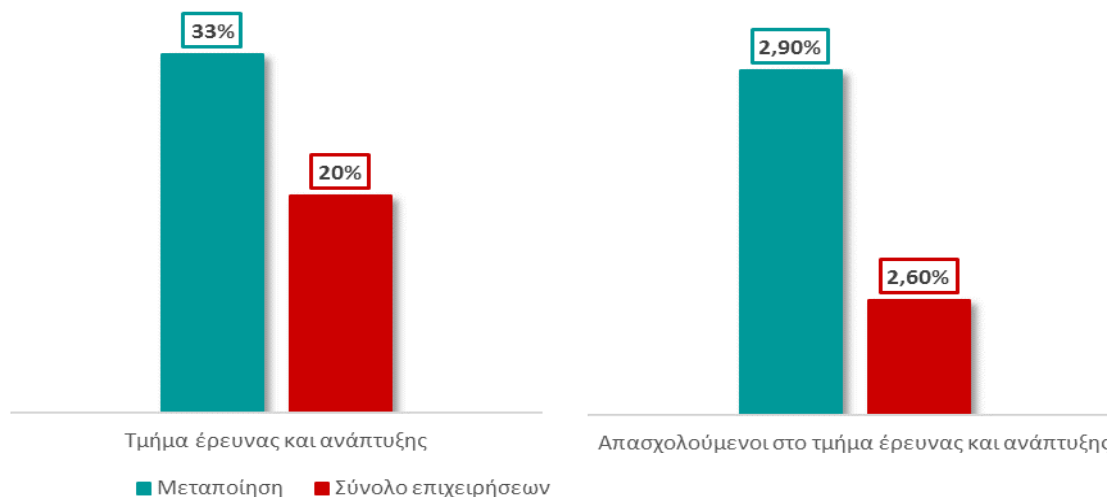
5.3.2 Ερευνητικές υποδομές και πόροι

Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις υπερέχουν σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων και σε υποδομές έρευνας αλλά και πόρους που δεσμεύουν για ερευνητικούς σκοπούς. Αναλυτικότερα, το 33% των μεταποιητικών επιχειρήσεων διαθέτει τμήμα έρευνας και ανάπτυξης σε σύγκριση με το μόλις 20% των επιχειρήσεων στο σύνολο της οικονομίας. Αντίστοιχα, στον τομέα της Μεταποίησης το 3% των απασχολούμενων στο τομέα απασχολείται σε τμήμα έρευνας και ανάπτυξης, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο των επιχειρήσεων διαμορφώνεται στο 2,6%. (Διάγραμμα 99).

Μεταξύ των μεταποιητικών κλάδων το μεγαλύτερο ποσοστό επιχειρήσεων που διαθέτει ερευνητικές υποδομές σημειώνεται στον κλάδο των Μηχανημάτων – Ειδών Εξοπλισμού- αν και το δείγμα είναι αρκετά μικρό (26 επιχειρήσεις) και ακολουθεί ο κλάδος των Χημικών Προϊόντων. Λαμβάνοντας υπόψιν το συνολικό αριθμό απασχολούμενων σε υποδομές έρευνας, το 62% αυτών βρίσκεται σε μεταποιητικές επιχειρήσεις, καταγράφοντας το υψηλότερο ποσοστό απορρόφησης επιστημονικού και ερευνητικού προσωπικού. Στους επιμέρους κλάδους της Μεταποίησης, ο κλάδος των Επίπλων πρωτοπορεί σε ό,τι αφορά το % των απασχολούμενων στην έρευνα και ακολουθεί ο κλάδος των Χημικών Προϊόντων (Διάγραμμα 100).

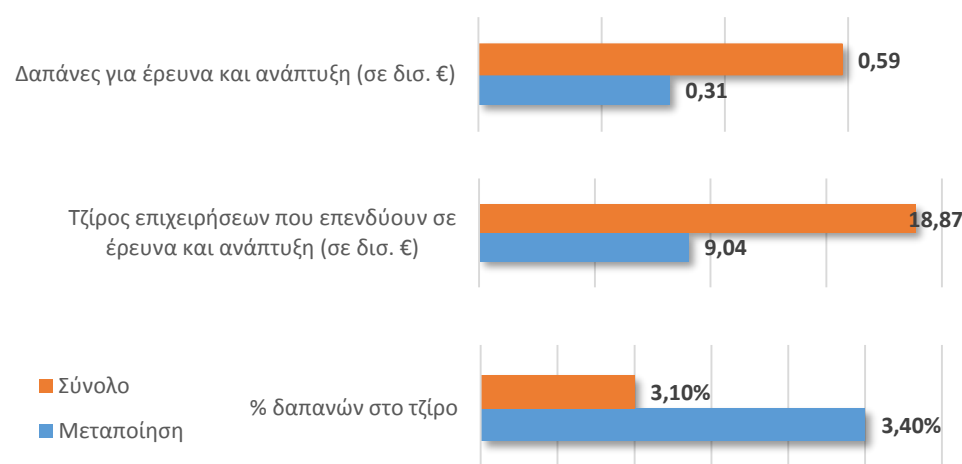
Αναφορικά με τις δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη, το 53% των συνολικών δαπανών της οικονομίας στην έρευνα (€0,31 δις.) προέρχεται από επιχειρήσεις της Μεταποίησης, καθιστώντας την το 2^ο σημαντικότερο τομέα μετά την Πληροφορική (Διάγραμμα 102).

Διάγραμμα 101. Λειτουργία τμήματος Έρευνας & Ανάπτυξης στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων & ερευνητικό προσωπικό (% επιχειρήσεων- % εργαζομένων)

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Διάγραμμα 102. Δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Μεταξύ των κλάδων της Μεταποίησης πρωτοπόρος αναδεικνύεται ο κλάδος των μη Μεταλλικών Ορυκτών, καθώς διαθέτει το μεγαλύτερο ποσοστό σε σύγκριση με τους άλλους κλάδους σε δαπάνες έρευνας ως ποσοστό του συνολικού ετήσιου τζίρου των επιχειρήσεων που επενδύουν (βλ. Παράρτημα).

5.4 Χαρακτηριστικά της απασχόλησης

5.4.1 Μορφές/τύποι απασχόλησης

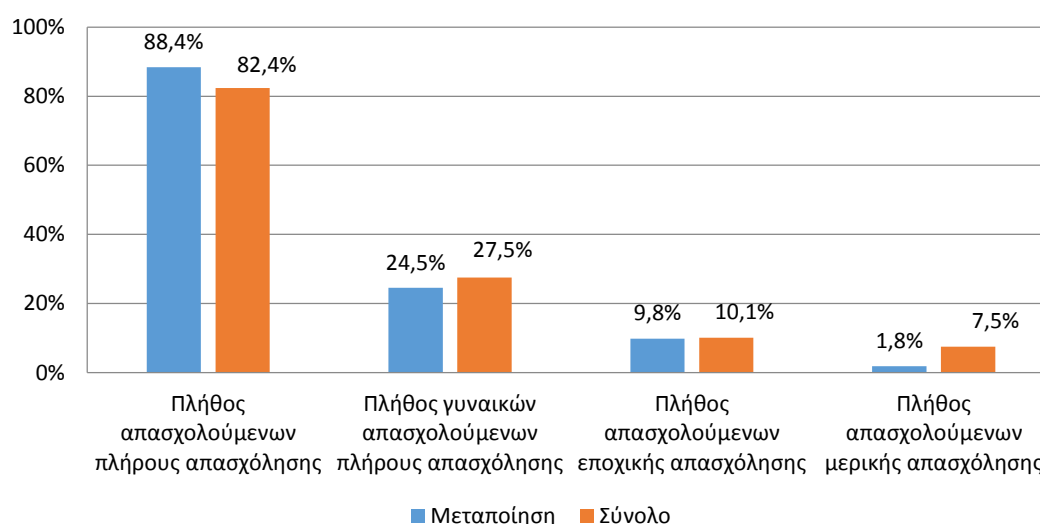
Ο τομέας της Μεταποίησης στηρίζει την πλήρη απασχόληση

- Οι εργαζόμενοι στη Μεταποίηση απασχολούνται κυρίως με συμβάσεις πλήρους απασχόλησης (88,4% των εργαζομένων) έναντι 82,4% των εργαζομένων στο σύνολο των επιχειρήσεων
- το % των εργαζομένων με συμβάσεις μερικής απασχόλησης είναι σχεδόν αμελητέο (1,8%). Το αντίστοιχο % των απασχολούμενων με συμβάσεις μερικής απασχόλησης στο σύνολο των επιχειρήσεων είναι σαφώς μεγαλύτερο (7,5%) .

Η εποχική απασχόληση στη Μεταποίηση κυμαίνεται σε επίπεδα αντίστοιχα με το σύνολο των επιχειρήσεων. Αναλυτικότερα, το 9,8% των εργαζομένων στη Μεταποίηση απασχολούνται εποχικά έναντι 10,1% των εργαζομένων στο σύνολο των επιχειρήσεων.

Σε ό,τι αφορά στην ανάλυση της απασχόλησης με βάση το φύλο φαίνεται ότι η Μεταποίηση κατά κύριο λόγο προσελκύει άνδρες εργαζόμενους και μάλιστα σε μεγαλύτερο ποσοστό σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων. Αναλυτικότερα, μόνο το 24,5% των εργαζομένων στη Μεταποίηση είναι γυναίκες έναντι 27,5% στο σύνολο των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 103. Διάρθρωση της απασχόλησης στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% εργαζομένων)

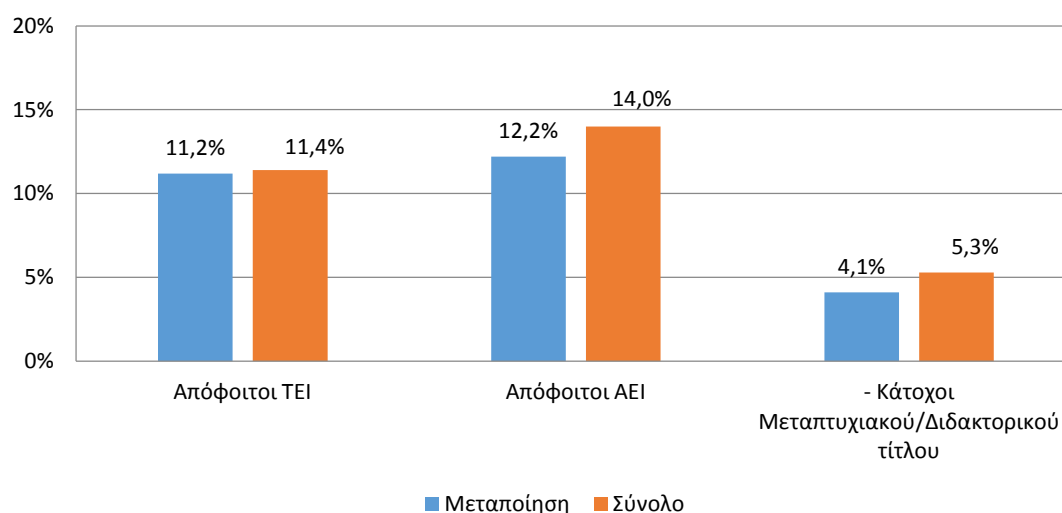

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

5.4.2 Επίπεδο εκπαίδευσης προσωπικού

Το προφίλ των εργαζόμενων στη Μεταποίηση σε όρους εκπαίδευσης είναι αντίστοιχο με το σύνολο των επιχειρήσεων, αν και οριακά η Μεταποίηση απασχολεί μικρότερο % εργαζόμενων που είναι απόφοιτοι ανώτερης/ανώτατης εκπαίδευσης- 27,5% των εργαζόμενων στη Μεταποίηση είναι απόφοιτοι ανώτερης/ανώτατης εκπαίδευσης έναντι ποσοστού 30,7% στο σύνολο των επιχειρήσεων. Τόσο όμως στη Μεταποίηση όσο και στο σύνολο των επιχειρήσεων μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των εργαζόμενων που είναι απόφοιτοι ΑΕΙ (12,2%). Απόφοιτοι ΤΕΙ είναι το 11,2% των εργαζόμενων στην Μεταποίηση ενώ σημαντικά χαμηλότερα είναι τα % των εργαζόμενων που είναι κάτοχοι Μεταπτυχιακού/Διδακτορικού τίτλου σπουδών (4,1%).

Διάγραμμα 104. Επίπεδο εκπαίδευσης των εργαζόμενων στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% εργαζόμενων)

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», ΙΟΒΕ & ΕΒΕΟ / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

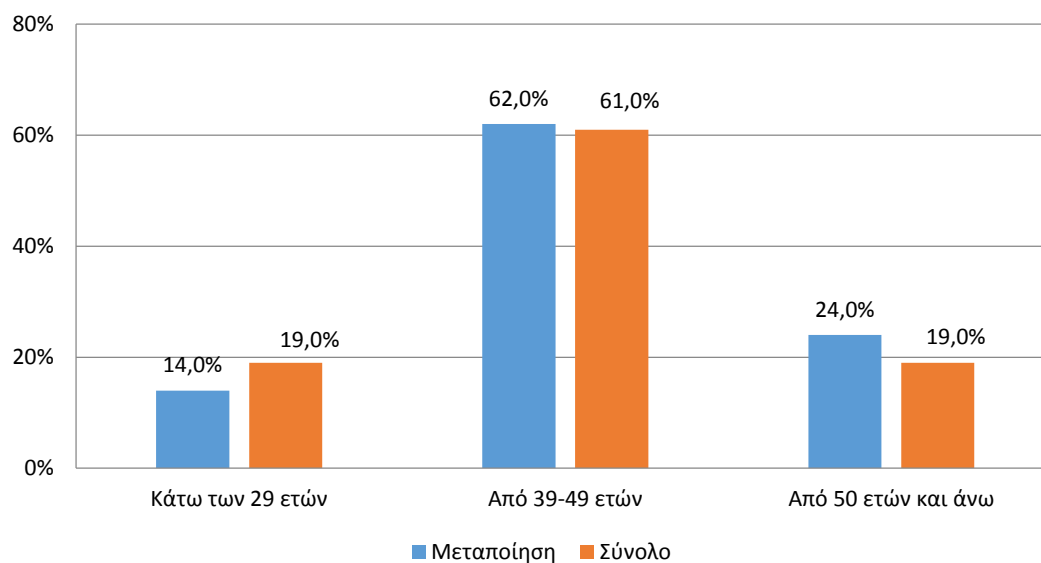
Εντός των κλάδων της Μεταποίησης οι επιχειρήσεις των τομέων παραγωγής Χημικών Προϊόντων απασχολούν σε μεγαλύτερο ποσοστό αποφοίτους ανώτερης/ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ το μικρότερο ποσοστό κατέχουν οι επιχειρήσεις Κλωστοϋφαντουργίας-Ένδυσης (βλ. Παράρτημα).

5.4.3 Ηλικιακή διάρθρωση προσωπικού

Η ηλικιακή κατανομή των εργαζόμενων στη Μεταποίηση σε γενικές γραμμές συγκλίνει με το σύνολο των επιχειρήσεων καθώς τόσο στη Μεταποίηση όσο και στο σύνολο των επιχειρήσεων 2 στους 3 εργαζόμενους είναι από 39 έως 49 ετών. Μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στην κατανομή των εργαζόμενων στις ακραίες ηλικιακές ομάδες των άνω των

50 ετών και κάτω των 29 ετών. Αναλυτικότερα, όπως αποτυπώνεται και στο παρακάτω διάγραμμα ο τομέας της Μεταποίησης απασχολεί σε μεγαλύτερο ποσοστό εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας, εύρημα που δύναται εν μέρει να υποδηλώνει εμμέσως 1) την αδυναμία της Μεταποίησης να προσελκύσει νέους ηλικιακά εργαζόμενους 2) τον παραδοσιακό χαρακτήρα των μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 105. Ηλικιακή διάρθρωση του προσωπικού στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% εργαζόμενων)

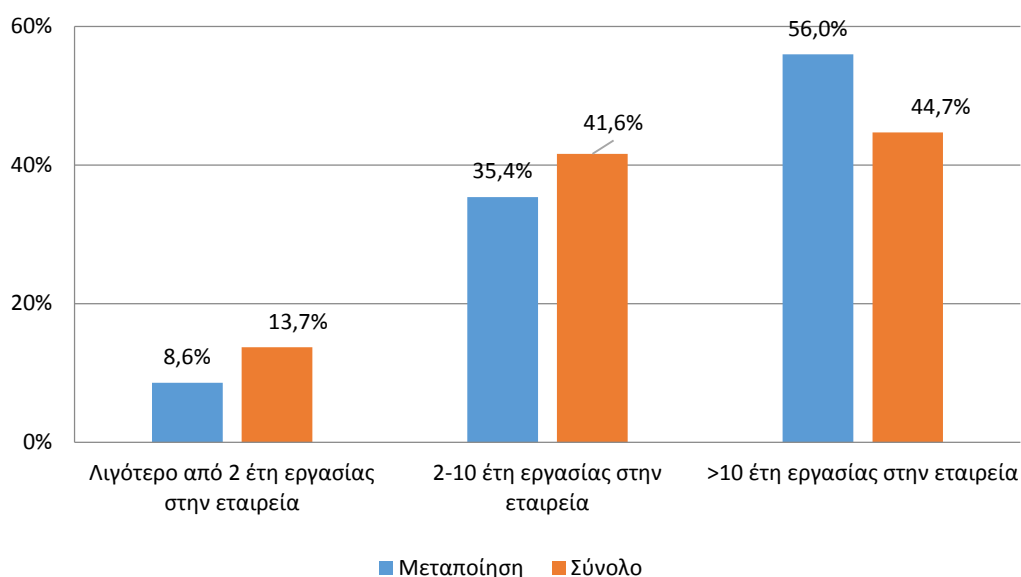
Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Μεταξύ των κλάδων της Μεταποίησης το νεότερο προσωπικό απασχολούν οι επιχειρήσεις Κλωστοϋφαντουργίας – Ένδυσης και Χημικών Προϊόντων (βλ. Παράρτημα).

5.4.3 Κινητικότητα προσωπικού

Ο παραδοσιακός χαρακτήρας των επιχειρήσεων της Μεταποίησης που εν μέρει αποτυπώθηκε στην ηλικιακή διάρθρωση του προσωπικού επιβεβαιώνεται από τη χαμηλή κινητικότητα των εργαζομένων που εντοπίζεται σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων. Αναλυτικότερα, περισσότεροι από τους μισούς εργαζόμενους στη Μεταποίηση (56%) απασχολούνται στην ίδια επιχείρηση για διάστημα άνω των 10 ετών όταν το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο των επιχειρήσεων ανέρχεται σε 44,7%.

Διάγραμμα 106. Κατανομή προσωπικού με βάση τα έτη εργασίας στην επιχείρηση στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% εργαζόμενων)

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Αναλύοντας περαιτέρω τα αποτελέσματα στους κλάδους της Μεταποίησης φαίνεται ότι το υψηλότερο ποσοστό εργαζόμενων που απασχολούνται λιγότερο από 2 χρόνια στην εταιρεία παρουσιάζει ο κλάδος της Κλωστοϋφαντουργίας/Ένδυσης, ενώ τη χαμηλότερη κινητικότητα παρουσιάζουν οι επιχειρήσεις στους Λοιπούς Κλάδους της Μεταποίησης (βλ. Παράρτημα).

5.5 Πολιτικές ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού

5.5.1 Προγράμματα εκπαίδευσης προσωπικού

Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις φαίνεται να υπερέχουν στη χρήση πρακτικών εκπαίδευσης/κατάρτισης που στοχεύουν άμεσα ή έμμεσα στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος γνώσης. Αναλυτικότερα, όσον αφορά την ανάπτυξη του ανθρωπίνου δυναμικού, το 74% των μεταποιητικών επιχειρήσεων υλοποιεί προγράμματα εκπαίδευσης προσωπικού, έναντι 71,4% του συνόλου της οικονομίας (Πίνακας 41).

Πίνακας 41. Υιοθέτηση προγραμμάτων εκπαίδευσης προσωπικού στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων)

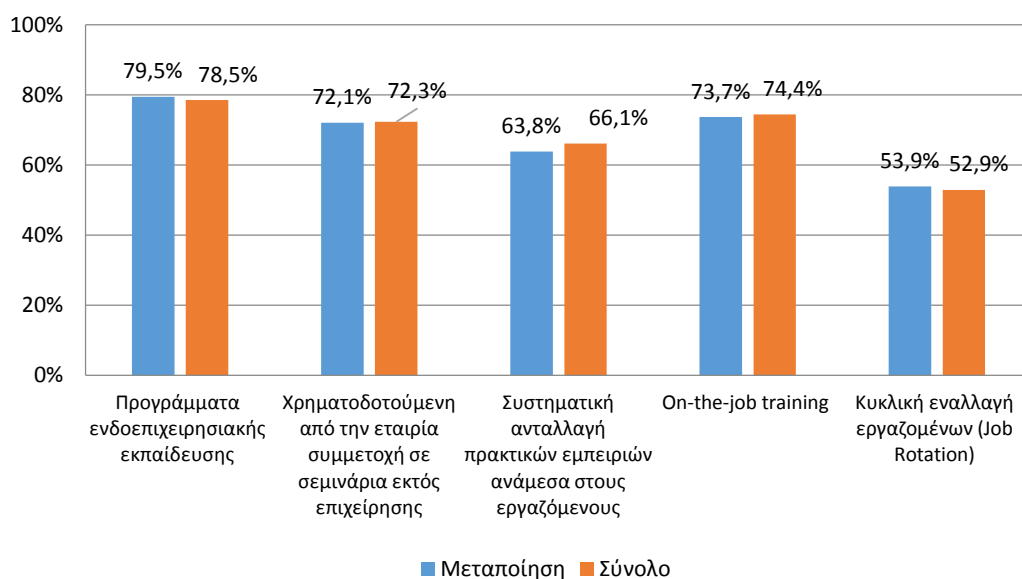
	% επιχειρήσεων
Μεταποίηση	74,2%
Σύνολο	71,4%

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Τα κλαδικά αποτελέσματα της Μεταποίησης φέρνουν στην πρώτη θέση της κατάταξης τον κλάδο των Χημικών Προϊόντων με το μεγαλύτερο % επιχειρήσεων να εφαρμόζει προγράμματα εκπαίδευσης (βλ. Παράρτημα).

Σε ό,τι αφορά στους τρόπους εκπαίδευσης προσωπικού το προφίλ των μεταποιητικών επιχειρήσεων συγκλίνει με αυτό στο σύνολο των επιχειρήσεων καθώς σημειώνονται μικρές διαφορές στις προτιμήσεις μεταξύ των διαφορετικών πρακτικών εκπαίδευσης. Αναλυτικότερα, η βασικότερη μέθοδος εκπαίδευσης/κατάρτισης που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις, μεταποιητικές και μη, είναι η εφαρμογή προγραμμάτων ενδοεπιχειρησιακής εκπαίδευσης. Ακολουθεί η πρακτική της εκπαίδευσης πάνω στη δουλειά (on the job training) και η πρακτική της χρηματοδότησης από την επιχείρηση της συμμετοχής των εργαζομένων σε σεμινάρια εκτός της επιχείρησης. Λιγότερες θετικές απαντήσεις συγκέντρωσε η πρακτική της συστηματικής ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των εργαζομένων και η εναλλαγή των εργαζομένων σε διάφορες θέσεις μέσα στην επιχείρηση (on the job training) (Διάγραμμα 107).

Διάγραμμα 107. Τρόποι εκπαίδευσης προσωπικού στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων που εφαρμόζουν προγράμματα εκπαίδευσης/κατάρτισης)

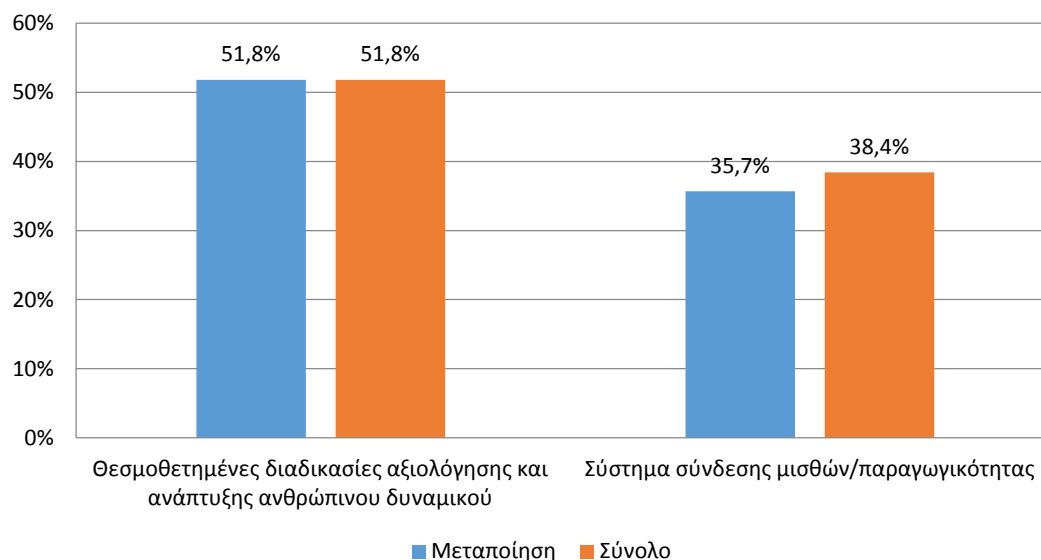
Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

5.5.2 Θεσμοθετημένες διαδικασίες αξιολόγησης και ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού

Οι θεσμοθετημένες διαδικασίες αξιολόγησης του προσωπικού εκφράζουν ένα δομημένο (τυπικό) τρόπο διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού, διαχείρισης ουσιαστικά της γνώσης που υπάρχει σε έναν οργανισμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, πάνω από τις μισές

επιχειρήσεις στη Μεταποίηση αλλά και στο σύνολο διαθέτουν θεσμοθετημένες διαδικασίες αξιολόγησης και ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού ενώ πολύ λιγότερες είναι αυτές που υλοποιούν σύστημα σύνδεσης μισθών/ παραγωγικότητας.

Διάγραμμα 108. Εφαρμογή διαδικασιών αξιολόγησης και ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Μεταξύ των κλάδων της Μεταποίησης μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των επιχειρήσεων που έχουν θεσμοθετημένες διαδικασίες προσωπικού στις επιχειρήσεις των Λοιπών Κλάδων αλλά και των Χημικών Προϊόντων.

5.6 Τυπολογίες Επιχειρήσεων

Για την καλύτερη απεικόνιση των τάσεων των επιχειρήσεων του δείγματος έγινε ταξινόμηση των επιχειρήσεων σε κατηγορίες επιχειρήσεων με κοινά χαρακτηριστικά. Οι τυπολογίες αυτές αφορούν τις οικονομικές επιδόσεις των επιχειρήσεων, την υιοθέτηση καινοτομικών πρακτικών καθώς και την ανάπτυξη πολιτικών ανθρώπινου δυναμικού.

Συγκεκριμένα, η πρώτη τυπολογία αφορά στην κατηγοριοποίηση των επιχειρήσεων με βάση οικονομικά κριτήρια. Η διάκριση αφορά σε επιχειρήσεις με υψηλό επίπεδο ανάπτυξης, μέτριες οικονομικές επιδόσεις ή οριακούς οικονομικούς δείκτες. Η δεύτερη τυπολογία αφορά στην κατηγοριοποίηση με βάση την ικανότητα καινοτομίας και το τεχνολογικό επίπεδο των επιχειρήσεων. Η διάκριση εδώ αφορά σε επιχειρήσεις με υψηλό, μέσο και χαμηλό επίπεδο καινοτομίας και τεχνολογικής συγκρότησης. Τέλος, η τρίτη τυπολογία αφορά

στην κατηγοριοποίηση με βάση τις πολιτικές ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού, και συγκεκριμένα με βάση τα ζητήματα εκπαίδευσης.

Αναφορικά με την κατηγοριοποίηση ανά τυπολογία, η κατηγορία Α επιχειρήσεων αποτελεί την κατηγορία με τις καλύτερες επιδόσεις και διαμορφώνεται με βάση τα παρακάτω κριτήρια ανά τυπολογία:

- Κατηγορία Α - Αναπτυγμένες/ Εδραιωμένες επιχειρήσεις

Πρόκειται για τις επιχειρήσεις που είχαν α) κέρδη το 2012 και αναμένουν κέρδη το 2013 και β) αύξηση των πωλήσεων το 2013 σε σχέση με το 2012. Είναι οι επιχειρήσεις που συνθέτουν έτσι το πλέον δυναμικό τμήμα του επιχειρηματικού ιστού κάθε της περιοχής αναφοράς. Είναι αυτές που φαίνεται να αντέχουν στην κρίση και αναμένεται να αντέξουν.

- Κατηγορία Α – Επιχειρήσεις υψηλής εντάσεως καινοτομίας

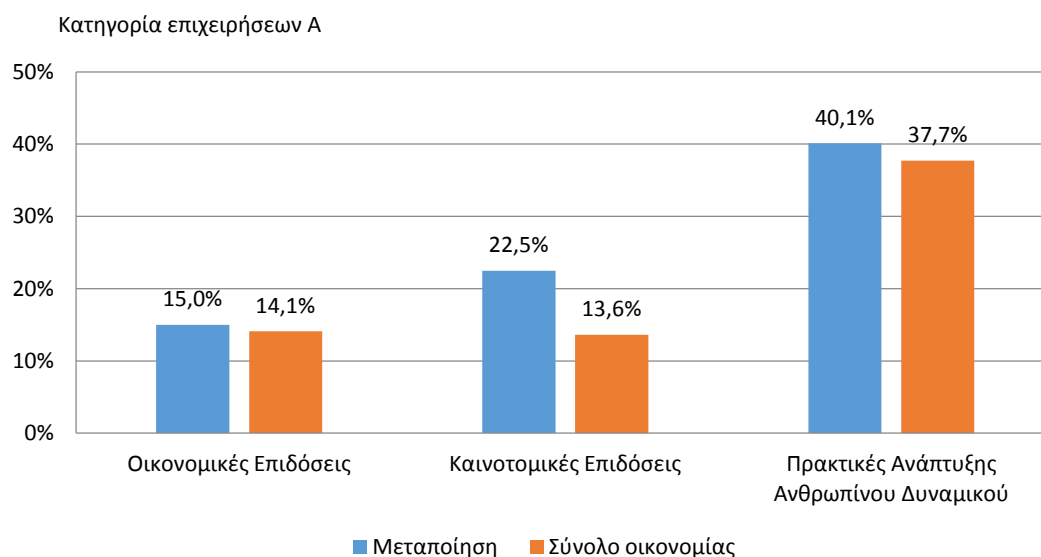
Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται επιχειρήσεις που δηλώνουν ότι έχουν εισάγει την τελευταία διετία κάποιο καινοτομικό προϊόν και διαδικασία (καινοτομία ως προς το προϊόν και ως προς τη διαδικασία). Πρόκειται για τις επιχειρήσεις που αποτελούν τον πυρήνα της τεχνολογικής ανάπτυξης και από τις οποίες εκτιμάται ότι θα προέλθει η ζήτηση για δεξιότητες υψηλού επιπέδου.

- Κατηγορία Α – Επιχειρήσεις Υψηλής έντασης εκπαίδευσης

Πρόκειται για επιχειρήσεις που εφαρμόζουν όλες τις μορφές τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης

Με βάση τα αποτελέσματα της ανάλυσης ο τομέας της Μεταποίησης υπερτερεί σε ποσοστό επιχειρήσεων που ανήκουν στην κατηγορία Α σε όλες τις τυπολογίες σε σχέση με το σύνολο των επιχειρήσεων (Διάγραμμα 107). Αναλυτικότερα, στην Κατηγορία Α - Αναπτυγμένες/ Εδραιωμένες επιχειρήσεις με βάση τις οικονομικές επιδόσεις ανήκει το 15% των επιχειρήσεων της Μεταποίησης έναντι 14,1% στο σύνολο των επιχειρήσεων. Υπεροχή έχουν οι επιχειρήσεις της Μεταποίησης με όρους καινοτομίας καθώς οι άριστες ήτοι αυτές που κατατάσσονται στην Κατηγορία Α – Επιχειρήσεις υψηλής εντάσεως καινοτομίας αποτελούν το 22,5% των επιχειρήσεων της Μεταποίησης έναντι σημαντικά μικρότερου ποσοστού στο σύνολο των επιχειρήσεων (13,6%). Καλύτερες επιδόσεις έχουν οι επιχειρήσεις της Μεταποίησης και σε ό,τι αφορά τις πολιτικές ανάπτυξης του προσωπικού με το 40,1% των επιχειρήσεων της Μεταποίησης να εντάσσεται στην Κατηγορία Α – Επιχειρήσεις Υψηλής έντασης εκπαίδευσης έναντι 37,7% στο σύνολο των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 109. Κατανομή επιχειρήσεων Α ανά τυπολογία στη Μεταποίηση σε σύγκριση με το σύνολο των επιχειρήσεων (% επιχειρήσεων)

Πηγή: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ

Ιδιαίτερης σημασίας ωστόσο είναι η παρουσίαση των επιχειρήσεων που αριστεύουν και στις τρεις τυπολογίες, δηλαδή των επιχειρήσεων που με βάση το οικονομικό τους προφίλ ανήκουν στις Ανεπτυγμένες/ Εδραιωμένες επιχειρήσεις, με βάση το καινοτομικό τους προφίλ στις υψηλής έντασης καινοτομίας και με βάση το παρεχόμενο επίπεδο εκπαίδευσης/κατάρτισης στις υψηλής έντασης εκπαίδευσης επιχειρήσεις. Από το συνδυασμό των τριών τυπολογιών προκύπτουν οι άριστες επιχειρήσεις, οι οποίες συμβολικά μπορούν να χαρακτηριστούν ως «AAA». Έτσι, προκύπτουν 41 επιχειρήσεις που ανήκουν στην κατηγορία «AAA» από το δείγμα των 2000 επιχειρήσεων. Σε τομεακό επίπεδο αξίζει να σημειωθεί είναι ότι περισσότερες από τις μισές άριστες επιχειρήσεις ανήκουν στον τομέα της Μεταποίησης, ο οποίος μετρά 22 άριστες επιχειρήσεις.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα καταγραφεί η σύγχρονη εικόνα της βιομηχανία στην Ευρώπη, καθώς και οι πολιτικές για τη στήριξης της ευρωπαϊκής βιομηχανίας. Επίσης, θα παρουσιασθούν βασικές προτάσεις πολιτικής για τη βελτίωση της αναπτυξιακής προοπτικής του τομέα της μεταποίησης στην Ελλάδα.

Παράρτημα Κεφαλαίου 5

Όλοι οι σχετικοί πίνακες έχουν προέλθει από το έργο: «Έρευνα στις επιχειρήσεις για την πρόβλεψη των μεταβολών στα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας», IOBE & EBEO / ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ με χρηματοδότηση από το ΕΠΑΝΑΔ του ΕΣΠΑ 2007-2013.

Επιχείρηση & επιχειρηματική στρατηγική

Πίνακας Β1. % επιχειρήσεων με συστήματα διασφάλισης ποιότητας

	Ολοκληρωμένα Πληροφοριακά Συστήματα	Πιστοποιημένο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης	Πιστοποιημένο σύστημα διαχείρισης υγιεινής και ασφάλειας στην εργασία
Πρωτογενής τομέας	57%	63%	73%
Μεταποίηση	77%	68%	64%
Κατασκευές	58%	58%	54%
Εμπόριο	80%	42%	48%
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	61%	50%	65%
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	78%	47%	52%
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	92%	27%	28%
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	79%	53%	55%
Σύνολο	75%	54%	56%
Αρ. επιχειρήσεων	2000	2000	1969

Πίνακας Β2. % επιχειρήσεων με συστήματα διασφάλισης ποιότητας(κλαδικά αποτελέσματα-Μεταποίηση)

	Ολοκληρωμένα Πληροφοριακά Συστήματα,	Πιστοποιημένο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης	Πιστοποιημένο σύστημα διαχείρισης υγιεινής και ασφάλειας στην εργασία
Τρόφιμα-Ποτά	72%	74%	84%
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	71%	32%	30%
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	84%	58%	62%
Χημικά προϊόντα	90%	74%	54%
Πλαστικά/ ελαστικά	86%	70%	58%
Μη μεταλλικά ορυκτά	68%	64%	57%
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	76%	73%	59%
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	92%	73%	65%
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	71%	72%	50%
Σύνολο	77%	68%	64%
Αρ. επιχειρήσεων	698	698	687

Οικονομικές επιδόσεις & αγορά

Πίνακας Β3. Επενδυτικές δαπάνες 2011 - 2012

	Επιχειρήσεις	%επιχειρ. με επενδύσεις	μ.ο. επενδύσεων (σε εκατ. €)
Πρωτογενής τομέας	92	64%	1,96
Μεταποίηση	711	72%	8,35
Κατασκευές	113	65%	3,30
Εμπόριο	709	56%	1,46
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	148	76%	1,57
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	98	65%	10,18
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	51	71%	2,07
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	68	68%	1,85
Σύνολο οικονομίας	2.041	65%	5,45

Πίνακας Β4. Επενδυτικές δαπάνες 2011 – 2012 (Μεταποίηση)

	Επιχειρήσεις	%επιχειρ. με επενδύσεις	μ.ο. επενδύσεων
Τρόφιμα-Ποτά	214	80%	1,30
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	57	63%	0,92
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	50	70%	1,24
Χημικά προϊόντα	63	75%	3,20
Πλαστικά/ ελαστικά	43	77%	2,17
Μη μεταλλικά ορυκτά	66	58%	1,45
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	99	73%	3,74
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	26	54%	0,58
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	18	72%	3,14
Λοιποί κλάδοι	75	67%	68,14
Σύνολο Μεταποίησης	711	72%	8,35

Πίνακας Β5. Εξαγωγικές επιχειρήσεις για το 2013

	Η επιχείρηση κάνει εξαγωγές	Αρ επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	68,5%	92
Μεταποίηση	77,1%	698
Κατασκευές	19,6%	107
Εμπόριο	37,0%	703
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	30,3%	142
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	24,0%	96
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	46,9%	49
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	40,3%	67
Σύνολο	50,1%	2003

Πίνακας Β6. Εξαγωγικές επιχειρήσεις για το 2013 (κλαδικά αποτελέσματα-Μεταποίηση)

	Η επιχείρηση κάνει εξαγωγές	Αρ επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	79,4%	209
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	89,5%	57
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	64,6%	48
Χημικά προϊόντα	87,1%	62
Πλαστικά/ ελαστικά	83,7%	43
Μη μεταλλικά ορυκτά	34,4%	64
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	86,5%	96
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	92,3%	26
Έπιπλα και λοιπές Βιομηχανίες	83,3%	18
Λοιποί κλάδοι	74,7%	75
Σύνολο	77,1%	698

Πίνακας Β7. Κατανομή επιχειρήσεων βάσει του % τζίρου από εξαγωγές το 2013

	Λιγότερο από 10%	10%-19%	20%-39%	Μεγαλύτερο του 40% των πωλήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	24,6%	13,1%	8,2%	54,1%	61
Μεταποίηση	32,6%	22,6%	14,7%	30,0%	530
Κατασκευές	44,4%	11,1%	11,1%	33,3%	18
Εμπόριο	58,3%	18,5%	12,6%	10,6%	254
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	26,2%	14,3%	14,3%	45,2%	42
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	33,3%	23,8%	19,0%	23,8%	21
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	22,7%	22,7%	40,9%	13,6%	22
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	50,0%	19,2%	15,4%	15,4%	26
Σύνολο	38,9%	20,3%	14,5%	26,3%	979

Πίνακας Β8. Κατανομή επιχειρήσεων βάσει του % τζίρου από εξαγωγές το 2013 (Μεταποίηση)

	Λιγότερο από 10%	10%-19%	20%-39%	Μεγαλύτερο του 40% των πωλήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	34,9%	24,7%	16,3%	24,1%	166
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	19,6%	25,5%	5,9%	49,0%	51
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	55,2%	10,3%	13,8%	20,7%	29
Χημικά προϊόντα	29,6%	31,5%	24,1%	14,8%	54
Πλαστικά/ ελαστικά	36,1%	30,6%	5,6%	27,8%	36
Μη μεταλλικά ορυκτά	35,0%	10,0%	10,0%	45,0%	20
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	23,5%	16,0%	22,2%	38,3%	81
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	20,8%	16,7%	12,5%	50,0%	24
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	33,3%	26,7%	13,3%	26,7%	15
Λοιποί κλάδοι	44,4%	22,2%	7,4%	25,9%	54
Σύνολο	32,6%	22,6%	14,7%	30,0%	530

Πίνακας Β9. % επιχειρήσεων με Κέρδη/Ζημιές το 2012

	Κέρδη	Ζημιές	Οριακό αποτέλεσμα	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	47%	41%	11%	87
Μεταποίηση	51%	44%	5%	697
Κατασκευές	56%	38%	6%	107
Εμπόριο	51%	42%	7%	689
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	45%	49%	7%	138
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	51%	40%	9%	95
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	70%	22%	8%	50
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	68%	28%	4%	68
Σύνολο	52%	42%	6%	1980

Πίνακας Β10.Κέρδη/Ζημιές το προηγούμενο έτος (κλαδικά αποτελέσματα- Μεταποίηση)

	Κέρδη	Ζημιές	Οριακό αποτέλεσμα	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	62%	31%	6%	210
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	44%	49%	7%	57
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	47%	47%	6%	49
Χημικά προϊόντα	50%	45%	5%	62
Πλαστικά/ ελαστικά	63%	33%	5%	43
Μη μεταλλικά ορυκτά	31%	66%	3%	65
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	44%	51%	5%	93
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	31%	69%	0%	26
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	35%	53%	12%	17
Λοιποί κλάδοι	56%	40%	4%	75
Σύνολο	51%	44%	5%	697

Τεχνολογικές επιδόσεις & ανάπτυξη καινοτομιών**Πίνακας Β11. % επιχειρήσεων με Τμήμα έρευνας και ανάπτυξης**

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	20%	92
Μεταποίηση	33%	707
Κατασκευές	14%	111
Εμπόριο	8%	713
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	8%	145
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	13%	97
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	61%	49
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	16%	68
Σύνολο επιχειρήσεων	20%	2033

Πίνακας Β12. % επιχειρήσεων με Τμήμα έρευνας και ανάπτυξης (κλαδικά αποτελέσματα-Μεταποίηση)

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	27%	213
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	32%	56
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	22%	49
Χημικά προϊόντα	59%	63
Πλαστικά/ ελαστικά	40%	43
Μη μεταλλικά ορυκτά	18%	66
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	33%	98
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	62%	26
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	22%	18
Λοιποί κλάδοι	35%	75
Σύνολο επιχειρήσεων	33%	707

Πίνακας Β13. Δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη

	Δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη (δισεκ ευρώ)	Τζίρος επιχειρήσεων που επενδύουν σε έρευνα και ανάπτυξη (δισεκ ευρώ)	% δαπανών στο τζίρο
Πρωτογενής τομέας	0,02	1,06	2,2%
Μεταποίηση	0,31	9,04	3,4%
Κατασκευές	0,02	1,43	1,5%
Εμπόριο	0,17	4,95	3,5%
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	0,01	0,27	3,3%
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	0,03	1,02	2,6%
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	0,02	0,16	9,7%
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	0,01	0,40	2,3%
Σύνολο	0,59	18,87	3,1%

Πίνακας Β14. Δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη (κλαδικά αποτελέσματα- Μεταποίηση)

	Δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη (δισεκ ευρώ)	Τζίρος επιχειρήσεων που επενδύουν σε έρευνα και ανάπτυξη (δισεκ ευρώ)	% δαπανών στο τζίρο
Τρόφιμα-Ποτά	0,05	2,47	2,2%
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	0,01	0,27	2,2%
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	0,00	0,32	1,2%
Χημικά προϊόντα	0,08	1,60	5,1%
Πλαστικά/ ελαστικά	0,01	0,35	2,5%
Μη μεταλλικά ορυκτά	0,03	0,41	6,4%
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	0,05	2,01	2,3%
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	0,01	0,39	3,7%
Έπιπλα και λοιπές Βιομηχανίες	0,01	0,19	4,9%
Λοιποί κλάδοι	0,06	1,03	5,4%
Σύνολο	0,31	9,04	3,4%

Πίνακας Β15. Συνολικός αριθμός απασχολουμένων στο τμήμα έρευνας και ανάπτυξης (κλαδικά αποτελέσματα)

	% απασχολουμένων στο τμήμα έρευνας-ανάπτυξης	Απασχολούμενοι σε επιχειρήσεις με τμήμα έρευνας-ανάπτυξης
Πρωτογενής τομέας	1,6%	4.392
Μεταποίηση	2,9%	64.915
Κατασκευές	3,5%	1.626
Εμπόριο	2,1%	8.680
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	1,1%	2.448
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	1,2%	15.588
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	14,4%	1.209
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	2,5%	3.867
Σύνολο	2,6%	105.183

Πίνακας Β16. Συνολικός αριθμός απασχολουμένων στο τμήμα έρευνας και ανάπτυξης (κλαδικά αποτελέσματα-Μεταποίηση)

	% απασχολουμένων στο τμήμα έρευνας-ανάπτυξης	Απασχολούμενοι σε επιχειρήσεις με τμήμα έρευνας-ανάπτυξης
Τρόφιμα-Ποτά	2,0%	11.111
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	2,6%	2.834
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	3,5%	1.084
Χημικά προϊόντα	5,4%	8.552
Πλαστικά/ ελαστικά	4,0%	2.130
Μη μεταλλικά ορυκτά	0,8%	6.993
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	1,8%	7.123
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	5,4%	1.764
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	7,4%	1.205
Λοιποί κλάδοι	2,9%	22.119
Σύνολο επιχειρήσεων	2,9%	64.915

Πίνακας Β17. Αίτηση για πατέντες στο εξωτερικό κατά τη τελευταία διετία (κλαδικά αποτελέσματα-Μεταποίηση)

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	5%	212
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	2%	56
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	4%	50
Χημικά προϊόντα	24%	62
Πλαστικά/ ελαστικά	24%	41
Μη μεταλλικά ορυκτά	2%	64
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	11%	97
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	24%	26
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	13%	18
Λοιποί κλάδοι	4%	74
Σύνολο	8%	700

Πίνακας Β18. Δημιουργία νέων ή σημαντικά βελτιωμένων προϊόντων ή υπηρεσιών

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	24%	91
Μεταποίηση	49%	703
Κατασκευές	22%	106
Εμπόριο	26%	704
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	36%	142
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	42%	97
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	82%	51
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	51%	68
Σύνολο επιχειρήσεων	38%	2011

Πίνακας Β19. Δημιουργία νέων ή σημαντικά βελτιωμένων προϊόντων ή υπηρεσιών (κλαδικά αποτελέσματα- Μεταποίηση)

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	54%	214
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	46%	57
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	49%	49
Χημικά προϊόντα	58%	62
Πλαστικά/ ελαστικά	60%	43
Μη μεταλλικά ορυκτά	28%	65
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	41%	96
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	69%	26
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	72%	18
Λοιποί κλάδοι	44%	73
Σύνολο επιχειρήσεων	49%	703

Πίνακας Β20. Εισαγωγή νέων ή σημαντικά βελτιωμένων διαδικασιών/ διεργασιών την τελευταία διετία (2011-2012)

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	33%	91
Μεταποίηση	34%	693
Κατασκευές	13%	110
Εμπόριο	11%	705
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	20%	141
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	22%	96
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	40%	50
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	19%	68
Λοιπές υπηρεσίες (75-93)	31%	49
Σύνολο επιχειρήσεων	23%	2003

Πίνακας Β21. Εισαγωγή νέων ή σημαντικά βελτιωμένων διαδικασιών/ διεργασιών την τελευταία διετία (2011-2012) (κλαδικά αποτελέσματα- Μεταποίηση)

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	37%	210
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	22%	54
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	31%	49
Χημικά προϊόντα	30%	60
Πλαστικά/ ελαστικά	47%	43
Μη μεταλλικά ορυκτά	25%	64
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	45%	96
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	31%	26
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	17%	18
Λοιποί κλάδοι	29%	73
Σύνολο επιχειρήσεων	34%	693

Πίνακας Β22.Εισαγωγή νέων ή σημαντικά βελτιωμένων πρακτικών οργάνωσης/ εμπορίας/ μάρκετινγκ κατά την τελευταία διετία 2011-2012

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	20%	90
Μεταποίηση	28%	698
Κατασκευές	12%	109
Εμπόριο	30%	703
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	35%	144
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	28%	97
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	37%	49
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	29%	68
Σύνολο	28%	2007

Πίνακας Β23. Εισαγωγή νέων ή σημαντικά βελτιωμένων πρακτικών οργάνωσης/ εμπορίας/ μάρκετινγκ κατά την τελευταία διετία 2011-2012 (κλαδικά αποτελέσματα-Μεταποίηση)

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	34%	211
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	25%	56
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	40%	50
Χημικά προϊόντα	18%	61
Πλαστικά/ ελαστικά	16%	43
Μη μεταλλικά ορυκτά	19%	64
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	27%	97
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	28%	25
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	50%	18
Λοιποί κλάδοι	23%	73
Σύνολο	28%	698

Πίνακας Β24. Προσδιορισμός νέων ή σημαντικά βελτιωμένων προϊόντων ή υπηρεσιών (κλαδικά αποτελέσματα)

	Νέα για την επιχείρησή τους	Νέα για την ελληνική αγορά	Νέα για την παγκόσμια αγορά	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	48,4%	25,8%	25,8%	31
Κατασκευές	48,3%	34,5%	17,2%	29
Μεταποίηση	49,9%	33,3%	16,8%	499
Εμπόριο	50,6%	38,9%	10,5%	247
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	72,4%	17,2%	10,3%	58
Υπηρεσίες (60-71)	54,3%	41,3%	4,3%	46
Πληροφορική (72)	55,2%	34,5%	10,3%	58
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (74)	55,6%	33,3%	11,1%	45
Λοιπές υπηρεσίες (75-93)	55,6%	40,7%	3,7%	27
Σύνολο	52,1%	34,2%	13,8%	1040

Πίνακας Β25. Προσδιορισμός νέων ή σημαντικά βελτιωμένων προϊόντων ή υπηρεσιών (κλαδικά αποτελέσματα- Μεταποίηση)

	Νέα για την επιχείρησή τους	Νέα για την ελληνική αγορά	Νέα για την παγκόσμια αγορά	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	56,9%	30,0%	13,1%	160
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	42,9%	21,4%	35,7%	42
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	48,6%	43,2%	8,1%	37
Χημικά προϊόντα	42,3%	40,4%	17,3%	52
Πλαστικά/ ελαστικά	32,4%	35,3%	32,4%	34
Μη μεταλλικά ορυκτά	54,2%	37,5%	8,3%	24
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	48,1%	38,9%	13,0%	54
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	58,3%	20,8%	20,8%	24
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	60,0%	30,0%	10,0%	20
Λοιποί κλάδοι	46,2%	36,5%	17,3%	52
Σύνολο	49,9%	33,3%	16,8%	499

Πίνακας Β26.Είδος εισαγόμενης καινοτομίας διαδικασιών/διεργασιών (κλαδικά αποτελέσματα)

	Μεθόδους παραγωγής προϊόντων/υπηρεσιών	Πρακτικές logistics	Τρόπους χρήσης ΤΠΕ	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	83,3%	23,3%	26,7%	30
Μεταποίηση	91,8%	17,7%	25,9%	232
Κατασκευές	78,6%	21,4%	50,0%	14
Εμπόριο	47,4%	44,9%	50,0%	78
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	60,7%	21,4%	71,4%	28
Υπηρεσίες (60-71)	23,8%	23,8%	76,2%	21
Πληροφορική (72)	42,1%	10,5%	68,4%	19
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (74)	41,7%	25,0%	58,3%	12
Λοιπές υπηρεσίες (75-93)	40,0%	26,7%	66,7%	15
Σύνολο	72,8%	23,6%	40,1%	449

Πίνακας Β27. Είδος εισαγόμενης καινοτομίας διαδικασιών/διεργασιών (κλαδικά αποτελέσματα-Μεταποίηση)

	Μεθόδους παραγωγής προϊόντων/υπηρεσιών	Πρακτικές logistics	Τρόπους χρήσης ΤΠΕ	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	90,9%	18,2%	29,9%	77
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	91,7%	8,3%	0,0%	12
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	80,0%	26,7%	33,3%	15
Χημικά προϊόντα	100,0%	27,8%	27,8%	18
Πλαστικά/ ελαστικά	100,0%	20,0%	25,0%	20
Μη μεταλλικά ορυκτά	81,3%	12,5%	18,8%	16
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	88,1%	14,3%	16,7%	42
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	100,0%	37,5%	37,5%	8
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	100,0%	,0%	66,7%	3
Λοιποί κλάδοι	100,0%	9,5%	33,3%	21
Σύνολο	91,8%	17,7%	25,9%	232

Πίνακας Β28. Είδος εισαγόμενης καινοτομίας οργάνωσης/εμπορίας/μάρκετινγκ (κλαδικά αποτελέσματα)

	Μεθόδους οργάνωσης της εργασίας	Μεταβολές στο design, ή τη συσκευασία προϊόντων/υπηρεσιών	Μεθόδους πωλήσεων ή διάθεσης προϊόντων/υπηρεσιών	Αναβάθμιση των υπηρεσιών μετά την πώληση	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	33,3%	27,3%	27,3%	12,1%	33
Μεταποίηση	26,4%	24,0%	30,5%	19,1%	367
Κατασκευές	34,8%	13,0%	26,1%	26,1%	23
Εμπόριο	19,9%	11,6%	41,1%	27,4%	374
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	26,7%	14,9%	32,7%	25,7%	101
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	29,8%	17,0%	36,2%	17,0%	47
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	31,3%	6,3%	31,3%	31,3%	32
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	23,8%	16,7%	38,1%	21,4%	42
Σύνολο	25,0%	17,1%	34,6%	23,1%	1047

Πίνακας Β29. Είδος εισαγόμενης καινοτομίας οργάνωσης/εμπορίας/μάρκετινγκ (κλαδικά αποτελέσματα- Μεταποίηση)

	Μεθόδους οργάνωσης της εργασίας	Μεταβολές στο design, ή τη συσκευασία προϊόντων/υπηρεσιών	Μεθόδους πωλήσεων ή διάθεσης προϊόντων/υπηρεσιών	Αναβάθμιση των υπηρεσιών μετά την πώληση	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	26,7%	27,4%	27,4%	18,5%	146
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	22,7%	27,3%	36,4%	13,6%	22
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	18,8%	31,3%	28,1%	21,9%	32
Χημικά προϊόντα	36,4%	22,7%	27,3%	13,6%	22
Πλαστικά/ ελαστικά	33,3%	33,3%	33,3%	0,0%	6
Μη μεταλλικά ορυκτά	31,6%	5,3%	52,6%	10,5%	19
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	30,2%	17,0%	28,3%	24,5%	53
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	12,5%	18,8%	37,5%	31,3%	16
Έπιπλα και λοιπές Βιομηχανίες	21,1%	36,8%	21,1%	21,1%	19
Λοιποί κλάδοι	28,1%	15,6%	37,5%	18,8%	32
Σύνολο	26,4%	24,0%	30,5%	19,1%	367

Απασχόληση και πολιτικές ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού

Πίνακας Β30. Χρήση πρακτικών management από την επιχείρηση (κλαδικά αποτελέσματα)

	Θεσμοθετημένες διαδικασίες αξιολόγησης και ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού		Σύστημα σύνδεσης μισθών/παραγωγικότητας	
	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	42,7%	89	34,4%	90
Μεταποίηση	51,8%	705	35,7%	695
Κατασκευές	44,2%	113	35,8%	109
Εμπόριο	47,9%	708	41,8%	703
Ξενοδοχεία-Εστιατόρια	56,8%	146	32,6%	144
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	61,2%	98	41,1%	95
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	66,7%	51	56,9%	51
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	77,6%	67	47,8%	67
Σύνολο	51,8%	2028	38,4%	2004

Πίνακας Β31. Χρήση πρακτικών management από την επιχείρηση (κλαδικά αποτελέσματα-Μεταποίηση)

	Θεσμοθετημένες διαδικασίες αξιολόγησης και ανάπτυξης ανθρωπίνου δυναμικού		Σύστημα σύνδεσης μισθών/παραγωγικότητας	
	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	50,9%	214	39,4%	213
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	26,8%	56	25,9%	54
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	46,9%	49	28,6%	49
Χημικά προϊόντα	60,3%	63	39,3%	61
Πλαστικά/ ελαστικά	58,1%	43	34,9%	43
Μη μεταλλικά ορυκτά	41,5%	65	23,4%	64
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	57,3%	96	36,8%	95
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	57,7%	26	42,3%	26
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	50,0%	18	44,4%	18
Λοιποί κλάδοι	65,3%	75	38,9%	72
Σύνολο	51,8%	705	35,7%	695

Πίνακας Β32.Εφαρμογή προγραμμάτων εκπαίδευσης προσωπικού

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	63,0%	92
Μεταποίηση	74,2%	710
Κατασκευές	55,8%	113
Εμπόριο	68,2%	714
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	73,5%	147
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	74,5%	98
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	84,3%	51
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	86,8%	68
Σύνολο	71,4%	2044

Πίνακας Β33. Εφαρμογή προγραμμάτων εκπαίδευσης προσωπικού (κλαδικά αποτελέσματα-Μεταποίηση)

	% επιχειρήσεων	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	76,2%	214
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	56,1%	57
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	86,0%	50
Χημικά προϊόντα	87,3%	63
Πλαστικά/ ελαστικά	83,7%	43
Μη μεταλλικά ορυκτά	56,1%	66
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	69,4%	98
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	73,1%	26
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	77,8%	18
Λοιποί κλάδοι	80,0%	75
Σύνολο	74,2%	710

Πίνακας Β34. Τρόποι εκπαίδευσης προσωπικού (κλαδικά αποτελέσματα)

	Με προγράμματα ενδοεπιχειρησιακής εκπαίδευσης		Με τη χρηματοδοτούμενη από την εταιρία συμμετοχή σε σεμινάρια εκτός επιχείρησης		Με συστηματική ανταλλαγή πρακτικών εμπειριών ανάμεσα στους εργαζόμενους		Με On-the-job training		Με κυκλική εναλλαγή εργαζομένων (Job Rotation)	
	% επιχ.	Αρ. επιχειρήσεων	% επιχ.	Αρ. επιχειρήσεων	% επιχ.	Αρ. επιχειρήσεων	% επιχ.	Αρ. επιχειρήσεων	% επιχ.	Αρ. επιχειρήσεων
Πρωτογενής τομέας	74,1%	58	70,7%	58	77,6%	58	67,2%	58	43,1%	58
Μεταποίηση	79,5%	523	72,1%	524	63,8%	516	73,7%	514	53,9%	519
Κατασκευές	67,7%	62	67,2%	61	75,0%	60	70,0%	60	44,3%	61
Εμπόριο	74,6%	484	75,1%	484	66,1%	484	72,9%	483	53,2%	481
Ξενοδοχεία-Εστιατόρια	83,3%	108	61,1%	108	64,2%	106	80,6%	108	55,6%	108
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	86,3%	73	74,0%	73	63,0%	73	74,0%	73	49,3%	73
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	90,7%	43	76,7%	43	81,4%	43	81,4%	43	48,8%	43
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	86,4%	59	79,7%	59	61,0%	59	84,7%	59	57,6%	59
Σύνολο	78,5%	1452	72,3%	1452	66,1%	1441	74,4%	1439	52,9%	1.447

Πίνακας Β35. Τρόποι εκπαίδευσης προσωπικού (κλαδικά αποτελέσματα- Μεταποίηση)

	Με προγράμματα ενδοεπιχειρησιακής εκπαίδευσης της		Με τη χρηματοδοτούμενη από την εταιρία συμμετοχή σε σεμινάρια εκτός επιχείρησης		Με συστηματική ανταλλαγή πρακτικών εμπειριών ανάμεσα στους εργαζόμενους		On-the-job training		Με κυκλική εναλλαγή εργαζομένων (Job Rotation)	
	% επιχ.	Αρ. επιχειρήσεων	% επιχ.	Αρ. επιχειρήσεων	% επιχ.	Αρ. επιχειρήσεων	% επιχ.	Αρ. επιχειρήσεων	% επιχ.	Αρ. επιχειρήσεων
Τρόφιμα-Ποτά	85,0%	160	68,3%	161	65,2%	158	74,4%	156	56,6%	159
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	90,3%	31	53,1%	32	54,8%	31	67,7%	31	43,3%	30
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	76,7%	43	67,4%	43	53,5%	43	76,2%	42	44,2%	43
Χημικά προϊόντα	80,0%	55	81,8%	55	63,0%	54	78,2%	55	50,9%	55
Πλαστικά/ ελαστικά	83,3%	36	80,6%	36	75,0%	36	77,8%	36	52,8%	36
Μη μεταλλικά ορυκτά	59,5%	37	64,9%	37	56,8%	37	62,2%	37	56,8%	37
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	70,6%	68	74,6%	67	60,6%	66	77,3%	66	56,1%	66
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	84,2%	19	89,5%	19	72,2%	18	61,1%	18	57,9%	19
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	85,7%	14	50,0%	14	78,6%	14	64,3%	14	64,3%	14
Λοιποί κλάδοι	78,3%	60	83,3%	60	67,8%	59	76,3%	59	55,0%	60
Σύνολο	79,5%	523	72,1%	524	63,8%	516	73,7%	514	53,9%	519

Πίνακας Β36. Συνολικός αριθμός πλήρως απασχολούμενων και άλλων κατηγοριών (κλαδικά αποτελέσματα)

	Πλήθος απασχολούμενων πλήρους απασχόλησης	Πλήθος απασχολούμενων μερικής απασχόλησης	Πλήθος απασχολούμενων εποχικής απασχόλησης	Σύνολο	Πλήθος γυναικών απασχολούμενων πλήρους απασχόλησης
Πρωτογενής τομέας	75,4%	2,0%	22,6%	10.182	17,4%
Μεταποίηση	88,4%	1,8%	9,8%	103.083	24,5%
Κατασκευές	87,7%	2,0%	10,3%	10.098	12,5%
Εμπόριο	78,6%	19,0%	2,4%	64.432	31,3%
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	33,2%	6,5%	60,4%	20.315	15,4%
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	96,2%	1,6%	2,2%	50.839	36,9%
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	92,8%	3,1%	4,1%	4.403	31,5%
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	75,7%	23,7%	0,6%	20.529	23,4%
Λοιπές υπηρεσίες (75-93)	86,2%	4,1%	9,8%	9.550	45,2%
Σύνολο	82,4%	7,5%	10,1%	293.431	27,5%

Πίνακας Β37. Συνολικός αριθμός πλήρως απασχολούμενων και άλλων κατηγοριών (κλαδικά αποτελέσματα-Μεταποίηση)

	Συνολικός αριθμός απασχολούμενων πλήρους απασχόλησης	Συνολικός αριθμός απασχολούμενων μερικής απασχόλησης	Συνολικός αριθμός απασχολούμενων εποχικής απασχόλησης	Σύνολο	Αριθμός γυναικών απασχολούμενων πλήρους απασχόλησης
Τρόφιμα-Ποτά	71,4%	1,5%	27,1%	25.928	24,7%
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	90,6%	3,7%	5,7%	4.953	40,9%
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	97,1%	1,3%	1,6%	5.224	28,7%
Χημικά προϊόντα	97,7%	1,5%	0,8%	10.270	42,9%
Πλαστικά/ ελαστικά	94,6%	4,9%	0,5%	3.504	20,1%
Μη μεταλλικά ορυκτά	96,7%	1,4%	2,0%	8.874	14,5%
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	93,9%	4,6%	1,5%	13.297	14,1%
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	96,9%	2,2%	0,8%	2.448	18,0%
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	91,3%	1,9%	6,8%	1.727	43,2%
Λοιποί κλάδοι	92,0%	0,4%	7,6%	26.858	21,8%
Σύνολο	88,4%	1,8%	9,8%	103.083	24,5%

Πίνακας Β38. Κατανομή προσωπικού με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει οι εργαζόμενοι (κλαδικά αποτελέσματα)

	Απόφοιτοι ΤΕΙ	Απόφοιτοι ΑΕΙ	- Κάτοχοι Μεταπτυχιακού/Διδακτο- ρικού τίτλου	Απόφοιτοι ανώτερης/ανώτατης εκπαίδευσης	Συνολικός αριθμός απασχολούμενων πλήρους και μερικής απασχόλησης
Πρωτογενής τομέας	10,7%	9,8%	2,7%	23,2%	10.182
Μεταποίηση	11,2%	12,2%	4,1%	27,5%	103.083
Κατασκευές	10,4%	15,9%	3,1%	29,4%	10.098
Εμπόριο	9,9%	10,6%	2,6%	23,1%	64.432
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	15,2%	6,6%	1,9%	23,7%	20.315
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	10,5%	21,7%	11,2%	43,4%	50.839
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	20,3%	35,0%	28,7%	84,0%	4.403
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	11,2%	17,3%	6,7%	35,2%	20.529
Λοιπές υπηρεσίες (75-93)	17,6%	17,1%	3,2%	37,9%	9.550
Σύνολο	11,4%	14,0%	5,3%	30,7%	293.431

Πίνακας Β39. Κατανομή προσωπικού με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει οι εργαζόμενοι (κλαδικά αποτελέσματα- Μεταποίηση)

	Απόφοιτοι ΤΕΙ	Απόφοιτοι ΑΕΙ	- Κάτοχοι Μεταπτυχιακού/Διδακτορικού τίτλου	Απόφοιτοι ανώτερης/ανώτατης εκπαίδευσης	Συνολικός αριθμός απασχολούμενων
Τρόφιμα-Ποτά	10,0%	9,6%	2,1%	21,7%	25.928
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	7,6%	7,6%	3,0%	18,2%	4.953
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	11,4%	13,7%	3,6%	28,7%	5.224
Χημικά προϊόντα	15,0%	21,9%	7,1%	44,0%	10.270
Πλαστικά/ ελαστικά	14,0%	7,5%	2,8%	24,3%	3.504
Μη μεταλλικά ορυκτά	15,9%	13,3%	4,4%	33,6%	8.874
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	9,1%	13,9%	5,3%	28,3%	13.297
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	9,4%	12,5%	2,8%	24,7%	2.448
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	21,6%	14,3%	4,6%	40,5%	1.727
Λοιποί κλάδοι	10,2%	10,8%	5,0%	26,0%	26.858
Σύνολο	11,2%	12,2%	4,1%	27,5%	103.083

Πίνακας Β40. Κατανομή προσωπικού με βάση ηλικιακή κατηγορία (κλαδικά αποτελέσματα)

	Κάτω των 29 ετών	Από 39-49 ετών	Από 50 ετών και άνω	Σύνολο απασχολουμένων
Πρωτογενής τομέας	18%	64%	18%	9.098
Μεταποίηση	14%	62%	24%	88.022
Κατασκευές	20%	59%	21%	7.962
Εμπόριο	29%	59%	12%	56.999
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	34%	47%	19%	18.391
Υπηρεσίες (60-71)	9%	69%	22%	41.193
Πληροφορική (72)	19%	72%	9%	3.214
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (74)	26%	61%	13%	16.249
Σύνολο	19%	61%	19%	249.098

Πίνακας Β41. Κατανομή προσωπικού με βάση ηλικιακή κατηγορία (κλαδικά αποτελέσματα- Μεταποίηση)

	Κάτω των 29 ετών	Από 39-49 ετών	Από 50 ετών και άνω	Σύνολο απασχολουμένων
Τρόφιμα-Ποτά	15,4%	61,5%	23,1%	22.087
Κλωστοϋφαντουργία και ένδυση	24,7%	50,4%	24,9%	4.292
Εκδόσεις και προϊόντα χαρτιού	20,4%	64,8%	14,8%	4.103
Χημικά προϊόντα	21,2%	57,8%	21,0%	8.570
Πλαστικά/ ελαστικά	20,4%	59,7%	19,9%	2.522
Μη μεταλλικά ορυκτά	10,5%	62,7%	26,8%	8.556
Βασικά μέταλλα και μεταλλικά προϊόντα	16,5%	61,9%	21,6%	11.470
Μηχανήματα- είδη εξοπλισμού	16,3%	66,8%	16,9%	1.378
Έπιπλα και λοιπές βιομηχανίες	14,8%	62,9%	22,2%	1.727
Λοιποί κλάδοι	5,5%	64,8%	29,7%	23.318
Σύνολο	13,8%	61,9%	24,3%	88.022

Τυπολογίες Επιχειρήσεων

Πίνακας Β42. Τυπολογία επιχειρήσεων με βάση το οικονομικό προφίλ

	Κέρδη 2012	Κέρδη 2013	Μεταβολή πωλήσεων 2013/2012	Πλήθος επιχειρήσεις 2013	Πλήθος επιχειρήσεις 2011
Κατηγορία Α	+	+	+	289	573
Κατηγορία Β	+	+	-	1270	1052
	-	-	+/-		
Κατηγορία Γ	-	-	+/-	489	400

Πίνακας Β43. Τυπολογία επιχειρήσεων με βάση το καινοτομικό προφίλ

	Καινοτομία Προϊόντος	Καινοτομία Διαδικασίας	Οργανωσιακή καινοτομία	Πλήθος επιχειρήσεις 2013	Πλήθος επιχειρήσεις 2011
«Οι υψηλής έντασης καινοτομίας» (Κατηγορία Α)	√	√	√/-	279	443
«Οι μέτριας έντασης καινοτομίας» (Κατηγορία Β)	√	-	√	864	984
	-	√	√		
	√	-	-		
	-	√	√		
«Οι χαμηλής καινοτομίας» (Κατηγορία Γ)	-	-	-	905	598

Πίνακας Β45. Τυπολογία επιχειρήσεων με βάση το ανθρώπινο δυναμικό

	Εφαρμόζουν προγράμματα εκπαίδευσης	Εκπαίδευση εντός της επιχείρησης	Σεμινάρια/ On – the- job training/ job rotation		Δεν εφαρμόζουν προγράμματα εκπαίδευσης	Πλήθος επιχειρήσεις 2013	Πλήθος επιχειρήσεις 2011
«Οι υψηλής έντασης εκπαίδευσης» (Κατηγορία Α)	√	√	√		-	772	591
«Οι μέτριας έντασης εκπαίδευσης» (Κατηγορία Β)	√	√/-	√/-		-	690	933
«Οι χαμηλής εκπαίδευσης» (Κατηγορία Γ)	-	-	-		√	586	501

Πίνακας Β46. %επιχειρήσεων με βάση το οικονομικό προφίλ

	Κατηγορία Α	Κατηγορία Β	Κατηγορία Γ
Πρωτογενής τομέας	13,0%	70,7%	16,3%
Μεταποίηση	15,0%	58,6%	26,3%
Κατασκευές	10,6%	67,3%	22,1%
Εμπόριο	13,1%	61,6%	25,3%
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	15,5%	58,1%	26,4%
Υπηρεσίες (60-71)	6,1%	78,6%	15,3%
Πληροφορική (72)	21,6%	64,7%	13,7%
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (74)	22,1%	61,8%	16,2%
Σύνολο (2013)	14,1%	62,0%	23,9%

Πίνακας Β47. % επιχειρήσεων με βάση το καινοτομικό προφίλ

	Υψηλής έντασης καινοτομίας (Α)	Μέσης έντασης καινοτομίας (Β)	Χαμηλής έντασης καινοτομίας (Γ)
Πρωτογενής τομέας	13,0%	35,9%	51,1%
Μεταποίηση	22,5%	42,6%	34,9%
Κατασκευές	8,0%	25,7%	66,4%
Εμπόριο	5,2%	40,9%	53,9%
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	9,5%	50,7%	39,9%
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	15,3%	39,8%	44,9%
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	31,4%	60,8%	7,8%
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	11,8%	57,4%	30,9%
Λοιπές υπηρεσίες (75-93)	13,7%	47,1%	39,2%
Σύνολο (2013)	13,6%	42,3%	44,1%

Πίνακας Β48. % επιχειρήσεων με βάση την ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού

	Υψηλής έντασης εκπαίδευσης (Α)	Μέσης έντασης εκπαίδευσης (Β)	Χαμηλής έντασης εκπαίδευσης (Γ)
Πρωτογενής τομέας	29,3%	33,7%	37,0%
Μεταποίηση	40,1%	34,2%	25,7%
Κατασκευές	21,2%	34,5%	44,2%
Εμπόριο	35,4%	32,9%	31,7%
Ξενοδοχεία- Εστιατόρια	34,5%	39,2%	26,4%
Υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 60-71)	44,9%	29,6%	25,5%
Πληροφορική (ΣΤΑΚΟΔ 72)	56,9%	27,5%	15,7%
Συμβουλευτικές υπηρεσίες (ΣΤΑΚΟΔ 74)	57,4%	29,4%	13,2%
Σύνολο (2013)	37,7%	33,8%	28,5%

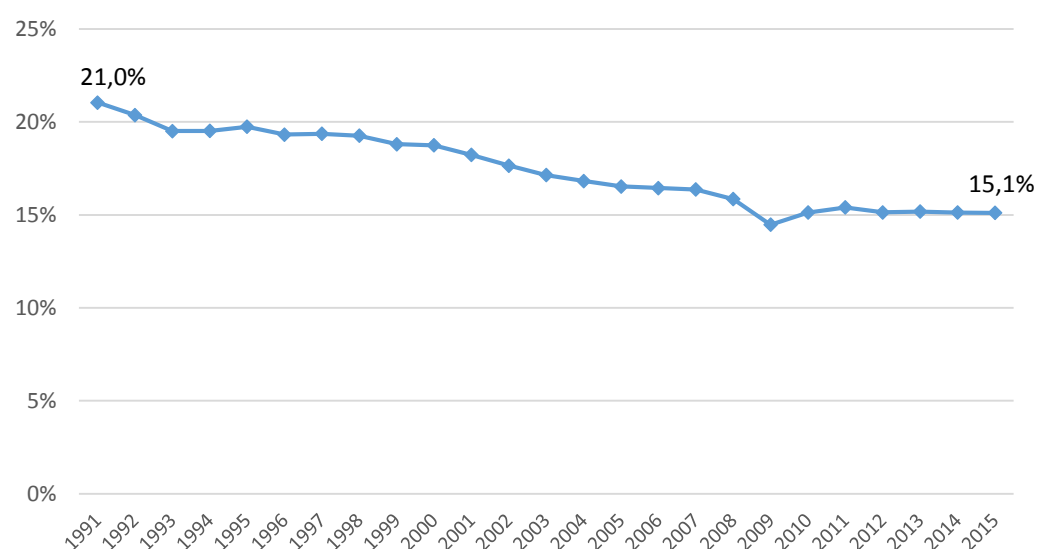
Κεφάλαιο 6. Βιομηχανική πολιτική

6.1 Η βιομηχανία στην Ευρώπη & οι πολιτικές για τη στήριξη της ευρωπαϊκής βιομηχανίας

Το φαινόμενο της αποβιομηχάνισης στην Ευρώπη

Η διαδικασία της αποβιομηχάνισης – δηλαδή του περιορισμού της συνεισφοράς στο εγχώριο προϊόν μιας χώρας του τομέα της βιομηχανίας – είναι ένα φαινόμενο που έχει ξεκινήσει να συμβαίνει αρκετά έντονα από τη δεκαετία του 1980 σχεδόν σε ολόκληρο το Δυτικό κόσμο. Έτσι για παράδειγμα το μερίδιο της βιομηχανίας στο ΑΕΠ άρχισε σταδιακά να φθίνει στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 μελών με αποτέλεσμα από 21% στις αρχές του 1990 να περιορίζεται στο 15% το 2015.

Διάγραμμα 110. Διαχρονική εξέλιξη του μεριδίου της βιομηχανίας στο ΑΕΠ (% ΕΕ 15- ΑΕΠ)

Πηγή: Ameco

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008 ενέτεινε την κατάσταση μετεγκατάστασης και αποβιομηχάνισης ιδιαίτερα σε χώρες με ισχυρή μεταποιητική βιομηχανία, καθώς οδήγησε σε περαιτέρω συρρίκνωση των δευτερευουσών βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Το υψηλό κόστος της ενέργειας την περίοδο αυτή, ιδίως σε τομείς υψηλής κατανάλωσης ενέργειας (όπως η χαλυβουργία), αποθάρρυνε την πραγματοποίηση επενδύσεων επενδύσεων, με ελάχιστες εξαιρέσεις επενδύσεων για αύξηση της παραγωγικότητας, και οδήγησε ορισμένες επιχειρήσεις να μετεγκατασταθούν ή να σταματήσουν την παραγωγή τους καθώς έχασαν μερίδια αγοράς, τα οποία κέρδισαν παραγωγοί σε χώρες με χαμηλότερο ενεργειακό κόστος

Κατά την περίοδο 2007-2009, το 40 % περίπου των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων⁵³ που απασχολούν περισσότερους από 50 εργαζόμενους μετατόπισαν ως ένα βαθμό την παραγωγή τους, ιδίως δε οι επιχειρήσεις με υψηλή κατανάλωση ενέργειας.

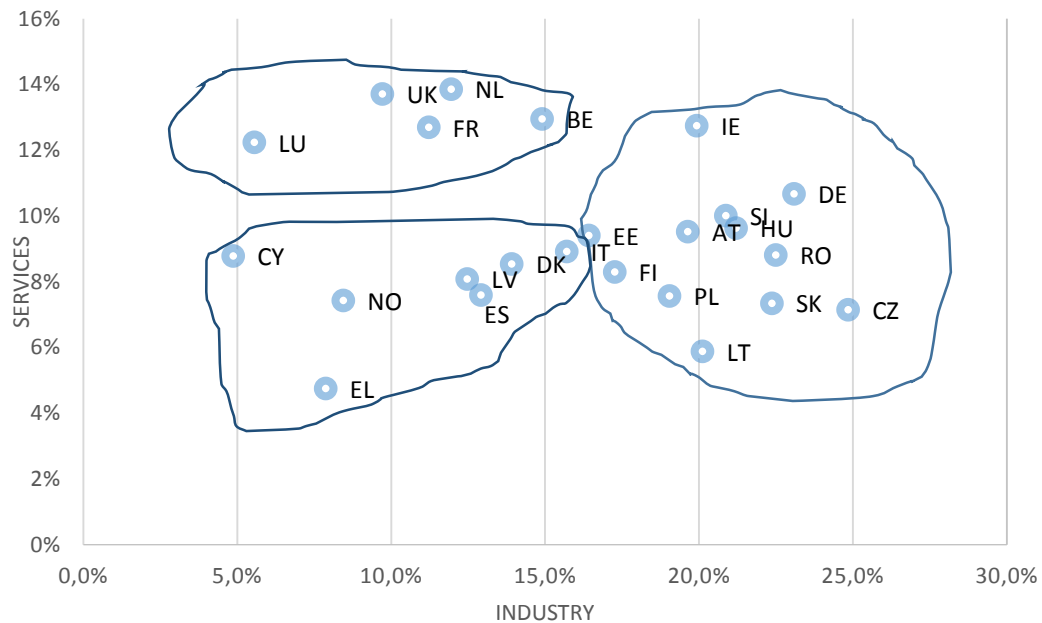
Οι ΜΜΕ επηρεάστηκαν έμμεσα από τη μετεγκατάσταση των μεγάλων βιομηχανιών, καθώς συνήθως λειτουργούσαν δορυφορικά σε αυτές, σε ένα οικοσύστημα βασικών προμηθευτών γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των παραγγελιών για την κατασκευή π.χ. εξαρτημάτων. Μετά την περιορισμένη ανάκαμψη την περίοδο 2009-2011, το μερίδιο της βιομηχανίας στο ΑΕγχΠ της ΕΕ υποχώρησε ξανά στο 15,1 %, δηλαδή, σε επίπεδο πολύ χαμηλότερο του 20 % που είναι ο στόχος για το 2020. Τελικά η τάση αυτή οδήγησε σήμερα σε μια κατάσταση στην οποία η ευρωπαϊκή αγορά των 500 εκατομμυρίων κατοίκων έχει καταλήξει να αποτελεί κυρίαρχο καταναλωτή μη ευρωπαϊκών βιομηχανικών προϊόντων. Εντός την Ευρώπης δημιουργήθηκαν τρεις μεγάλες ομάδες χωρών

- **Ομάδα Α: Οι χώρες στις οποίες πυρήνας της οικονομίας τους εξακολουθούσε να είναι η μεταποίηση:** Οι χώρες που ανήκαν σε αυτή την κατηγορία (Γερμανία, Αυστρία, Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία) και σε μικρότερο βαθμό η Ιρλανδία διατήρησαν σε υψηλή επίπεδα τη βιομηχανική τους παράδοση ή συγκράτησαν σε μεγαλύτερο βαθμό τη συρρίκνωση της βιομηχανίας. Σε αυτή την ομάδα χωρών περιλαμβάνονται ακόμα η Φιλανδία, η Σλοβακία, η Σλοβενία αλλά και η Ιταλία..
- **Ομάδα Β: Οι χώρες με προβάδισμα στον τομέα των υπηρεσιών:** Οι χώρες που ανήκουν στην κατηγορία αυτή έδειξαν σαφές προβάδισμα στην ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται η Γαλλία και η Ολλανδία οι οποίες φάνηκε να διατηρούν το προβάδισμα στην παροχή επιχειρηματικών υπηρεσιών, αν και το μερίδιο τους στη μεταποίηση παρέμεινε στα ίδια επίπεδα, ίσως δε και να βελτιώθηκε οριακά. Στη κατηγορία αυτή ανήκουν ακόμα η Μεγάλη Βρετανία και το Λουξεμβούργο οι οποίες πραγματοποιούν σαφή μετάβαση στην παροχή επιχειρηματικών υπηρεσιών εγκαταλείποντας σε σημαντικό βαθμό τη βιομηχανική παραγωγή
- **Χαμηλή βιομηχανική παραγωγή –χαμηλό επίπεδο παροχής επιχειρηματικών υπηρεσιών.** Στη τρίτη αυτή ομάδα περιλαμβάνονται χώρες οι οποίες δεν κατάφεραν ούτε να συγκρατήσουν τη πτώση του μεριδίου της βιομηχανικής παραγωγής ούτε όμως βελτίωσαν το μερίδιο των υπηρεσιών στην οικονομία τους. Σε αυτή την ομάδα

⁵³ 2014/C 311/03, Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η επανεγκατάσταση των βιομηχανιών στην ΕΕ στα πλαίσια της διαδικασίας επανεκβιομηχάνισης»

περιλαμβάνονται μικρές οικονομίες στην Περιφέρεια της Ευρώπης όπως είναι οι χώρες της Βαλτικής, η Κύπρος, η Μάλτα, το Μα και η Πορτογαλία. Ακόμα σε αυτή την ομάδα ανήκουν η Ισπανία, η Δανία και η Ελλάδα.

Διάγραμμα 111. Μερίδιο της μεταποίησης σε συνάρτηση με το μερίδιο των υπηρεσιών (% του ΑΕΠ) στις χώρες μέλη της ΕΕ το 2014

Πηγή: Ameco

Παράγοντες που συνέβαλαν στην αποβιομηχάνιση της Ευρώπης

A) Υιοθέτηση στρατηγικής μετεγκατάστασης της παραγωγής σε ξένες χώρες (offshoring)

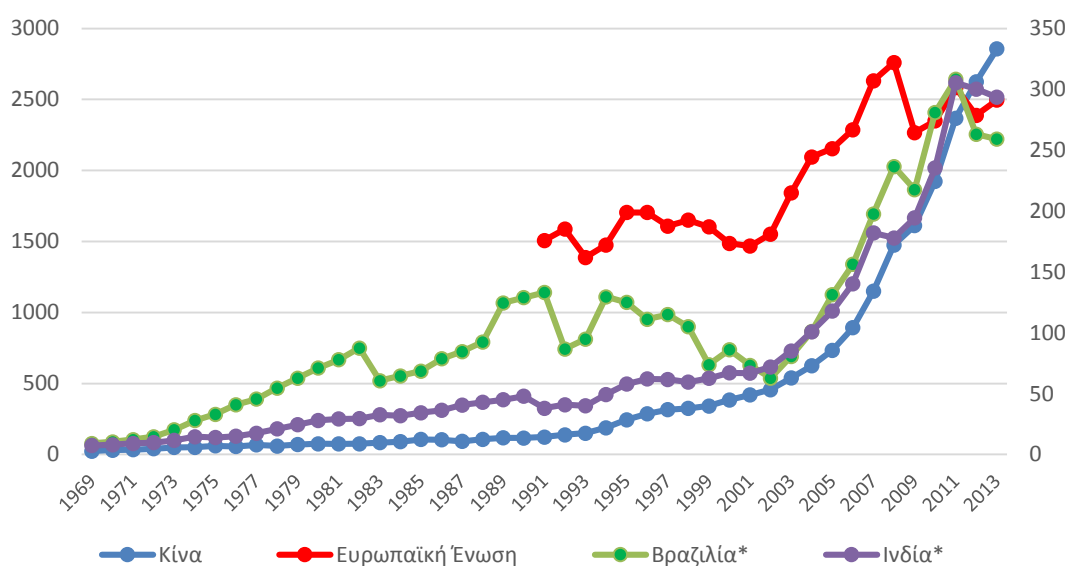
Σε ένα βαθμό η αποβιομηχάνιση της Ευρώπης ερμηνεύεται από την υιοθέτηση της στρατηγικής της μετεγκατάστασης της παραγωγής σε ξένες χώρες (offshoring) από μεταποιητικές επιχειρήσεις που λειτουργούσαν σε μεγάλες βιομηχανικές χώρες της Δύσης.

Βασικοί παράγοντες που καθοδήγησαν την απόφαση της μετεγκατάστασης ήταν η μείωση του κόστους παραγωγής, του μισθολογικού κόστους και του κόστους της ενέργειας, (συμπεριλαμβανομένου και του κόστους εφαρμογής πολιτικών για την κλιματική αλλαγή), αλλά και η σταδιακή αυστηροποίηση των περιβαλλοντικών όρων λειτουργίας στην Ευρώπη. Οι πρώτες βιομηχανίες που μετέφεραν την παραγωγή τους ήταν οι βιομηχανίες έντασης εργασίας π.χ. κλωστοϋφαντουργίες. Στη Ευρώπη αρχικά η μείωση της βιομηχανικής παραγωγής δεν εκλήφθηκε ως πρόβλημα, καθώς θεωρήθηκε ότι σταδιακά η βιομηχανική δραστηριότητα θα ανακτούσε το αρχικό της μέγεθος δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην παραγωγή υψηλής προστιθέμενης αξίας προϊόντων στα οποία η Κίνα και η Ινδία, αλλά και οι

άλλες αναπτυσσόμενες οικονομίες όπως η Βραζιλία και η Νότιος Αφρική που ήταν χώρες υποδοχής των βιομηχανικών δραστηριοτήτων δεν θα μπορούσαν να διαχειριστούν λόγω έλλειψης τεχνογνωσίας.

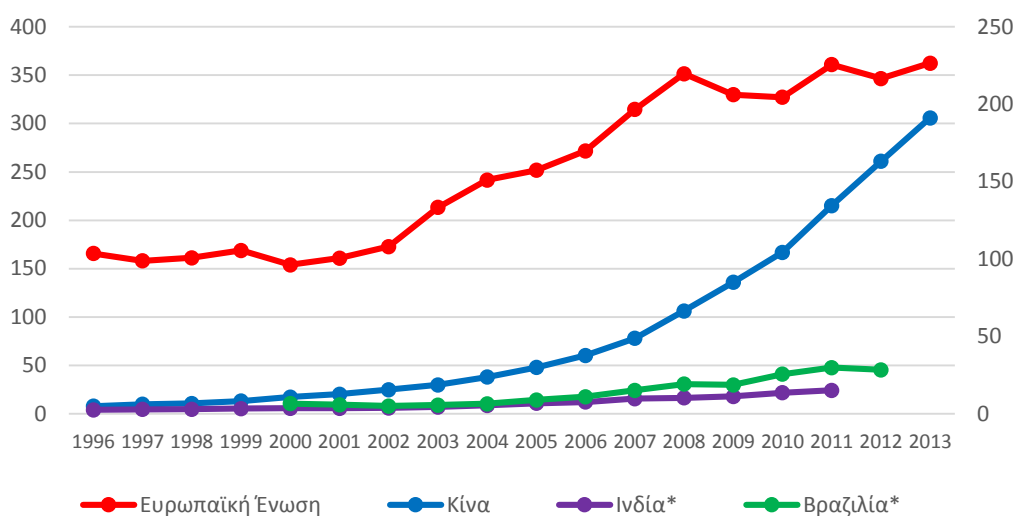
Ουσιαστικά δηλαδή διατυπώθηκε το επιχείρημα - που ως ένα βαθμό ήταν αληθές στη δεκαετία του 1990 – ότι η Ευρώπη έχανε εργασίες φασόν, χαμηλής δηλαδή προστιθέμενης αξίας δραστηριότητες, με μεγαλύτερη ένταση εργασίας. Η μετανάστευση αυτή είχε στοιχεία οικονομικού ορθολογισμού. Αντίθετα όμως από τις αρχικές προσδοκίες, η Κίνα και οι άλλες χώρες που υποδέχτηκαν αυτές τις δραστηριότητες επένδυσαν σημαντικά σε έρευνα και ανάπτυξη διεκδικώντας ένα μεγάλο μερίδιο στην παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας. Έτσι, το φαινόμενο δεν περιορίστηκε μόνο σε βιομηχανίες έντασης εργασίας πχ κλωστοϋφαντουργία αλλά επεκτάθηκε και στον τομέα της ηλεκτρονικής, αλλά και σε άλλους τομείς υψηλής τεχνολογίας.

Διάγραμμα 112. Διαχρονική εξέλιξη προστιθέμενης αξίας παραγωγής στην Ευρώπη σε σύγκριση με τρίτες χώρες που αποτέλεσαν βασικούς προορισμούς μετεγκατάστασης της βιομηχανικής παραγωγής (δισεκ. δολάρια, σε τρέχουσες τιμές)

Πηγή: Worldbank

Διάγραμμα 113. Διαχρονική εξέλιξη των επενδύσεων για έρευνα και ανάπτυξη στην Ευρώπη σε σύγκριση με τρίτες χώρες που αποτέλεσαν βασικούς προορισμούς μετεγκατάστασης της βιομηχανικής παραγωγής (δισεκ. δολάρια, σε τρέχουσες τιμές)

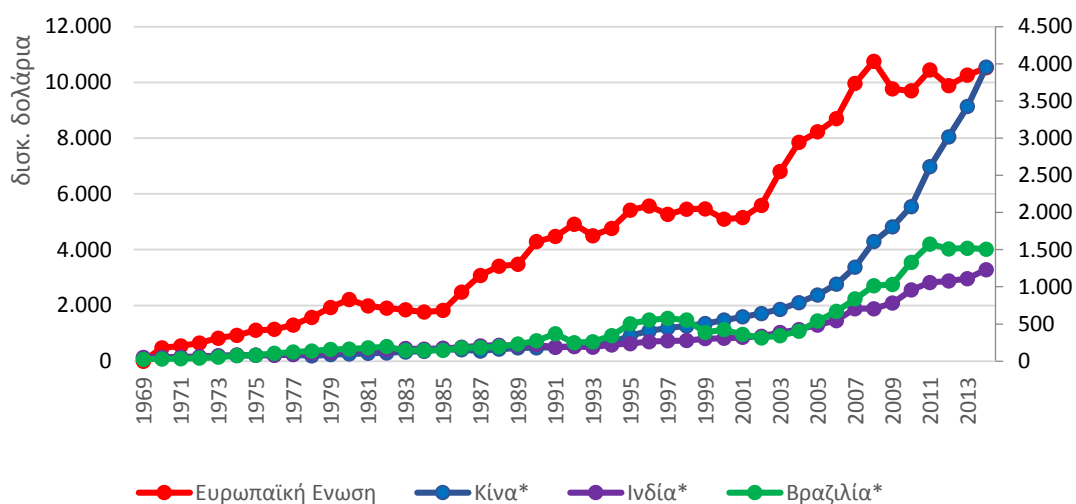

*Δευτερεύουσα κλίμακα
 Πηγή: Worldbank

B) Ισχυροποίηση της ζήτησης για βιομηχανικά προϊόντα στις αναπτυσσόμενες αγορές

Ένας άλλος βασικός παράγοντας που συνέτεινε στην μετεγκατάσταση των ευρωπαϊκών βιομηχανιών ήταν η ισχυροποίηση της ζήτησης στις αναπτυσσόμενες αγορές και η ανάγκη κάλυψης της αυξημένης ζήτησης με στρατηγική «in country for country» (στη χώρα για τη χώρα), προκειμένου να εξασφαλίσουν την παροχή προϊόντων και υπηρεσιών στους τοπικούς μεταποιητές και καταναλωτές. Επιπλέον οι ταχείς ρυθμοί ανάπτυξης στην Κίνα και στην Ινδία, δύο από τις πιο πολυάριθμες χώρες του πλανήτη σταδιακά οδήγησαν στην αριθμητική ενίσχυση της λεγόμενης «μεσαίας τάξης» στις χώρες αυτές, που συνιστά τον πυρήνα της κατανάλωσης στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες σήμερα. Σύμφωνα με εκτιμήσεις παγκοσμίως η μεσαία τάξη αναμένεται να αυξηθεί από 1,8 δισεκ. άτομα σε 3,2 δισεκ. άτομα το 2020 και σε 4,9 δισεκ. το 2030 με το 85% της αύξησης να προέρχεται από την Ασία. Αντίστοιχα ενώ το 2000, η Ασία (εξαιρουμένης της Ιαπωνίας) εκπροσωπούσε μόνο το 10% της συνολικής παγκόσμια δαπάνης από τη μεσαία τάξη, το ποσοστό αυτό αναμένεται να ανέλθει στο 40% μέχρι το 2040 και σχεδόν στο 60% μακροπρόθεσμα (Kharas, 2010). Η αυτοκινητοβιομηχανία, για παράδειγμα, έχει μεταφέρει την παραγωγή της στις αναδυόμενες χώρες, και λόγω της αυξημένης ζήτησης για αυτοκίνητα στις αγορές αυτές. Αντίστοιχα η ζήτηση για μεταλλουργικά προϊόντα το 2025 αναμένεται να προέλθει κατά τα δύο τρίτα από τις αναδυόμενες αγορές.

Διάγραμμα 114. Διαχρονική εξέλιξη των δαπανών των νοικοκυριών στην Ευρώπη σε σύγκριση με τρίτες χώρες που αποτέλεσαν βασικούς προορισμούς μετεγκατάστασης της βιομηχανικής παραγωγής (δισκ. δολάρια, σε τρέχουσες τιμές)

Πηγή: Worldbank

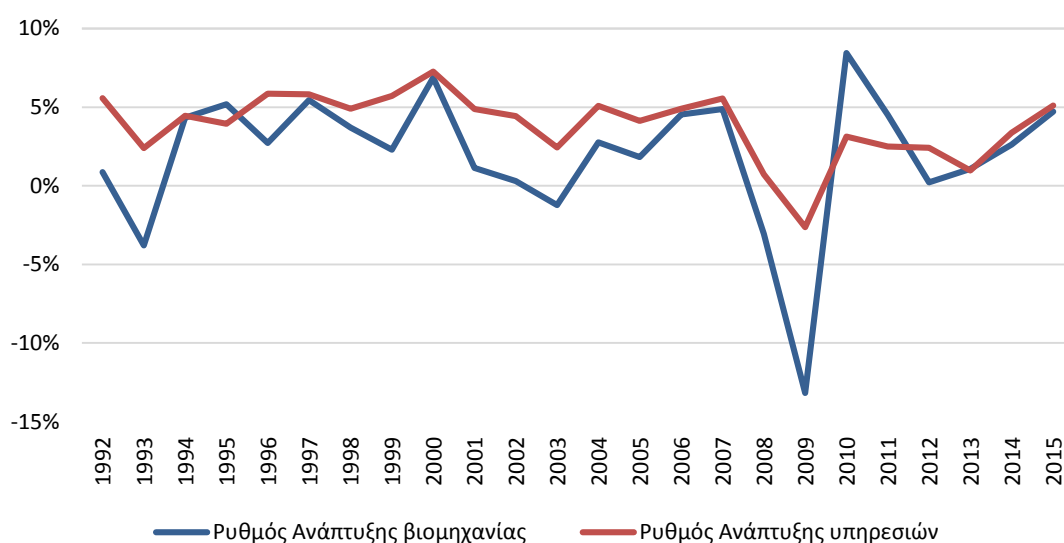
Γ) Έμφαση στις υπηρεσίες (servitization)

Η συρρίκνωση της βιομηχανικής δραστηριότητας ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ευρώπη επιπλέον οφείλεται στη πιο αργή αύξηση της ζήτησης για βιομηχανικά προϊόντα σε σύγκριση με την ταχύτερη αύξηση της ζήτησης υπηρεσιών στο πλαίσιο μετάβασης της ευρωπαϊκής οικονομίας από την παραγωγή και πώληση αυτόνομα βιομηχανικών προϊόντων στην ενσωμάτωση τους σε παρεχόμενη υπηρεσία. Παρά δηλαδή την πτώση του μεριδίου της βιομηχανίας στην Ευρώπη, ο πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης της βιομηχανίας ήταν θετικός, τουλάχιστον μέχρι το ξέσπασμα της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008. Αλλά σε κάθε περίπτωση είναι χαμηλότερος από το ρυθμό ανάπτυξης των υπηρεσιών.

Γεγονός όμως είναι ότι πλέον σήμερα τα όρια μεταξύ του βιομηχανικού προϊόντος και υπηρεσίας δεν είναι ευδιάκριτα. Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις προσφέρουν πλέον στους πελάτες τους πολλά περισσότερα από απλά ένα βιομηχανικό προϊόν. Παρέχουν λύσεις στις ανάγκες των πελατών τους, ακόμα και μετά την πώληση, ενώ συνήθως εκτός από το παραγωγικό κομμάτι της δραστηριότητάς τους, επεκτείνονται και σε αμιγώς εμπορικές δραστηριότητες, συναφείς με τη βασική τους δραστηριότητα. Δηλαδή μια βιομηχανία μπορεί να παράγει μία συγκεκριμένη γκάμα ελαστικών ή πλαστικών προϊόντων, αλλά ταυτόχρονα να εισάγει και να διανέμει σε μία αγορά και άλλα προϊόντα ελαστικού / πλαστικού που παράγονται αλλού, υποστηρίζοντας τη διαδικασία εγκατάστασής, συντήρησής, προμήθειας

αναλωσίμων, κτλ. Η βιομηχανική διεργασία αυτή καθ' εαυτή σταδιακά παύει να αποτελεί το κυρίαρχο τμήμα της προστιθέμενης αξίας. Σταδιακά ολοένα και περισσότερες μεταποιητικές επιχειρήσεις παρέχουν υπηρεσίες και αντίθετα πολλές μεταποιητικές επιχειρήσεις αναθέτουν μέρος της δραστηριότητας τους σε εταιρείες παροχής υπηρεσιών ως εξωτερικούς συνεργάτες (outsourcing) αλλά και αγοράζουν υπηρεσίες από προμηθευτές τους εταιρείες παροχής υπηρεσιών τις οποίες αξιοποιούν στην παραγωγική τους διαδικασία. Ενδεικτικό είναι ότι στην Ευρώπη το 40% των θέσεων στον τομέα της μεταποίησης, αφορούν θέσεις παροχής υπηρεσιών, μερίδιο που βαίνει συνεχώς αυξανόμενο στις περισσότερες χώρες.

Διάγραμμα 115. Διαχρονική εξέλιξη του ρυθμού ανάπτυξης της μεταποίησης σε σύγκριση με τις υπηρεσίες (ΕΕ 15-%)

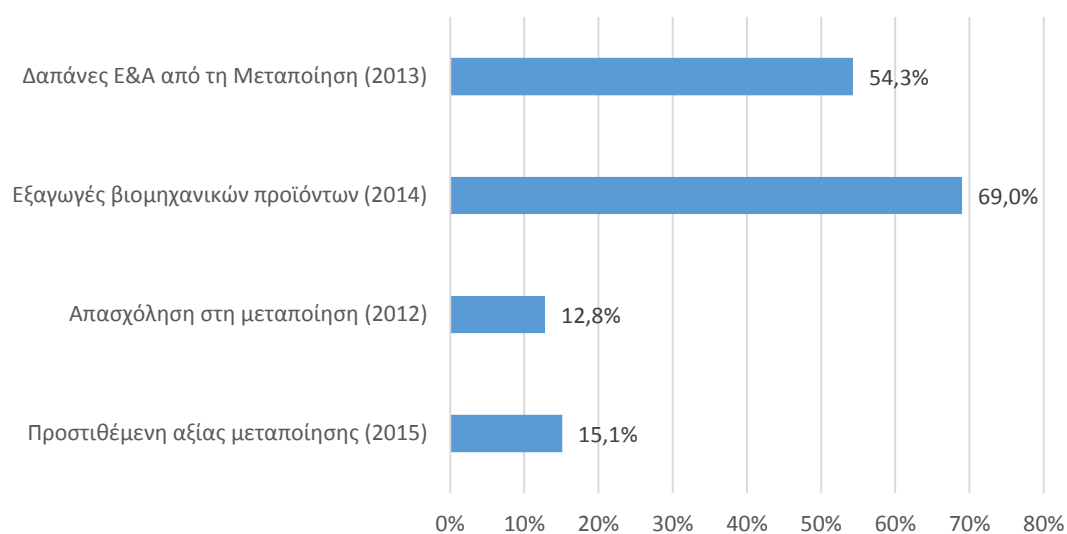

Πηγή: Ameco

Η συμβολή της βιομηχανίας στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία

Παρά τη συρρίκνωση του μεριδίου της μεταποίησης σε όρους προστιθέμενης αξίας, απασχόλησης και παραγωγής η μεταποίηση εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο για τις Ευρωπαϊκές οικονομίες άμεσα ή έμμεσα. Αντιπροσωπεύει το 69% των ευρωπαϊκών εξαγωγών (2014) και το 54,3 % των δαπανών έρευνας και καινοτομίας στον ιδιωτικό τομέα. Η βιομηχανία της ΕΕ αποδίδει πλεόνασμα ύψους 301 δισ. ευρώ στο πλαίσιο του εμπορίου μεταποιημένων βιομηχανικών προϊόντων (1 δισεκ. ευρώ ημερησίως) και κατέχει ηγετική θέση σε θέματα βιωσιμότητας.

Διάγραμμα 116. Ταυτότητα της μεταποίησης

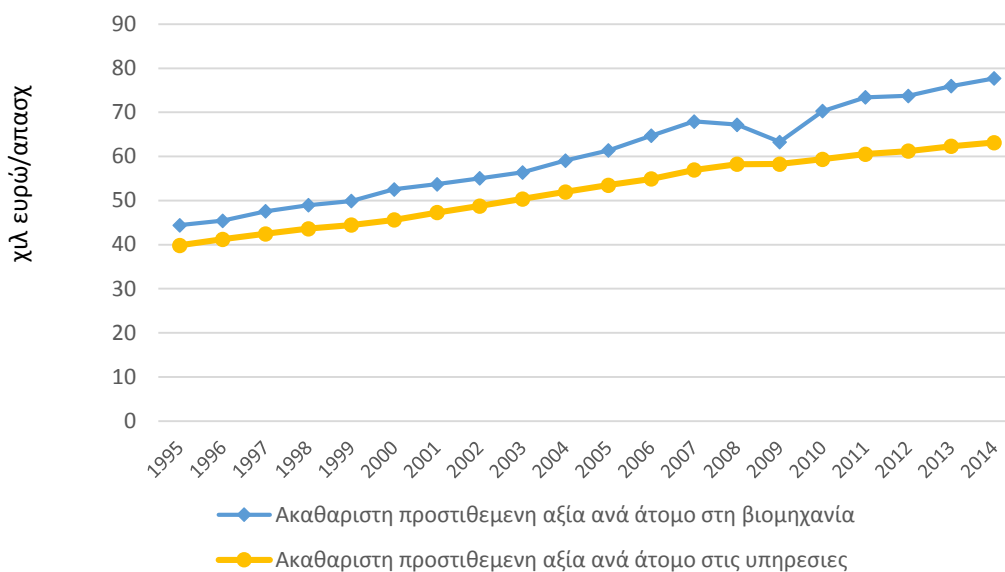
Πηγή: Eurostat

Οι αλληλεπιδράσεις της βιομηχανίας με τους υπόλοιπους οικονομικούς κλάδους της Ευρώπης εκτείνονται πολύ πέρα από τον μεταποιητικό τομέα, συμπεριλαμβάνοντας ανάντη (upstream) τις πρώτες ύλες και την ενέργεια και κατόντη (downstream) τον τομέα της παροχής υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις (π.χ. υλικοτεχνική υποστήριξη), την παροχή υπηρεσιών στους καταναλωτές (π.χ. παροχή υπηρεσιών εξυπηρέτησης μετά την πώληση για διαρκή αγαθά) ή ακόμα και τον τουρισμό⁵⁴. Οι βιομηχανικές δραστηριότητες ενσωματώνονται σε όλο και πιο πλούσιες και πολύπλοκες αλυσίδες εφοδιασμού, συνδέοντας πολυεθνικούς ομίλους επιχειρήσεων και μικρές ή μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) σε όλους τους τομείς και τις χώρες, δημιουργώντας τελικά παγκόσμιες αλυσίδες αξίας. Επομένως τελικά η οικονομική σημασία των βιομηχανικών δραστηριοτήτων είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτήν που υποδηλώνει αυστηρά το μερίδιό της μεταποίησης στο ΑΕΠ.

Εξάλλου, διαχρονικά τα επίπεδα παραγωγικότητας της μεταποίησης στην ΕΕ15 σε σύγκριση με τις υπηρεσίες ήταν υψηλότερα, καθώς οι αυξημένες δαπάνες για έρευνα για ανάπτυξη δικαιολογούν την παροχή και υψηλότερων αμοιβών.

⁵⁴ Ανακοίνωση της επιτροπής προς το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, το συμβούλιο, την ευρωπαϊκή οικονομική και κοινωνική επιτροπή και την επιτροπή των περιφερειών: Για μια ευρωπαϊκή βιομηχανική αναγέννηση (COM(2014) 14 final)

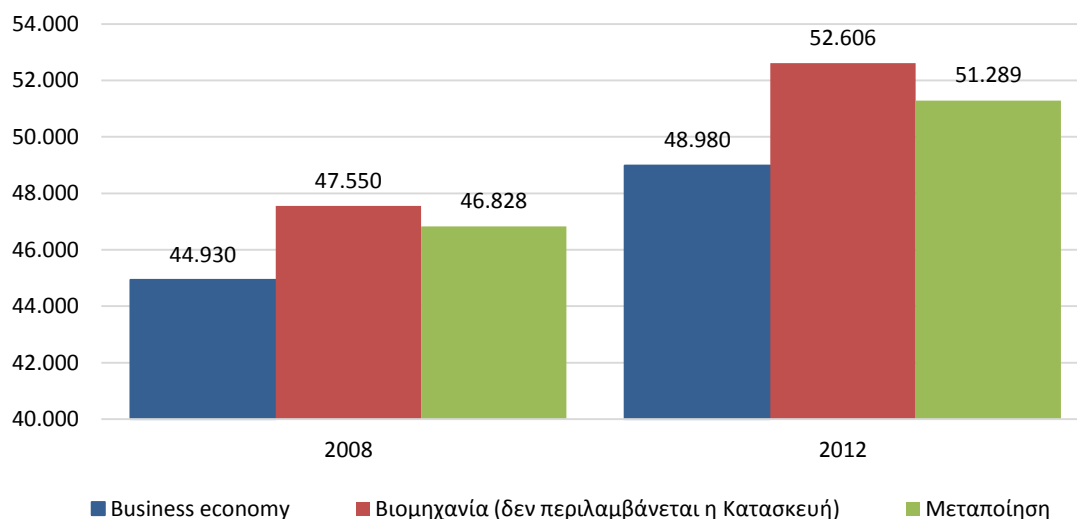
Διάγραμμα 117. Διαχρονική εξέλιξη της παραγωγικότητας της μεταποίησης σε σύγκριση με τις υπηρεσίες (ΕΕ 15)

Πηγή: Ameco

Η μέση αποζημίωση ανά απασχολούμενο τόσο στη μεταποίηση όσο και στη βιομηχανία είναι υψηλότερη σε σύγκριση με το σύνολο της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Διάγραμμα 118. Εργασιακό κόστος ανά απασχολούμενο στη μεταποίηση, στη βιομηχανία, στο σύνολο των κλάδων της οικονομίας, (ΕΕ 15)

Πηγή: Eurostat

Ωστόσο εκφράζονται προβληματισμοί σε ευρωπαϊκό περιβάλλον αναφορικά με τον αν είναι εφικτό - ακόμα και αν η συρρίκνωση συγκρατηθεί - να αναστραφεί η τάση αυτής της αποβιομηχάνισης. Είναι δηλαδή εξαιρετικά αβέβαιο αν μπορούν να αποκατασταθούν τα

επίπεδα απασχόλησης στον κλάδο στα προηγούμενα επίπεδα, αφενός λόγω της υψηλότερης παραγωγικότητας αφετέρου λόγω των πιέσεων του παγκόσμιου ανταγωνισμού, που λογικά θα αντιδράσει επίσης σε μία τέτοια εξέλιξη. Συνεπώς η συζήτηση δεν αναφέρεται τόσο στο πλήθος των θέσεων εργασίας που μπορούν να εξασφαλιστούν, όσο περισσότερο στον τύπο των βιομηχανικών δραστηριοτήτων και θέσεων εργασίας που θα εγγυώνται την ευημερία της Ευρώπης στο μέλλον. Είναι δηλαδή αρκετά πιθανό οι βιομηχανικές διαδικασίες και θέσεις εργασίας που δημιουργούνται ολοένα και περισσότερο να μην αφορούν το στάδιο της παραγωγής, πιθανώς παρέχοντας βιομηχανικές λύσεις υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Οι προκλήσεις της ευρωπαϊκής βιομηχανίας

Οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις φαίνεται ότι διατήρησαν την ανταγωνιστικότητά τους στο διεθνές περιβάλλον σε δύσκολους καιρούς, καθώς η κρίση του ευρώ έχει δημιουργήσει αβεβαιότητα αναφορικά με τις μακροοικονομικές συνθήκες. Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι στη μετά κρίση εποχή ότι η Ευρωπαϊκή βιομηχανία μπορεί να ανταγωνιστεί τις άλλες περιοχές, χρειάζεται επιπλέον να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε χρηματοδοτικούς πόρους. Επιπροσθέτως εμπόδια στην ανταγωνιστικότητα και στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, σε αρκετές χώρες μέλη, θέτουν οι μη αποτελεσματικές δημόσιες διοικήσεις και η αργή απονομή δικαιοσύνης, φαινόμενα που είναι ιδιαίτερα έντονα και στην Ελλάδα. Συνολικά η ευρωπαϊκή βιομηχανία έρχεται αντιμέτωπη με παγκόσμιες τάσεις και προκλήσεις που επηρεάζουν και διαμορφώνουν το μέλλον της μεταποίησης διεθνώς όπως είναι:

- Μεταβολές στη ζήτηση
- Διεθνοποίηση της παραγωγής- διεθνείς αλυσίδες εφοδιασμού
- Τεχνολογική πρόοδος
- Κλιματική αλλαγή-Περιορισμένοι φυσικοί πόροι
- Ελλείψεις δεξιοτήτων
- Έμφαση στην καινοτομία

Αναλυτικότερα:

A) Μεταβολές στη ζήτηση

Ολοένα και μεγαλύτερο μέρος των καταναλωτών ζουν σε αστικά περιβάλλοντα, έχουν κινητά τηλέφωνα και ζουν περισσότερο (το τελευταίο σε συνδυασμό με χαμηλότερο ρυθμό γεννήσεων οδηγεί στο φαινόμενο του γηράσκοντος πληθυσμού). Οι αυξημένες προσδοκίες των καταναλωτών για βιώσιμα προϊόντα που θα ανταποκρίνονται στις προσωπικές τους

ανάγκες πιέζουν τις βιομηχανίες να γίνουν πιο ευέλικτες για να μπορούν να παράγουν γρήγορα προϊόντα που θα καλύπτουν ένα μεγαλύτερο εύρος προδιαγραφών και αναγκών, ώστε να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες προτιμήσεις μεγαλύτερης μερίδας καταναλωτών (mass customization).

Επιπλέον τα διαθέσιμα εισοδήματα της μεσαίας τάξης στις αναδυόμενες αγορές εκτός Ευρώπης αυξάνονται γενικά παρά την κρίση, δημιουργώντας για τους ευρωπαίους παραγωγούς μια μεγάλη ευκαιρία προκειμένου να εξάγουν υψηλής προστιθέμενης αξίας προϊόντα σε αυτές τις αγορές. Ήδη οι εξαγωγές σε χώρες εκτός ευρωπαϊκής ένωσης έχουν αναδειχθεί σε σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης της ΕΕ. Παρόλα αυτά σε πολλές χώρες-μέλη οι επιχειρήσεις και ειδικότερα οι ΜΜΕ έχουν δυσκολίες στην προσέγγιση ξένων αγορών, είτε πρόκειται για την αγορά πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων είτε για την εξαγωγή των προϊόντων τους ή την παροχή υπηρεσιών. Την ίδια στιγμή οι αγορές αυτές παραμένουν ελκυστικοί προορισμοί για την παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων δεδομένου ότι υπάρχει πλέον μεγάλη δεξαμενή καλά καταρτισμένων και συγκριτικά χαμηλότερου κόστους εργατικού δυναμικού, ενώ σταδιακά ενισχύεται και η δυνατότητα για πραγματοποίηση δράσεων έρευνας και ανάπτυξης, δραστηριότητες δηλαδή υψηλότερης προστιθέμενης αξίας.

B) Διεθνοποίηση της παραγωγής- διεθνείς αλυσίδες εφοδιασμού

Η μεταποίηση ήδη από την προηγούμενη δεκαετία σταδιακά έχει διεθνοποιηθεί. Συνέπεια της διασποράς των παραγωγικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων σε περισσότερες χώρες είναι η οργάνωση των επιχειρήσεων σε παγκόσμιες αλυσίδες αξίας ή αλυσίδες εφοδιασμού (global value chain). Στις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού περιλαμβάνονται όλες οι δραστηριότητες για την παραγωγή και διάθεση των προϊόντων/υπηρεσιών στην αγορά από το σχεδιασμό, την παραγωγή, το μάρκετινγκ και την διανομή και υποστήριξη του τελικού καταναλωτή. Έτσι, ένα προϊόν δύναται να παραχθεί μέσα από ένα πλήθος επιμέρους δραστηριοτήτων που να έχουν στην πραγματικότητα υλοποιηθεί σε περισσότερες από μία χώρες. Στο πλαίσιο αυτό, στις αναπτυσσόμενες οικονομίες συχνά φαίνεται να κατευθύνονται όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα δραστηριότητες που είναι υψηλής έντασης εργασίας για λόγους εξοικονόμησης εργατικού κόστους, παρόλο που το εργατικό κόστος αποτελεί έναν μόνο μεταξύ των σημαντικών παραγόντων που επηρεάζουν την απόφαση εγκατάστασης μιας βιομηχανίας. Οι αναπτυσσόμενες περιοχές έχουν έτσι αυξήσει το μερίδιο τους σε παραγωγικές βιομηχανίες όπως είναι τα τρόφιμα, η κλωστοϋφαντουργία και το δέρμα, τα προϊόντα υποδηματοποιίας και χαρτιού.

Επιπροσθέτως όλο και συχνότερα οι παραγωγικές δραστηριότητες στις αναπτυσσόμενες οικονομίες χωροθετούνται σε περιοχές όπου το γραφειοκρατικό και κανονιστικό καθεστώς έχει εξειδικευμένα χαρακτηριστικά, τις λεγόμενες ζώνες ελεύθερου εμπορίου («export processing zones, EPZ»). Στις περιοχές αυτές το κόστος λειτουργίας είναι χαμηλό και είναι εύκολη η εισαγωγή και εξαγωγή προϊόντων. Τα χαμηλά ή ακόμα και ανύπαρκτά τέλη, αλλά και οι ελάχιστες γραφειοκρατικές διαδικασίες επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να εισάγουν εξαρτήματα από το εξωτερικό και να τα συναρμολογήσουν σε τελικά προϊόντα, τα οποία στη συνέχεια επανεξάγουν. Σύμφωνα με τον παγκόσμιο οργανισμό εμπορίου (WTO) και IDE/JETRO σχεδόν το ένα πέμπτο των εξαγωγών από αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες προέρχεται από τις ζώνες ελευθέρου εμπορίου (EPZ). Το 70% των εξαγωγών της Κίνας προέρχεται από επιχειρήσεις που λειτουργούν στις ζώνες αυτές. Η οικονομική δραστηριότητα που αναπτύσσεται στις ζώνες αυτές συμβάλει σημαντικά στην απασχόληση και στις εξαγωγές των οικονομιών, όμως έχουν συγκριτικά χαμηλότερη επίδραση στην προστιθέμενη αξία, καθώς σε ένα σημαντικό τμήμα των παραγόμενων προϊόντων ενσωματώνονται ενδιάμεσα προϊόντα που έχουν εισαχθεί.

Οι εταιρείες οι οποίες κυρίως επιλέγουν αυτό τον τρόπο οργάνωσης είναι οι πολυεθνικές λόγω της υφιστάμενης ανάπτυξης των δραστηριοτήτων τους διεθνώς. Κάποιοι κλάδοι είναι περισσότερο διεθνοποιημένοι από άλλους, καθώς στη διεθνοποίηση της αλυσίδας αξίας παίζουν ρόλο τα τεχνικά χαρακτηριστικά των προϊόντων. Η αλυσίδα αξίας των βιομηχανικών προϊόντων είναι έτσι περισσότερο διεθνοποιημένη σε σύγκριση με αυτή των υπηρεσιών, καθώς μπορούν να τυποποιηθούν σε μεγαλύτερο βαθμό. Ή διαφορετικά οι «παραγωγικές» διαδικασίες στον τομέα των υπηρεσιών μπορούν σε μικρότερο βαθμό να επιμεριστούν σε αυτόνομες διαδικασίες, ειδικά όταν η παροχή αυτών των υπηρεσιών προϋποθέτει την άμεση επικοινωνία μεταξύ προμηθευτών και πελατών. Η διασπορά των δραστηριοτήτων διεθνώς επιλέγεται κυρίως σε πιο «αρθρωτά» προϊόντα (modular), ειδικά σε βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας. Στην περίπτωση αυτή επιμέρους ανταλλακτικά και εξοπλισμός παράγονται σε μία χώρα και στη συνέχεια εξάγονται σε άλλη όπου συναρμολογούνται στο τελικό προϊόν. Η διεθνής αυτή διάσταση εντοπίζεται σε κλάδους όπως στον ηλεκτρονικό, ραδιο/τηλεπικοινωνιακό και τηλεπικοινωνιακό εξοπλισμό, τα γραφεία, τον εξοπλισμό πληροφορικής γενικότερα και τις μηχανές αυτοκινήτων.

Μέσω της ύπαρξης αυτών των διεθνών αλυσίδων αξίας, οι εθνικές οικονομίες διασυνδέονται σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι στο παρελθόν. Πολλά προϊόντα παράγονται διεθνώς (made in world) και πολλές χώρες όπως και επιχειρήσεις αποκτούν εξειδίκευση σε συγκεκριμένες διαδικασίες. Παράγοντες που επιτρέπουν τη διασπορά της παραγωγικής δραστηριότητας ή

τμημάτων αυτής σε τρίτες χώρες είναι η τεχνολογική πρόοδος, η πρόσβαση σε πόρους και αγορές και οι συντελούμενες μεταρρυθμίσεις των πολιτικών του εμπορίου. Αναλυτικότερα, οι ραγδαίες αλλαγές στις νέες τεχνολογίες έχουν οδηγήσει σε πιο φθηνές και αξιόπιστες τηλεπικοινωνίες, πληροφοριακά συστήματα διαχείρισης, και ισχυρά υπολογιστικά συστήματα που επιτρέπουν τη συρρίκνωση του κόστους διαχείρισης/συντονισμού σύνθετων δραστηριοτήτων στο εσωτερικό των επιχειρήσεων ή μεταξύ των επιχειρήσεων. Η τεχνολογική πρόοδος στο τομέα των μεταφορών- κυρίως η δια θαλάσσης μεταφορά με κοντέινερ, η τυποποίηση, η αυτοματοποίηση και η διατροπικότητα (intermondality) των μεταφορών έχουν σε σημαντικό βαθμό μειώσει το μεταφορικό κόστος. Η απελευθέρωση του εμπορίου έχει οδηγήσει στη μείωση των εμποδίων μεταφοράς, εξελίξεις που έχουν επιτρέψει στις επιχειρήσεις με βάση τα κόστη και λοιπούς παράγοντες να επιλέγουν να αναθέτουν μέρος των δραστηριοτήτων τους σε τρίτους ή να παράγουν σε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές.

Γ) Τεχνολογική πρόοδος

Οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται στη μεταποίηση δύναται να παίξουν σημαντικό ρόλο στη μαζική εξειδίκευση της παραγωγής (customization). Βασικές ευρείας εφαρμογής τεχνολογίες (Key enabling technologies) όπως η νανοτεχνολογία και η βιοτεχνολογία, η γρήγορη ανάπτυξη πρωτοτύπων και τα πρόσθετα στην βιομηχανική παραγωγή έχουν τη δυναμική να υποστηρίξουν την ανάπτυξη νέων, βελτιωμένων, βιώσιμων και υψηλής προστιθέμενης αξίας προϊόντων και διαδικασιών παραγωγής σε διάφορους κλάδους της μεταποίησης. Νέες βιομηχανικές τεχνολογικές καινοτομίες επιπλέον παρέχουν την ευκαιρία για χαμηλού όγκου μεταποίηση, χωρίς ιδιαίτερα υψηλό κόστος πρώτης εγκατάστασης (για παράδειγμα τρισδιάστατη εκτύπωση), με ταυτόχρονη μείωση εμποδίων εισόδου για νέους παίχτες στην παγκόσμια αγορά, αλλά και μείωση της ανάγκης για παραγωγή σε τρίτες χώρες για να επιτευχθούν οικονομίες κλίμακας και χαμηλά εργατικά κόστη. Η ταχεία ανάπτυξη της αρθρωτής τεχνολογίας (modular) που είναι λιγότερο ευαίσθητη σε οικονομίες κλίμακας αποτελεί έτσι μια σημαντική πρόκληση για τις επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους.

Οι εξελίξεις στην πληροφορική και οι νέες τεχνολογίες αναμένεται όπως και στο παρελθόν να έχουν σημαντική επίδραση και στη μεταποίηση, παρέχοντας την ευκαιρία για πιο ευέλικτη, υψηλής παραγωγικότητας μεταποίηση που συνεισφέρει στην επιτάχυνση και του κύκλου παραγωγής νέων προϊόντων. Οι συνεχιζόμενες βελτιώσεις σε hardware και τεχνολογίες λογισμικού (όπως cloud computing) θα συνεχιστούν άλλωστε με αμείωτο ρυθμό ίσως δε και να επιταχυνθούν στο μέλλον.

Δ) Κλιματική αλλαγή -Περιορισμένοι φυσικοί πόροι (πετρέλαιο, σπάνια μέταλλα κλπ)

Η κλιματική αλλαγή αναμένεται να προκαλέσει περισσότερα και μεγαλύτερα σοκ, τα οποία θα είναι πιο δύσκολα στη διαχείρισή τους, καθώς θα έχουν μεγαλύτερη και ταχύτερη διάδοση. Η ύπαρξη διεθνών αλυσίδων εφοδιασμού αναμένεται να επιταχύνουν την επίδραση των εξωτερικών σοκ σε μεγαλύτερο εύρος. Οι επιχειρήσεις οι οποίες παράγουν διεθνώς (global manufacturing) θα επηρεάζονται περισσότερο από τη διακοπή σε κάποιο σημείο αυτής της διεθνούς αλυσίδας εφοδιασμού. Μια τοπική διακοπή της αλυσίδας (π.χ. διακοπή λειτουργίας μια σιδηροδρομικής γραμμής) θα μεταφέρεται αυτομάτως ως πρόβλημα στο διεθνές δίκτυο, καθώς η μεταφορά των ενδιάμεσων προϊόντων θα γίνεται εντός συγκεκριμένου δικτύου με αποτέλεσμα να μην είναι εφικτή η αλλαγή προμηθευτή. Γι' αυτό και πλέον αναπτύσσονται από αυτές τις εταιρείες όλο και περισσότερο σχέδια διαχείρισης τέτοιων κρίσεων με εναλλακτικές διεξόδους (business continuity planning).

Από την άλλη πλευρά, ο αυξανόμενος κίνδυνος έλλειψης φυσικών πόρων (πετρέλαιο, σπάνιες γαίες, κλπ) και η επακόλουθη αύξηση των τιμών τους, η υψηλή μεταβλητότητα στις τιμές των πρώτων υλών δύναται να δώσει σημαντική έμφαση στην ανάπτυξη τεχνολογιών που αυξάνουν τις επενδύσεις αναφορικά με τους φυσικούς πόρους της ΕΕ όπως συνέβη την προηγούμενη δεκαετία. Το κόστος ενέργειας, στο βαθμό που θα είναι υψηλό, μπορεί να δημιουργήσει μια επιπλέον πρόκληση για κάποιους βιομηχανικούς κλάδους όπως η υιοθέτηση στοχευμένων στρατηγικών αντιμετώπισης του κόστους της ενέργειας πχ για την αποτελεσματική χρήση της ενέργειας - εξοικονόμηση. Συνολικά η κλιματική αλλαγή και η ανεπάρκεια των πόρων επιτάσσει την ανάπτυξη βιομηχανικών διαδικασιών και προϊόντων με μεγαλύτερη περιβαλλοντική βιωσιμότητα.

Ε) Ελλείψεις δεξιοτήτων

Αν και η Ευρώπη διαθέτει ακόμα αξιόλογο ανθρώπινο δυναμικό υψηλών προσόντων/δεξιοτήτων που μπορεί να στηρίξει την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής βιομηχανίας μια σημαντική πρόκληση που αναμένεται να αντιμετωπίσει η ευρωπαϊκή βιομηχανία είναι οι ελλείψεις σε συγκεκριμένες δεξιότητες, ειδικά σε τεχνικές, η έλλειψη επιχειρηματικού ταλέντου με επιπτώσεις στην ευχέρεια υλοποίησης διαφορετικών καθηκόντων. Το παράδοξο συνίσταται στο γεγονός ότι οι ελλείψεις σε δεξιότητες θα υφίστανται παρά το γεγονός ότι η ανεργία αναμένεται να κινείται σε υψηλά επίπεδα. Το φαινόμενο αναμένεται να απασχολεί ως επί το πλείστον γηράσκουσες κοινωνίες, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που η αγορά εργασίας και εκπαίδευσης δεν είναι ευέλικτη.

Ιδιαίτερα στον τομέα της βιομηχανίας πρόβλημα δημιουργεί η χαμηλή ελκυστικότητα του τομέα στην αγορά εργασίας, καθώς οι εργαζόμενοι προσβλέπουν περισσότερο σε καριέρα σε άλλους τομείς πλην της βιομηχανίας, με αποτέλεσμα η βιομηχανία να υφίσταται σημαντικές απώλειες από τον ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας. Χρειάζεται συνεπώς οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη βιομηχανία συνολικά να προσελκύσουν τη νέα γενιά εργαζομένων, διαφημίζοντας κατά μία έννοια το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι στη βιομηχανία μπορούν να έχουν μια βιώσιμη και καλά αμειβόμενη εργασία. Έτσι θα μπορέσει η βιομηχανία να υποδεχθεί ταλαντούχους εργαζόμενους, που θα έχουν την ικανότητα να φέρουν εις πέρα διάφορα καθήκοντα και οι οποίοι χρειάζονται στην έρευνα και ανάπτυξη, στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση νέων τεχνολογιών. Στις περισσότερες χώρες χρειάζεται ακόμα οι εργοδότες να πεισθούν να αναπτύξουν αποτελεσματικές στρατηγικές προσλήψεων και να δημιουργήσουν τις κατάλληλες εργασιακές συνθήκες, αλλά και ευκαιρίες για την πρόσληψη περαιτέρω γνώσεων οι οποίες είναι απαιτούμενες για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων.

ΣΤ) Έμφαση στην καινοτομία

Ο χαρακτήρας της βιομηχανικής παραγωγής στην Ευρώπη αλλάζει. Η βιομηχανική δραστηριότητα ολοένα και περισσότερο περιλαμβάνει θέματα διανοητικής ιδιοκτησίας και υψηλής προστιθέμενης αξίας δραστηριότητες όπως η έρευνα και ανάπτυξη, ο σχεδιασμός, οικονομικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υποστήριξης πελατών μετά την πώληση και οι υπηρεσίες logistics. Η έμφαση σε υψηλής προστιθέμενης αξίας προϊόντα μεταφράζεται σε αυξανόμενη ενσωμάτωση του βιομηχανικού προϊόντος σε ολοκληρωμένες υπηρεσίες και σε μεγαλύτερη έμφαση στην καινοτομία.

Πρόβλημα για την ευρωπαϊκή βιομηχανία αποτελεί το γεγονός ότι η έρευνα και ανάπτυξη σε πολλές χώρες μέλη είναι χαμηλής έντασης, κυρίως λόγω χαμηλού επενδυτικού δυναμικού και ανεπαρκών συνεργασιών μεταξύ της ερευνητικής κοινότητας και των επιχειρήσεων. Επιπλέον πολλές χώρες αν και επενδύουν σημαντικούς πόρους σε έρευνα και καινοτομία δεν έχουν επιτύχει να αξιοποιήσουν εμπορικά πλήρως τις επενδύσεις αυτές. Άλλες χώρες μέλη έχουν μικρή μόνο πρόοδο στην προσπάθεια να δημιουργήσουν μια οικονομία τη γνώσης. Από την άλλη πλευρά τμήμα της παραγωγής προϊόντων υψηλής τεχνολογίας παράγεται ολοένα και περισσότερο σε χώρες της Ασίας, ενώ η έρευνα και ανάπτυξη αυξάνεται σε αναδυόμενες αγορές, ιδιαίτερα στην Κίνα.

Στα πλεονεκτήματα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας μπορεί να καταγραφεί το ότι μπορεί να αξιοποιήσει την ενιαία αγορά για την επίτευξη οικονομικών κλίμακας και την ανάπτυξη

προϊόντων με κοινές προδιαγραφές και πρότυπα. Η ενιαία αγορά είναι μια σημαντική πηγή για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων ιδιαίτερα των ΜΜΕ. Πολλές χώρες μέλη έχουν υιοθετήσει μέτρα για τη βελτίωση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς σε ρυθμισμένα επαγγέλματα, αλλά σε ορισμένα υπάρχει χώρος για περισσότερες βελτιώσεις. Για την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς προϊόντων και υπηρεσιών χρειάζεται όμως περαιτέρω προσπάθεια. Για παράδειγμα, στον τομέα της ενέργειας για να αναπτυχθεί ενιαία αγορά είναι απαραίτητο να ξεπεραστούν δυσκολίες στη διασφάλιση διασυνδέσεων μεταξύ δικτύων και να αυξηθούν οι επενδύσεις στις ενεργειακές υποδομές ενώ επενδύσεις χρειάζονται και στον τομέα των μεταφορών και εφοδιασμού.

Βιομηχανική πολιτική στην Ευρώπη σήμερα

Ήδη από τα μέσα του 1990 η ταχεία αύξηση της παραγωγικότητας στις ΗΠΑ, η οποία σε ένα μεγάλο βαθμό οφείλονταν στην ταχεία διάχυση των νέων τεχνολογιών ώθησε τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να υιοθετήσουν νέα προσέγγιση στη βιομηχανική πολιτική. Η βιομηχανική πολιτική στην Ευρώπη στράφηκε στην ενθάρρυνση της ανάπτυξης επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας με βάση το αμερικάνικο μοντέλο, μέσω της ανάπτυξης της αγοράς παροχής επιχειρηματικών κεφαλαίων και τη διευκόλυνση της πρόσβασης ακόμα και νεότερων επιχειρήσεων στις χρηματαγορές. Η αύξηση του ανταγωνισμού αφενός λόγω της ύπαρξης πλέον ανοικτών αγορών αλλά και απαιτητικών επενδυτών βελτίωσε σε κάποιο βαθμό την αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, διορθώνοντας εν μέρει τα λάθη των πολιτικών που εφαρμόστηκαν τις προηγούμενες δεκαετίες. Παρά την πρόοδο που σημειώθηκε, στις αρχές του 2000 το χάσμα παραγωγικότητας παρέμεινε σε αρκετούς τομείς υψηλής τεχνολογίας και βιοτεχνολογίας. Έτσι, την περίοδο αυτή το ενδιαφέρον για την βιομηχανική πολιτική επανήλθε. Σε αυτό συνέτεινε η παγκοσμιοποίηση, η διεύρυνση της ΕΕ, ο φόβος αποβιομηχάνισης και η αργή ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Για πρώτη φορά προβληματισμοί αναφορικά με την αποβιομηχάνιση της Ευρώπης δηλαδή της μεταφοράς της παραγωγής εκτός Ευρώπης- στην Κίνα ή/ και σε άλλες αναπτυσσόμενες οικονομίες άρχισαν να αναπτύσσονται την περίοδο μετά το 2000. Τα ευρωπαϊκά συμβούλια το 2000 στη Λισσαβόνα και το 2001 στο Gothenburg αναγνώρισαν το ρόλο της βιομηχανικής πολιτικής στην επίτευξη των ευρωπαϊκών στόχων.. Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης η οριζόντια διάσταση της βιομηχανικής πολιτικής εμπλουτίστηκε με πολιτικές σε κλαδικό επίπεδο δημιουργώντας μια μικτή διάρθρωση της βιομηχανικής πολιτικής. Για πρώτη φορά τον Ιούλιο του 2005, η ανακοίνωση της Επιτροπής με θέμα την «εφαρμογή του κοινοτικού

προγράμματος της Λισσαβόνας⁵⁵: καθόρισε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της βιομηχανικής πολιτικής με βάση συγκεκριμένο πρόγραμμα εργασίας διατομεακών και τομεακών πρωτοβουλιών. Η ιδέα ήταν όταν για να έχει αποτέλεσμα η οριζόντια προσέγγιση θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κλαδικές διαφοροποιήσεις. Αναλήφθηκαν 7 διακλαδικές πρωτοβουλίες προκειμένου να αντιμετωπιστούν κοινές προκλήσεις μεταξύ διαφορετικών τομέων και για να ενισχυθούν οι συνέργειες μεταξύ διαφορετικών πολιτικών προσεγγίσεων.

- Πρωτοβουλία για τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας και την παραποίηση/απομίμηση
- Ομάδα υψηλού επιπέδου για την ανταγωνιστικότητα, την ενέργεια και το περιβάλλον
- Εξωτερικές πτυχές της ανταγωνιστικότητας και της πρόσβασης στις αγορές
- Νέο πρόγραμμα νομοθετικής απλοποίησης
- Βελτίωση των τομεακών ειδικεύσεων
- Διαχείριση των διαρθρωτικών αλλαγών στο μεταποιητικό τομέα
- Ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή προσέγγιση της βιομηχανικής έρευνας και καινοτομίας

Δεδομένου ότι αυτή η ολοκληρωμένη προσέγγιση κρίθηκε επιτυχημένη στην «Ενδιάμεση εξέταση της βιομηχανικής πολιτικής» (COM(2007)0374) κρίθηκε σκόπιμο να διατηρηθεί η εφαρμογή του πλαισίου, προκειμένου να διευκολύνει τη βιομηχανία να ανταποκριθεί κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης και των κλιματικών αλλαγών. Στο πλαίσιο αυτό το 2008 σε ανακοίνωση της Επιτροπής⁵⁶ «αναλύθηκε μια ολοκληρωμένη δέσμη μέτρων με σκοπό την βιωσιμότερη κατανάλωση και παραγωγή και με παράλληλη αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας. Ακολούθησε η «Πρωτοβουλία για τις πρώτες ύλες» (COM(2008)0699), με στόχο να εξασφαλιστούν ίσοι όροι πρόσβασης σε πόρους στις τρίτες χώρες, καλύτερες συνθήκες-πλαίσια για την εξόρυξη πρώτων υλών στην ΕΕ και μειωμένη κατανάλωση πρωτογενών πρώτων υλών μέσω της πιο αποδοτικής χρήσης των πόρων και της προώθησης της ανακύκλωσης και νέα ανακοίνωση της Επιτροπής (COM(2011)0021) με στόχο την ενίσχυση της εφαρμογής της πρώτης πρωτοβουλίας.

⁵⁵ Πλαίσιο πολιτικής για την ενίσχυση του μεταποιητικού τομέα της ΕΕ — προς μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση της βιομηχανικής πολιτικής» (COM(2005)474)

⁵⁶ Σχέδιο δράσης για τη βιώσιμη κατανάλωση και παραγωγή και τη βιώσιμη βιομηχανική πολιτική» (COM(2008)0397)

Το 2009 σε ανακοίνωση της Επιτροπής⁵⁷ «προτείνεται η προώθηση της ανάπτυξης Βασικών Τεχνολογιών Γενικής – Ευρείας Εφαρμογής (BTGE-KETs) εντός του υφιστάμενου πλαισίου πολιτικής και η δημιουργία ομάδας εμπειρογνομόνων υψηλού επιπέδου με αντικείμενο 1) την αξιολόγηση της ανταγωνιστικής κατάστασης των σχετικών τεχνολογιών στην ΕΕ με ιδιαίτερη έμφαση στη βιομηχανική ανάπτυξη και στη συμβολή τους στην αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προκλήσεων· 2) την ανάλυση σε βάθος του διαθέσιμου δυναμικού E&A για τις BTGE στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα στην ΕΕ (σε όλα τα επίπεδα)· και 3) τη διαμόρφωση ειδικών συστάσεων πολιτικής για μια πιο αποτελεσματική βιομηχανική ανάπτυξη των BTGE στην ΕΕ.

Τον Μάρτιο του 2010, η στρατηγική της Λισσαβόνας αντικαταστάθηκε από τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» («Ευρώπη 2020 — Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη» (COM(2010)2020)). Η νέα στρατηγική προώθησε επτά εμβληματικές πρωτοβουλίες, τέσσερις εκ των οποίων είναι ιδιαίτερα σημαντικές προκειμένου να καταστήσουν τη βιομηχανία της ΕΕ πλέον ανταγωνιστική: «Ένωση καινοτομίας» (COM(2010)0546), «Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη» (COM(2010)245), «Βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης» (COM(2010)0614) και «Νέες δεξιότητες για νέες θέσεις εργασίας» (COM(2008)0868). Η εμβληματική πρωτοβουλία «Ολοκληρωμένη βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης» εστιάζει σε 10 δράσεις για την προώθηση της ευρωπαϊκής βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας, δίδοντας ως εκ τούτου περισσότερη έμφαση, παραδείγματος χάρη, στην ανάπτυξη των ΜΜΕ και στον εφοδιασμό και τη διαχείριση των πρώτων υλών.

Σε νεότερη ανακοίνωση της Επιτροπής το 2011 με τίτλο: «Βιομηχανική Πολιτική: ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας» (COM(2011)0642), επισημάνθηκε η ανάγκη διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, καθώς και συνεκτικών και συντονισμένων πολιτικών σε όλα τα κράτη μέλη με σκοπό να ενισχυθεί η οικονομική και βιομηχανική ανταγωνιστικότητα της ΕΕ και να ευνοηθεί η μακροπρόθεσμη βιώσιμη ανάπτυξη. Η εν λόγω ανακοίνωση επεσήμανε πολλούς σημαντικούς τομείς στους οποίους απαιτείται ιδιαίτερα μεγάλη προσπάθεια: διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία· ικανότητα καινοτομίας των βιομηχανικών κλάδων· βιωσιμότητα και αποτελεσματικότητα των πόρων· επιχειρηματικό περιβάλλον· ενιαία αγορά· και ΜΜΕ.

Η βιομηχανική πολιτική στην Ευρώπη σήμερα έχει οριζόντιο χαρακτήρα και αποσκοπεί στη διασφάλιση ευνοϊκών συνθηκών πλαίσιο για την βιομηχανική ανταγωνιστικότητα. Η

⁵⁷ Προετοιμάζοντας το μέλλον μας: Ανάπτυξη μιας κοινής στρατηγικής για τις βασικές τεχνολογίες γενικής εφαρμογής» (COM(2009)512)

βιομηχανική πολιτική της ΕΕ αποσκοπεί συγκεκριμένα: 1) να επιταχύνει την προσαρμογή της βιομηχανίας στις διαρθρωτικές μεταβολές, 2) να προαγάγει ευνοϊκό περιβάλλον για την ανάληψη πρωτοβουλιών και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων στο σύνολο της Ένωσης, και ιδίως των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, 3) να ενθαρρύνει ένα περιβάλλον που να ευνοεί τη συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων, και 4) να βελτιώσει την εκμετάλλευση του βιομηχανικού δυναμικού των πολιτικών στους τομείς της καινοτομίας, της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης (άρθρο 173 της ΣΛΕΕ).

Αναγνωρίζοντας ότι σήμερα περισσότερο από ποτέ, η πραγματική οικονομία της Ευρώπης χρειάζεται, να στηρίξει την ανάκαμψη της ανάπτυξης και της απασχόλησης μέσω μιας νέας φάσης επανεκβιομηχάνισης το 2012, η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση⁵⁸ (με σκοπό την ενίσχυση των επενδύσεων στον τομέα της καινοτομίας, με επικέντρωση σε έξι τομείς προτεραιότητας με μεγάλες προοπτικές από απόψεως δυνατοτήτων (προηγμένες τεχνολογίες κατασκευής για καθαρή παραγωγή· βασικές τεχνολογίες ευρείας εφαρμογής· προϊόντα βιολογικής προέλευσης· βιώσιμη βιομηχανική και κατασκευαστική πολιτική και πρώτες ύλες· καθαρά οχήματα και σκάφη· και έξυπνα δίκτυα). Στο κείμενο αυτό επισημαίνεται ταυτόχρονα η ανάγκη για καλύτερες συνθήκες αγοράς, πρόσβαση στην χρηματοδότηση και κεφάλαια, καθώς και το ανθρώπινο κεφάλαιο και τις δεξιότητες ως μέσα για την προώθηση της βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας.

Τον Ιανουάριο 2014 η Επιτροπή εξέδωσε την ανακοίνωση «Για μια Ευρωπαϊκή Βιομηχανική Αναγέννηση» (COM(2014)0014). Η ανακοίνωση αυτή επικεντρώνεται στην αντιστροφή της βιομηχανικής παρακμής και την επίτευξη του στόχου του 20% του ΑΕΠ από μεταποιητικές δραστηριότητες έως το 2020. Ένα πλήθος βασικών προτεραιοτήτων επισημαίνονται και από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο:

- 1) βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας
- 2) πλήρης αξιοποίηση της εσωτερικής αγοράς
- 3) περιφερειακή ανάπτυξη με έμφαση στην καινοτομία, στις δεξιότητες και στην επιχειρηματικότητα
- 4) ενθάρρυνση επενδύσεων και ανάπτυξη επιχειρήσεων μέσω πρόσβασης σε κρίσιμους πόρους

⁵⁸ COM(2012)0582) με τίτλο «Επικαιροποίηση της ανακοίνωσης για τη Βιομηχανική Πολιτική — Μια ισχυρότερη Ευρωπαϊκή Βιομηχανία για την Ανάπτυξη και την Οικονομική Ανάκαμψη

5) διευκόλυνση των επιχειρήσεων για την ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων σε παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού

6) έμφαση σε πολιτικές για την επαναβιομηχάνιση της Ευρώπης.

Η πολιτική προσοχή που δίνεται στη βιομηχανία στηρίζεται στην αντίληψη ότι μια ισχυρή βιομηχανική βάση έχει ουσιαστική σημασία για την ευημερία και την οικονομική επιτυχία της Ευρώπης και ότι η βιομηχανική εγκατάλειψη της Ευρώπης δεν μπορεί να συνεχιστεί. Μια ισχυρή βιομηχανική βάση εκτιμάται ότι θα αποτελέσει θεμελιώδη παράγοντα για την οικονομική ανάκαμψη και την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης. Η βιομηχανία μπορεί να δημιουργήσει την υψηλή αύξηση της παραγωγικότητας που χρειάζεται για την επανεκκίνηση της βιώσιμης ανάπτυξης: από τη χειρότερη φάση της κρίσης, το 2009, και μετά, η βιομηχανική παραγωγικότητα αυξήθηκε κατά 35%. Επιπλέον, μόνο η βιομηχανία μπορεί να βελτιώσει την ενεργειακή απόδοση και την αποτελεσματικότητα στη χρήση των πόρων για το σύνολο της οικονομίας, εν όψει της έλλειψης πόρων σε παγκόσμιο επίπεδο, και να συμβάλει στην παροχή λύσεων έναντι των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό η προώθηση της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας με στόχο τη διατήρηση και την ενίσχυση της ανάκαμψης και την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» αποτελεί την πρώτη προτεραιότητα για την Επιτροπή και τα κράτη μέλη της ΕΕ. Είναι ζωτικής σημασίας για την τόνωση της οικονομικής ανάκαμψης, την παροχή υψηλής ποιότητας θέσεων εργασίας και την ενίσχυση της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας.

Με τον όρο επανεκβιομηχάνιση νοείται μια σειρά από πρωτοβουλίες και προγράμματα για τη στήριξη της οικονομικής και παραγωγικής ανάπτυξης σε εδαφικές ζώνες που πλήττονται από βιομηχανικές, κοινωνικοοικονομικές και περιβαλλοντικές κρίσεις⁵⁹. Ο στόχος είναι το 2020 η βιομηχανία να συνεισφέρει το 20% του ΑΕΠ από το 15,1 % σήμερα. Οι κεντρικές πολιτικές που στηρίζουν τις μεταποιητικές βιομηχανίες που επιλέγουν να επανεγκατασταθούν και/ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στην Ευρώπη συνίστανται στη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις που επενδύουν, στις επαγγελματικές δεξιότητες, στο ανταγωνιστικό ενεργειακό κόστος, στην πρόσβαση στη χρηματοδότηση, και στην πρόσβαση στις αγορές. Επιπλέον, έχουν υιοθετηθεί εξειδικευμένες πολιτικές για τους παρακάτω κλάδους: παραγωγή χημικών, αυτοκινητοβιομηχανία, τουρισμός, κλωστοϋφαντουργία, αμυντική βιομηχανία, ένδυση και βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας, δημιουργικές βιομηχανίες, βιομηχανία παραγωγής α υλών, μεταλλουργίες,

⁵⁹ 2014/C 311/03, Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η επανεγκατάσταση των βιομηχανιών στην ΕΕ στα πλαίσια της διαδικασίας επανεκβιομηχάνισης»

βιομηχανία παραγωγικής ηλεκτρολογικού και μηχανολογικού, βιομηχανία τροφίμων, βιομηχανία προϊόντων υγείας, βιοτεχνολογία, αεροναυπηγική και ναυπηγική βιομηχανία. Για την επίτευξη των στόχων και την προώθηση της καινοτομίας και επιχειρηματικότητας υλοποιούνται τα παρακάτω προγράμματα⁶⁰:

- COSME- Πρόγραμμα για την προώθηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και ειδικά των μικρομεσαίων
- Horizon 2020 (έμφαση στον τομέα της αεροδιαστημικής, την αντιμετώπιση κοινωνικών προκλήσεων, την προώθηση της καινοτομίας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τις α ύλες)
- Πρόγραμμα Galileo για την ανάπτυξη ενός παγκόσμιο συστήματος δορυφορικής πλοήγησης το οποίο θα αποτελείται από 30 δορυφόρους και τη σχετική επίγεια υποδομή.
- European Earth Observation Programme Copernicus για την συλλογή περιβαλλοντικών δεδομένων υψίστης σημασίας

Σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο ο επαναπατρισμός μέρους των επιχειρήσεων αυτών κυρίως από την Κίνα προς την Δύση, θα μπορούσε να αποφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα όπως τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, τη μείωση της απώλειας της τεχνογνωσίας, καθώς και την ενίσχυση του σήματος «made in»⁶¹. Στην ΕΕ οι μελέτες ή οι έρευνες σχετικά με τη διαδικασία του ευρωπαϊκού «reshoring» σε αντιδιαστολή δηλαδή με το offshoring είναι περιορισμένες. Ενδεικτικά, μελέτη για την μετεγκατάσταση των γερμανικών επιχειρήσεων έδειξε ότι από το ένα έκτο έως το ένα τέταρτο αυτών των επιχειρήσεων επαναπατρίστηκε εντός 4 ετών. Γαλλικές επιχειρήσεις της τεχνολογίας των πληροφοριών (ΤΠ) που ανάθεσαν εξωτερικά εργασίες ΤΠ παραπονέθηκαν για απρόβλεπτες δαπάνες, για την ποιότητα, και για υλικοτεχνικά προβλήματα. Μελέτη του Ηνωμένου Βασιλείου⁶² για τις επιχειρήσεις μεταποίησης που είχαν μεταφέρει την παραγωγή τους κατά το 2008 — 2009 δείχνει ότι το 14 % των επιχειρήσεων αυτών έχει ήδη επαναφέρει την παραγωγή του. Βιομηχανίες που είναι πιο πιθανόν να επανέλθουν σε δυτικές αγορές είναι προϊόντα για τα οποία η Ευρώπη απορροφά σημαντικό τμήμα τις ζήτησης και επιπλέον α) Η μεταφορά τους είναι δύσκολη (πχ

⁶⁰ Περισσότερες λεπτομέρειες στο site https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/eu/index_en.htm EU Industrial Policy: Assessment Of recent Developments and recommendations for future policies pp. 30

⁶¹ 2014/C 311/03, Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η επανεγκατάσταση των βιομηχανιών στην ΕΕ στα πλαίσια της διαδικασίας επανεκβιομηχάνισης»

⁶² Leibl, P., Morefield, R., & Pfeiffer, R. (2011). A study of effects of back-shoring in the EU. *Journal of Business and Behavioural Sciences*, 23(2), 72-79.

βαρύς εξοπλισμός), β) Οι μεταβολές στη ζήτηση είναι συχνές και γ) ανακύπτουν θέματα ασφάλειας⁶³.

Μια μελέτη στην Αμερική⁶⁴ εκτίμησε ότι κάθε θέση εργασίας στη βιομηχανία στηρίζει 2,5 θέσεις στην οικονομία. Οι θέσεις εργασίες στην βιομηχανία είναι καλύτερα αμειβόμενες από τις θέσεις στον τομέα των υπηρεσιών. Οι επαναπατριζόμενες θέσεις εργασίας δεν είναι οι ίδιες με αυτές που μετεγκαταστάθηκαν (διαφορετικοί αριθμοί, διαφορετικές επαγγελματικές δεξιότητες). Από την άλλη πλευρά δεν θα πρέπει να παραγνωρίζονται παράγοντες που δυσχεραίνουν την απόφαση για επαναπατρισμό και αυτοί σχετίζονται με ένα ισχυρό ευρώ για τις χώρες της Ευρωζώνης, μια χαμηλή εγχώρια παραγωγικότητα, ειδικά σε κλάδους υπηρεσιών που υποστηρίζουν τη βιομηχανία, το υψηλότερο περιβαλλοντικό κόστος και το) κόστος ενέργειας.

Στο πλαίσιο αυτό αντίστοιχα και στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν τον προοδευτικό επαναπατρισμό της παραγωγής. Για το σκοπό αυτό έχει δημιουργηθεί ένα κίνημα στο οποίο συμμετέχει η κυβέρνηση των ΗΠΑ και διάφορες ενώσεις για τη δημιουργία του νέου σήματος «*Made in America, Again*», με στόχο να παρακινεί τους πελάτες να αγοράζουν αμερικανικά προϊόντα και εξοπλισμό. Η «*Reshore now*» είναι μια άλλη πρωτοβουλία για τον επαναπατρισμό των επιχειρήσεων στο αμερικανικό έδαφος. Οι επιχειρήσεις που επαναπατρίζονται συνήθως μειώνουν τα αποθέματά τους κατά 50 %, υπάρχουν δε περιπτώσεις στις οποίες η μείωση των αποθεμάτων χαρακτηρίζεται από τους συντελεστές τρία έως και έξι. Οι λόγοι για τη μείωση των αποθεμάτων είναι: οι καλύτεροι όροι πληρωμής, μικρότερες ποσότητες αποθήκευσης, μικρότεροι και αξιόπιστοι χρόνοι παράδοσης.

Οι βιομηχανικοί κλάδοι που συμμετέχουν στη διαδικασία επαναπατρισμού είναι οι παραγωγοί εργαλείων και αυτοκινήτων, πρωτογενών μετάλλων, μηχανημάτων, μεταλλικών ειδών, ρομποτικής, ιατρικών και επιστημονικών οργάνων, υγειονομικών ειδών, υπολογιστών και ηλεκτρονικών ειδών, χημικών προϊόντων, πλαστικών ειδών, ειδών συσκευασίας, κλπ. Η μεταβολή αυτή αντανακλά την απώλεια του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος της Κίνας ως κέντρου παραγωγής με χαμηλό κόστος μετά από χρόνια ραγδαίας αύξησης των μισθών και άλλων παραγόντων. Αναλυτικότερα, η τάση αυτή αποτυπώνει την αύξηση του κόστους εργασίας, των τιμών της ενέργειας στην Κίνας με αρνητικές επιπτώσεις στην καινοτομία, στην

⁶³ Reshoring of EU manufacturing , EPRS briefing, March 2014, 6 p. http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=LDM_BRI%282014%29140791

⁶⁴ Ό.π.

κλοπή της πνευματικής ιδιοκτησίας και στην αυξημένη χρήση της τεχνικής ανάλυσης TCO (Total Cost of Ownership –συνολικό κόστος ιδιοκτησίας) του συνολικού κόστους που αναγνωρίζει και υπολογίζει όλα τα έξοδα και τους κινδύνους που συνδέονται με τη διαδικασία της μετεγκατάστασης.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες ένα από τα στοιχεία που ευνόησαν τον επαναπατρισμό είναι η μείωση των τιμών της ενέργειας. Επίσης από τις ενδείξεις φαίνεται ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες καθίστανται παραγωγός χαμηλού κόστους στον ανεπτυγμένο κόσμο, και έτσι οι Ηνωμένες Πολιτείες φαίνονται όλο και πιο ελκυστικές. Σύμφωνα με την Boston Consulting Group, οι τρεις πρώτοι παράγοντες που καθορίζουν την απόφαση επαναπατρισμού είναι: (i) το κόστος εργασίας, (ii) η εγγύτητα προς τον πελάτη, (iii) η ποιότητα του προϊόντος. Άλλοι παράγοντες αφορούν την πρόσβαση σε ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, το κόστος μεταφοράς, τον χρόνο παράδοσης και την ευκολία άσκησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Η παραπάνω ιστορική αναδρομή, αναδεικνύει πώς το πρόβλημα της αποβιομηχάνισης αναγνωρίστηκε, ακόμα και πριν την έλευση της οικονομικής κρίσης που επηρέασε, ασύμμετρα διάφορες χώρες στην Ευρώπη, και τέθηκαν κάποιες αρχές και κατευθυντήριες γραμμές ώστε να αντιμετωπιστεί. Συνεπώς, το ελληνικό πρόβλημα της αποβιομηχάνισης πρέπει να ειδωθεί σε ένα διεθνές πλαίσιο, και η ελληνική μεταποίηση μπορεί να ωφεληθεί σημαντικά αλλά και να διαμορφώσει σε ένα βαθμό τις εξελίξεις στο ευρωπαϊκό περιβάλλον.

6.2 Προτάσεις βιομηχανικής πολιτικής στην Ελλάδα

Οι ελληνικές μεταποιητικές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν μία σειρά από προβλήματα, η επίλυση των οποίων θα επέτρεπε την περαιτέρω ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους, με ευεργετικές επιδράσεις στην εθνική οικονομία, τόσο στην απασχόληση, τα εισοδήματα των νοικοκυριών και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού της χώρας, όσο και στην παραγωγή προστιθέμενης αξίας και στα φορολογικά και άλλα έσοδα του Δημοσίου. Ιδιαίτερα κρίσιμο είναι το γεγονός ότι πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μεταποιητικές επιχειρήσεις είναι οξύτερα στην Ελλάδα από ότι σε άλλες χώρες, στις οποίες εδρεύουν ανταγωνιστές των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να πλήττεται η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής μεταποίησης, με αρνητικές επιδράσεις τόσο στις εξαγωγικές επιδόσεις της, όσο και στις επιδόσεις των ελληνικών επιχειρήσεων στην εγχώρια αγορά, όπου τα ελληνικά μεταποιητικά προϊόντα ανταγωνίζονται τα εισαγόμενα.

Κόστος ενέργειας

Οι τιμές ηλεκτρικής ενέργειας για τις μεταποιητικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα είναι πολύ υψηλότερες από εκείνες που ισχύουν για τους ανταγωνιστές τους σε άλλες χώρες. Συγκεκριμένα, η τιμή ηλεκτρικής ενέργειας για φορτίο βάσης 24ωρης λειτουργίας για την ελληνική βιομηχανία έντασης ενέργειας (ετήσια κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας 50-1000 GWh), περιλαμβανομένων όλων των επιβαρύνσεων κινείται στην περιοχή των €62/MWh (Διάγραμμα 119). Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις διαθέσιμες εκπτώσεις επί της ονομαστικής τιμής της ενέργειας, τις πολιτικές αντιστάθμισης ενεργειακού κόστους (αλλά όχι τις ειδικές συμφωνίες που συνάπτουν οι προμηθευτές με μεμονωμένους βιομηχανικούς καταναλωτές), το μέσο πραγματικό κόστος ηλεκτρικής ενέργειας για τις βιομηχανίες εντάσεως ενέργειας στην Ελλάδα (€62/MWh) το 2013 ήταν 29,2% υψηλότερο από ότι στην Γερμανία (€48/MWh) και Ισπανία (€48/MWh) και 19,2% υψηλότερο από ότι στην Ιταλία (€52/MWh)⁶⁵. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι οι βιομηχανίες εντάσεως ενέργειας που είναι συνδεδεμένες στη μέση τάση (χαμηλότερες καταναλώσεις) είχαν πραγματικό κόστος που ξεπερνούσε τα €100/MWh.

Όπως προκύπτει και από τη μελέτη της Roland Berger οι καταγραφόμενες τιμές ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανική χρήση από την Eurostat και από ορισμένες μελέτες που αναθέτει η ΕΕ δεν αντικατοπτρίζουν το πραγματικό κόστος ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανική χρήση, με αποτέλεσμα να εμφανίζουν τις τιμές στην Ελλάδα χαμηλότερες, όταν στην πραγματικότητα είναι υψηλότερες από εκείνες των ανταγωνιστριών χωρών. Οι καταγραφές αυτές συχνά δεν λαμβάνουν υπ' όψιν τα αποτελέσματα των πολιτικών αντιστάθμισης του ενεργειακού κόστους που εφαρμόζονται σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες, αναφορικά με τις ρυθμιζόμενες χρεώσεις και Ειδικούς Φόρους Κατανάλωσης.

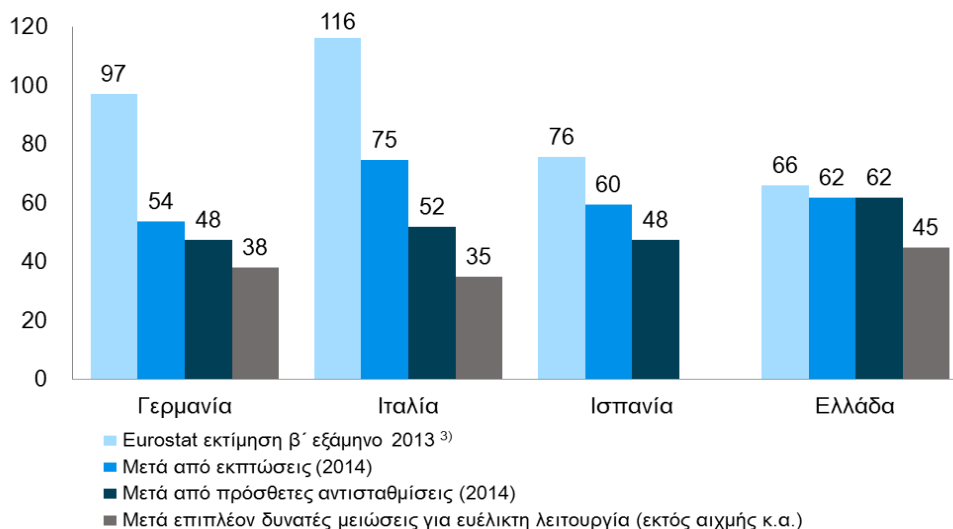
Επίσης, αυτά τα στατιστικά στοιχεία δεν λαμβάνουν υπ' όψιν τις πολύ χαμηλές τιμές που έχουν διαμορφωθεί στις άλλες ευρωπαϊκές χονδρεμπορικές αγορές τα τελευταία χρόνια και τις ευκαιρίες για μείωση του κόστους ηλεκτρικής ενέργειας που έχουν οι βιομηχανίες από τη συμμετοχή τους στην αγορά εξισορρόπησης παρέχοντας υπηρεσίες εφεδρείας (balancing market), μηχανισμούς διακοπόμενου φορτίου, καθώς και στην ενδο-ημερήσια αγορά εκμεταλλευόμενοι ευκαιριακές χαμηλές τιμές αλλά και από την δυνατότητα των διεθνών διασυνδέσεων. Ακόμη συντάσσονται μελέτες με βάση ερωτηματολόγια⁶⁵ τα οποία περιλαμβάνουν μη αντιπροσωπευτικό δείγμα της αγοράς καθώς σημαντικοί βιομηχανικοί

⁶⁵ COM(2014) 21 - Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions «Energy prices and costs in Europe» COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT «Energy prices and costs report» Accompanying COM(2014) 21 : http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20140122_swd_prices.pdf

καταναλωτές ενέργειας δεν απαντούν και πάντως δεν είναι υποχρεωμένοι να δηλώσουν τις εμπιστευτικές συμφωνίες που συνάπτουν με τους παραγωγούς και προμηθευτές ενέργειας σε τιμές πολύ χαμηλότερες του μέσου όρου της αγοράς, ενώ στην Ελλάδα οι τιμές ανακοινώνονται δημόσια.

Διάγραμμα 119: Μέσες τιμές ηλεκτρικής ενέργειας μετά από εκπτώσεις και αντιστάθμιση κόστους – μειώσεις για βιομηχανίες εντάσεως ενέργειας (Β' εξάμηνο 2013 σε €/MWh)

Μέσες τιμές¹⁾ ηλεκτρικής ενέργειας μετά από εκπτώσεις και αντιστάθμιση κόστους - μειώσεις για ενεργοβόρες βιομηχανίες²⁾ [€/MWh]

1) Υπάρχουν τιμές μέσα στην ημέρα (π.χ. λειτουργία εκτός αιχμής) που είναι αρκετά χαμηλότερες από τις μέσες τιμές
 2) Βιομηχανικοί καταναλωτές με ετήσια κατανάλωση μεγαλύτερη από 150GWh
 3) Βιομηχανικοί καταναλωτές με ετήσια κατανάλωση μεγαλύτερη από 70 - 150GWh

Πηγή: Μελέτη Roland Berger⁶⁶, «Τιμές και αγορά ηλεκτρικής ενέργειας για τη βιομηχανία στην Ελλάδα και σε άλλες ανταγωνίστριες ευρωπαϊκές χώρες».⁶⁷

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα σχετικής μελέτης με τίτλο «Benchmarking study of electricity prices between Belgium and neighboring countries»⁶⁸ που εκπονήθηκε αρχικά το 2013 και ενημερώνεται ετησίως, για λογαριασμό της Βελγικής ενώσεως βιομηχανικών καταναλωτών ενέργειας (FEBELIEC) από την Deloitte, το μεσοσταθμικό πραγματικό κόστος ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανικούς καταναλωτές, λαμβανομένων υπόψιν όλων των σχετικών χρεώσεων (κόστος ενέργειας για φορτίο βάσης, χρεώσεις μεταφοράς ενέργειας, φόροι, τέλη, εισφορές κ.λπ.) για καταναλώσεις μεγαλύτερες από 100GWh ετησίως, στο πρώτο τρίμηνο

⁶⁶ <http://www.unicen.gr/simantika-nea/2014/218/roland-berger:-upsiloteres-stin-ellada-oi-times-tis-ilektrikis-energeias-gia-ti-biomihania-entaseos-energeias>

⁶⁷ Παρουσίαση της μελέτης Roland Berger, σελ. 12:

http://www.unicen.gr/images/pages/files/20141110_Unicen_Press_Conference_Handout.pdf

⁶⁸ Βλ.

http://www.febeliec.be/web/deloitte%20study%20electricity%20prices%20%20update%202016%20_11_4_2016_/1011306087/list1187970135/f1.html και http://www.febeliec.be/data/1460360517Report%20Benchmarking%20study%20electricity%202016%20February_v5_FINAL.pdf

του 2016 στην Γερμανία ήταν περίπου €33/MWh, στην Ολλανδία ήταν περίπου €35/MWh, ενώ στην Γαλλία ήταν €37/MWh (σημειώνοντας μάλιστα μείωση κατά 11% σε σχέση με τον μέσο του 2015). Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι στους πρώτους μήνες του 2016, τόσο στην Γερμανία, όσο και στην Γαλλία, το μέρος του κόστους που αφορά χρεώσεις μεταφοράς ενέργειας είναι μικρότερο από €1/MWh, ενώ το μέρος του κόστους που αντιστοιχεί σε φόρους, τέλη κ.λπ. δεν υπερβαίνει τα €4/MWh, ακόμη και για χαμηλά επίπεδα ετήσιας κατανάλωσης (100GWh), ενώ στην Ελλάδα η τιμή για φορτίο βάσης για 24ωρη λειτουργία, με όλες τις επιβαρύνσεις παραμένει πολύ υψηλότερη στα €62/MWh⁶⁹, στην οποία περιλαμβάνονται και περίπου €12/MWh για φόρους και τέλη.

Σε κάποιο βαθμό το υψηλό ενεργειακό κόστος που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα οι βιομηχανικοί καταναλωτές επηρεάζει αρνητικά τις εξαγωγές των βιομηχανιών εντάσεως ενέργειας. Για παραγωγούς σε κλάδους εντάσεως ενέργειας, τα όποια οφέλη στην ανταγωνιστικότητα από τη μείωση του κόστους εργασίας, έπειτα από την εσωτερική υποτίμηση των τελευταίων ετών στην Ελλάδα, υπεραντισταθμίστηκαν από την ραγδαία αύξηση του κόστους τόσο της ηλεκτρικής ενέργειας όσο και του φυσικού αερίου μετά το 2009, και ιδιαίτερα μετά το 2011, λόγω αύξησης της φορολογίας στην ενέργεια. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι εξαγωγές των κλάδων σιδήρου και κλωστοϋφαντουργίας, δύο κλάδων κατ' εξοχήν εντάσεως ενέργειας, συρρικνώθηκαν κατά περίπου 30% στην περίοδο από τα τέλη του 2011 έως τα τέλη του 2014, ενώ στην ίδια περίοδο οι εξαγωγές ελληνικών μεταποιητικών κλάδων χαμηλότερης εντάσεως ενέργειας είχαν ήπια αυξητική τάση.⁷⁰

Χαμηλότερο ενεργειακό κόστος- Συντεταγμένη ανάπτυξη ανταγωνισμού της αγοράς

Είναι λοιπόν απαραίτητα μέτρα μείωσης του κόστους ενέργειας για την ελληνική μεταποίηση. Η πρόσφατη κατάργηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης στο φυσικό αέριο για ηλεκτροπαραγωγή και η σημαντική μείωσή του στη βιομηχανική χρήση είναι μέτρα προς τη σωστή κατεύθυνση, ωστόσο είναι απαραίτητες περαιτέρω ρυθμίσεις για τη μείωση του ενεργειακού κόστους των μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Η διεθνής εμπειρία δείχνει πως στην πορεία μετάβασης σε μια πραγματικά ανταγωνιστική αγορά απαιτούνται συχνά ρυθμίσεις που εξασφαλίζουν τη λειτουργία του ανταγωνισμού, αποτρέποντας τη διατήρηση μονοπωλιακών ή ολιγοπωλιακών συνθηκών που καταλήγουν στον καθορισμό μη ανταγωνιστικών τιμών. Σήμερα η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στην

⁶⁹ Με μικρή απόκλιση της τάξεως \pm €2 ανάλογα με το πώς διαμορφώνεται το κόστος των ρύπων.

⁷⁰ Βλ. Mitsopoulos Michael, 2016. Greek Export and Labor Market Performance: Facts and Myths that Can Help Devise a Useful Growth Strategy, in Paganetto Luigi (Ed.), Stagnation Versus Growth in Europe. Capitalism in the 21st Century, Springer International Publishing Switzerland, 2016, pp. 155-182.

Ελλάδα λειτουργεί με βάση την υποχρεωτική ημερήσια αγορά (pool) που σημαίνει ότι όλη η παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια περνάει υποχρεωτικά από το pool και επιβαρύνεται από διάφορες προσαυξήσεις (όπως χρέωση υπέρ ΑΠΕ, χρέωση μηχανισμού παροχής υπηρεσίας ευελιξίας κ.ά.). Σήμερα μια ελληνική βιομηχανία αδυνατεί να υπογράψει ένα προθεσμιακό συμβόλαιο με φυσική παράδοση (εγχώριας ενέργειας ή εισαγόμενης) χωρίς να περάσει μέσα από το pool, με όλο τον κίνδυνο της διακύμανσης της τιμής της αγοράς και της επιβάρυνσης με χρεώσεις. Η δημιουργία μιας σύγχρονης ελεύθερης αγοράς στο πλαίσιο του μοντέλου στόχου (target model) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που θα περιλαμβάνει προθεσμιακή αγορά, αγορά εξισορρόπησης και προ-ημερήσια και ενδο-ημερήσια αγορά, όπως συμβαίνει στις περισσότερες ευρωπαϊκές αγορές σήμερα, χρειάζεται να επιταχυνθεί καθώς δεν αναμένεται να ισχύσει για την ελληνική βιομηχανία νωρίτερα από το 2019.

Στη μεταβατική περίοδο μέτρα που θα μπορούσαν ενδεχομένως να υιοθετηθούν είναι η θέσπιση εξατομικευμένων ειδικών τιμολογίων ηλεκτρικού ρεύματος ανάλογα με το προφίλ του βιομηχανικού καταναλωτή σύμφωνα με την τιμολογιακή πολιτική της ΔΕΗ όπως εκφράστηκε στις 2 τελευταίες ΓΣ της ΔΕΗ, όπου εγκρίθηκαν οι συμβάσεις με την «Αλουμίνιον της Ελλάδος ΒΕΑΕ» και «Λάρκο ΓΜΜ ΑΕ»,⁷¹ για ορισμένες δραστηριότητες εντάσεως ενέργειας που είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό ή παράγουν εισροές για τέτοιες δραστηριότητες. Χρειάζεται ακόμη ειδική μέριμνα για τη μείωση του ενεργειακού κόστους για δραστηριότητες εντάσεως ενεργείας που ασκούν βιομηχανικές μονάδες μικρού και μεσαίου μεγέθους. Ακόμη, απαραίτητη είναι η έγκαιρη παράταση του ισχύοντος μηχανισμού διακοψιμότητας (λήγει στο τέλος Σεπτεμβρίου 2017), τουλάχιστον για το χρονικό διάστημα μετάβασης στο νέο μοντέλο αγοράς και μετέπειτα η δημιουργία μόνιμου μηχανισμού δυναμικότητας που διασφαλίζει την ισότιμη συμμετοχή της ζήτησης. Σημαντική είναι και η εφαρμογή των κατευθυντηρίων γραμμών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις χρεώσεις υπέρ ΑΠΕ (ΕΤΜΕΑΡ, ΕΛΑΠΕ) που θα μείωνε την επιβάρυνση της βιομηχανίας, όπως προβλέπεται να γίνει και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Επίσης, μία ρύθμιση που θα μπορούσε να αποφέρει σημαντικά οφέλη θα ήταν η άρση των εμποδίων συμμετοχής βιομηχανικών καταναλωτών σε δημοπρασίες προθεσμιακών προϊόντων ηλεκτρικής ενέργειας (δημοπρασίες τύπου ΝΟΜΕ), ώστε να μπορεί και η μεταποίηση εντάσεως ενέργειας να αξιοποιήσει τις δυνατότητες προμήθειας ηλεκτρισμού σε χαμηλότερο κόστος και προγραμματισμού των δαπανών για ενέργεια.

⁷¹ Τον Φεβρουάριο του 2014 καθιερώθηκε μεσοσταθμική έκπτωση 20% στα τιμολόγια ηλεκτρικού ρεύματος της ΔΕΗ για βιομηχανικούς καταναλωτές συνδεδεμένους στην υψηλή τάση. Ωστόσο η έκπτωση αυτή καταργήθηκε τον Δεκέμβριο του 2015, βάσει του Ν. 4336/2015.

Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, είναι κεφαλαιώδους σημασίας η επιτάχυνση των διαδικασιών για την ολοκλήρωση της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, σύμφωνα με τα όσα προβλέπονται στις σχετικές Ευρωπαϊκές οδηγίες, προκειμένου να δημιουργηθούν και στην Ελλάδα συνθήκες ανταγωνισμού που θα επιτρέψουν τη μείωση του ενεργειακού κόστους, τόσο για την μεταποίηση, όσο και για τους υπόλοιπους καταναλωτές, αποκαθιστώντας παράλληλα τη θεσμική σταθερότητα στην αγορά ενέργειας.

Φορολογία

Η φορολογία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα υψηλή και το φορολογικό καθεστώς εξαιρετικά πολύπλοκο. Επιπλέον, οι φορολογικοί κανόνες αλλάζουν πολύ συχνά και με τρόπο απρόβλεπτο, με συνέπεια οι επιχειρήσεις να αδυνατούν να κάνουν αξιόπιστες μακροχρόνιες προβλέψεις των φορολογικών τους υποχρεώσεων. Το ρευστό αυτό περιβάλλον αποτελεί έναν κρίσιμο αποτρεπτικό παράγοντα για κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα. Για την ενίσχυση της ελληνικής μεταποίησης είναι αναγκαίο να ληφθούν μέτρα προς την κατεύθυνση της ελάφρυνσης των φορολογικών βαρών για τις παραγωγικές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα εκείνες που συνεισφέρουν σημαντικά στην απασχόληση, προσφέροντας υψηλούς μισθούς και καλλιεργώντας τις δεξιότητες των εργαζομένων. Επίσης είναι αναγκαίο να αποκατασταθεί σταθερότητα στο φορολογικό πλαίσιο, ενδεχομένως με την θεσμοθέτηση εγγυημένου φορολογικού καθεστώτος για ορισμένες κατηγορίες μεταποιητικών δραστηριοτήτων, ή για επιχειρήσεις με μεγάλες επενδύσεις σε σχηματισμό κεφαλαίου, ή με μεγάλο αριθμό νέων προσλήψεων, για δεδομένο χρονικό διάστημα.

Στην κατεύθυνση της μείωσης των φορολογικών βαρών, η στοχευμένη ελάφρυνση της φορολογίας των επιχειρήσεων, με φοροαπαλλαγές για δαπάνες και δραστηριότητες με θετικά οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα, μπορεί να αποτελέσει σημαντικό αναπτυξιακό μοχλό. Ενδεικτικά, δεδομένης της δραματικής αποεπένδυσης των τελευταίων ετών,⁷² είναι σημαντικό να δοθούν ισχυρά κίνητρα, μεταξύ άλλων και φορολογικά, για ιδιωτικές παραγωγικές επενδύσεις στον μεταποιητικό τομέα. Τέτοια κίνητρα θα μπορούσαν να είναι η παροχή φοροαπαλλαγών για δαπάνες σχηματισμού παγίου κεφαλαίου, ή για δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης καινοτόμων προϊόντων. Επίσης, φορολογικά κίνητρα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να προωθήσουν την χρηματοδότηση επενδύσεων με πόρους εκτός του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Σήμερα, οι επιχειρήσεις προτιμούν την χρηματοδότηση επενδύσεων με δανεισμό από εγχώριες τράπεζες, καθώς η δαπάνη για τόκους μειώνει το φορολογητέο εισόδημα. Δεδομένων όμως των περιορισμών

⁷² Το καθαρό απόθεμα κεφαλαίου στην Ελλάδα μειώθηκε κατά €48 δισεκατομμύρια στην περίοδο 2010-2014, σε σταθερές τιμές 2010, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (AMECO) και της Eurostat.

που αντιμετωπίζουν τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα στην χορήγηση δανείων, είναι αναγκαία η παροχή στοχευμένων φοροαπαλλαγών, έτσι ώστε να καταστεί εξίσου ελκυστική η χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων με πόρους μετόχων, ή με δανεισμό από χρηματοπιστωτικούς φορείς του εξωτερικού. Θα μπορούσε επίσης να προσφέρεται μείωση του εκάστοτε ισχύοντος φορολογικού συντελεστή κατά δεδομένο ποσοστό για επιχειρήσεις που προβαίνουν σε μεγάλης κλίμακας επενδύσεις, ή για δραστηριότητες που δημιουργούν πολλές θέσεις εργασίας.

Οι δραστηριότητες έρευνας για την ανάπτυξη νέων προϊόντων στις Ελλάδα πρέπει επίσης να ενισχυθούν. Τα κίνητρα που προσφέρονται (εκπτώσεις φόρου για δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης) πρέπει να ενισχυθούν σημαντικά, προκειμένου η Ελλάδα να γίνει εξίσου ελκυστική για δραστηριότητες έντασης γνώσης με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.

Ασφαλιστικές εισφορές

Το ύψος των εισφορών σε φορείς κοινωνικής ασφάλισης, τις οποίες καλούνται να καταβάλλουν τόσο οι εργαζόμενοι όσο και οι εργοδότες στην Ελλάδα, είναι εξαιρετικά υψηλό, σχεδόν για κάθε κατηγορία εργαζομένων, αυξάνοντας το κόστος εργασίας για τις μεταποιητικές επιχειρήσεις. Η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών θα έδινε ισχυρή αναπτυξιακή ώθηση στην ελληνική μεταποίηση.

Ιδιαίτερα ευεργετικές επιδράσεις στην απασχόληση θα είχε η αποδέσμευση των ασφαλιστικών εισφορών από το πλήθος των εργαζομένων κάθε επιχείρησης. Το παρόν καθεστώς εισφορών, κατά το οποίο οι ασφαλιστικές εισφορές αυξάνονται ανάλογα με το πλήθος των απασχολούμενων, δημιουργεί αντικίνητρο για προσλήψεις. Αν το ύψος των εισφορών που οφείλει η κάθε επιχείρηση να καταβάλλει υπολογίζεται συναρτήσει άλλων χαρακτηριστικών της επιχείρησης, πλην του αριθμού των απασχολούμενων, η αρνητική αυτή επίδραση στα κίνητρα των επιχειρήσεων για προσλήψεις θα εκλείψει, και η απασχόληση θα ενισχυθεί σημαντικά. Οι ασφαλιστική οφειλή των επιχειρήσεων θα μπορούσε επί παραδείγματι να υπολογίζεται ως ποσοστό των ακαθάριστων κερδών, ή της προστιθέμενης αξίας (με την έννοια του ποσού επί του οποίου υπολογίζεται ο ΦΠΑ), ή άλλων χαρακτηριστικών της επιχείρησης. Το ύψος των σχετικών συντελεστών θα μπορούσε να προσδιοριστεί έτσι, ώστε τα έσοδα των ασφαλιστικών ταμείων να μην μειωθούν, και έτσι η αποκατάσταση των κινήτρων για προσλήψεις δεν θα δημιουργούσε πρόβλημα στα δημόσια οικονομικά. Το μέγιστο όφελος στην απασχόληση θα μπορούσε να επιτευχθεί αν το σύνολο των ασφαλιστικών εισφορών, το οποίο σήμερα επιμερίζεται σε εισφορές εργοδοτών και εισφορές εργαζομένων, καταβαλλόταν από την επιχείρηση με τον παραπάνω τρόπο, και με

τους εργαζόμενους να έχουν ενδεχομένως την επιλογή να συνεισφέρουν προαιρετικά επιπλέον εισφορές. Εντούτοις, μέρος της ωφέλειας θα μπορούσε να επιτευχθεί αναμορφώνοντας έστω μόνο τις εισφορές εργοδοτών.

Δικαιοσύνη

Η πολυπλοκότητα του νομικού πλαισίου που ρυθμίζει τις προϋποθέσεις και τους όρους λειτουργίας των μεταποιητικών επιχειρήσεων, καθώς και οι συχνές και απρόβλεπτες αλλαγές του εν λόγω πλαισίου, είναι άλλος ένας παράγοντας που δυσχεραίνει την ανάπτυξη της μεταποιητικής δραστηριότητας, είτε εμποδίζοντας κάποιες μορφές δραστηριοτήτων, είτε αυξάνοντας το κόστος των επιχειρήσεων, καθιστώντας χρονοβόρα και δαπανηρή την εξασφάλιση αδειών για δραστηριότητες, αλλά και απαιτώντας την προμήθεια υλικού και υπηρεσιών για την συμμόρφωση με κανονισμούς. Η κατάργηση περιττών ή αναχρονιστικών νομικών διατάξεων, η επίλυση προβλημάτων αντικρουόμενων διατάξεων, η κωδικοποίηση της συχνά ξεπερασμένης νομοθεσίας και η απλοποίηση των διαδικασιών για την έκδοση αδειών για μεταποιητικές δραστηριότητες θα βοηθούσαν σημαντικά στην μείωση του λειτουργικού κόστους των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων. Επίσης πολύ σημαντική θα ήταν η θέσπιση χαμηλού ορίου στις αναβολές που μπορεί να πάρει η εκδίκαση μίας υπόθεσης, ο περιορισμός των λόγων που δικαιολογούν αναβολή, η εκδίκαση ες' αναβολής υποθέσεων από τον ίδιο δικαστή που έδωσε την αναβολή, η αύξηση του ύψους των δικαστικών τελών σε κάποιες κατηγορίες υποθέσεων, ώστε να αποθαρρυνθεί η άκοπη προσφυγή στην δικαιοσύνη, και η επέκταση της χρήσης νέων τεχνολογιών (π.χ. ηλεκτρονική υποβολή εγγράφων) για την απλοποίηση λειτουργικών διαδικασιών. Επιπροσθέτως, η δημιουργία ανοικτά προσβάσιμου ηλεκτρονικού πρωτοκόλλου με τα στοιχεία και την πρόοδο κάθε υπόθεσης, ή ακόμα και με τα πρακτικά ή και την ηχογράφηση της ακροαματικής διαδικασίας, θα βοηθούσε σημαντικά στην διαφάνεια του δικαστικού συστήματος

Είναι επίσης σημαντικό να γίνουν ρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της παροχής ασφάλειας δικαίου προς τις επιχειρήσεις, ώστε αυτές να είναι σε θέση να κάνουν προβλέψεις και να προγραμματίζουν τις ενέργειές τους. Επί παραδείγματι, θα μπορούσε να παρέχεται εγγύηση στις επιχειρήσεις ότι οι όροι δικαίου που αφορούν κάποια δραστηριότητα (περιβαλλοντικοί, εργασιακοί κλπ.) θα εξακολουθήσουν να ισχύουν για δεδομένο χρονικό διάστημα, όπως δέκα έτη από την έναρξη της δραστηριότητας, και οι όποιες νομοθετικές αλλαγές επέλθουν στο μεσοδιάστημα θα αρχίσουν να επηρεάζουν την επιχείρηση μετά το πέρας του διαστήματος εγγυημένων όρων δικαίου.

Ένας ακόμη επιβαρυντικός παράγοντας στην λειτουργία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι οι μεγάλες καθυστερήσεις στην απονομή δικαιοσύνης. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη και απλές υποθέσεις διαφορών για φορολογικά θέματα μπορεί να χρειαστούν πολλά χρόνια μέχρι να επιλυθούν οριστικά. Είναι λοιπόν απαραίτητο να γίνουν αλλαγές που θα επιτρέψουν την ταχύτερη εκδίκαση υποθέσεων, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά υποθέσεις φορολογικού, εργατικού και εμπορικού ενδιαφέροντος. Βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση θα μπορούσαν να είναι η απλοποίηση της δικονομίας, ο ορισμός περισσότερων δικασίμων, με απασχόληση περισσότερων δικαστικών λειτουργών αν είναι απαραίτητο, ο ορισμός σύντομων προθεσμιών για την έκδοση δικαστικών αποφάσεων και η παροχή κινήτρων στους δικαστικούς ώστε αυτοί να διεκπεραιώνουν γρήγορα υποθέσεις, ή ακόμη και ο ορισμός ειδικών διοικητικών οργάνων με την αρμοδιότητα εκδίκασης συγκεκριμένου είδους υποθέσεων, για την αποσυμφόρηση των δικαστηρίων.

Θα ήταν, επί παραδείγματι, χρήσιμη η θέσπιση της δυνατότητας εκδίκασης κάποιων κατηγοριών υποθέσεων κατά προτεραιότητα, με την καταβολή υψηλότερων δικαστικών τελών,⁷³ οι οποίες θα εκδικάζονται σε πρόσθετες δικασίμους και ενδεχομένως οι αποφάσεις θα εκδίδονται σε συντομότερο χρονικό διάστημα από ότι ισχύει γενικά. Στις δικασίμους αυτές θα μπορούσαν να μετέχουν εθελοντικά δικαστικοί λειτουργοί, λαμβάνοντας πρόσθετη χρηματική αμοιβή, που θα χρηματοδοτείται από τα υψηλότερα δικαστικά τέλη.

Γραφειοκρατία

Άμεσα συνδεδεμένο με το πρόβλημα της πολυνομίας είναι κι εκείνο της έντονης γραφειοκρατίας στην Ελλάδα.⁷⁴ Οι πολύπλοκες, συχνά ασαφείς και χρονοβόρες διαδικασίες αδειοδότησης αποτελούν σημαντικό εμπόδιο στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της εγχώριας μεταποίησης. Χαρακτηριστικότερο είναι το παράδειγμα της περιβαλλοντικής αδειοδότησης όπου μπορεί να απαιτηθούν αρκετά χρόνια μέχρι να ολοκληρωθούν οι απαραίτητες διαδικασίες. Η απλοποίηση των διαδικασιών αδειοδότησης και η δημιουργία ειδικού πλαισίου για την μείωση του γραφειοκρατικού βάρους σε παραγωγικές δραστηριότητες, με την πλήρη εφαρμογή και επέκταση του θεσμού του one-stop-shop και

⁷³ Κατά κανόνα τα δικαστικά τέλη τελικά δεν επιβαρύνουν την πλευρά που δικαιώνεται.

⁷⁴ Είναι ενδεικτικό ότι η Ελλάδα κατατάσσεται στην προτελευταία θέση μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ στην ευκολία άσκησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (ease of doing business), μεταξύ άλλων λόγω και της υψηλής γραφειοκρατίας. Βλ. World Bank, 2016. Doing Business 2016: Measuring Regulatory Quality and Efficiency. Washington, DC: World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-0667-4. <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2016> και <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

των διαδικασιών ταχύτερης αδειοδότησης (fast-track) για μεταποιητικές δραστηριότητες με μεγάλη αναπτυξιακή προοπτική, θα βοηθούσαν πολύ στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

Ένα ακόμη μέτρο που θα μπορούσε να βοηθήσει στην επιτάχυνση των διαδικασιών υλοποίησης νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων θα ήταν η χορήγηση αδειών για κάποιες δραστηριότητες χωρίς προηγούμενο έλεγχο των προϋποθέσεων (έλεγχος δικαιολογητικών, επιτόπιες αυτοψίες κλπ.), αλλά απλώς με υπεύθυνη δήλωση του ενδιαφερομένου ότι θα εξασφαλίσει την τήρηση των προϋποθέσεων που θέτει η νομοθεσία, και θα προμηθευτεί τα απαραίτητα δικαιολογητικά, σε εύλογο χρονικό διάστημα. Η εν λόγω υπεύθυνη δήλωση θα μπορούσε να συνοδεύεται από καταβολή κάποιας χρηματικής εγγύησης. Η πολιτεία θα μπορούσε έτσι να ξεκινά τον έλεγχο των προϋποθέσεων και της τήρησης των κανονισμών μετά την έναρξη της δραστηριότητας, και αν διαπιστώνεται παράβαση να επιβάλλονται αυστηρές ποινές. Με το μέτρο αυτό θα μπορούσε να επιταχυνθεί η δημιουργία νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων, καθώς η έναρξη της παραγωγικής δραστηριότητας θα μπορεί να ξεκινά αμέσως και η διαδικασία έκδοσης πιστοποιητικών να προχωρά παράλληλα με την λειτουργία της εκάστοτε νέας παραγωγικής μονάδας.

Άλλα μέτρα, όπως η θέσπιση της υποχρέωσης των δημοσίων υπηρεσιών να αναζητούν πιστοποιητικά που χορηγούνται από άλλους φορείς του δημοσίου απ' ευθείας από τους φορείς και όχι από τους αιτούντες αδειών κλπ. επίσης θα βοηθούσαν στην μείωση του γραφειοκρατικού φορτίου που αντιμετωπίζουν οι μεταποιητικές επιχειρήσεις.

Χωροταξικό πλαίσιο

Η δημιουργία νέων μεταποιητικών εγκαταστάσεων, όπως συχνά και η επέκταση των υπαρχουσών, υπόκειται σε χρονοβόρες και δαπανηρές γραφειοκρατικές διαδικασίες αδειοδότησης, μεταξύ άλλων λόγω του γεγονότος ότι δεν υπάρχει στην Ελλάδα επαρκώς σαφές και πλήρες χωροταξικό σχέδιο για την εγκατάσταση παραγωγικών δραστηριοτήτων. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα οι Ορυκτές Πρώτες Ύλες για την εξόρυξη των οποίων δεν υφίσταται Χωροταξικός Σχεδιασμός καίτοι προβλέπεται από την Εθνική Πολιτική ήδη από το 2011.⁷⁵ Η επιτάχυνση των διαδικασιών ολοκλήρωσης του χωροταξικού σχεδιασμού⁷⁶ σε κάθε περιφέρεια της χώρας θα βοηθούσε σημαντικά, απλοποιώντας την αδειοδοτική διαδικασία δεδομένου ότι θα αποσαφηνίζονταν οι χρήσεις γης σε τοπικό επίπεδο (και όχι μόνο σε Εθνικό

⁷⁵ <http://www.latomet.gr/ypan/Hypertrak/BinaryContent.aspx?pagenb=12092>

⁷⁶ Με την αναθεώρηση των περιφερειακών πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού και άλλες αντίστοιχες ενέργειες.

η Περιφερειακό). Σε αυτήν την κατεύθυνση, θα ήταν επίσης πολύ χρήσιμη η ταχεία ολοκλήρωση της κτηματογράφησης στην χώρα.

Υποδομές

Ένας ακόμη παράγοντας που επηρεάζει αρνητικά την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής μεταποίησης είναι το υψηλό μεταφορικό κόστος, το οποίο εν μέρει οφείλεται στις ανεπαρκείς υποδομές της χώρας. Είναι λοιπόν σημαντικό να βελτιωθούν οι υποδομές στον τομέα των μεταφορών, κυρίως σε ό,τι αφορά το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας.

Αγορά εργασίας

Η αγορά εργασίας στην Ελλάδα, παρά τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις των τελευταίων ετών, παραμένει δύσκαμπτη. Συνεπώς είναι απαραίτητο να συνεχίσουν οι μεταρρυθμίσεις που θα την καταστήσουν πιο ελαστική, ιδιαίτερα σε σχέση με την δυνατότητα πρόσληψης εργαζομένων μερικής απασχόλησης και σε σχέση με το καθεστώς προστασίας των εργαζομένων από απολύσεις.

Κυκλική οικονομία

Είναι επίσης σημαντικό να θεσπιστεί ρυθμιστικό πλαίσιο, να δημιουργηθούν υποδομές και να δοθούν κίνητρα για την σταδιακή μετάβαση της ελληνικής μεταποίησης από το παραδοσιακό μοντέλο παραγωγής στο μοντέλο της κυκλικής οικονομίας. Η κυκλική οικονομία είναι το μοντέλο οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας που δίνει έμφαση στην χρήση ανακυκλωμένων πρώτων υλών, στην εξοικονόμηση πόρων και ενέργειας, στον σχεδιασμό προϊόντων με στόχο την επιμήκυνση της ωφέλιμης ζωής τους, την επισκευή και επαναχρησιμοποίησή τους και ιδιαίτερα την ανάκτηση εξαρτημάτων και υλικών μετά την χρήση τους, σε αντιδιαστολή με την καθιερωμένη γραμμική προσέγγιση παραγωγής (χρήση νέων πρώτων υλών, παραγωγή προϊόντος, χρήση, απόρριψη), κατά την οποία ο σχεδιασμός του προϊόντος είναι αποκλειστικά εστιασμένος στην φάση της χρήσης του, αγνοώντας τα υπόλοιπα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος. Η παραγωγή σύμφωνα με το μοντέλο της κυκλικής οικονομίας αποφέρει σημαντικά οφέλη, σε όρους εξοικονόμησης πρώτων υλών και ενέργειας, αλλά και περιορισμού των αποβλήτων, μειώνοντας τον αρνητικό αντίκτυπο της παραγωγικής δραστηριότητας στο περιβάλλον, και ταυτόχρονα συνεισφέροντας στην παραγωγική αυτόρκεια και στην ασφάλεια εφοδιασμού μιας οικονομίας, αμβλύνοντας τις εξαρτήσεις από εισαγόμενες πρώτες ύλες. Για την υποστήριξη της κυκλικής οικονομίας στην Ελλάδα πρέπει να δοθεί έμφαση στην πλήρη αξιοποίηση των σχετικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων, στην ταχύτερη δυνατή ενσωμάτωση στο εθνικό δίκαιο των σχετικών

οδηγιών, παράλληλα με ενέργειες δημιουργίας υποδομών, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στην ανακύκλωση και στη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων, σε συνδυασμό ενδεχομένως με την δημιουργία κινήτρων και μέσω της φορολογίας για την εφαρμογή πρακτικών κυκλικής οικονομίας από τις ελληνικές μεταποιητικές επιχειρήσεις.

6.3 Στρατηγικές δράσης από την πλευρά της μεταποίησης

Πέρα από τις πολιτικές υποστήριξης της μεταποίησης που αφορά σε ενέργειες τις οποίες πρέπει να σχεδιάσει, υλοποιήσει και διαμορφώσει το Κράτος, οι ίδιες οι επιχειρήσεις έχουν σημαντικό μερίδιο ευθύνης στο σχεδιασμό της στρατηγικής τους, στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον που διαμορφώνεται. Υπάρχουν δηλαδή συγκεκριμένες κατευθύνσεις προς τις οποίες πρέπει να κινηθούν, ώστε να μπορέσουν να αναβαθμίσουν το περιεχόμενο των προϊόντων και υπηρεσιών τους και να συμμετέχουν ενεργά σε αυτό που ονομάζεται παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (global value chains)

Πιο συγκεκριμένα, λόγω της αυξανόμενης διασύνδεσης των οικονομιών σε παγκόσμιο επίπεδο, η παραγωγική διαδικασία ή η αλυσίδα αξίας ενός προϊόντος μπορεί να καταμεριστεί σε επιμέρους διεργασίες και να εκτελεστούν σε διάφορα σημεία του κόσμου. Σε αυτές τις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας μετέχουν αυτόνομες επιχειρήσεις οι οποίες είναι εξειδικευμένες σε στάδια της παραγωγικής διαδικασίας, λόγω συγκριτικού ή τεχνολογικού πλεονεκτήματος χωρίς να είναι απαραίτητα θυγατρικές μεγάλων πολυεθνικών. Δημιουργούνται έτσι δίκτυα επιχειρήσεων που συνδέουν παραγωγούς και αγοραστές, με αποτέλεσμα ακόμα και μικρομεσαίες ή και μικρές επιχειρήσεις να μπορούν να συμμετάσχουν σε αυτές. Η εξέλιξη αυτή δημιουργεί επομένως σημαντικές ευκαιρίες για την εγχώρια μεταποίηση, τις οποίες και πρέπει να αξιοποιήσει.

Ωστόσο, η στρατηγική εισόδου σε αυτές τις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας αφενός δεν είναι αυτόματη, αφετέρου λόγω του υψηλού ανταγωνισμού έχει και κάποιο κόστος προσαρμογής, καθώς ορισμένες δραστηριότητες αναπτύσσονται, άλλες φθίνουν, και καθώς οι δραστηριότητες μετεγκαθίστανται σε άλλες χώρες. Σε κάθε περίπτωση όμως απαιτεί την προώθηση από την πλευρά της μεταποίησης **στρατηγικών διαφοροποίησης, διεθνοποίησης και επένδυσης σε τεχνολογικές και οργανωσιακές ικανότητες των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων, έτσι ώστε να μπορούν να διαμορφώσουν μια αναβαθμισμένη «νέα θέση» στον Διεθνή Καταμερισμό Εργασίας.** Ενδεικτικά:

Διάχυση, διείσδυση και χρήση ΤΠΕ στο επιχειρηματικό-παραγωγικό σύστημα

Ανάγκη για ακόμα μεγαλύτερη έμφαση στην υιοθέτηση Τ.Π.Ε. από μεταποιητικούς κλάδους, τόσο στο σκέλος του υλισμικού (hardware), αλλά κυρίως του λογισμικού (software), καθώς

έχουν αναπτυχθεί προγράμματα-εφαρμογές ειδικά για τη βιομηχανία όπως τα προγράμματα ελέγχου μηχανημάτων παραγωγής (CAM), προγράμματα ελέγχου και σχεδιασμού της παραγωγής (PPS), προγράμματα διοίκησης συστημάτων ελέγχου και διασφάλισης ποιότητας (CAQ), κτλ.

Ταυτόχρονα οι μεταποιητικές επιχειρήσεις πρέπει να στοχεύουν στη διαρκή εκπαίδευση και κατάρτιση σε δεξιότητες ΤΠΕ, ώστε να βελτιώνονται οι αντίστοιχες δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού τους στη χρήση ΤΠΕ.

Ενίσχυση της εξωστρέφειας και της διεθνοποίησης των επιχειρήσεων υψηλής προστιθέμενης αξίας και των μεταποιητικών ΜΜΕ.

Εδώ, κρίνεται απαραίτητη η υποστήριξη και από την πλευρά τους κράτους, με την ενεργοποίηση και ανάπτυξη συμβουλευτικών υπηρεσιών υποστήριξης επιχειρηματικής εξωστρέφειας για την απόκτηση πρόσβασης σε πληροφορίες για ξένες αγορές, κατά τη διαδικασία διεθνοποίησης μιας μεταποιητικής επιχείρησης.

Μία δράση θα μπορούσε επίσης να είναι η ψηφιοποίηση εξαγωγικών δραστηριοτήτων με τη δημιουργία-λειτουργία ενιαίου ηλεκτρονικού παραθύρου για εξαγωγές (single window for exports) το οποίο θα συγκεντρώνει τις απαραίτητες τυποποιημένες πληροφορίες για τη διενέργεια εξαγωγών και θα περιορίσει τον αριθμό των απαιτούμενων σχετικών εγγράφων.

Επίσης σκόπιμη είναι η δημιουργία «κόμβων» εξυπηρέτησης ελληνικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό (“Greek Business Hubs”) με ενσωμάτωση / συμμετοχή όλων των υφιστάμενων δομών και φορέων που ήδη λειτουργούν (γραφεία ΟΕΥ, σύνδεσμοι ελληνικών επιχειρήσεων, διμερή επιμελητήρια). Αλλά και οι κλαδικοί φορείς οφείλουν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο, διευκολύνοντας την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε υφιστάμενες συμβουλευτικές υπηρεσίες εξωστρέφειας σε ευρωπαϊκό επίπεδο (π.χ. Enterprise Europe Network).

Ενθάρρυνση συνεργασιών και δικτύωσης μεταξύ των επιχειρήσεων, πανεπιστημίων, ερευνητικών φορέων και συμβουλευτικών δομών.

Για να μπορέσουν οι μεταποιητικές επιχειρήσεις να αναβαθμίσουν το περιεχόμενο των υπηρεσιών τους πρέπει να συνεργαστούν στα ζητήματα E&A και καινοτομίας με την πανεπιστημιακή κοινότητα. Η απουσία στενών δεσμών μεταξύ επιστήμης και βιομηχανίας αποτελεί σημαντική υστέρηση στην εποχή της νέας οικονομίας όπου το γραμμικό μοντέλο καινοτομίας έχει γίνει αναποτελεσματικό και έτσι η αλληλεπίδραση μεταξύ των δρώντων φορέων της καινοτομίας αποτελεί κλειδί για την επιτυχή ώθηση της καινοτομίας προσαρμοσμένης στις ανάγκες της αγοράς. Ενδεικτικές δράσεις είναι:

- Ενεργοποίηση δυνατότητας και ευελιξίας για από κοινού κατοχύρωση πατεντών μεταξύ πανεπιστημίων και ιδιωτικού τομέα.
- Συλλογή και διάχυση πληροφοριών διεθνών καλών πρακτικών για την προώθηση των νέων καινοτόμων επιχειρήσεων και για την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ βιομηχανίας και έρευνας.
- Δημιουργία συστηματικού διαλόγου με τις επιχειρήσεις με στόχο να κατανοηθούν οι ανάγκες τους.
- Ενθάρρυνση της μεταφοράς τεχνολογίας (μέσω του licensing ή πώληση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας) από τα πανεπιστήμια στις ιδιωτικές εταιρίες που θα μπορούσε να διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ της επιστημονικής κοινότητας και των επιχειρηματικών λειτουργιών.
- Συνεργασία με ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις και επιχειρηματικούς συνδέσμους, θέσπιση προγραμμάτων κατάρτισης και δημιουργία γραφείων παροχής εξειδικευμένων συμβουλευτικών υπηρεσιών σε θέματα καινοτομίας και ανάπτυξης επιχειρήσεων για managers εταιριών, ακαδημαϊκούς επιχειρηματίες και κρατικούς λειτουργούς.
- Ενίσχυση δημιουργίας συνεργατικών δομών μεταξύ επιχειρήσεων, που παρέχουν στα μέλη τους υπηρεσίες, όπως:
 - κατάρτιση, υποστήριξη πνευματικής ιδιοκτησίας,
 - συμμετοχή σε κοινές εκθέσεις,
 - προβολή προϊόντων,
 - μικρά έργα επίδειξης ή/και ανάπτυξης πρωτοτύπων,
 - ανάπτυξη υπηρεσιών εξατομικευμένης συμβουλευτικής υποστήριξης και κατάρτισης των ΜΜΕ (π.χ. σε ζητήματα εφαρμογών τεχνολογίας – καινοτομίας, εμπορικής ανάπτυξης και πιστοποίησης, προώθησης εξαγωγών/διεθνοποίησης, ακόμα και δημιουργίας μιας επιχείρησης, άντλησης χρηματοδοτήσεων).

Αξιοποίηση τοπικών δυνατοτήτων και ανάπτυξη των περιφερειακών παραγωγικών συστημάτων καινοτομίας.

Η δημιουργία τοπικών συγκριτικών και ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων με καινοτομικό προσανατολισμό, δεν είναι μια εσωστρεφής ή τοπικιστική διαδικασία. Αντίθετα υποδηλώνει

μια προσπάθεια μεταστροφής τοπικού ανταγωνισμού που στηρίζεται στις τιμές, στον ανταγωνισμό που βασίζεται στις νέες ιδέες, δηλαδή στη διαφοροποίηση και βελτίωση των προϊόντων ή υπηρεσιών με στόχο την ανάπτυξη των τοπικών επιχειρήσεων σε εθνικό και σε διεθνές επίπεδο. Πιο καθοριστική είναι όμως η ανάδειξη σημαντικών εμπορικών πυλών και πόλων ανάπτυξης εφοδιαστικής αλυσίδας με υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας και η αξιοποίηση εν δυνάμει εξωτερικών επιδράσεων που μπορεί να προκύψουν από τη γεωγραφική συγκέντρωση και από τη χωρική εγγύτητα των επιχειρήσεων εντός μιας περιφέρειας

με τη μορφή:

- δημιουργίας οικονομικών κλίμακας,
- εξειδίκευσης ανθρώπινου δυναμικού,
- διάχυσης γνώσης,
- βελτιστοποίησης διαδικασιών μάθησης.

Και εδώ επίσης η ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ τοπικής κοινότητας, πανεπιστημίων-ΤΕΙ, περιφερειακών επιμελητηρίων-συνδέσμων και τοπικών επιχειρήσεων αλλά και η συνεργασία με μεγάλες παραγωγικές μονάδες της περιοχής μπορεί να τονώσει την εξωστρέφεια και των τοπικών επιχειρήσεων, σε όλο το εύρος της παραγωγής τους.

6.4 Χρηματοδότηση μεταποίησης

Δυνατότητες παροχής ενισχύσεων στη Μεταποίηση

Η πιστωτική στενότητα των τελευταίων ετών, ως απόρροια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 και κυρίως της εξόδου του ελληνικού κράτους και των ελληνικών τραπεζών από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίων από τον Μάιο του 2010, περιόρισε σημαντικά τη δυνατότητα των επιχειρήσεων να αντλούν κεφάλαια από το τραπεζικό σύστημα, για την κάλυψη των τρεχουσών υποχρεώσεών τους και την πραγματοποίηση επενδύσεων. Σημαντική υποχώρηση των κεφαλαιακών αποθεμάτων των τραπεζών προήλθε και από την εκτεταμένη απόσυρση καταθέσεων, οι οποίες στην περίοδο Ιούνιος 2010 – Ιούνιος 2015 περιορίστηκαν κατά 46,0%, από €294,9 δισεκ. σε €159,2 δισεκ.⁷⁷ Και οι επιχειρήσεις του τομέα της Μεταποίησης, συμπεριλαμβανομένου και του κλάδου Ορυχείων – Λατομείων, υπέστησαν τις αρνητικές επιδράσεις των παραπάνω εξελίξεων, με τα δάνεια προς αυτές να

⁷⁷ Πηγή: Καταθέσεις – Ρέπος των μη Νομισματικών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, Τράπεζα της Ελλάδος

μειώνονται εντός έξι ετών, από τον Ιούνιο του 2010 έως και τον Ιούνιο του 2016, κατά 16,6% και 48,6% αντίστοιχα, με την υποχώρηση του υπολοίπου των τραπεζικών πιστώσεων σε απόλυτο μέγεθος να είναι της τάξης των €4,11 δισεκ. και €429 εκατ.⁷⁸ Επομένως, από το ξεκίνημα της χρηματοπιστωτικής κρίσης, η Μεταποίηση, συμπεριλαμβανομένου του κλάδου Ορυχείων – Λατομείων, απώλεσε τραπεζικά κεφάλαια άνω των €4,5 δισεκ.

Εκτός των παραπάνω αιτιών, τη δυνατότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων να δανειοδοτούν επιχειρήσεις και νοικοκυριά έπληξε η πολυετής, ισχυρή ύφεση, ιδίως μετά την εκκίνηση της δημοσιονομικής προσαρμογής, καθώς δυσχέρανε σημαντικά την εξυπηρέτηση υφιστάμενων υποχρεώσεων προς τις τράπεζες, αυξάνοντας κατακόρυφα τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι κατά την εκδήλωση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, στο τρίτο τρίμηνο του 2008, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αποτελούσαν το 5,8% του συνολικού, ακαθάριστου ποσού των δανείων, ποσοστό το οποίο έως το πρώτο τρίμηνο του 2010, πριν την εκκίνηση της δημοσιονομικής προσαρμογής, δεν είχε υπερβεί το 8,2%⁷⁹. Στο τέλος του 2012, έπειτα από σχεδόν τρία έτη σε διαδικασία δημοσιονομικής προσαρμογής, με πτώση του ΑΕΠ σε αυτή την περίοδο κατά 20,5%, το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων είχε σχεδόν τριπλασιαστεί, φθάνοντας το 24,5%⁸⁰. Δύο χρόνια αργότερα, στο πρώτο τρίμηνο του 2015, με την ελληνική οικονομία να έχει απωλέσει το 22,4% του προϊόντος της σε σύγκριση με το 2009, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια είχαν ανέλθει στο 36%.⁸¹

Στα στοιχεία τα οποία παρατέθηκαν αποτυπώνονται τα βασικά αίτια της ογκούμενης από το 2010 πιστωτικής στενότητας από το τραπεζικό σύστημα, καθώς και οι επιπτώσεις τους, αλλά κυρίως εκείνες της παρατεταμένης ύφεσης, στη δυνατότητα των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών να εξυπηρετούν τα δανειά τους. Όπως προέκυψε από τα σχετικά στοιχεία, οι δυσμενείς εξελίξεις είχαν έντονο αρνητικό αντίκτυπο και στη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων στη Μεταποίηση και ακολούθως στην ομαλή λειτουργία τους και την επενδυτική τους δραστηριότητα. Αυτό το γεγονός αναδεικνύει την ανάγκη αναζήτησης των εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης στην προσεχή περίοδο και τα επόμενα χρόνια. Καθώς το τραπεζικό σύστημα βρίσκεται σε μεταβατική φάση, με διαδικασίες όπως η πώληση των «κόκκινων δανείων», η τραπεζική ενοποίηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η ικανοποίηση των όρων της να βρίσκονται σε εξέλιξη, ενώ δεν έχει επιστρέψει στις τράπεζες το μεγαλύτερο

⁷⁸ Πηγή: Χρηματοδότηση από τα εγχώρια Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, Τράπεζα της Ελλάδος

⁷⁹ Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (2011) - Country Report No. 11/68

⁸⁰ Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (2013) - Country Report No. 13/20

⁸¹ Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015) - "Greece - request for stability support in the form of an ESM loan Assessment of: a) the existence of a risk to the financial stability of the euro area; b) whether public debt is sustainable; c) the actual or potential financing needs."

μέρος των κεφαλαίων τα οποία αποσύρθηκαν από το 2010, μάλλον δεν υφίσταται από την πλευρά τους η δυνατότητα κεφαλαιακής ενίσχυσης των επιχειρήσεων μεσοπρόθεσμα, εντός των προσεχών 2 έως 4 ετών. Βεβαίως, οι μεγάλες μεταποιητικές επιχειρήσεις μπορούν να δανείζονται από τραπεζικά ιδρύματα του εξωτερικού, όμως το αυξημένο ρίσκο της ελληνικής οικονομίας από το 2010 έχει επιφέρει άνοδο του επιτοκίου δανεισμού τους.

Συνεπώς, οι ευκαιρίες άντλησης ρευστότητας και επενδυτικών πόρων για τη Μεταποίηση, συμπεριλαμβανομένου του κλάδου Ορυχείων – Λατομείων, θα πρέπει να αναζητηθούν εκτός του εγχώριου τραπεζικού συστήματος. Σημαντικούς υφιστάμενους χρηματοδοτικούς μηχανισμούς για τη Μεταποίηση την Ελλάδα, την τρέχουσα περίοδο και μεσοπρόθεσμα, αποτελούν όλων των ειδών οι διατιθέμενες ενισχύσεις από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ για την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020, και οι ενισχύσεις στο πλαίσιο του νέου επενδυτικού νόμου (νόμος 4399/2016, ΦΕΚ 117/τ.Α'/22.06.2016). Οι επιμέρους δυνατότητες ενίσχυσης από τους συγκεκριμένους μηχανισμούς παρουσιάζονται αναλυτικά στη συνέχεια της παρούσας υπό-ενότητας της μελέτης.

Δυνατότητες ενισχύσεων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΣΠΑ 2014-2020)

Διατηρώντας τη διάρθρωση του τρόπου υλοποίησης της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ σε προηγούμενες Προγραμματικές Περιόδους, και στην τρέχουσα (πέμπτη) Προγραμματική Περίοδο (2014-2020), οι σχετικές ενισχύσεις κατανέμονται σε Επιχειρησιακά Προγράμματα (εφεξής ΕΠ) και διατίθενται μέσω αυτών. Οι ενισχύσεις αποσκοπούν στην υλοποίηση των Θεματικών Στόχων (εφεξής ΘΣ) και των Επιλεγμένων Επενδυτικών Προτεραιοτήτων (ΕΕΠ) της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ. Κατά την Ε΄ Προγραμματική Περίοδο, τα τομεακά ΕΠ είναι επτά (ΕΠ Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία, ΕΠ Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη, ΕΠ Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση, ΕΠ Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα, ΕΠ Τεχνική Βοήθεια, ΕΠ Αγροτικής Ανάπτυξης, ΕΠ Αλιείας και Θάλασσας), ενώ έχουν διαμορφωθεί και 13 περιφερειακά ΕΠ (ΠΕΠ), τα οποία αντιστοιχούν στις 13 NUTS-II περιφέρειες της Ελλάδας. Η υποστήριξη μεταποιητικών τομέων και συγκεκριμένων στόχων τους, βρίσκεται στο επίκεντρο θεματικών στόχων και επενδυτικών προτεραιοτήτων ορισμένων εκ των επιχειρησιακών προγραμμάτων. Τα ΕΠ τα οποία, μεταξύ άλλων, εστιάζουν στην υποστήριξη της Μεταποίησης είναι το ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» και τα ΠΕΠ.

- **Ενισχύσεις στο πλαίσιο του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία»**

Αναλυτικά, ορισμένοι εκ των μεταποιητικών κλάδων έχουν ενταχθεί στο νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα της χώρας (Ελλάδα 2021) και ακολούθως περιλαμβάνονται στη στρατηγική για τη συμβολή του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» στη στρατηγική της ΕΕ για «Εξυπνη, Διατηρήσιμη και Χωρίς Αποκλεισμούς Ανάπτυξη». Πρόκειται για το οικοσύστημα δραστηριοτήτων της Αγροδιατροφής / Βιομηχανίας Τροφίμων, καθώς και για ορισμένες δραστηριότητες οι οποίες υπάγονται στις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), όπως η Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων. Στους επιλεγμένους στο νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα μεταποιητικούς κλάδους υπάγονται και όσοι βρίσκονται στο οικοσύστημα δραστηριοτήτων οι οποίες αφορούν σε Υλικά – Κατασκευές. Αυτοί οι κλάδοι κατατάσσονται στον τομέα Ορυχείων – Λατομείων και στην Παραγωγή άλλων, μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων.⁸² Επιπλέον, η Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων εντάσσεται στο οικοσύστημα δραστηριοτήτων της Υγείας, το οποίο επίσης συγκαταλέγεται μεταξύ αυτών τα οποία ευνοούν τη στρατηγική της ΕΕ για «Εξυπνη, Διατηρήσιμη και Χωρίς Αποκλεισμούς Ανάπτυξη» Οι κλάδοι και οι τομείς της Μεταποίησης που προαναφέρθηκαν, καθώς και οι υπόλοιποι μη μεταποιητικοί τομείς και κλάδοι οι οποίοι μπορούν να συμβάλουν στην εφαρμογή αυτής της ευρωπαϊκής στρατηγικής, έχουν προτεραιότητα στην υποστήριξη τους από τα προγράμματα ενισχύσεων του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία».

Το συγκεκριμένο ΕΠ θα υποστηρίξει μέσω συγκεκριμένων επιλεγμένων προς στήριξη Επενδυτικών Προτεραιοτήτων (ΕΕΠ) της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ τις επιχειρήσεις των τομέων οι οποίες θα συμβάλουν στην υλοποίηση της συγκεκριμένης στρατηγικής, αλλά και επιχειρήσεις από τους υπόλοιπους τομείς και κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Αυτές οι προτεραιότητες είναι κάτωθι:

ΕΕΠ 1b: Προαγωγή επιχειρηματικών επενδύσεων στην έρευνα και καινοτομία, ανάπτυξη δεσμών και συνεργειών μεταξύ επιχειρήσεων, κέντρων έρευνας και ανάπτυξης και του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ιδίως μέσω της προαγωγής επενδύσεων στην ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών, στη μεταφορά τεχνολογίας, στην κοινωνική καινοτομία, στην οικολογική καινοτομία, στις εφαρμογές παροχής δημόσιων υπηρεσιών, στην ενθάρρυνση της ζήτησης, στη δικτύωση, στα συμπλέγματα φορέων και στην ανοιχτή καινοτομία μέσω ευφυούς εξειδίκευσης, καθώς και στήριξη της τεχνολογικής και εφαρμοσμένης έρευνας,

⁸² Άλλοι κλάδοι οι οποίοι περιλαμβάνονται σε αυτούς για την επίτευξη της στρατηγικής για «Εξυπνη, Διατηρήσιμη και Χωρίς Αποκλεισμούς Ανάπτυξη» είναι η Ενέργεια, οι Πολιτιστικές - Δημιουργικές Βιομηχανίες, η Εφοδιαστική Αλυσίδα και το Περιβάλλον.

δοκιμαστικών δράσεων, ενεργειών έγκαιρης επικύρωσης προϊόντων, προηγμένων ικανοτήτων παραγωγής και πρώτης παραγωγής, ειδικά σε βασικές τεχνολογίες, και διάδοση των τεχνολογιών γενικής εφαρμογής.

Στο πλαίσιο της ΕΕΠ 1b του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» μπορούν να πραγματοποιηθούν δράσεις ενίσχυσης με τα παρακάτω αντικείμενα:

- 1) Ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της επίδειξης σε υφιστάμενες επιχειρήσεις,
- 2) Ενίσχυση των νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών για την εκμετάλλευση της γνώσης που προκύπτει από την ερευνητική δραστηριότητα,
- 3) Ενίσχυση της δημιουργίας και ανάπτυξης συστάδων ή συμπράξεων επιχειρήσεων, ερευνητικών και εκπαιδευτικών οργανισμών,
- 4) Ανάπτυξη του βιομηχανικού σχεδίου και της παροχής σχετικών υπηρεσιών
- 5) Ανάπτυξη δεσμών και συνεργειών μεταξύ επιχειρήσεων, κέντρων έρευνας και ανάπτυξης και της ανώτατης εκπαίδευσης
- 6) Ενίσχυση των βραχυπρόθεσμων συνεργασιών επιχειρήσεων με εργαστήρια ΑΕΙ και ερευνητικών ιδρυμάτων
- 7) Υποστήριξη της κατοχύρωσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων και γενικότερα της βιομηχανικής ιδιοκτησίας στα κυριότερα γραφεία παγκοσμίως,
- 8) Ανάπτυξη, αναβάθμιση ερευνητικού δυναμικού και διάδοση των νέων τεχνολογιών και
- 9) Ανάπτυξη δομών σύνδεσης επιχειρήσεων με ακαδημαϊκά / ερευνητικά κέντρα

Οι ενισχύσεις θα χορηγηθούν στις επιχειρήσεις των συγκεκριμένων τομέων είτε μέσω επιχορηγήσεων, είτε μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων (π.χ. venture capitals, business angels, investment funds, seed capital, early stage VC κ.λπ.), είτε μέσω άλλων μορφών οι οποίες προσιδιάζουν στις ανάγκες τους. Επισημαίνεται ότι δεν περιλαμβάνεται στο έγγραφο του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» αναλυτικός προϋπολογισμός, για τις δαπάνες για αυτή και τις υπόλοιπες Επιλεγμένες Επενδυτικές Προτεραιότητες.

ΕΕΠ 3α: Προώθηση της επιχειρηματικότητας, ιδίως με τη διευκόλυνση της οικονομικής εκμετάλλευσης νέων ιδεών και τη στήριξη της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, μεταξύ άλλων μέσω φυτωρίων επιχειρήσεων.

Μέσω της ΕΕΠ 3α του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» είναι εφικτό να πραγματοποιηθούν δράσεις ενίσχυσης με τα παρακάτω αντικείμενα:

- 1) Ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών ιδεών, διερεύνηση δυνατοτήτων αξιοποίησής τους και εφαρμογή τους μέσω νέων προϊόντων και υπηρεσιών και
- 2) Υποδομές εκκόλαψης νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων έντασης γνώσης και θερμοκοιτίδες

Σε ότι αφορά τους τρόπους ενίσχυσης, θα δοθεί προτεραιότητα στην παροχή επιχορηγήσεων και εναλλακτικών χρηματοδοτικών εργαλείων (π.χ. venture capitals, business angels, investment funds, seed capital, early stage VC κ.λπ.) στους κλάδους και τους τομείς οι οποίοι ευνοούν την «Έξυπνη, Διατηρήσιμη και Χωρίς Αποκλεισμούς Ανάπτυξη». Ωστόσο, ενισχύσεις για τους σκοπούς αυτής της προτεραιότητας μπορούν να λάβουν επιχειρήσεις και από άλλους κλάδους και τομείς της ελληνικής οικονομίας.

ΕΕΠ 3c: Στήριξη της δημιουργίας και της επέκτασης προηγμένων ικανοτήτων για την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών.

Στο πλαίσιο της ΕΕΠ 3c του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» μπορούν να πραγματοποιηθούν δράσεις ενίσχυσης με τα παρακάτω αντικείμενα:

- 1) Απλοποίηση / αυτοματοποίηση λειτουργικών δραστηριοτήτων μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) μέσω της εισαγωγής Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ)
- 2) Πιστοποίηση λειτουργιών και προϊόντων των επιχειρήσεων
- 3) Υποστήριξη απόκτησης τεχνογνωσίας για νέα προϊόντα και υπηρεσίες και
- 4) Στήριξη ρευστότητας για επενδύσεις σε ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών

Οι ενισχύσεις για την επίτευξη των παραπάνω στόχων θα παρασχεθούν υπό τη μορφή εγγυήσεων και επιδοτήσεων επιτοκίου. Όπως για την επιδίωξη των προηγούμενων προτεραιοτήτων, θα δοθεί προτεραιότητα στους κλάδους οι οποίοι εξυπηρετούν την «Έξυπνη, Διατηρήσιμη και Χωρίς Αποκλεισμούς Ανάπτυξη».

ΕΕΠ 3d: Στήριξη της ικανότητας των ΜΜΕ να αναπτύσσονται σε περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς αγορές, και να συμμετέχουν σε διαδικασίες καινοτομίας

Η ΕΕΠ 3d του Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» θα στηρίξει δράσεις με το κάτωθι περιεχόμενο:

- 1) Υποστήριξη επιχειρήσεων για την αναζήτηση ευκαιριών σε νέες αγορές του εξωτερικού,
- 2) Βελτίωση ικανότητας εξυπηρέτησης υφιστάμενων αγορών,
- 3) Αναβάθμιση της εικόνας των ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό και

- 4) Συνεργασίες, συμπράξεις ή / και ανάπτυξη δικτύων επιχειρήσεων που είναι ομοειδείς, συμπληρωματικές ή ανήκουν στην ίδια αλυσίδα αξίας.

Ενδεικτικά χρηματοδοτικά εργαλεία ανεξαρτήτως κλάδου παραγωγής τα οποία προβλέπεται να χρησιμοποιηθούν στις δράσεις της συγκεκριμένης επενδυτικής προτεραιότητας είναι τα δάνεια με χαμηλές εξασφαλίσεις για επενδύσεις και κεφάλαιο κίνησης, οι εγγυήσεις και τα κεφάλαια συν-επένδυσης (equity financing).

ΕΕΠ 4b: Προώθηση της ενεργειακής απόδοσης και της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στις επιχειρήσεις

Μεταξύ των στόχων των δράσεων ενίσχυσης υπό την ΕΕΠ 4b, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει για τη Μεταποίηση αυτός για «Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων και των πλωτών μέσων». Οι δράσεις για την επίτευξή του μπορούν να αποσκοπούν στα εξής:

- 1) Μείωση του ενεργειακού κόστους – Ανάκτηση / εξοικονόμηση ενέργειας (π.χ. αλλαγή διαδικασίας παραγωγής, εκσυγχρονισμός εξοπλισμού, εκμετάλλευση της απορριπτόμενης θερμότητας, περιορισμός των ενεργειακών απωλειών για θέρμανση και δροσισμό χώρων στα βιομηχανικά κτίρια και στις αποθήκες)
- 2) Ολοκληρωμένη ενεργειακή διαχείριση βιομηχανικών περιοχών. (π.χ. ανάπτυξη δικτύων τηλεθέρμανσης και κεντρικών μονάδων ΣΗΘΥΑ)
- 3) Ανάπτυξη και διάθεση στην αγορά «πράσινων» προϊόντων και υπηρεσιών
- 4) Αξιοποίηση παραπροϊόντων και αποβλήτων βιομηχανικών διεργασιών για την παραγωγή ενέργειας
- 5) Ενσωμάτωση ενεργειακών προτύπων (ISO 50001)

Ενδεικτικά χρηματοδοτικά εργαλεία ανεξαρτήτως κλάδου παραγωγής τα οποία προβλέπεται να χρησιμοποιηθούν στις παραπάνω κατηγορίες δράσεων είναι τα δάνεια με χαμηλές εξασφαλίσεις για επενδύσεις και κεφάλαιο κίνησης, όπως επίσης οι εγγυήσεις.

Από τα χαρακτηριστικά των σχεδιαζόμενων δράσεων στο πλαίσιο του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» τα οποία παρουσιάστηκαν παραπάνω αναδεικνύεται η ύπαρξη ενός σαφούς αρχικού κλαδικού και τομειακού προσανατολισμού στην παροχή ενισχύσεων, χωρίς να αποκλείονται οι υπόλοιποι κλάδοι και τομείς. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει η ποικιλία χρηματοδοτικών εργαλείων τα οποία θα είναι διαθέσιμα για την παροχή των ενισχύσεων. Ένας διάλογος με τους επίσημους κλαδικούς φορείς (π.χ. κλαδικούς συνδέσμους) θα μπορούσε να οδηγήσει στην επιλογή

εκείνων πέρα από τα συνηθισμένα (επιδοτήσεις) τα οποία εξυπηρετούν καλύτερα τις ανάγκες τους.

Έως και τον Ιούλιο του 2016 είχαν υλοποιηθεί λίγες δράσεις, μόλις δύο, από το ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» για την υποστήριξη νέων και υφιστάμενων μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Συγκεκριμένα, η δράση «Νεοφυής Επιχειρηματικότητα», με συνολικό συγχρηματοδοτούμενο προϋπολογισμό ύψους €120 εκατ., η οποία θα υλοποιηθεί σε δύο κύκλους, αφορά στην ίδρυση νέων μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων από ανέργους και από ασκούντες επαγγελματική δραστηριότητα που δεν έχουν σχέση μισθωτής εργασίας. Τα επιχειρηματικά σχέδια που υποστηρίζει η δράση πρέπει πρωτίστως να αφορούν στους στρατηγικούς τομείς του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία», δηλαδή αυτούς οι οποίοι ευνοούν την «Έξυπνη, Διατηρήσιμη και Χωρίς Αποκλεισμούς Ανάπτυξη». Ωστόσο, στο Παράρτημα II της δεύτερης τροποποίησης της πρόσκλησης, με τις επιλέξιμες προς ενίσχυση δραστηριότητες, περιλαμβάνεται σχεδόν το σύνολο των δραστηριοτήτων του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα.

Τα ενισχυόμενα επιχειρηματικά σχέδια πρέπει να έχουν συνολικό προϋπολογισμό από €15.000 έως €60.000. Εξ' αυτού, υπό τους περιορισμούς οι οποίοι αναφέρονται στη συνέχεια, οι επιλέξιμες δαπάνες καλύπτονται κατά 100%, μέχρι ποσού το οποίο φθάνει το σύνολο του προϋπολογισμού. Η ενίσχυση παρέχεται μέσω επιδότησης. Οι επιλέξιμες δαπάνες υπάγονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- 1) Λειτουργικές δαπάνες (ενοίκια επαγγελματικού χώρου, δαπάνες ηλεκτρισμού, σταθερής και κινητής επαγγελματικής τηλεφωνίας, ύδρευσης, θέρμανσης κ.ά. - έως 60% του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού)
- 2) Δαπάνες για αμοιβές τρίτων (νομικής, συμβουλευτικής, λογιστικής υποστήριξης, υπηρεσίες θερμοκοιτίδας, σύνταξης και παρακολούθησης επιχειρηματικού σχεδίου και επαγγελματικής κατάρτισης, κ.α. - έως 8% του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού)
- 3) Δαπάνες προβολής, δικτύωσης και συμμετοχής σε εκθέσεις (έως 15% του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού).
- 4) Αποσβέσεις παγίων / Χρηματοδοτική μίσθωση εξοπλισμού (έως 30% του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού)
- 5) Αγορά / Χρηματοδοτική μίσθωση εξοπλισμού / Διαμόρφωση εσωτερικού χώρου μικρής κλίμακας (έως 40% του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού)

- 6) Προμήθεια αναλωσίμων (έως 15% του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού)
- 7) Ασφαλιστικές εισφορές δικαιούχου (επιχειρηματία/εταίρων - έως 30% του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού)
- 8) Μισθολογικό κόστος για νέα/ες θέση/εις (έως €24.000) και
- 9) Δαπάνες προετοιμασίας, υποβολής, κατοχύρωσης ή ανανέωσης για αναγνωρισμένο τίτλο βιομηχανικής ή διανοητικής ιδιοκτησίας (έως 29% του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού)

Οι επιλέξιμες δαπάνες μπορούν να πραγματοποιηθούν σε διάστημα μέχρι είκοσι τέσσερις μήνες από την ημερομηνία της απόφασης ένταξης του επιχειρηματικού σχεδίου στη δράση.

Για τον πρώτο κύκλο της δράσης «Νεοφυής Επιχειρηματικότητα» η περίοδος υποβολής επενδυτικών σχεδίων είχε διάρκεια από 17/03/2016 έως 24/05/2016. Ο προϋπολογισμός της δημόσιας δαπάνης για αυτόν τον κύκλο ήταν €72 εκατ. Δεν έχουν εκδοθεί στοιχεία για τον αριθμό των επενδύσεων οι οποίες εντάχθηκαν στον πρώτο κύκλο και το συνολικό ποσό των ενισχύσεων που τους δόθηκε. Σύμφωνα με τη δεύτερη τροποποίηση της πρόσκλησης για τον πρώτο κύκλο της δράσης, ο β' κύκλος της θα υλοποιηθεί κατά τη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου του 2016, με προϋπολογισμό δημόσιας δαπάνης €48 εκατ.

Η έτερη δράση η οποία έχει προς το παρόν πραγματοποιηθεί από το ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» και αφορά και μεταποιητικές επιχειρήσεις, είναι η δράση "Αναβάθμιση πολύ μικρών & μικρών υφιστάμενων επιχειρήσεων με την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές". Ο συνολικός συγχρηματοδοτούμενος προϋπολογισμός της δράσης ήταν €130 εκατ. Σε αυτή μπορούσαν να συμμετάσχουν, πρώτον, υφιστάμενες επιχειρήσεις οι οποίες τηρούν βιβλία Β' και Γ' κατηγορίας και μέχρι 31/12/2015 έχουν κλεισμένες δύο ή περισσότερες διαχειριστικές χρήσεις, δεύτερον, νέες επιχειρήσεις οι οποίες δεν εμπίπτουν στην κατηγορία των υφιστάμενων και έχουν συσταθεί μέχρι 31/12/2015. Σε συνάφεια με την προηγούμενη δράση, προτεραιοποιήθηκαν τα επενδυτικά σχέδια επιχειρήσεων οι οποίες δραστηριοποιούνται στους τομείς οι οποίοι προωθούν την «Έξυπνη, Διατηρήσιμη και Χωρίς Αποκλεισμούς Ανάπτυξη». Ωστόσο, στο Παράρτημα VI της τροποποίησης της πρόσκλησης, με τις επιλέξιμες προς ενίσχυση δραστηριότητες, περιλαμβάνεται σχεδόν το σύνολο των δραστηριοτήτων του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα.

Ο επιχορηγούμενος προϋπολογισμός μιας επενδυτικής πρότασης μπορούσε να είναι ύψους από €15.000 έως €200.000. Επιπλέον, δεν μπορούσε να υπερβαίνει τον κύκλο εργασιών του έτους 2015, εφόσον αυτός δεν ξεπερνούσε τις €200.000. Στην περίπτωση κύκλου εργασιών

υψηλότερου από €200.000 το 2015, αυτό το ποσό ήταν το μέγιστο επιτρεπτό για τον επιχορηγούμενο προϋπολογισμό του επενδυτικού σχεδίου. Εφόσον το υποβαλλόμενο επενδυτικό σχέδιο είχε προϋπολογισμό μεγαλύτερο του ανώτατου ορίου, το ποσό πέραν της δημόσιας χρηματοδότησης για την κάλυψη του συνολικού προϋπολογισμού θεωρούνταν ιδιωτική συμμετοχή για την υλοποίηση του σχεδίου. Παρότι οι υπερβάλλουσες δαπάνες δεν επιχορηγούνταν, αντικείμενο αξιολόγησης και παρακολούθησης - ελέγχου αποτελούσαν το σύνολο της επενδυτικής πρότασης και του υπερβάλλοντος κόστους.

Η ενίσχυση παρέχεται μέσω επιδότησης. Οι επιλέξιμες δαπάνες υπάγονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- 1) Κτίρια, εγκαταστάσεις και περιβάλλον χώρος (έως 40% του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού)
- 2) Μηχανήματα – Εξοπλισμός (έως 90% του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού)
- 3) Άυλες Δαπάνες (π.χ. πιστοποίηση συστημάτων, προβολή - προώθηση των επιχειρήσεων σε αγορές – στόχους, δικαιώματα τεχνογνωσίας και αξιοποίησή τους για την αποτελεσματικότερη παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών: έως 100% του προϋπολογισμού και σε κάθε περίπτωση μέχρι €100.000) και
- 4) Μισθολογικό κόστος εργαζομένων (υφιστάμενο ή/και νέο προσωπικό) με την υποστήριξη από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (έως 40% και μέχρι €24.000, με μέγιστο ύψος επιχορήγησης ανά Ετήσια Μονάδα Εργασίας (EME) τις €12.000 και μέγιστο αριθμό EME τις 2).

Όπως η δράση «Νεοφυής Επιχειρηματικότητα», η δράση "Αναβάθμιση πολύ μικρών & μικρών υφιστάμενων επιχειρήσεων με την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές" θα πραγματοποιηθεί σε δύο κύκλους. Βάσει της τροποποίησης της πρόσκλησης για τον αρχικό κύκλο, ο προϋπολογισμός της δημόσιας δαπάνης για τον αρχικό κύκλο ήταν €78 εκατ. Σύμφωνα με το ίδιο έγγραφο, ποσοστό 10% του προϋπολογισμού της δράσης θα διατεθεί αποκλειστικά για τις νέες μικρές και πολύ μικρές νέες επιχειρήσεις, ενώ το 90% θα διατεθεί για τις υφιστάμενες πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις.⁸³ Η περίοδος υποβολής επενδυτικών σχεδίων για τον πρώτο κύκλο είχε διάρκεια από 07/04/2016 έως 08/07/2016. Δεν έχουν εκδοθεί στοιχεία για τον αριθμό των επενδύσεων οι οποίες εντάχθηκαν σε αυτόν τον κύκλο και το συνολικό ποσό των ενισχύσεων που τους δόθηκε. Ο β' κύκλος της δράσης

⁸³ Βάσει της Σύστασης της Επιτροπής Νο 2003/361/EC (OJ L 124, 20.5.2003, pp. 36 – 41), ως μικρή ορίζεται η επιχείρηση η οποία απασχολεί λιγότερους από 50 εργαζομένους και της οποίας ο ετήσιος κύκλος εργασιών ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα €10 εκατ. Ως πολύ μικρή ορίζεται η επιχείρηση η οποία απασχολεί λιγότερους από δέκα εργαζομένους και της οποίας ο ετήσιος κύκλος εργασιών ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα €2 εκατ.

έχει προγραμματιστεί να υλοποιηθεί κατά τη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου του 2016, με προϋπολογισμό δημόσιας δαπάνης €52 εκατ.

- **Ενισχύσεις στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων**

Σε συνάφεια με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία», η «αρχιτεκτονική» των 13 Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) του ΕΣΠΑ 2014-2020 περιλαμβάνει και διαμορφώνεται γύρω από τους Θεματικούς Στόχους (ΘΣ) και τις Επιλεγμένες Επενδυτικές Προτεραιότητες (ΕΕΠ) της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ. Σε ότι αφορά τις προτεραιότητες σε κλάδους και τομείς, πέραν όσων υπάγονται στο νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα της χώρας (Ελλάδα 2021) και αναφέρθηκαν κατά την παρουσίαση του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία», κάθε περιφέρεια αναδεικνύει τους κλάδους στους οποίους σημειώνει καλές επιδόσεις ως προς την εξωστρέφεια και την ανταγωνιστικότητα. Αυτοί οι κλάδοι, οι οποίοι ευνόητα διαφέρουν μεταξύ των περιφερειών, θα βρεθούν στο επίκεντρο της στρατηγικής της ΕΕ για Έρευνα και Τεχνολογία για την Έξυπνη Εξειδίκευση (Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation - RIS3).

Συνεπώς, η κλαδική – τομεακή στόχευση διαφοροποιείται μεταξύ των ΠΕΠ λόγω των κλάδων σε κάθε περιφέρεια οι οποίοι διακρίνονται ως προς την εξωστρέφεια και την ανταγωνιστικότητά τους και επομένως θα υποστηριχθούν από τη στρατηγική RIS3. Αυτό το γεγονός δυσχεραίνει την παρουσίαση των προτεραιοτήτων και των δράσεων των ΠΕΠ για όλες τις περιφέρειες της χώρας οι οποίες εστιάζουν (και) σε μεταποιητικούς κλάδους, αφού οι μεταποιητικοί κλάδοι οι οποίοι εντάσσονται στη στρατηγική RIS3 δεν είναι οι ίδιοι σε όλες τις περιφέρειες, ενώ η υποστήριξή τους επιδιώκεται μέσω διαφορετικών κατηγοριών δράσεων. Για αυτόν το λόγο, στη συνέχεια της παρούσας υπό-ενότητας παρουσιάζονται οι προτεραιότητες και οι δράσεις των ΠΕΠ οι οποίες αφορούν (και) στις μεταποιητικές επιχειρήσεις στις περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας και Κεντρικής Μακεδονίας. Η επιλογή των συγκεκριμένων περιφερειών βασίστηκε στην υψηλή συγκέντρωση μεταποιητικών παραγωγικών μονάδων σε αυτές.

- *Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Στερεάς Ελλάδας*

Καθώς όπως προαναφέρθηκε η υποστήριξη μεταποιητικών κλάδων μέσω των δράσεων ενίσχυσης των ΠΕΠ εξαρτάται από τους κλάδους οι οποίοι διακρίνονται σε κάθε περιφέρεια ως προς την εξωστρέφεια και την ανταγωνιστικότητά τους, προέχει της ανάλυσης των στόχων και των προτεραιοτήτων του ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας οι οποίοι αφορούν και στη Μεταποίηση, η παρουσίαση αυτών των κλάδων. Στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, με εξαίρεση έναν

κλάδο, οι περισσότερο εξωστρεφείς και ανταγωνιστικοί προέρχονται από τη Μεταποίηση. Επομένως, για την προώθηση της Έξυπνης Εξειδίκευσης στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας μέσω της RIS3, θα υποστηριχθούν οι παρακάτω μεταποιητικοί κλάδοι (με εξαίρεση την Ανακύκλωση):

- Παραγωγή βασικών μετάλλων
- Τρόφιμα - Ποτά
- Κατασκευή μηχανών γραφείου και ηλεκτρονικών υπολογιστών
- Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων
- Παραγωγή οπτάνθρακα (κώκ), προϊόντων διύλισης πετρελαίου και χημικών προϊόντων
- Ανακύκλωση, δευτερογενείς πρώτες ύλες
- Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού

Οι Επιλεγμένες Επενδυτικές Προτεραιότητες της Πολιτικής Συνοχής μέσω των οποίων θα υποστηριχθούν (και) μεταποιητικές επιχειρήσεις στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, οι κατηγορίες επενδύσεων στις οποίες θα δοθούν ενισχύσεις για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων και τα μέσα ενίσχυσης είναι τα κάτωθι:

ΕΕΠ 1b: Προαγωγή επιχειρηματικών επενδύσεων στην έρευνα και καινοτομία, ανάπτυξη δεσμών και συνεργειών μεταξύ επιχειρήσεων, κέντρων έρευνας και ανάπτυξης και του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ιδίως μέσω της προαγωγής επενδύσεων στην ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών, στη μεταφορά τεχνολογίας, στην κοινωνική καινοτομία, στην οικολογική καινοτομία, στις εφαρμογές παροχής δημόσιων υπηρεσιών, στην ενθάρρυνση της ζήτησης, στη δικτύωση, στα συμπλέγματα φορέων και στην ανοιχτή καινοτομία μέσω ευφυούς εξειδίκευσης, καθώς και στήριξη της τεχνολογικής και εφαρμοσμένης έρευνας, δοκιμαστικών δράσεων, ενεργειών έγκαιρης επικύρωσης προϊόντων, προηγμένων ικανοτήτων παραγωγής και πρώτης παραγωγής, ειδικά σε βασικές τεχνολογίες, και διάδοση των τεχνολογιών γενικής εφαρμογής

Για την επίτευξη της συγκεκριμένης Επενδυτικής Προτεραιότητας θα υλοποιηθούν δράσεις αποκλειστικά στους τομείς της RIS3, οι οποίοι στο σύνολό τους ενός εξαιρουμένου προέρχονται από τη Μεταποίηση, όπως:

- 1) Ενισχύσεις για προώθηση ιδιωτικών επενδύσεων Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Καινοτομίας (ΕΤΑΚ) στους τομείς του Τουρισμού - Πολιτισμού, της

- Αγροδιατροφής (συμπεριλαμβανομένης της Υδατοκαλλιέργειας), της Βιομηχανίας Μετάλλου, της περιβαλλοντικής επιχειρηματικότητας κ.λπ.,
- 2) Ενισχύσεις για τη δημιουργία clusters σε πεδία συγκέντρωσης παραγωγικού δυναμικού με προοπτικές ανάπτυξης καινοτομιών όπως π.χ. στη Βιομηχανία Μετάλλου, στην Αγροδιατροφή και στον Τουρισμό,
 - 3) Δράσεις ανάπτυξης νέων προϊόντων και διαδικασιών μέσα από συμβουλευτικές υπηρεσίες και μεταφορά τεχνολογίας χρησιμοποιώντας μεθόδους, όπως π.χ. τα κουπόνια καινοτομίας σε πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις,
 - 4) Ενισχύσεις για την προώθηση των ερευνητικών συνεργασιών και συμπράξεων μεταξύ επιχειρήσεων και ερευνητικών φορέων (π.χ. ΤΕΙ / ΑΕΙ, ΕΒΕΤΑΜ) ή μεταξύ επιχειρήσεων και
 - 5) Δημιουργία μηχανισμού υποστήριξης όλων των ενδιαφερομένων για την αξιοποίηση του HORIZON (π.χ. ΕΒΕΤΑΜ, Πανεπιστήμια / ΤΕΙ, επιχειρήσεις, λοιποί δημόσιοι φορείς)

Στο έγγραφο του ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας δεν έχουν προσδιοριστεί τα μέσα ενίσχυσης για τις παραπάνω κατηγορίες δράσεων. Όμως, επισημαίνεται ότι «η οικονομική ενίσχυση μεγάλων επιχειρήσεων (>249 απασχολούμενους) από τα Διαρθρωτικά Ταμεία δεν επιτρέπεται, παρά μόνο έμμεσα και όταν αυτή λειτουργεί σε συνέργεια με μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις και εφόσον τα οφέλη είναι περιορισμένα για τη μεγάλη επιχείρηση, και δεν οδηγεί (σ.σ. η συνέργεια) σε εξάρτηση των ΜΜΕ από τη μεγάλη επιχείρηση (π.χ. μέσω συμβάσεων ΤΠΕ)». Επιπλέον, το κείμενο του ΠΕΠ δεν περιλαμβάνει αναλυτικό προϋπολογισμό δαπανών ανά Επιλεγμένη Επενδυτική Προτεραιότητα.

ΕΕΠ 2b - Ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών ΤΠΕ, ηλεκτρονικό εμπόριο και αύξηση της ζήτησης για ΤΠΕ.

Με τη συγκεκριμένη Επενδυτική Προτεραιότητα θα δοθούν ενισχύσεις σε επιχειρήσεις του τομέα Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνίας (ΤΠΕ), προκειμένου να αναβαθμίσουν τις παραγωγικές ικανότητες και την προσφορά σχετικών αγαθών, εφαρμογών και υπηρεσιών ΤΠΕ. Ακολούθως, θα δοθεί έμφαση σε δράσεις με το εξής περιεχόμενο:

- 1) Ανάπτυξη εφαρμογών ΤΠΕ στη βιομηχανική παραγωγή, στον τουρισμό και στον πολιτισμό.
- 2) Ανάπτυξη εφαρμογών ΤΠΕ στη διάθεση αγαθών και υπηρεσιών και στις εξαγωγές.
- 3) Ανάπτυξη Εφαρμογών ΤΠΕ στην κοινωνική και «πράσινη» οικονομία. (π.χ. περιβάλλον, ενέργεια)

- 4) Ανάπτυξη εφαρμογών ΤΠΕ από ΜΜΕ σε τομείς όπως e-commerce, e-business, ICT start-ups, living labs, web entrepreneurs κ.ά.

Και για τις κατηγορίες δράσεων οι οποίες υπάγονται στην Επενδυτική Προτεραιότητα 2b δεν έχουν προσδιοριστεί τα μέσα ενίσχυσης τα οποία θα δοθούν στις επιχειρήσεις.

ΕΕΠ 3α: Προώθηση της επιχειρηματικότητας, ιδίως με τη διευκόλυνση της οικονομικής εκμετάλλευσης νέων ιδεών και τη στήριξη της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, μεταξύ άλλων μέσω φυτωρίων επιχειρήσεων

Για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πολυετούς οικονομικής κρίσης και προκειμένου να προωθηθεί η επιχειρηματικότητα και η ίδρυση νέων επιχειρήσεων σε επιλεγμένους εξωστρεφείς και ανταγωνιστικούς κλάδους, θα πραγματοποιηθούν δράσεις στο πλαίσιο της ΕΕΠ 3α όπως:

- 1) Δημιουργία περιφερειακού μηχανισμού υποστήριξης των ΜΜΕ,
- 2) Ενισχύσεις για την ίδρυση ΜΜΕ στους επιλεγμένους τομείς της RIS3, με έμφαση στην παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών,
- 3) Αξιοποίηση σχολαζουσών υποδομών για την ανάπτυξη και ολοκληρωμένη υποστήριξη νέων επιχειρήσεων (business incubators) για την επιχειρηματική καινοτομία και την νεανική επιχειρηματικότητα,
- 4) Προώθηση επιχειρήσεων έντασης γνώσης μέσω spin-offs και spin-outs και
- 5) Προώθηση τουριστικών επενδύσεων σε νέους τομείς τουρισμού και σε δραστηριότητες με υψηλή τοπική προστιθέμενη αξία.

Όπως για τις δράσεις μέσω των προηγούμενων ΕΕΠ, δεν έχουν προσδιοριστεί τα μέσα ενίσχυσης.

ΕΕΠ 3c: Στήριξη της δημιουργίας και της επέκτασης προηγμένων ικανοτήτων για την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών.

Για την ενσωμάτωση προηγμένων τεχνολογιών στις ΜΜΕ των κλάδων του πυρήνα εξειδίκευσης της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας βάσει της RIS3, προκειμένου οι επιχειρήσεις οι οποίες υπάγονται σε αυτούς να παράξουν νέα προϊόντα ή/και να αναβαθμίσουν όσα ήδη προσφέρουν, προβλέπονται οι παρακάτω κατηγορίες δράσεων:

- 1) Ενισχύσεις του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού των ΜΜΕ, για την ανάπτυξη νέων προϊόντων ή υπηρεσιών ή / και για ποιοτική αναβάθμιση αυτών, καθώς και για τη διαφοροποίηση της παραγωγικής βάσης των επιχειρήσεων,

- 2) Ενισχύσεις για την ποιοτική αναβάθμιση, την πιστοποίηση και τυποποίηση των προϊόντων,
- 3) Ενισχύσεις για την ανάπτυξη νέων / διαφοροποίηση προϊόντων και υπηρεσιών και
- 4) Οργάνωση χώρων υποδοχής παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Επίσης δεν έχουν προσδιοριστεί για τις δράσεις οι οποίες εμπίπτουν στην ΕΕΠ 3c τα μέσα ενίσχυσης τα οποία θα διατεθούν στις επιχειρήσεις.

Τέλος, ενισχύσεις σε επιχειρήσεις του μεταποιητικού τομέα από το ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας θα δοθούν για την επίτευξη της Επιλεγμένης Επενδυτικής Προτεραιότητας 6g, η οποία εστιάζει στη «Στήριξη της βιομηχανικής μετάβασης προς μια οικονομία με αποδοτική χρήση των πόρων, προώθηση της πράσινης ανάπτυξης, της οικολογικής καινοτομίας και της διαχείρισης περιβαλλοντικών επιδόσεων στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα». Η υλοποίηση αυτής της Επενδυτικής Προτεραιότητας θα περιλαμβάνει δράσεις όπως:

- 1) Ενίσχυση επενδύσεων για την ορθολογική διαχείριση των πόρων, την εξοικονόμηση εισροών υλικών και για την επανάκτηση αυτών, καθώς και για την ανάπτυξη και χρήση νέων υλικών,
- 2) Προώθηση επενδύσεων στον τομέα της «πράσινης» ανάπτυξης και των περιβαλλοντικών τεχνολογιών,
- 3) Συμπράξεις ερευνητικών μονάδων και επιχειρήσεων για την προώθηση σχεδίων οίκο-καινοτομίας και
- 4) Υποστήριξη σχεδίων ανάπτυξης και εφαρμογών της οίκο-καινοτομίας.

Και για αυτές τις κατηγορίες δράσεων δεν έχουν καθοριστεί στο έγγραφο του ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας τα χρηματοδοτικά εργαλεία που θα διατεθούν στις επιχειρήσεις.

Ο μη προσδιορισμός των τρόπων ενισχύσεων των επιχειρήσεων από τις προβλεπόμενες δράσεις στο πλαίσιο των ΕΕΠ του ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας οι οποίες παρουσιάστηκαν παραπάνω μάλλον αποτελεί μια από τις βασικές αιτίες του γεγονότος ότι -σε αντίθεση με το ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία»- ακόμα δεν έχουν πραγματοποιηθεί από το συγκεκριμένο ΠΕΠ δράσεις οι οποίες να αφορούν σε μεταποιητικές επιχειρήσεις.

- *Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κεντρικής Μακεδονίας*

Εκτός της παροχής της πληροφόρησης σχετικά με τις δυνατότητες παροχής ενίσχυσης σε μεταποιητικές επιχειρήσεις από το ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας κατά την Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020, η παρούσα υπό-ενότητα της μελέτης θα συμβάλλει στην ανάδειξη των

σημαντικών διαφορών μεταξύ των ΠΕΠ ως προς τους κλάδους στους οποίους δίνουν προτεραιότητα και τις δράσεις – προγράμματα που θα υλοποιήσουν για την υποστήριξή τους. Σε αντίθεση με την περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, οι κλάδοι οι οποίοι αναδείχθηκαν ως οι πλέον εξωστρεφείς και ανταγωνιστικοί στην Κεντρική Μακεδονία σύμφωνα με τη μεθοδολογία της στρατηγικής της ΕΕ για Έρευνα και Τεχνολογία για την Έξυπνη Εξειδίκευση (RIS3) δεν προέρχονται σχεδόν αποκλειστικά από τη Μεταποίηση. Σε αυτούς περιλαμβάνονται κλάδοι των υπηρεσιών και ο τομέας της Ενέργειας. Επιπλέον, κανένας από τους μεταποιητικούς κλάδους με συγκριτικά πλεονεκτήματα στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας δεν συμπεριλαμβάνεται στους αντίστοιχους στην Κεντρική Μακεδονία. Επομένως, ο σχεδιασμός δράσεων του ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας έχει διαμορφωθεί με γνώμονα την κάλυψη των δικών τους, διαφορετικών αναγκών και στόχων από τους μεταποιητικούς κλάδους οι οποίοι πρωτοστατούν σε ανταγωνιστικότητα στη Στερεά Ελλάδα. Οι κλάδοι οι οποίοι συμβάλλουν στην Έξυπνη Εξειδίκευση στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας είναι οι εξής:

- Αγροδιατροφικός τομέας
- Δομικά υλικά
- Κλωστοϋφαντουργία -Ένδυση
- Τουρισμός – Πολιτισμός
- ΤΠΕ
- Ενέργεια
- Περιβάλλον
- Μεταφορές και διαχείριση εφοδιαστικής αλυσίδας

Οι Επιλεγμένες Επενδυτικές Προτεραιότητες της Πολιτικής Συνοχής μέσω των οποίων θα υποστηριχθούν (και) μεταποιητικές επιχειρήσεις στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, οι κατηγορίες επενδύσεων στις οποίες θα δοθούν ενισχύσεις για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων και τα μέσα ενίσχυσης είναι τα εξής:

ΕΕΠ 1b: Προαγωγή επιχειρηματικών επενδύσεων στην έρευνα και καινοτομία, ανάπτυξη δεσμών και συνεργειών μεταξύ επιχειρήσεων, κέντρων έρευνας και ανάπτυξης και του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ιδίως μέσω της προαγωγής επενδύσεων στην ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών, στη μεταφορά τεχνολογίας, στην κοινωνική καινοτομία, στην οικολογική καινοτομία, στις εφαρμογές παροχής δημόσιων υπηρεσιών, στην ενθάρρυνση της ζήτησης, στη δικτύωση, στα συμπλέγματα φορέων και στην ανοιχτή καινοτομία μέσω ευφυούς εξειδίκευσης, καθώς και στήριξη της τεχνολογικής και εφαρμοσμένης έρευνας, δοκιμαστικών δράσεων, ενεργειών έγκαιρης επικύρωσης προϊόντων, προηγμένων

ικανοτήτων παραγωγής και πρώτης παραγωγής, ειδικά σε βασικές τεχνολογίες, και διάδοση των τεχνολογιών γενικής εφαρμογής

Προκειμένου να επιτευχθεί η συγκεκριμένη Επενδυτική Προτεραιότητα θα υλοποιηθούν οι παρακάτω κατηγορίες δράσεων:

- 1) Ενίσχυση μεμονωμένων επιχειρήσεων κατάλληλου μεγέθους για επενδύσεις σε εφαρμοσμένη έρευνα που στοχεύει σε προϊόντική ή διεργασιακή, τεχνολογικά οδηγούμενη καινοτομία,
- 2) Ενίσχυση επενδύσεων για ΕΤΑΚ συμπράξεων ή συνεργασιών μεταξύ επιχειρήσεων, ακαδημαϊκών ή ερευνητικών κέντρων ή / και διεθνών εταίρων για την πραγματοποίηση εφαρμοσμένης έρευνας, με σκοπό την επίλυση προβλημάτων κοινού ενδιαφέροντος ή για την από κοινού ανάπτυξη νέων προϊόντων,
- 3) Ενίσχυση επιχειρήσεων που βρίσκονται στην αρχική τους φάση (seed or start-up phase) και έχουν να επιδείξουν ένα καινοτόμο προϊόν ή υπηρεσία, προκειμένου να μπορέσουν να εισάγουν το προϊόν/την υπηρεσία τους στην αγορά,
- 4) Διάθεση κουπονιών καινοτομίας σε πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις, με σκοπό την τόνωση της καινοτομικής τους δραστηριότητας και την παροχή κινήτρων για πειραματισμό και
- 5) Ενίσχυση μόνιμων συνεργατικών μηχανισμών που θα σχεδιάσουν ένα πλαίσιο για τα ενδιαφερόμενα μέρη, με επικεφαλής τη βιομηχανία, για τον καθορισμό των προτεραιοτήτων στον τομέα της ΕΤΑΚ, των χρονικών πλαισίων και των σχεδίων δράσης στους τομείς στρατηγικής σημασίας σύμφωνα με την RIS3. Έχει προβλεφθεί η δημιουργία ενός τέτοιου μηχανισμού για κάθε μία προτεραιότητα της RIS3 που περιλαμβάνει αντικείμενα τεχνολογικής καινοτομίας.

Επισημαίνεται ότι για τις κατηγορίες δράσεων οι οποίες εξυπηρετούν τη συγκεκριμένη Επενδυτική Προτεραιότητα, αλλά και για όσες υπάγονται στις υπόλοιπες Επενδυτικές Προτεραιότητες που αφορούν και σε μεταποιητικές επιχειρήσεις, δεν είχαν καθοριστεί στο έγγραφο του ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας τα μέσα ενίσχυσης τα οποία θα έχουν στη διάθεσή τους οι επιχειρήσεις. Επίσης, δεν περιλαμβάνονταν στο κείμενο του ΠΕΠ αναλυτικός προϋπολογισμός, για τις δαπάνες ανά Επιλεγμένη Επενδυτική Προτεραιότητα.

ΕΕΠ 2b - Ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών ΤΠΕ, ηλεκτρονικό εμπόριο και αύξηση της ζήτησης για ΤΠΕ.

Οι κατηγορίες δράσεων οι οποίες θεωρείται ότι θα συμβάλλουν στην επίτευξη της Επενδυτικής Προτεραιότητας 2b και αφορούν πρωτίστως σε μεταποιητικές επιχειρήσεις είναι οι παρακάτω:

- 1) Ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων επιχειρήσεων του δευτερογενή τομέα και του τουρισμού - πολιτισμού για την εισαγωγή διεργασιών, οργανωτικών ή προωθητικών καινοτομιών, υποστηριζόμενων από τις ΤΠΕ και
- 2) Ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων επιχειρήσεων του δευτερογενή τομέα και του εμπορίου για την εφαρμογή λύσεων ηλεκτρονικού εμπορίου ή διαχείρισης εφοδιαστικής αλυσίδας.

ΕΕΠ 3c: Στήριξη της δημιουργίας και της επέκτασης προηγμένων ικανοτήτων για την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών.

Για τη διεύρυνση της ποικιλίας των προϊόντων / υπηρεσιών τα οποία παράγονται από τις ΜΜΕ της συγκεκριμένης περιφέρειας με νέα καινοτόμα προϊόντα, όπως επίσης για τη μείωση του χρόνου εισαγωγής τους στην αγορά, οι δράσεις υπό την Επενδυτική Προτεραιότητα 3c θα εστιάσουν σε:

- 1) Ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων, κατά προτεραιότητα από τους τομείς που έχουν διακριθεί βάσει της RIS3, για την εισαγωγή βασικών τεχνολογιών γενικής εφαρμογής (ΤΠΕ, νανοτεχνολογία, βιοτεχνολογία κ.ά.),
- 2) Ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων επιχειρήσεων όλων των κλάδων για την εισαγωγή διεργασιακών, οργανωτικών ή προωθητικών καινοτομιών και
- 3) Ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων επιχειρήσεων των RIS3 κλάδων για την ανάπτυξη και παραγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών ή για τη διαφοροποίηση και ποιοτική αναβάθμιση υφιστάμενων προϊόντων.

ΕΕΠ 3d: Στήριξη της ικανότητας των ΜΜΕ να αναπτύσσονται σε περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς αγορές, και να συμμετέχουν σε διαδικασίες καινοτομίας.

Προκειμένου να ενισχυθεί η δυνατότητα των ΜΜΕ στην Κεντρική Μακεδονία να αναδιαρθρώσουν την παραγωγή τους, ούτως ώστε να μπορούν να ενταχθούν σε νέες αλυσίδες αξίας, αλλά και σε νέες αγορές, θα πραγματοποιηθούν δράσεις με τους εξής στόχους:

- 1) Δημιουργία συνεργατικών σχηματισμών στις επιλεγμένες αλυσίδες αξίας τομέων της οικονομίας σύμφωνα με την RIS3, με σκοπό την παραγωγή και διάθεση καινοτόμων προϊόντων/υπηρεσιών,

- 2) Ενίσχυση σχεδίων αναδιάρθρωσης, διαφοροποίησης προϊόντων και τεχνολογικού εκσυγχρονισμού ΜΜΕ, ανεξαρτήτως οικονομικής δραστηριότητας,
- 3) Ενίσχυση επενδύσεων για μείωση του κόστους παραγωγής μέσω νέου τεχνολογικού εξοπλισμού ή/και μέσω νέων μεθόδων/συστημάτων παραγωγής και
- 4) Ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων ΜΜΕ για τη βελτίωση της αποδοτικότητας στη χρήση των συντελεστών παραγωγής ως προς την εξοικονόμηση ενέργειας και φυσικών πόρων (ανεξαρτήτως οικονομικής δραστηριότητας).

Όπως στην περίπτωση του ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας, ο μη προσδιορισμός των τρόπων ενισχύσεων των επιχειρήσεων για τις κατηγορίες δράσεων της κάθε Επενδυτικής Προτεραιότητας και από το ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας, μάλλον αποτελεί μια από τις βασικές αιτίες του ότι ακόμα δεν έχουν πραγματοποιηθεί και από αυτό το ΠΕΠ δράσεις οι οποίες να αφορούν σε μεταποιητικές επιχειρήσεις.

Δυνατότητες ενισχύσεων από το Νέο Επενδυτικό Νόμο (Ν. 4399/2016)

Όπως σε κάθε επενδυτικό νόμο, και στον πρόσφατα επικυρωμένο από τη Βουλή των Ελλήνων προσδιορίζονται οι κλάδοι των οποίων οι επενδύσεις δεν εντάσσονται στα καθεστώτα ενίσχυσης τα οποία περιλαμβάνει, οι κατηγορίες επενδύσεων οι οποίες εξαιρούνται από αυτά, οι επιλέξιμες προς ενίσχυση κατηγορίες δαπανών, τα διαθέσιμα είδη ενισχύσεων και οι εντάσεις / ύψη τους.

Αναλυτικά, σύμφωνα με την περίπτωση Β' της παραγράφου 2 του άρθρου 7 αυτού του νόμου, από τους μεταποιητικούς κλάδους εξαιρούνται από τα καθεστώτα ενισχύσεων οι δραστηριότητες με Κωδικό Αριθμό Δραστηριότητας (ΚΑΔ) 2008 από 05 (Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη) έως και 09 (Υποστηρικτικές δραστηριότητες εξόρυξης). Επιπλέον, βάσει της περίπτωσης Α' του ίδιου άρθρου δεν μπορούν να λάβουν ενισχύσεις στο πλαίσιο του ίδιου νόμου οι εξής μεταποιητικοί τομείς:

- α) Ο τομέας του χάλυβα, όπως ορίζεται στο στοιχείο 43 του άρθρου 2 του Γενικού Απαλλακτικού Κανονισμού (ΓΑΚ)⁸⁴,
- β) Ο τομέας των συνθετικών ινών, όπως ορίζεται στο στοιχείο 44 του άρθρου 2 του ΓΑΚ και

⁸⁴ Ο Γενικός Απαλλακτικός Κανονισμός (ΓΑΚ) της ΕΕ αφορά στις κατηγορίες ενισχύσεων οι οποίες είναι συμβατές με τους όρους της εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επομένως εξαιρούνται από την υποχρέωση κοινοποίησής τους στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ο πλέον πρόσφατος ΓΑΚ ορίστηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ) της Επιτροπής αριθ. 651/2014 (OJ L 187, 01.07.2014, pp.1-78).

γ) Ο τομέας του άνθρακα, όπως ορίζεται ο άνθρακας στο στοιχείο 13 του άρθρου 2 του ΓΑΚ.

Επιπλέον, η περίπτωση α' της παραγράφου 6 του άρθρου 7 ορίζει ότι με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων καθορίζονται ειδικοί όροι, προϋποθέσεις, προδιαγραφές και περιορισμοί για την υπαγωγή στα καθεστώτα ενισχύσεων των επενδυτικών σχεδίων από τον τομέα της μεταποίησης και της εμπορίας γεωργικών προϊόντων. Η συγκεκριμένη κοινή υπουργική απόφαση θα ρυθμίζει αποκλειστικά τις περιπτώσεις στις οποίες η ενίσχυση του επενδυτικού σχεδίου καθορίζεται με βάση τις επιλέξιμες δαπάνες του σχεδίου ή το μισθολογικό κόστος των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργούνται ως αποτέλεσμα της υλοποίησης του επενδυτικού σχεδίου.

Οι επιλέξιμες κατηγορίες δαπανών από τα καθεστώτα περιφερειακών ενισχύσεων των υπόλοιπων μεταποιητικών δραστηριοτήτων, καθώς και όποιων άλλων κλάδων δεν εξαιρούνται από τη λήψη ενισχύσεων, υπό τους όρους και τους περιορισμούς οι οποίοι καθορίζονται από τον ίδιο νόμο, είναι οι εξής⁸⁵:

- α) Επενδυτικές δαπάνες σε ενσώματα στοιχεία ενεργητικού (π.χ. κατασκευή, επέκταση, εκσυγχρονισμός κτηριακών εγκαταστάσεων μιας επιχείρησης, καθώς και ειδικών - βοηθητικών εγκαταστάσεων των κτηρίων, αγορά από ΜΜΕ του συνόλου των υφιστάμενων παγίων στοιχείων ενεργητικού μιας παραγωγικής μονάδας (κτήρια, μηχανήματα, λοιπός εξοπλισμός) ή μέρους αυτών, μισθώματα της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούργιων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση⁸⁶).
- β) Επενδυτικές δαπάνες σε άυλα στοιχεία ενεργητικού (π.χ. μεταφορά τεχνολογίας μέσω της αγοράς δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, αδειών εκμετάλλευσης, ευρεσιτεχνιών, συστήματα διασφάλισης και ελέγχου ποιότητας, πιστοποιήσεις, προμήθεια - εγκατάσταση λογισμικού) και
- γ) Μισθολογικό κόστος των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργούνται ως αποτέλεσμα της υλοποίησης του επενδυτικού σχεδίου, για περίοδο δύο ετών από τη δημιουργία

⁸⁵ Εκτός από τις επιλέξιμες κατηγορίες από τα καθεστώτα περιφερειακών ενισχύσεων, υπάρχουν και οι κατηγορίες δαπανών για τις οποίες παρέχονται ενισχύσεις πλην των περιφερειακών. Αυτές οι κατηγορίες αφορούν σε μικρό τμήμα των επιλέξιμων δαπανών από τον επενδυτικό νόμο. Οι συγκεκριμένες κατηγορίες παρουσιάζονται στο άρθρο 9, ενώ οι εντάσεις των ενισχύσεων τους καθορίζονται στην παρ. 2 του άρθρου 11.

⁸⁶ Υπό τον όρο ότι στη σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης προβλέπεται ότι ο εξοπλισμός θα περιέλθει στην κυριότητα του μισθωτή κατά τη λήξη της σύμβασης.

κάθε θέσης. Το μισθολογικό κόστος αποτελεί αυτοτελή επιλέξιμη δαπάνη και όχι σε συνδυασμό με τις κατηγορίες επιλέξιμων δαπανών α) και β).

Σε ότι αφορά το ύψος των ενισχύσεων από τον επενδυτικό νόμο, οι μέγιστες εντάσεις ενισχύσεων για τις επενδύσεις περιφερειακού χαρακτήρα καθορίζονται ανά περιφέρεια από τον Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων (ΧΠΕ) ο οποίος έχει εγκριθεί για κάθε χώρα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ο ΧΠΕ για την Ελλάδα κατά την Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020 εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Μάιο του 2014.⁸⁷ Οι μέγιστες εντάσεις ενισχύσεων για μεγάλες επιχειρήσεις οι οποίες αναφέρονται στο ΧΠΕ, προσαυξάνονται κατά 10% για μεσαίες επιχειρήσεις και κατά 20% για μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις. Επενδυτικά σχέδια με επιλέξιμες δαπάνες οι οποίες υπερβαίνουν τα €50 εκατ. θεωρούνται «μεγάλα επενδυτικά σχέδια». Σε αυτά, το ανώτατο ποσό ενίσχυσης προσδιορίζεται από το νέο επενδυτικό νόμο με διαφορετικό τρόπο (περίπτωση δ' παραγράφου 1 άρθρου 11). Το συνολικό ποσό ενίσχυσης ανά υποβαλλόμενο επενδυτικό σχέδιο δεν μπορεί να υπερβεί το ποσό των €5 εκατ.⁸⁸ Οι παρεχόμενες σε κάθε φορέα ενισχύσεις, στις οποίες περιλαμβάνονται και ενισχύσεις σε συνεργαζόμενες ή συνδεδεμένες επιχειρήσεις δεν μπορούν να υπερβούν σωρευτικά τα €10 εκατ. για μεμονωμένη επιχείρηση και τα €20 εκατ. για το σύνολο των συνεργαζόμενων ή συνδεδεμένων επιχειρήσεων, με την επιφύλαξη των περιορισμών του άρθρου 4 του ΓΑΚ.

Ως προς τις δυνατότητες κατανομής της ενίσχυσης στις κατηγορίες επιλέξιμων δαπανών, ενδεικτικά, οι επενδύσεις σε κατασκευή, επέκταση ή / και εκσυγχρονισμό κτηριακών εγκαταστάσεων μιας επιχείρησης, καθώς και ειδικών - βοηθητικών εγκαταστάσεων των κτηρίων, δεν επιτρέπεται αθροιστικά να υπερβαίνουν το 45% του συνόλου των επιλέξιμων δαπανών περιφερειακών ενισχύσεων. Αυτός ο συντελεστής διαμορφώνεται στο 60% για τις αντίστοιχες δαπάνες των επενδυτικών σχεδίων στον τομέα του Τουρισμού τα οποία κατ' εξαίρεση υπάγονται στα καθεστώτα ενισχύσεων (περίπτωση γ' της παραγράφου 4 του άρθρου 7) και στο 70% για τις δαπάνες των επενδυτικών σχεδίων στον τομέα Υπηρεσιών μεταφοράς με διαχείριση της αλυσίδας εφοδιασμού προς τρίτους (logistics - υποπερίπτωση γγ' της περίπτωσης β' της παραγράφου 4 του ίδιου άρθρου).

Επιπρόσθετα, οι επιλέξιμες δαπάνες σε άυλα στοιχεία ενεργητικού από μεγάλες επιχειρήσεις (>249 απασχολούμενοι) το 50% του συνόλου των επιλέξιμων δαπανών περιφερειακών ενισχύσεων, ενώ στις ΜΜΕ το αντίστοιχο ανώτατο ποσοστό είναι το 75%.

⁸⁷ Έγγραφο C (2014) 2642 / 7.5.2014.

⁸⁸ Εξαιρουμένων των δυνατοτήτων που παρέχει το άρθρο 67

Περνώντας στα προβλεπόμενα είδη ενισχύσεων από τον επενδυτικό νόμο, περιλαμβάνονται σε αυτά πολλά εναλλακτικά μέσα ενίσχυσης. Αυτά παρέχονται μεμονωμένα ή συνδυαστικά στις επιχειρήσεις και συνυπολογίζονται για τον καθορισμό της παρεχόμενης συνολικής ενίσχυσης σε κάθε επενδυτικό σχέδιο, υπό ορισμένους περιορισμούς ως προς το ύψος κάθε είδους ενίσχυσης (παρ. 1 άρθρου 8 του νόμου). Συγκεκριμένα, τα διαθέσιμα είδη ενισχύσεων υπό το νέο επενδυτικό νόμο είναι τα παρακάτω:

- α) Φορολογική απαλλαγή, που συνίσταται στην απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος επί των πραγματοποιούμενων προ φόρου κερδών, τα οποία προκύπτουν με βάση τη φορολογική νομοθεσία, από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης, αφαιρουμένου του φόρου του νομικού προσώπου ή της νομικής οντότητας που αναλογεί στα κέρδη που διανέμονται ή αναλαμβάνονται από τους εταίρους. Το ποσό της φορολογικής απαλλαγής συνιστά ισόποσο αποθεματικό.
- β) Επιχορήγηση, η οποία συνίσταται στη δωρεάν παροχή από το Δημόσιο χρηματικού ποσού για την κάλυψη τμήματος των ενισχυόμενων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου.
- γ) Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης, η οποία συνίσταται στην κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού. Η επιδότηση της χρηματοδοτικής μίσθωσης δεν μπορεί να υπερβαίνει τα επτά έτη.
- δ) Επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης, η οποία συνίσταται στην κάλυψη από το Δημόσιο μέρους του μισθολογικού κόστους των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργούνται από το ενισχυόμενο επενδυτικό σχέδιο και οι οποίες δεν λαμβάνουν καμία άλλη κρατική ενίσχυση,
- ε) Σταθεροποίηση συντελεστή φορολογίας εισοδήματος και
- στ) Χρηματοδότηση επιχειρηματικού κινδύνου μέσω ταμείου συμμετοχών.

Επισημαίνεται ότι προκειμένου να δικαιούνται οι υπαγόμενες επιχειρήσεις να λάβουν τις ενισχύσεις των περιπτώσεων β) και γ), πρέπει να έχουν εμφανίσει κέρδη σε μία κατ'ελάχιστον διαχειριστική χρήση από τις τελευταίες επτά πριν από τη διαχειριστική χρήση της αίτησης υπαγωγής.

Εκτός από τις περιφερειακές ενισχύσεις, ο καινούριος επενδυτικός νόμος περιλαμβάνει και ειδικές κατηγορίες ενισχύσεων. Αυτές προσδιορίζονται στο άρθρο 12 και περιλαμβάνουν τις εξής κατηγορίες επιχειρήσεων:

- α) Εξωστρεφείς μικρομεσαίες επιχειρήσεις,
- β) Καινοτόμες μικρομεσαίες επιχειρήσεις,
- γ) Ανεξάρτητες μικρομεσαίες επιχειρήσεις,
- δ) Επιχειρήσεις οι οποίες παρουσιάζουν αύξηση της απασχόλησής τους,
- ε) Συνεταιρισμοί, Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.), Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (ΑΣ), Ομάδες Παραγωγών (ΟΠ) κ.ά.
- στ) Επιχειρήσεις των οποίων τα επενδυτικά σχέδια υλοποιούνται σε κάποιον από τους κλάδους ΤΠΕ και Αγροδιατροφής, ως κύριο κλάδο δραστηριότητάς τους,
- ζ) Επιχειρήσεις οι οποίες επιτυγχάνουν αυξημένη προστιθέμενη αξία,
- η) Επιχειρήσεις, των οποίων το υπαγόμενο επενδυτικό σχέδιο υλοποιείται σε Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές Περιοχές (Β.Ε.ΠΕ.), Επιχειρηματικά Πάρκα (Ε.Π.) κ.λπ. και δεν αφορούν σε εκσυγχρονισμό ή επέκταση υφιστάμενων δομών της ενισχυόμενης επιχείρησης,
- θ) Επιχειρήσεις των οποίων το επενδυτικό σχέδιο υλοποιείται σε ειδικές περιοχές, οι οποίες αναφέρονται στο σχετικό, τελευταίο Παράρτημα του νέου επενδυτικού νόμου.

Ανακεφαλαιώνοντας τη συνοπτική παρουσίαση του πρόσφατου νόμου για την ενίσχυση των επενδύσεων, αυτός περιλαμβάνει διατάξεις για την υπαγωγή σε καθεστώς ενίσχυσης πολλών κατηγοριών επιλέξιμων δαπανών. Επιπλέον, παρέχει τη δυνατότητα επιλογής ή / και συνδυασμού μεταξύ πολλών ειδών ενισχύσεων. Από την άλλη πλευρά, από τα καθεστώτα ενίσχυσης του νέου νόμου εξαιρούνται οι μεταποιητικές επιχειρήσεις οι οποίες υπάγονται στους κλάδους Ορυχείων – Λατομείων, καθώς στους κλάδους οι οποίοι σχετίζονται με το χάλυβα, τις συνθετικές ίνες και τον άνθρακα. Παρότι αριθμητικά οι συγκεκριμένοι κλάδοι αποτελούν ένα υποσύνολο των μεταποιητικών κλάδων, η σημασία τους σε όρους προϊόντος και απασχόλησης για τη Μεταποίηση εγχωρίως είναι πολύ μεγαλύτερη. Επιπλέον, η ύπαρξη πολλών υποπεριπτώσεων επιλέξιμων δαπανών, με διαφορετικές μεταξύ τους εντάσεις ενίσχυσης, ενδεχομένως να δημιουργήσει σύγχυση στους ενδιαφερόμενους να υποβάλουν αίτηση υπαγωγής του επενδυτικού τους σχεδίου στα νέα καθεστώτα ενίσχυσης. Η πιθανότητα αυτού του ενδεχομένου ενισχύεται από το γεγονός ότι για τις ειδικές κατηγορίες ενισχύσεων δεν προσδιορίζονται οι επιλέξιμες δαπάνες, η ένταση της ενίσχυσης, οι δυνατότητες κατανομής της μεταξύ των κατηγοριών επιλέξιμων δαπανών κ.ά. Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι οι κανόνες ένταξης στο νέο επενδυτικό νόμο θα μπορούσαν

να είναι περισσότερο καθολικοί, περιορίζοντας τις υποπεριπτώσεις, προκειμένου να αμβλυνθεί η ασάφεια που αυτές προξενούν.

Ευρετήριο κωδικοποιημένων ταξινομήσεων

Η μελέτη και η ανάλυση γενικότερα των στοιχείων έχει βασιστεί στις κωδικοποιημένες ταξινομήσεις που ισχύουν στην Ελλάδα, βάσει της κοινής ευρωπαϊκής κωδικοποίησης που αφορούν τους τομείς και τους κλάδους της οικονομίας, την επαγγελματική κατηγοριοποίηση και το εκπαιδευτικό επίπεδο.

Συγκεκριμένα, η κωδικοποίηση των κλάδων πραγματοποιείται με βάση την ομαδοποίηση κατά ΣΤΑΚΟΔ 2008 / NACE Rev. 2 και αφορά την ομαδοποίηση σε μεγάλους και μικρότερους κλάδους. Σε πρώτο επίπεδο ανάλυσης συμπεριλαμβάνονται οι «τομείς» της οικονομίας, δηλ. οι μεγάλες κοινές οικονομικές δραστηριότητες. Οι τομείς συνιστούν την «μονοψήφια» ανάλυση των δραστηριοτήτων. Η μεταποίηση (manufacturing) είναι ο τομέας C (ή Γ), ενώ τα Ορυχεία –λατομεία είναι ο τομέας B. Οι τομείς από B έως E συναποτελούν το σύνολο της Βιομηχανίας (industry). Οι τομείς παρουσιάζονται στον Πίνακα Α.

Πίνακας Α. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ/ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΜΕΩΝ

NACE Rev. 2 / ΣΤΑΚΟΔ 2008
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ/ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΜΕΩΝ
A - Γεωργία, δασοκομία, αλιεία
B - Ορυχεία, λατομεία
C - Μεταποίηση
D - Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο, ατμός, κλιματισμός
E - Νερό, διαχείριση αποβλήτων, λύματα
F - Κατασκευές
G-I - Χονδρικό, λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων, μεταφορές, διαμονή, φαγητό, υπηρεσίες
J - Ενημέρωση, επικοινωνία
K - Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες
L - Διαχείριση ακίνητης περιουσίας
M_N - Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές, διοικητικές, υποστηρικτικές δραστηριότητες
O-Q - Δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική μέριμνα
R-U - Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών

Κάθε τομέας αναλύεται στους κλάδους του. Έτσι, η μεταποίηση, δηλαδή ο τομέας C, αναλύεται σε 24 κλάδους. Αυτό το επίπεδο ανάλυσης αποκαλείται «διψήφια κατηγοριοποίηση» των οικονομικών δραστηριοτήτων. Όσο αυξάνουμε το επίπεδο ανάλυσης, ανάλογη είναι και η κατηγοριοποίηση. Δηλαδή, κάθε κλάδος της διψήφιας ανάλυσης, αναλύεται επίσης στους «υποκλάδους» του, σε τριψήφιο επίπεδο κ.ο.κ., μέχρι να φθάσουμε στο μεμονωμένο προϊόν. Για τη μεταποίηση συγκεκριμένα, οι διψήφιοι κλάδοι της παρουσιάζονται στον Πίνακα 2. Στους κλάδους της μεταποίησης ανήκουν για παράδειγμα, τα Τρόφιμα (διψήφιος κλάδος 10), τα Χημικά (διψήφιος κλάδος 20) κτλ.

Πίνακας Β. ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ/ ΥΠΟΚΛΑΔΟΙ

NACE Rev. 2 / ΣΤΑΚΟΔ 2008
C – ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ/ ΥΠΟΚΛΑΔΟΙ
C10 -Τρόφιμα
C11 -Ποτά
C12 -Καπνός
C13 - Κλωστοϋφαντουργία
C14- Ένδυση
C15- Δέρμα
C16 - Ξύλο
C17 - Χαρτί
C18 - Εκτυπώσεις
C19 - Οπτάνθρακας, διύλιση πετρελαίου
C20 - Χημικά
C21 - Φαρμακευτικά
C22 - Καουτσούκ, πλαστικά
C23 -Μη μεταλλικά ορυκτά
C24 - Βασικά μέταλλα
C25 - Μεταλλικά, εκτός μηχανημάτων και εξοπλισμού
C26 - Η/Υ, ηλεκτρονικά, οπτικά
C27 - Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού
C28 - Μηχανήματα, είδη εξοπλισμού
C29 - Μηχανοκίνητα οχήματα
C30 - Εξοπλισμός μεταφορών
C31 - Έπιπλα
C32 - Λοιπά μεταποίησης
C33 - Μηχανήματα και εξοπλισμός

Πέραν όμως των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, οι ευρωπαϊκές κωδικοποιήσεις αφορούν και επαγγέλματα, αλλά και επίπεδο εκπαιδευτικής μόρφωσης. Οι κωδικοποιήσεις αυτές στην ΕΕ αναφέρονται ως ISCO και ISCED αντίστοιχα. Η κατηγοριοποίηση των επαγγελμάτων, αλλά και των επιπέδων εκπαιδευτικής μόρφωσης ακολουθεί τον κανόνα της μονοψήφιας, διψήφιας κλπ ανάλυσης, όπως και στους οικονομικούς κλάδους. Τα βασικά (σε μονοψήφια ανάλυση δηλαδή) επαγγέλματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 3, ενώ οι βασικές εκπαιδευτικές κατηγορίες στον Πίνακα 4.

Πίνακας Γ. ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

ISCO 2008/ ΣΤΕΠ 2008
ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ
1- ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ
2- ΠΡΟΣΩΠΟΥΧΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΕΙΔΙΚΟΙ
3- 3. ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΟΙ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
4- ΓΡΑΦΕΙΣ
5- ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ
6- ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΓΕΩΡΓΟΙ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ, ΔΑΣΟΚΟΜΟΙ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΣ
7- ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
8- ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΑΡΜΟΛΟΓΗΤΕΣ
9- ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ, ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ
0- ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Πίνακας Δ. ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΗΣ

ISCED 2013	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΗΣ	
0	Προσχολική
1	Πρωτοβάθμια
2	Κατώτερη δευτεροβάθμια
3	Ανώτερη δευτεροβάθμια
4	Μεταδευτεροβάθμια μη Πανεπιστημιακή
5	Πανεπιστημιακή (Πρώτο επίπεδο)
6	Πανεπιστημιακή (Δεύτερο επίπεδο)

Πηγές

2014/C311/03 Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα Η επανεγκατάσταση των βιομηχανιών στην ΕΕ στα πλαίσια της διαδικασίας επανεκβιομηχάνισης

COM(2005)474 Πλαίσιο πολιτικής για την ενίσχυση του μεταποιητικού τομέα της ΕΕ — προς μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση της βιομηχανικής πολιτικής

COM(2008)0397 Σχέδιο δράσης για τη βιώσιμη κατανάλωση και παραγωγή και τη βιώσιμη βιομηχανική πολιτική

COM(2009)512 Προετοιμάζοντας το μέλλον μας: Ανάπτυξη μιας κοινής στρατηγικής για τις βασικές τεχνολογίες γενικής εφαρμογής

COM(2012)0582 Επικαιροποίηση της ανακοίνωσης για τη Βιομηχανική Πολιτική — Μια ισχυρότερη Ευρωπαϊκή Βιομηχανία για την Ανάπτυξη και την Οικονομική Ανάκαμψη

COM(2014)14 Ανακοίνωση της επιτροπής προς το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, το συμβούλιο, την ευρωπαϊκή οικονομική και κοινωνική επιτροπή και την επιτροπή των περιφερειών: *Για μια ευρωπαϊκή βιομηχανική αναγέννηση*

ECSIP Consortium. (2014). Study on relation industry services productivity and value added, EPRS *briefing* (2014). *Reshoring of EU manufacturing*, 6 p. http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=LDM_BRI%282014%29140791

European Commission, Directorate General for Regional and Urban policy (2014) Enabling synergies between European Structural and Investment Funds, Horizon 2020 and other research, innovation and competitiveness-related Union programmes.

European Commission. (2015) Industrial policy indicators and analysis: n.1, n.2, n.3, n.4

European Parliament Directorate General for Internal Policies (2015). EU Industrial policy: Assessment of recent developments and recommendations for future policies.

Eurostat, Manual of Supply, Use and Input-Output Tables, 2008 edition, ISSN 1977-0375 <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-RA-07-013>

EUROSTAT: Ameco Database, Labour Force Survey, National Accounts, Labour Cost Survey, International Trade (ComExt), Science & Technology, Structural Business Statistics, Short term Business Statistics, Input-Output Tables

Foster-McGregor, N., Johannes, K., Leitner, S. M., Paul, B., Schricker, J., Stehrer, R., & Yagafarova, A. (2015). The Relation between Industry and Services in Terms of Productivity and Value Creation (No. 404). The Vienna Institute for International Economic Studies.

Leibl, P., Morefield, R., & Pfeiffer, R. (2011). A study of effects of back-shoring in the EU. *Journal of Business and Behavioural Sciences*, 23(2), 72-79.

Mehrotra, S. (1992). On the Implementation of a Primal-Dual Interior Point Method. *SIAM Journal on Optimization*, 2, 575–601 <http://users.iems.northwestern.edu/~4er/MehrotraNomination/Ref2ImplPrimalDualInterior.pdf>

OECD, Main Science and Technology Indicators

Ronald E. Miller, Peter D. Blair, Input-Output Analysis: Foundations and Extensions, Second Edition, Cambridge University Press, 2009 <http://staff.estem-uc.edu.au/taipham/files/2012/03/io2009.pdf>

Veugelers, R. (Ed.). (2013). Manufacturing Europe's future. Bruegel.

Wassily W. Leontief, Input-output Economics, Second Edition, Oxford University Press, 1986

Zhang, Y. (1995, July). Solving Large-Scale Linear Programs by Interior-Point Methods Under the MATLAB Environment. Department of Mathematics and Statistics, University of Maryland, Baltimore County, Baltimore, MD, Technical Report TR96-01
https://www.researchgate.net/profile/Yin_Zhang12/publication/2769938_Solving_Large-Scale_Linear_Programs_by_Interior-Point_Methods_under_the_MATLAB_Environment/links/556dad0308aeab7772249fc3.pdf

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (2011) - Country Report No. 11/68

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (2013) - Country Report No. 13/20

Δράση Αναβάθμιση πολύ μικρών & μικρών υφιστάμενων επιχειρήσεων με την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές του ΕΠΑνεΚ, “1^η τροποποίηση της πρόσκλησης υποβολής αιτήσεων χρηματοδότησης επενδυτικών σχεδίων”, Υπουργείο Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού, Απρίλιος 2016

Δράση Νεοφυής Επιχειρηματικότητα του ΕΠΑνεΚ, “2^η τροποποίηση και παράταση της πρόσκλησης υποβολής αιτήσεων χρηματοδότησης επιχειρηματικών σχεδίων”, Υπουργείο Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού, Απρίλιος 2016

ΕΛ.ΣΤΑΤ.: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Στατιστικές Διάρθρωσης Επιχειρήσεων, Βραχυχρόνιοι δείκτες

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία», Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Δεκέμβριος 2014

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015) - “Greece - request for stability support in the form of an ESM loan Assessment of: a) the existence of a risk to the financial stability of the euro area; b) whether public debt is sustainable; c) the actual or potential financing needs.”

IOBE, Στοιχεία οικονομικής συγκυρίας

Κανονισμός (ΕΕ) της Επιτροπής αριθ. 651/2014 – “Για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την εσωτερική αγορά κατ' εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 της Συνθήκης”, ΟJ L 187, 01.07.2014, σ.1-78

Νόμος 4399 / 2016 – “Θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας - Σύσταση Αναπτυξιακού Συμβουλίου και άλλες διατάξεις”, ΦΕΚ 117/τ.Α'/22.06.2016

Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κεντρικής Μακεδονίας, Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Δεκέμβριος 2014

Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Στερεάς Ελλάδας, Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Δεκέμβριος 2014

Σύσταση της Επιτροπής αριθ. 2003/361/ΕΚ – “Σχετικά με τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων”, ΟJ L 124, 20.5.2003, σ. 36 – 41

Υπουργείο Οικονομικών, Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων, Στατιστικά
δελτία φορολογικών δεδομένων

http://www.gsis.gr/gsis/info/gsis_site/PublicIssue/Statistics.html